RAYMOND GÉNIER

VIAȚA SFÂNTULUI EFTIMIE CEL MARE (377-473)
Călugării şi Biserica din Palestina în secolul al V-lea

Traducere din limba franceză de Radu Teodorescu

Paris 1909

Cuprins

Prefaţa traducătorului
Cuvânt înainte
1. Deşertul monahal de la Ierusalim
2. Naşterea şi educaţia Sfântului Eftimie. Sacerdoţiul
3. Începutul vieţii călugăreşti. Lavra de la Faran. Cenobiumul Sfântului Teoctist. Convertirea sarazinilor
4. Deşertul din Rouba. Mird. Aristoboulias. Sahel
5. Parembola
6. Întemeierea lavrei. Primii ucenici ai Sfântului Eftimie. Sfinţirea Bisericii. Minunea pâinilor.
7. Viaţa religioasă de la lavră. Omul cu asinii Auxenţiu. Doi călugări fugitivi
8. Sinodul de la Efes
9. Marea sfinţenie. Clericul Anastasie. Călugărul Emilian. Filarhul Terebon şi soţia lui. Ploaia minunată. Credinţa Sfântului Eftimie
10. Împărăteasa Evdochia
11. Liturghia la lavră. Liturghia minunată. Oficiul canonic. Sărbătorile
12. Ultimii ani. Tânărul Sava la lavra Sfântului Eftimie. Martirie şi Ilie. Venirea patriarhului Anastasie. Filarhul Terebon este luat prizonier. Moartea Sfântului Teoctist; succesorii lui. Mitropolitul Cosmas de Schitopolis; fraţii săi
13. Moartea Sfântului Eftimie. Mutarea trupului său. Lucrarea sfântului
14. Cenobiumul Sfântului Eftimie

SFÂNTUL EFTIMIE CEL MARE UN SFÂNT REDESCOPRIT DIN OBSCURARISMUL ISTORIEI

Sfântul Eftimie cel Mare (377 d.Hr., Malatya, Turcia de azi - 20 ianuarie 473 d.Hr., pustia Ierusalimului) este un sfânt care se poate spune că a fost un sfânt total. Născut în urma unei vedenii pe care a avut-o mama sa ce nu putea să aibă copii, ei bine mama decide ca el să fie dedicat lui Dumnezeu. Aşa că de mic copil este crescut printre episcopi şi călugări. Acest lucru se poate spune că şi-a pus amprenta peste Eftimie care a voit să devină călugăr. După ce a fost educat foarte bine el va părăsii lumea şi se va retrage în Deşertul Ierusalimului unde va trăii mai bine de 80 de ani.

Retras în pustie se va întâlni cu Sfântul Teoctist cu care va stabilii un schit care ulterior fiindcă s-au adăugat ucenici va devenii o mănăstire. Sfântul Eftimie se pare că a fost văzător cu duhul fiindcă a făcut mai multe profeţii care s-au împlinit. Când un viitor ucenic a venit la el l-a văzut îmbrăcat îl haine de patriarh. Acel ucenic va ajunge patriarh al Ierusalimului.

Această monografie a catolicului Raymond Gernier am găsit de cuviinţă să fie tradusă în limba română fiindcă este una dintre puţinele care s-au scris despre viaţa Sfântului Eftimie cel Mare. Evident că am avut îndoieli dacă se merita sau nu să fie tradusă. Aceasta fiindcă este bine să ştim că Sfântul Eftimie este cinstit nu numai de Biserica Ortodoxă ci şi de Biserica Catolică.

În epocă ei bine Sfântul Eftimie s-a luptat cu mai multe erezii dintre care cea mai importantă a fost monofizitismul emis de Eutihie care susţinea că în Domnul Iisus a existat numai o singură natură: natura dumnezeiască. Fiind destul de bine versat în teologie ei bine Sfântul Eftimie va demonstra că în Iisus există două naturi:

- dumnezeiască
- şi omenească.

Se pare că influenţa Sfântului Eftimie a fost aşa de mare în epocă fiindcă el a fost cel care o va readuce la ortodoxie pe împărăteasa bizantină de la Constantinopol Evdochia care în urma la mai multe maşinaţii monofizite va ajunge adeptă a acestei erezii.

O trăsătură a vieţii Sfântului Eftimie se poate spune că a fost lupta cu erezia dar mai presus de toate a fost viaţa lui de sărăcie şi supravieţuire în deşert. Să nu uităm că Sfântul Eftimie s-a nevoit în Deşertul Ierusalimului. Aici ei bine temperaturile depăşesc constant 40 de grade şi uneori 50.

Această carte este o monografie minuţios documentată care ne spune care au fost

- nevoinţele
- şi asceza

acestui mare sfânt părinte creştin ortodox. Cartea ne mai spune de minunile pe care le-a făcut. Una dintre ele se referă la ucenicul lui Sfântul Sava care venind din Capadocia nu era obişnuit cu viaţa în deşert. Din cauza călduri acesta a leşinat în primele zile ale venirii lui. Sfântul Eftimie a prefăcut din nisip apă şi i-a dat să bea.

Ceea ce ne mai arată cartea este la fel de bine şi minunile lui post-mortem dintre care una se referă la o vedenie a unui ucenic care într-un an secetos se pregătea să meargă departe pentru a aduce apă. În vedenie în somn Sfântul Eftimie îl mustră şi îi spune că în trei ore rezervele de apă ale mănăstirii se vor umple. Acest lucru a avut loc fiindcă o furtună mare a venit şi rezolvat problema.

La fel de bine tot dintre minunile postume ale sfântului una se leagă de vindecarea unui demonizat care adus la momentul sfântului va fi vindecat. Acestea sunt mărturii cât se poate de concrete şi valide despre sfinţenia Sfântului Eftimie cel Mare.

Este de amintit aici că în greacă numele de Eftimie înseamnă *fire bună* sau *temperament plăcut*. Cu adevărat el a avut aceste calităţi fiindcă deşi s-a retras în deşert a adunat în jurul lui mai mulţi ucenici. Se crede că în cele din urmă mai bine de 60 de ucenici au venit să se nevoiască cu el în pustia Ierusalimului. Acolo sfântul va mai aduce încă o dată ploaie la cerinţele locuitorilor din împrejurimi.

Prin urmare această traducere se vrea o actualizare a unui sfânt care a trăit cu mulţi ani în urmă, prin secolul al V-lea. Biserica Ortodoxă nu i-a uitat viaţa. Dovadă sunt chiar aceste rânduri care sunt menite să ne evoce viaţa şi personalitatea lui.

Radu Teodorescu

CUVÂNT ÎNAINTE

Împărăteasa Evdochia, văduva lui Teodosie II, implicată de mai mulţi ani în schisma monofizită, a intrat spre anul 456 în comuniunea ortodoxă. Aşa că ea i-a cerut Sfântului Eftimie unul dintre călugării ei de a prelua admininstrarea bisericii Sfântul Ştefan care se găsea la nord de Ierusalim. Marele anahoret îi va da unul dintre principalii lu ucenici, pe evlaviosul şi piosul Gavriil.

În cursul celor patru sau cinci ani care au urmat, suveranul a mărit şi transformat această biserică. În iunie 460, avertizat de iminenţa morţii de Sfântul Eftimie, el s-a grăbit să dedice noul templu încă neterminat şi l-a asigurat de multe venituri "şi l-a desemnat pe Gavriil ca domn al întregii acestei dioceze."[1]

Bazilica evdochiană a primului martir a fost distrusă cu adevărat în 614 de perşi sau de evrei, auxiliarii lor în lucrarea de devastare. Mai mult de doisprezece secole mai apoi, dominicanii francezi au descoperit ruinele ei şi la umbra lor a fost construită o mănăstire care a devenit loc pentru studiu şi rugăciune. Din ce ne putem aduce aminte, toată recunoştinţa şi admiraţia a fost venită spre sfânt care umplut o parte din solicitudinea în locul în care locuit. Din acest sentiment de gratitudine s-a născut gândul de a scrie lucrarea pe care o publicăm azi.

Nu am fost descurajaţi din primul moment de dificultatea datoriei noastre. Ea constă mai puţin în evocarea unui trecut îndepărtat pe care statutul sufletului creştinilor la care noi de adresăm: Sfântul Eftimie, un oriental care este pentru noi un străin, un necunoscut. Prin urmare nu este separaţia Bisericilor cea care a suprimat între noi comuniunea pomenirii ci mai mult un fel de religiozitate particulară care este un fenomen contemporan. În timpul rând familiile noastre o vor citii în cărţi bune şi vechi, în vieţile unor sfinţilor, numele Sfântului Eftimie, a Sfântului Sava şi a Sfântului Teodosie Cenobiarhul au fost cât se poate de familiare părinţilor noştri ca cele a Sfântului Dionisie, Genevieva şi a lui Luis. Savanţii francezi ca Tillemont şi Cotelier, ar fi putut scrie fără să surprindă prea mult că "numele Sfântului Eftimie este foarte cunoscut între locuitorii deşertului şi că istoricul lui Chiril de Schitopolis este cât se poate de eminent între toţi aghiografii."[2] Singuri sau aproape aşa, protestanţii şi raţionaliştii destul de mulţi azi susţin că ei îi cunosc aceşti sfinţi călugări orientali la fel cum i-au cunoscut mai înainte pe marii noştri savanţi şi pe oamenii cei mici. Creştinii din zilele noastre au rezervat cultul lor pentru sfinţii *de lângă noi* fără să facă parte din cinstea lor a celor care mai înainte printr-un curent literar, o fază a sentimentului religios sau chiar a unui dispreţ – nu voim să facem aici un joc de cuvinte – i-au cinstit. În mod clar nu este una dintre cele mai mici singularităţi a evlaviei contemporane de a merge la Melitena puţin în ciuda istoriei[3] şi de a îi face o popularitate mare unei persoane trecătoare şi în acelaşi timp să ignorăm deplin pe Sfântul Eftimie care a fost cea mai curată şi cea mai autentică glorie a acestui sat armenian.

Dar în ceea ce ne priveşte vom găsii totuşi o încurajare. Pe această cale care este atât de deschisă pomenirea creştină se va bucura mult mai uşor de amintirea sfântului nostru. În cursul panegiricelor în care recunoaşterea nu a putut să le nu vadă pe patronul lucrurilor urgente, oratorii sacrii în mâinile cărora a ajuns cartea noastră, au în inimă intenţia de a hrănii un discurs care este necesar să fie puţin mai slab decât o digresiune, asupra acestui ilustru compatriot.

Ei o pot face cu o conştiinţă literară şi religioasă dintre cele mai sigure pe care "istoria Sfântului Eftimie, spune Tillemont, nu este mai puţin asigurată decât este admirabilă."[4] Ea a fost scrisă la mijlocul secolului al VI-lea de călugărul Chiril. Acesta s-a născut la Schitopolis, anticul Bethsan al Bibliei, Beisan în zilele noastre şi prin urmare mitropolie a celei de a doua Palestine. Chiril se poate să fi avut mai mulţi ani până când a fost recunoscut de Sfântul Sava. Marele bătrân a avenit la Schitopolis în 532 pentru a promova edictele prin care împăratul Iustinian a ordonat să fie pedepsiţi samaritenii şi de a repara pagubele pe care aceşti duşmani ai numelui de creştin le-au făcut în anii precedenţi în prima şi a doua Palestina. Episcopul şi populaţia satului s-au grăbit să vină în întâmpinarea lui. Condus de tatăl său, de majordom şi de consilierul episcopului, Chiril s-a aflat aproape de sfântul anahoret şi după ceremonie acesta a intrat

---

[1] COTELIER, Ecclesiae Graecae Monumenta, t. IV, S. Euthymii Vila, p, 73-74.

[2] TILLEMONT, Mémoires pour servir à l'Histoire ecclésiastique, t. XVI, p. 76, Paris, 1712. — COTELIER, Ecclesiae Graecae Monumenta, t. II, Not. col. 604, in p. 200, A, Paris, 1681.

[3] A se vedea în Acta Bollandiana, t. XXV, fasc. I, p.90 et suiv., l'article du R. P. Delehaye, $.J., bollandiste : S. Expédit et le martyrologe hiéronymien.

[4] Mémoires, t. XVI, p. 76.

în episcopie. Copilul s-a pus în faţa Sfântului Sava care l-a ridicat, l-a îmbrăţişat tandru şi i-a spus tatălui său: "de acum acest copil este ucenicul meu, fiu al Părinţilor deşertului; îl vom învăţa Psaltirea."[5]

Promovat în preoţie de mitropolitul de Schitopolis, Chiril nu avea decât un singur gând, de a merge şi a se alăturat în deşert părinţilor a căror fiu adoptiv a devenit. Căuta un motiv a se smulge din dragostea familiei sale; va găsii un pretext în 543. În acest an; el va găsii un pretext când în Ierusalim se făcea pomenirea hramului bisericii Maicii Domnului la care patriarhul Ilie i-a pus temelia şi la care împăratul Iustinian la cererea Sfântului Sava a venit să o ridice. Chiril a voit să asiste la această solemnitate care trebuie să fi adunat mulţimi de pelerini din toată Palestina. În momentul în care era pe punctul de a renunţa la mama lui, aceasta, ca o adevărată slujitoare a Domnului i-a recomandat instantaneu să îşi lase grija sufletului său Sfântului Ioan cel Tăcut care trăia în Marea Lavră a Sfântului Sava.

După sărbătoare Chiril a mers să îl găsească pe Ioan şi l-a rugat să îi facă cunoscut care era voia Dumnezeu de la el: „el i-a spus că dacă vrea să se mântuiască să meargă la mănăstirea Sfântului Eftimie. Dar eu, spune Chiril cu abandonul lui amiabil, nu am ţinut deloc cont de acest avertisment şi am plecat spre Iordan. Am voit să trăiesc într-o mănăstire din aceste împrejurimi. Se pare că am greşit fiindcă m-am îmbolnăvit la lavra Kalamon. Era străin; nu aveam nici o experienţă a vieţii monahale; m-a cuprins o mare tristeţe."[6] Vizitat în mod miraculos şi avertizat de Sfântul Ioan, tânărul cleric va intra în cenobiumul Sfântului Eftimie în iulie 544. A rămas acolo timp de zece ani. În aceşti ani fiind martorul minunilor care s-a făcut la mormântului Sfântului Eftimie, i-a venit gândul să scrie viaţa acestui sfânt: "el spune că nu este bine să uităm pe eroii creştinismului, având în vedere că şi profanii îşi sărbătoresc pe personajele lor faimoase."

Activ şi inteligent, Chiril s-a pus să parcurgă solitudinea iudaică în toată plinătatea ei, întrebându-i pe bătrânii din deşert, culegând documente cu cea mai mare grijă. Au trecut 71 de ani de la moartea sfântului; dar datorită longevităţii acestor monahi, tradiţia era încă vie şi tare. Sfântul Chiriac care a primit tunderea monahală din mâinile sfântului nostru i-a spus lui Chiril tot ceea ce a văzut el şi tot ceea ce anturajul imediat al marelui anahoret a învăţăt. La rândul lui Sfântul Ioan şi preotul Talaleu l-au informat de ceea ce Sfântul Sava le-a spus atât de repede despre maestru lor.

Prin urmare informaţiile erau de primă mână, garantate în orice caz de proximitatea evenimentelor şi de marea moralitate sau mai bine spus prin sfinţenia mărturisitorilor. Mutat în anul 554 la Noua Lavră, Chiril, presat de prietenii săi a propus să folosească documentele şi să scrie cât mai repede Viaţa Sfântului Eftimie. El şi-a executat planul în anul 555 cu mare bucurie. Străin fiind de literele profane, el s-a rezumat să fie foarte exact, foarte simplu şi foarte natural. Acest tânăr călugăr, care acum trebuie să fi avut 34 sau 35 de ani s-a făcut pe sine unul dintre aghiografii de prim rang din toate timpurile. Un scriitor din zilele noastre l-a comparat cu Plutarh, ceea ce nu a făcut decât să ne surprindă. La rândul lui Baronius, care deţinea numai o versiune rea a Vieţii Sfântului Eftimie spune: "nu cred că între toţi istoricii sfinţilor şi excepţia Sfântului Atanasie cel Mare şi a Fericitului Ieronim, deci nu am găsit pe unul care a scris într-un fel mai demn de credinţă care a caracterizat cel mai bine lucrurile şi vremurile şi care a marcat cel mai bine şi cel mai ordonat, după cum a făcut-o Chiril."[7] După care Tillemont continuă: "se poate spune că această viaţă a Sfântului Eftimie are un caracter de sinceritate care îi convinge pe ce mai buni cititori ca de focul şi elocvenţa Fericitului Ieronim."[8] Erudiţii vremurilor noastre au ratificat aceste opinii la fel ca sinceritatea, exactitudinea lui Chiril din Schitopolis care au devenit locuri comune în aghiografie.

Încurajat de buna primire a primei sale lucrări, dar mai ales de evlavia sa filială, în 556 Chiril a scris viaţa Sfântului Sava. El s-a stabilit la Marea Lavră în 557 unde a schiţat biografia Sfântului Ioan cel Tăcut sau Solitarul,[9] conducătorul lui, părintele lui duhovnicesc. Bătrânul sfânt încă mai trăia; se pare că ajunsese la vârsta de 104 ani. În rapida s-a introducere în care el ne dă câteva detalii preţioase despre viaţa lui, Chiril a neglijat în mod deliberat partea considerabilă pe care Sfântul Ioan a avut-o în luptele religioase din vremea sa: "eu ştiu că mult mai mult se va spune despre el după moartea lui."[10]

---

[5] Printr-o neînţelegere surprinzătoare mai mulţi savanţi din zilele noastre au confundat aici a doua misiune a Sfântului Sava de Schitopolis cu prima care a avut loc în 518.

[6] Acta SS. Bolland., Maïi, t. III, Via S. Joannis Silentiart, cap. Lt, n° 20, p. 235.

[7] Apud TILLEMONT, Mémoires, XVI, p. 77.

[8] Mémoires, ibid.

[9] Editată de Bollandişti, Act. Sanct., Mai, t. III.

[10] Vit. S. Joann., cap. 11, n. 27, p. 236.

Cu această ocazie el vorbeşte de un fel de şcoală de aghiografie a cărui maestru era Chiril. Pasajul pe care îl vom cita este insuficient pentru a ne forma o opinie sigură; a scris mult despre Marea Lavră a Sfântului Sava mai puţin sub direcţia biografului nostru şi mai mult ca imitare. Ceea ce se ştie, este că Chiril a multiplicat lucrările lui aghiografice: el a scris, în timpul care a urmat, Vieţile Sfântului Chiriac Anahoretul,[11] a Sfântului Teodosie Cenobiarhul,[12] a Sfântului Teognios episcop de Bethelia[13] şi a Sfântului Avramie[14] episcop de Cratea şi călugăr la mănăstirea lui Scholarions. Istoria, o istorie probabil puţin mai conjecturală spre final ajunge până aici. După acest termen, îi pierdem urma. Din câte se pare, nimeni din Marea Lavră unde se ceda uşor în faţa ispitei de a scrie, nu s-a gândit să ne spună cum s-a terminat cu acei dintre fii lui care l-au cinstit atât de mult prin corectitudinea literară şi talentul lor rar de istorici.

Viaţa Sfântului Eftimie de către Chiril de Schitopolis a ajuns până la noi în două versiuni, cea care se găsesc în colecţia aghiografică a Marelui Logotet Simion Metafrastul[15] şi cea publicată de benedectinii din Franţa în volumul al IV-lea din *Monumenta Ecclesiae Graecae* de Cotelier. Prima cea a lui Metafrastul este o lisă sau pentru a vorbii ca doctul Cotelier, o contaminare a textului original. Mai puţin preocupat de eleganţa frazei decât de exactitatea istorică, marele Logotet a luat-o mai uşurel cu cronologia şi topografia. La fel ca alţi scriitori, Chiril de Schitopolis, a fixat moartea lui Valens spre sfârşitul lunii a cincea al celui de al şaselea consulat al său (august 378), cea ce, întotdeauna după Chiril, a pus în urmă cu un an naşterea Sfântulu Eftimie şi a acestui eveniment. Fără alte formalităţi, Matafrastul care a citit în lucrarea originală aceste cuvinte "a cincea lună," plasează moartea lui Valens în lunea a cincea care a urmat naşterea Sfântului Eftimie şi astfel contrar la toate datele istorice, Valens a murit în ianuarie 378. Chiril aminteşte că împărăteasa Evdochia a sfinţit biserica Sfântului Ştefan pe 15 iunie 460 şi că ea a murit la patru luni după acest eveniment, adică pe 29 octombrie; scribii Metafrastului, amestecând literele cuvintelor iunie şi ianuarie[16] au ajuns să sărbătorească pe 15 ianuarie sfinţirea bisericii Sfântului Ştefan şi moartea Evdochiei a venit după patru luni, deci în mai.

Dar nimic nu egalează neglijenţa cu care scriitorii plătiţi de logotet au tratat chestiunile de topografie. Este evident că cunoaşterea unui loc istoric important dar destul de mic pentru împăratul Constantin Porfirogenetul a înaltului cler din Constantinopol şi într-un cuvânt a clientelei bogate care spre 914 conducea munca Metafrastului.[17] Primul biograf al Sfântului Eftimie a reprezentat locurile ca un martor ocular; el a indicat cu o precizie absolută locul lavrei sfântului şi cea a micii mănăstiri a Sfântului Gavriil. Dar acest lucru nu s-a impus la Metafrastul; în descrierile lui peste care trece un suflu de poezie proaspătă, el nu a văzut decât cuvintele; şi aceste cuvinte, dintre care nici unul nu are valoarea în original au fost sub pană ceea ce au fost în mâna unui jucător. A rezultat ceea ce am văzut, enigme elegante care au devenit dincolo de ceea ce este dispoziţia noastră asupra vieţii autentice a Sfântului Eftimie,[18] fiindcă noi am văzut sufletele dezlegate şi care au cunoscut Sahelul la fel cum ne cunoaştem pe noi înşine, măsurând cu descrierea metafrastică acest loc şi ajungând la adevăr ştiind foarte bine că Sahel este micul câmp unde se găsea Lavra Sfântului Eftimie.[19] La fel de obscur în ceea ce a scris despre mica mănăstire a Sfântului Gavriil, aghiograful bizantin din nou mergând după falsul text primitiv aşa a ajuns să reducă pe cei mai docţi la discuţii fără obiect.[20]

Prin urmare este superflu, după toate acestea, să spunem că Metafrastul a suprimat în Viaţa originală de Sfântului Eftimie *prefaţa*, mai ales fiindcă această prefaţă l-a costat atât de mult pe autor! "Stăteam pe scaunul meu, scrie acesta, cu notele în mână şi fiind cât se poate de descurajat am căzut într-un somn profund." El ne spune că era la ora opt dimineaţa, ora unei munci fructuoase. Prin urmare i-au apărut Sfinţii Eftimie şi Sava, îmbrăcaţi în haine monahale: "ei vorbeau unul cu altul. Venerabilul Sava a spus primul cuvânt ; s-a adresat lui Eftimie spunându-i:

---

[11] Editată în Acta Sanctorum, Sept., t. VIII. Ediţia metafrastă a fost publicată de COTELLER, Monumenta E. G., t. IV, şi în Patrologie Grecque de Migne, t. CXV.

[12] Editată de Usener, Leipzig, 1890.

[13] Editate în Analecta Bollandiana, t. X.

[14] O versune arabă a acestei Vieţi a fost publicată de M . George Graf în magazinul oriental Al-Machriq, VII, Beyrouth, 1905. R, P. Peeters, S. J., bollandiste, ne-a dat acelaşi ani în Analecta Bollandiana, t. XXIV, o traducere latină a Vieţii arabe. În cele din urmă în 1906 M. Henri Gregorie a publicat în t. XLIX de la Byzanlinische Zeitschrift textul grec original al acestei biografi copiată de el pe Sin. 194.

[15] PG t. CXIV.

[16] « Scilicet Ιανουαριου pro Ιουνιου, quae voces forma non multum differunt. » Cot., IV, Praefatio.

[17] A se vedea t. CXIV de la P. G., la Notilia scriptorum Simeonis Metaphrastae, col. 19 şi următoarele.

[18] Am avut o comunicare obligatorie în acest sens cu RR. PP. Franciscanii din Mănăstirea Mântuitorului din Ierusalim.

[19] Onoarea de a indentifica definitiv mănăstirea Sfântului Eftimie a reveit lui E. P. Féderlin pe care va trebuii să îl citäm frecvent. A se vedea articolul lui în La Terre Sainte, 15 mars 1894, p. 81 ş urm.

[20] Patr. Graec., 1. CXIV, col, 684. Voir le R. P. Lagrange, Saint-Étienne, etc., p. 75, 76 et 154, Picard, Paris, 1894.

- Iată-l e Chiril al tău; el are în mână caietul cu notele sale; dar în ciuda la toate eforturile nu a terminat prefaţa lui.

Atunci marele Eftimie i-a răspuns:

- Şi cum poate el să o termine dacă nu este ajutat de harul de sus?
- Ei bine! Sfinţite părinte, a răspuns dumnezeiescul Sava, dă-i chiar tu acest har."

Atunci, Sfântul Eftimie, încuviinţând, a scos din sânul său o mică vază de argint şi a înmuiat în ea o pensulă pe care a trecut-o de trei ori peste buzele lui Chiril. Era o licoare aurie, ca untdelemnul dar care nu se poate compara nici măcar cu mierea. „Această încântare m-a trezit", adaugă fermecătorul scriitor, „şi ceva din ea a persistat pe buzele mele. Şi aşa mi-am început munca!"[21]

Şi iată zicem noi la rândul nostru cum a ajuns să contamineze Metafrastul lucrarea lui Chiril.[22] Dar fiindcă – pentru a vorbii ca bunul Cotelier – soarta are obiceiul de a favoriza lucrurile rele, viaţa metafrastică a Sfântului Eftimie a fost multă vreme singura cunoscută. După cum am spus, Baronius nu a avut o alta la dispoziţia lui. Aceasta a fost cea pe care a editat-o Bolladus şi auxiliarul lui Henschenius în a al doilea volum de la *Acta Sanctorum*. Aceşti maeştri ai aghiografiei, în ciuda erudiţiei lor, în ciuda acestor calităţi admirabile de pătrundere şi sagacitate care nu a încetat să strălucească între succesorii lor de mai bine de trei secole, ei bine ei au fost induşi în eroare de acest document eronat, după cum nu va întârzia să recunoscută Papebroch. Acesta a fost cât se poate de fericit să pună mâna pe un manuscris foarte bun de la Biblioteca Vaticanului. Prin urmare Bollandiştii au promis că vor publica exemplarul roman ca un supliment al lui ianuarie când avea să fie deplină marea lor colecţie.

Fiind mai răbdători, benedectinii francezi au avut marea şansă să descopere în biblioteca lui Colbert, un manuscris cu Viaţa autentică a Sfântului Eftimie. Acest manuscris care poartă numărul de 3036, le-a fost comunicat cu mare sârguinţă de bibliotecarul Étienne Baluze. Din ceea ce se poate judeca din câteva citate din Papebroch, manuscrisul de la Vatican este din acelaşi filon cu cel al lui Colbert. Benedictinii nu s-au înşelat. La fel ca exemplarul pe care Baluze l-a pus la dispoziţia lor, el avea la final lipsă câteva pagini care se refereau la mărturii ale minunilor făcute la mormântul Sfântului Eftimie, aşa că ei i-au rugat pe confraţii lor de la Roma să copie această parte pe manuscrisul Bibliotecii din Vatican şi să li-l trimită. Dificutăţile existente atunci între Curtea Romană şi Franţa au împiedicat această comunicare. După căutări eşuate în toate bibliotecile pentru a găsii un exemplar asemenea celui al lui Colbert, benedictinii l-au publicat pe acesta în volumul al IV-lea în *Monumenta* a lui Cotelier (Paris, 1692) şi ei au umplut lacuna finală printr-un împrumut făcut din Viaţa metafrastică a Sfântului Eftimie. Acest lucru i-a făcut să remarce că fără prejudiciu pentru opera lui Chiril fiindcă ei nu a găsit în acest gen de supliment decât minuni care la drept vorbind nu ţineau de Viaţa sfântului.

Prin urmare avem în volumul al IV-lea a lui Cotelier, lucrarea originală a lui Chiril de Schitopolis; nici un savant din zilele noastre nu consideră altcumva; în sfera noastră modestă şi noi putem atesta acest lucru. Prin urmare trăim pe teatrul evenimentelor mărturisite în această lucrare; prin urmare atunci când ne place, putem să ne purtăm paşii în spre singurătatea iudaică; la Faran, la Dabor, la Mird, la Mountar, la Sahel, la Parembola, în fine, peste tot unde s-a derulat viaţa monahală a Sfântului Eftimie; întâlnim continuu urmaşii acestor sarazini pe care marele anahoret şi istoricul lui i-au cunoscut foarte bine; găsim intact cadrul existenţei Sfântului Eftimie; acestea sunt locurile pe care le-a descris Chiril, distanţele pe care le-a evaluat el, personajele pe care le-a făcut să se mişte. Şi această constatare, o putem face mai înainte de a intra în deşert: în ciuda la modificările suprafeţei cauzate de revoluţiile politice şi religioase, peste tot sunt de fapt obiceiurile, populaţia citadină pe care a cunoscut-o Chiril, aceiaşi călugări, aceiaşi clerici, acelaşi etern Ierusalim.

Adevărat şi precis în toate daturile istoriei particulare şi generale, primul biograf al sfântului nostru este mai presus de orice atent la exactitatea cronologiei. Trebuie să le fi remarcat chiar el cu insistenţă şi din nou în acest moment, erudiţia modernă îi aduce un omagiu fără rezervă: "datele vieţii Sfântului Eftimie, scrie M. Grégoire, sunt cât se poate de sigure, peste tot fiind însoţite de epoca lui Eftimie."[23] Prin urmare apare o dificultate care devine destul

---

[21] Este prin urmare Metafrastul cel care a menţionat acest episcop haric. (P. G., t. CXIV, col. 733).

[22] Nu am spus nimic despre documentul despre Sfântul Gherasim inserat în Viaţa metafrastică a Sfântului Eftimie P. G.,t. CXIV. col. 672-673). Recent a început o polemică între M. Grégoire (Byzantinische Zeitschrift, 2février 1904) şi M. Papadopoulos-Kérameus. M. Grégoire crede că acest lung pasaj face parte din Viaţa originală a Sfântului Efitimie, dar ea a fost suprimată de copişti pentru a elibera lucrarea de Chiril. Teza pare să fie cumva adevărat; dar lăsăm altora misiunea de a o susţine sau a o combate.

[23] Byzantinische Zeitschrift, 2 févr, 1904, p. 129.

de serioasă în sincronisme. În biografia lui Chiril nu se mulţumeşte – după ce a indicat data naşterii sfinţilor – să dea mărirea şi măsura cifrei anilor lor – fiindcă el menţionează Indictioanele – de patru ori în Viaţa Sfântului Eftimie – care sunt mai multe în Viaţa Sfântului Sava. Sau mai bine spus este uşor să constatăm de obicei un gol de un an între cifra Indictionului şi cei ai anilor Sfântului Eftimie sau a Sfântului Sava. Nu i-a venit în minte niciunui istoric mai semnificativ să acuze de inexactitate. Ar fi fost posibilă o lipsă de exactitate din partea sa dar în nici un fel o distragere continuă. Prin urmare în cronologia lui Chiril există o problemă pe care cei mai mari eruditi o abordează cu circumspecţie. Cu privire la Sfântul Teoctist Tillemont a scris: "a murit când Eftimie avea 20 de ani, ceea ce ne face să punem moartea lui în 465 dacă Chiril a început să numere anii sfinţilor după 1 septembrie care precede ziua naşterii lor. Dar acest lucru nu se poate aplica vieţii Sfântului Sava întrucât nu a venit să locuiască la mănăstirea Sfântului Teoctist decât în 457 şi a locuit acolo cu el timp de zece ani."[24]

Avem aici unul dintre acele cazuri de sincronism de care am vorbit mai sus. Dificultatea este din nou mult mai serioasă decât părea că crede Tillemont. În Viaţa Sfântului Eftimie, Chiril plasează moartea Sfântului Teoctist pe 3 septembrie al celui de al V-lea Indiction. Sau dacă este să ne luăm după tabelul indictioanelor celor mai recunoscute, cel care a făcut să înceapă seria lor în 313 nu este în 465 când se poate fixa moartea Sfântului Teoctist şi mai bine spus în 467, anul în care după acestă tabel a început al V-lea Indiction.

Din câte ni se pare o ipoteză poate rezolva problema: aceasta ar fi de a recunoaşte că tabelele Indictioanelor de care s-a folosit Chiril în Viaţa Sfântului Eftimie şi în Viaţa Sfântului Sava, au avut ca punct de plecare anul 312. Benedectinii ne spun că un anume număr îl foloseau.[25] În aceste condiţii totul se acordă perfect: moartea Sfântului Teoctist a avut loc pe 3 septembrie al celui de al V-lea Indiction; al V-lea Indiction în tabelul din 312 a început pe 1 septembrie în anul 466; în septembrie 466 Sfântul Eftimie avea douăzeci de ani; indicaţiile cronologice din Viaţa Sfântului Eftimie sunt prin urmare în acest punct perfect exacte. Datele Vieţii Sfântului Sava corespund cu acestea cu aceeaşi exactitudine: Sava, născut în ianuarie 439 a sosit la Ierusalim când avea 20 de ani, adică în 456; a petrecut iarna în oraşul sfânt şi în primăvara următoare s-a prezentat Sfântului Eftimie care l-a introdus la Sfântul Teoctist. Dacă luăm în considerare faptul că Chiril numără anii începuţi ca unităţi, cei zece ani petrecuţi de Sfântul Sava la Dabor, până la moartea lui Teoctist, ne fac să punem această moarte în anul 466 care este data adevărată. Vom rămâne la ipoteza pe care ne permitem să o propunem aici, întocmind tabelul cronologic al Vieţii Sfântului Eftimie şi oferind datele aceleiaşi Vieţi în cursul lucrării noastre. Aceasta în ciuda la toate, totuşi câteva dificultăţi subzistă în anumite sincronisme fiindcă ne vom ocupa doar de cifrele pentru anii Sfântului Eftimie şi ai Sfântului Saba, lăsând în seama savanţilor mai învăţaţi să decidă, dacă pot, întrebările ridicate de cifrele din Indictioane.[26]

PRINCIPALELE ABREVIERI

P, G. (Patrologie grecque); 2. L. (Patrologie latine), l'une et l'autre de l'édition Migne.
Cor., Cotelier, Ecclesiae Graecae Monumenta, t.1 (Paris, 1677); t. II (Paris, 1681); t. III (Paris, 1686); t. IV (Paris, 1692).
Le sigle R O C renvoie à la Revue de l'Orient chrélien.

CRONOLOGIA VIEŢII SFÂNTULUI EFTIMIE

Epoca vulgară	Anii Sfântului Eftimie
377	1 Eftimie se naşte la Melitena în luna august în cel de al IV-lea consulat al împăratului Graţian.
379	3 La împlinirea vârstei de trei ani Eftimie este dus de mama lui la episcopul de Melitena; este botezat, tuns, făcut citeţ şi dat sub îngrijirea clericilor localităţii episcopale

[24] Mémoires, etc.,t. XVI, p. 85.
[25] Art de vérifier les dates, Dissertation sur les dates, ete., p. 12.
[26] Nu există prea multe motive de încredere în Indictioanele menţionate în Viaţa lui Sfântului Sava, editată de Cotelier în volumul al treilea al Monumenta sa. Confuzia şi inexactitatea sunt evidente în acestea în mai multe ocazii repetate. Aceasta este cu siguranţă opera lui Metafrast; astfel, marele şi modestul savant francez a spus: „Cu adevărat, Chiril, datorită calităţilor sale eminente, nu merita să fie astfel contaminat de Metafrast" (Cor., III, nota de la pagina 220, col. 574).

395 19 Eftimie devine preot având numai 19 ani, spune Tillemont (Memoires, XVI; p. 78) prin care se înţelege că avea 19 ani împliniţi.

405 29-30 Eftimie pleacă din Melitena şi merge la Ierusalim pentru a îmbrăţişa viaţa monahală. S-a stabilit aproape de Lavra Faran şi l-a cunoscut pe Sfântul Teoctist.

411 35 Eftimie şi Teoctist se stabilesc într-o peşteră în Dabor.

420-421 44-45 Sfântul Eftimie îl vindecă minunat pe Terebon, fiul filarului sarazin Aspebet, îi botează pe amândoi şi toată suita lor.[27]

Între 421 şi 428 45-52 Eftimie pleacă din Dabor însoţit de Domitian şi merge la Mird, mai apoi la Zip şi spre Aristoboulias unde a întemeiat o mănăstire. Renunţă şi la această mănăstire şi vine dimpreună cu Domitian la Sahel. Filarhul Aspebet vine să îi găsească în acest loc. Noi sarazini sunt botezaţi. Este stabilită Parembola; Aspebet este făcut episcop. Eftimie primeşte ucenici la Sahel. Începuturile lavrei sale.

428 52 Biserica lavrei Sfântului Eftimie este sfinţită de Iuvenalie episcopul Ierusalimului pe 7 mai. Înmulţirea pâinilor.

430 54 Se convoacă Sinodul Ecumenic de la Efes. Acest sinod fost indicat de o scrisoare a lui Teodosie II datată pe 19 noiembrie 430. Eftimie primeşte vizita bătrânului profesor Sinodious în acel an sau cel mai probabil în primăvara anului care a urmat. Sinodul are loc în 431.

431-451 55 75 Domnus, nepotul patriarhului Ioan al Antiohiei, renunţă la lavra Sfântului Eftimie. Vizita clericului Anastasie la Sfântul Eftimie şi profeţia Sfântului pe acest subiect. Minunile Sfântului Eftimie în favoarea lui Terbon. Călugărul Emilian este eliberat de un demon de către Sfântul Eftimie. Ploaia miraculoasă.

451 75 Sinodul Ecumenic din Calcedon. Sfântul Eftimie primeşte definiţia dogmatică a acestui sinod. Uzurparea falsului patriarh Teodosie la Ierusalim.

452. 76 Eftimie, fugind de insistenţele intrusului Teodosie, s-a retras în singurătatea de la Rouba. Sfântul Gherasim, convins de erezia monofizită, s-a dus să i se alăture Sfântului Eftimie. Acesta din urmă l-a readus pe el, precum şi pe alţi anahoreţi, în unire cu Biserica.

453 77 Intrusul Teodosie este gonit. Sfântul Eftimie revine la lavra lui. Liturghia minunată. Sfântul Eftimie o readuce pe Împărăteasa Evdochia la credinţa şi comuniunea ortodoxă. În acelaşi an, împărăteasa devine stareţă a venerabilei biserici a protomartirului Sfântul Ştefan. Gavriil, ucenicul Sfântului Eftimie.

457 81 Sfântul Sava, în vârstă de optsprezece ani, vine la Sabel pentru a cere admiterea în Lavră. Sfântul Eftimie îl încredinţează Sfântului Teoctist.[28]

458 82 Martirie şi Ilie călugări în Nitria vin în acelaşi an la Sfântul Eftimie şi sunt primiţi la lavra lui. Moartea patriarhului Ierusalimului Iuvenalie şi ridicarea patriarhului Anastasie.[29]

458-460 82 Filarhul Terebon este prins într-o ambuscadă, luat prizonier la Bostra şi eliberat de intervenţia Sfântului Eftimie. Gaianus în acelaşi timp este hirotonit episcop de Madaba.

460 84 Împărăteasa face ca în acest an pe 15 iunie să fie sfinţită nou biserică a Sfântului Ştefan începută de Gavriil „domn al întregii dioceze", adică al bisericii Sfântul Ştefan şi al dependenţelor sale, şi a murit pe 20 octombrie următor.

466 90 Sfântul Teoctist moare pe 3 septembrie în acest an. Este îngropat de Sfântul Eftimie; patriarhul Anastasie prezidează funeraliile; Sfântul Eftimie îl face succesor a lui Teoctist pe Maris.

166 (?) Cosmas ucenic al Sfântului Eftimie este hirotonit mitropolit al Schitopolisului „după moartea Sfântului Teoctist", ceea ce poate sugera că această promovare a avut loc în ultimele luni ale anului 466. Chrisip, un alt discipol al Sfântului Eftimie şi fratele lui Cosma, l-a înlocuit pe acesta din urmă în funcţia de stavrofilax.

468 92 Longin îi urmează la conducerea mănăstirii Sfântului Teoctist. Spre sudul Mării Moarte Sfântul Eftimie face o minune pentru a potolii setea Sfântului Sava.

---

[27] Regele pers Yezdidjerd a murit în toama lui 420 (Labourt, Le Christianisme dans l'Empire perse, p.109, Lecoffre, Paris, 1904). Chiril ne spune că Aspebet a părăsit Persona spre sfârşitul domniei lui Yezdidjerd (Cor., IV, p. 19-20).

[28] Viaţa autentică a Sfântului Eftimie (Cor., IV, p. 67) spune: „Anul optzeci şi doi al Sfântului Eftimie." „Dacă nu există nicio eroare în acest loc" (Memorii, XVI, p. 80). Există o eroare de copist, aşa cum arată pasajele corespunzătoare din Viaţa Sfântului Sava.

[29] Viaţa autentică a lui Iuvenalie îi dă 44 de ani de pontificat. Papebroch spune că a început în 418 şi s-a terminat în 458. (Act. SS. Maii, Il, Tract. prael. de Episcop. et Patr. Eccl. Hierosol., p.xxu-xxin). El propune să suprime patru ani daţi de Viaţa autentică a Sfântului Eftimie. De fapt, el ignoră anul exact al pontificatului lui Iuvenalie.

473 97 Moare Sfântul Eftimie la lavra din Sahel pe 20 ianuarie în noaptea dintre sâmbătă spre duminică în al şaisprezecelea an, aproape încheiat, al domniei împăratului Leon cel Bătrân, în al nouăzeci şi şaselea an al său. Fidel obiceiului său de a număra anii începuţi ca unităţi, Chiril afirmă că Sfântul Eftimie a murit la vârsta de nouăzeci şi şapte de ani. Vezi nota din această lucrare, în capitolul despre moartea sfântului.

CAPITOLUL 1

DEŞERTUL MONASTIC DIN IERUSALIM

Istoria monahală numită Deşertul din Ierusalim, vasta solitudinea muntoasă la est de Oraşul Sfânt merge înclinându-se pe o pantă de o mie de metri până la câmpia Iordanului şi a Mării Moarte. Se întinde de la nord la sud, de la linia lui Michimas – *Aïn Douk* (31°52), pânp cea a lui *Khirbet Istaboul* (Aristoboulias) – Ain Djidi, Endda din Biblie (31°27). I se alătură câmpia râului drept al Iordanului, de la Ierihon până la nordul lacului Asfaltit.

Acestea sunt două regiuni foarte neasemănătoare care cuprind Deşertul Ierusalimului, Câmpia Iordanului este formată la fel ca restul Ghorului de două terase net distincte: terasa superioară sau la de est şi la vest terasa inferioară sau Zos, ultima depresiune unde curge fluviul biblic. Spre munţii Iudeii care fac o barieră la est, câmpia este udată de apele din Ain Douk, Nouam, Ain es-Sultan sau fântâna Bisericii şi de Kelt. Aceasta este viaţa care se revarsă în oaza Ierihonului ; ea este reţinută captivă cu gelozie. Dincolo de el în direcţia Iordanului şi la sud şi mergând spre Marea Moartă, vegetaţia după câteva mici eforturi a dispărut complet pentru a face loc la o grămadă de marnă, *kattar* dealuri adevărate cu vedere la terasa inferioară ce se ridică în faţa lacului Asfaltit în forme ciudate de citadele, bastioane sau forturi. Prin urmare câteva linii de verdeaţă dau în această ariditate extremă o notă de dulce, la fel ca surâsul care apare pe buzele nomazilor acestor locuri. După mai multe surse este tocmai cea a lui Hagla pentru care sunt aceste frumuseţi austere ale câmpiei Iordanului.

Pe malurile fluviului sacru, aspectul se schimbă cu încântare şi călătorul care s-a abandonat pe malurile Mării Moarte care se întoarce pe lungul Zor-ului, poate să se creadă într-un vis. La stânga lui, dealurile mănoase a căror întreaga suprafaţă este alcătuită din fragmente de ghips ce strălucesc la soare; la dreapta, tufişuri, tamariscuri cu frunziş fin, arbuşti ale căror ramuri delicate se disting cu toate detaliile lor fine în atmosfera luminoasă; în sfârşit, păduri înalte unde viţa-de-vie se întinde din copac în copac suspendată ca nişte ghirlande, unde turturelele brune cântă, unde stoluri de porumbei de pădure îşi caută refugiul de vânătorii imaginari. Şi pe aceste umbre ale unei vegetaţii luxuriante curgerea perturbată şi presată a Iordanului curge tăcut pentru a se pierde în Marea Moartă.

Aceasta este câmpia Iordanului, partea orientală a Deşetului din Ierusalim. La est, partea montană se întinde la picioarele Oraşului Sfânt care domină ca o regină. Această regiune este străbătură de ueduri, râpe adânci şi scobituri înguste între ziduri de stâncă cumva verticale. Între aceste torente principale numele care revin de cele mai multe ori în lucrarea noastră sunt la nord Ouady Souweïnit, Ouady Farah, Ouady Keli şi Ouady Dabor care curg spre câmpia Iordanului; la centru Ouady en-Nér sau Kidron care curge spre Marea Moartă spre Ras-Feschka; şi în cele din urmă la sud Ouady Kareïtoun care merge spre Ain şi Terraba.

Tocmai în aceste râpe se găsesc cele mai multe dintre marile mănăstiri ale Deşertului din Ierusalim: "în ce torent locuiţi voi?" i-a întrebat patriarhul Sallust pe călugării de la Sfântul Sava despre care vom vorbii. Grotele modeste au servit drept chilii pentru călugări; una dintre cele mai mari a fost transformată în biserică cum a fost lavra Sfântului Sava, mănăstirea Sfântului Teoctist şi cum este încă azi lavra Sfântului Ioan din Hozeva. Alte depresiuni mult mai mici şi mai întinse formează mici câmpii unde se află lavrele din mediul *rural*:[30] ca Sahel unde Sfântul Eftimie şi-a stabilit lavra lui. Pe câteva platouri se ridică mari construcţii monahale între care cele mai importante au fost mănăstirile Sfântului Teodosie Cenobiarhul, a lui Martirie, Castellium a cărui fundaţii pot să fie văzute şi lavra Heptastoma al cărui ruine curioase pe pot vedea la KH. Djindjis. O colină înaltă Mountar (525 m.), domină tot deşertul. Din acest vârf spectacolul este minunat: la sud, perspectiva infinită a munţilor care sunt spre Idumeea şi Arabia; la est Marea Moartă cu străluciri de azur şi munţii din Moab care barează orizontul prin linia lor tremurată; la nord valea Iordanului care ne lasă să ne delectăm în depărtarea blaturilor albite ale Hermonului. Am putea spune că pe această înălţime graţioasă Athenas după ce s-a trezit pe marginile Ilissului şi a cunoscut Constantinopolul cu numele de Evdochia, toate măririle

[30] Este un cuvânt potrivit prin care R. P: Delau o.p. a desemnat lavrele din câmpie.

şi toate încântările puterii suverane au venit să aducă la picioarele Sfântului Eftimie învăţăturile care ne învaţă să dispreţuim grandoarea acestei lumi.

Câmpie şi munţi, ariditate şi verdeaţă, totul în deşertul nostru este parat de o lumină admirabilă. Timidă dimineaţa când îşi scaldă vârfurile unde se glisează undele; tremurând la amiază şi victorioasă este cuprinsă seara de o purpură lejeră de frumuseţile Mării Moarte fiind iluminată de o reflecţie a umbrelor din chiar Arnon. Ea este totdeauna pentru privire o sărbătoare în solitudine dar mai presus de toate spre zilele luminoase ale iernii noastre blânde. Ea a făcut bucuria călugărilor noştri şi le-a slujit ca mesager purtând pe aripile lejere ale cerului pe care se pare că le-a dezvăluit, deci ea poartă rugăciunile şi suspinele lor. Chiril de Schitopolis scria vorbind de Sahel: "este dulcea câmpie şi nesfârşit de frumoasă. "

Ar fi însă o greşeală să ne imaginăm desfătări nesfârşite pentru sfinţii noştri anahoreţi pe un pământ arid a cărui lumină înfrumuseţează, dar nu-i face să dispară asprimea. Ar fi cazul să ascultăm aici un explorator înţelept al deşertului nostru şi cel mai bine informat: "forma actuală a deşertului Ierusalimului, spune R. P. Féderlin, reprezintă aproape dublul celei care exista în timpul epocii iudaice, a epocii romane anterioare distrugerii Ierusalimului şi chiar decât cea de dinaintea invazie musulmane în timpul perioadei creştine."

"În aceste perioade diferite nu numai satele au existat actual posedând şi cultivând liber pământurile situate la estul acestor localităţi dar dincolo şi la est de aceste sate a existat o zonă mult mai avansată cu mai multe sate şi multe ferme care azi sunt distruse. Locuitorii acestor localităţi au purtat chiar ei cultura pământului până la limita în care natura le-a făcut să se oprească. Această limită ultimă a fost fixată de condiţii hidrografice şi geologice a versantului oriental al Iudeii. După mai multe mii de ani, această parte a acestui versant vecin cu depresiile Iordanului şi a Mării Moarte s-a găsit pe sine lipsit de apa necesară marilor culturi; pe o bandă de pământ care are o lungime medie de trei ligi şi curgând din Samaria orientală în Idumeea, ploile sunt insuficiente, căldura este extremă primăvara. Nu este posibilă nici o irigaţie în acest cluster fantastic de munţi şi coline decupate de chei adânci, de cele mai multe ori lipsite de apă; fără copaci în această pustietate. Prin urmare timp de două sau trei luni, flancul de coline, platoul şi *bqia* (mică câmpie) devine acoperită de iarbă şi de flori; dar turmele nu se pot bucura de ele fiindcă o căldură insuportabilă le face să se oprească."[31]

Ei bine tocmai pe această bandă de pământ lipsită de apă unde imediat au venit şi s-au stabilit călugări, făcând cisterne sau aducând apa necesară din surse mai mult sau mai puţin îndepărtate. După cum am spus ei au suportat cu curaj greutatea şi căldura zilei. În unele locuri cum este Hozeva ei probabil că au murmurat împotriva torentului, pentru a prinde apele lui rapide şi întotdeauna precare pentru că bunurile acestei lumi nu sunt nimic şi că zilele noastre se curs ca apa după cum i-a spus lui David bătrâne femeie din Thecoa.[32]

În câmpia Iordanului am putut vedea cum s-a născut la sfârşitul secolului al III-lea începuturile vieţii religioase în pustia iudaică. Câţiva anahoreţi trăiau deja în grotele situate în apropierea surselor: "fugind de persecuţie, spune Viaţa Sfântului Hariton, ei au schimbat patria lor cu deşertul şi ei s-au împrăştiat în mijlocul roşeţii nu departe de Marea Moartă."[33]

Amintirea acestor origini, pomenită cu atât de multă precizie a fost mult mai uşor păstrată în secolul al V-lea de grotele câmpiei care a fost locuită de eremiţi. Mai mulţi dintre ei, intrigaţi de erezia monofiziţilor, au mers în 452 pentru a se întâlnii cu Sfântul Eftimie în pustia de la Rouba şi prin sârguinţele lui au revenit la ortodoxie. Alţii într-un număr mai mare au fost primiţi în lavra Sfântului Sava încă din primele zile ale întemeierii ei.

R. P. Féderlin i-a găsit pe aceşti eremiţi primari: el scrie că "trebuie să căutăm în această arie primele sihăstri, la fel ca cea a lavrelor şi a mănăstirilor posterioare în partea câmpiei situate între Kelt şi Ain Hagla. Numai aici anahoreţii puteau găsii uşor apa indispensabilă vieţii, ierburi, ramuri şi la fel de bine o atmosferă mai respirabilă decât cea de la Zor. Ei bine tocmai aici am găsit cele mai multe ruine ale *cellae* şi *coenobia* încolonate la dreapta şi la stânga de o linie ideală care la sud era parte din Jasr Hagla, trecând prin Ain Hagla şi terminându-se la Kelt. Aria acestor locuri reprezintă cam cinci kilometri păstraţi."[34]

În primii ani ai secolului al IV-lea, după stabilirea Sfântului Ilarion în vecinătatea Gazei în Palestina, viaţa monahală a început să crească şi luat o formă nouă în Deşertul din Ierusalim. Dacă este să ţinem cont de Viaţa Sfântului

[31] Terre Sainte, n° miercuri 45 mai 4907, p. 154 art. de Féderlin, superior la aceste stabiliri ale Părinţilor albi ai Sfintei Ana din Ierusalim.
[32] 2 Regi 14, 14.
[33] P. G.;t. CXV, Vit. S. Charitonis, col. 909, n° VIII.
[34] Terre Sainte, 15 avril 1903, p. 119.

Hariton tocmai în această perioadă vom ajunge să vedem începuturile lavrei din *Faran* în Ouday *Farah*, la 10 kilometri de Oraşul Sfânt. "Această istorie este mai puţin sigură" ne spune Tillemont.[35] Este adevărat că este venită greşit de la Metafrastul.[36] Dar dacă documentul are lacune, după cum este posibil, descrierile cu care celebrul aghiograf era obişnuit, ei bine cadrul lui este solid. Nu numai că el ne oferă exactitate, dar monumentele şi tradiţiile îi oferă un sprijin ferm. Autorul lui nu a inspirat pe nimeni să mai scrie mai înainte de el: viaţa Sfântului Hariton spune despre întâlnirea tatălui cu fii în familie şi în mănăstiri cei mai bătrâni au transmis novicilor amintirile lor. Scriitorul primar aminteşte această tradiţie orală cu crezul că ea nu trebuie să fie uitată. Această preocupare trădează un fel de presentiment: după 50 de ani lavra din Faran a căzut sub invazia perşilor.

Aşteptând invazia răvăşitoare, această mănăstire spre 560 şi-a păstrat prima ei rânduială şi la fel ca şi cea mai mare parte a stabilimentelor religioase din deşert în această perioadă, a dat dovadă de o anumită activitate intelectuală şi doctrinară. În preajma Sinodului V Ecumenic (553) şi în timpul lui Conon arhimandritul Sfântului Sava, autorul Limonariului Ioan Moshu, trăia în lavra din Faran. Aici el va găsii un sfânt evlavios pe nume Cosmas foarte bine versat Sfintele Scripturi, Părinţi şi învăţătorii Bisericii.[37] Cosma a murit la Antiohia, în cursul unei vizite pe care a făcut-o patriarhului acestui oraş, Grigorie (569-593) bătrânul egumen al lavrei din Faran.[38] Noi înclinăm să credem că el a fost cel care a scris spre 560 sau câţiva ani mai apoi Viaţa Sfântului Hariton. Principalii aghiografi monahali ai lui Chiril de Schitopolis i-au dat imboldul necesar. Autorul Vieţii Sfântului Hariton i-a citit cu atenţie; el a fost foarte mulţumit să vadă că el şi-a format gândirea lui în formele chirilice. El atribuie Sfântului Hariton fără nici cea mai mică ezitare, întemeierea la trei lavre: Faran, Douca şi Souca. Ele au fost numai începutul; mai mult se două secole nu au rezistat; şi acest lucru se găseşte în urechile *atente* care au povestit această istorie.

Există cu atât mai puţine contradicţii că Chiril din Schitopolis a ajuns să evoce în vecinătatea lavrei din Souca, memoria Sfântului Hariton cu asigurarea liniştită a unui istoric care nu are nevoie de dovezi.[39] Ecou al unei tradiţii vechi de două secole: stabilită pe o cronologie mai puţin rudimentară este adevărat că este mai plauzibilă; plină de detalii ale topografiei şi a locurilor pe care noi în care am trăit în această ţară putem să le apreciem exactitudinea; ei bine istoria Sfântului Hariton ne pare mai *asigurată* decât cea a lui Tillemont. Nu avem loc să primim cu rezervă afirmaţia Fericitului Ieronim că înainte de Sfântul Ilarion nu a existat mănăstire în Palestina:[40] cu adevărat la est pe litoralul mediteraneean; am greşit credem noi la est în deşertul Oraşului Sfânt.

În mijlocul lavrei din Faran, Sfântul Hariton a construit o biserică pe care episcopul Ierusalimului Sfântul Macarie (313-331) a sfinţit-o. Lucrarea sfântului fondator a prosperat. Minunile lui şi mai mult minunile sale au atras pe lângă el un mare număr de persoane. Smerenia lui nu mai puţin ca iubirea lui de solitudine l-a făcut să sufere şi el a ajuns să îşi părăsească mănăstirea. El s-a refugiat într-un munte unde azi sărbătorim postul de 40 de zile a Mântuitorului şi care este aproape de Ierohim, la nord est. El s-a stabilit într-o grotă. Aceasta a fost originea lavrei din Douca. Sfântul Elpidie a urmat mai apoi Sfântului Hariton la conducerea acestei noi lavre şi el a ilustrat acest lucru la mijlocul secolului al VI-lea desemându-o cu numele său.[41]

Sfântul Hariton trebuie să fie părăsit Douca pentru acelaşi motive pentru care a părăsit Faran. El a căutat şi a găsit cu siguranţă la sud de deşert într-o rocă sălbatică ce se numeşte azi *Ouady Kareitoun*. "Mântuitorul lumii, spune istoricul lui, l-a spus în aceste condiţii şi l-a mărit de fiecare dată pentru a face un apostol şi cauza mântuirii pentru mulţi."[42] Am văzut acelaşi fenomen în viaţa Sfântului Eftimie; l-am văzut în cea a Sfântului Sava; căutarea lor de izolare nu a reuşit nimic: "Dumnezeu i-a descoperit," după cum a făcut cu Sfântul Hariton. Acesta dimpreună cu ucenicii lui care au venit să îl caute au ajuns să întemeieze în locul retragerii lor o a treia lavră "pe care sirienii o numesc Souca şi grecii Vechea Lavră."[43] Era situate la 18 kilometri nord-est de Thecoa.

---

35 Mémoires, 1. XVI, P. 79.

36 P. G., t. CXV, col. 900.

37 P.G., t. LXXXVII, part. III, col. 2893.

38 P. G., ibid., col. 2892. — Jbid., cap. cxxxIX, col. 3004.

39 Cor., IV, Vita S. Cyriaci, p. 195, et alibi.

40 P. L., t, XXII, Vit. S. Hilariontis, n° 14, coll. 34-35.

41 P. G.,t. CXV, Vüit. S. Charit., col. 912, n° 40. — Palladie, autor al Historia Lausiaca, a trăit câtva timp în Lavra de la Doua spre 386. Lavra l-a recunoscut pe Sfântul Hariton ca întemeietorul ei (Echos d'Orient, t. II, p. 4143, articol al lui R. P. S. Vailhé).

42 P. G., ibid., col. 912, n° 41.

43 P. G., ibid., col. 913, n° 41.

Faptul Sfântului Hariton a fost acelaşi cu toţi sfinţii fondatori, în Palestina la fel ca în Egipt. Μοναστηριον adică grota cabanei în care s-a stabilit un solitar, putea rămâne izolată, unde călugărul putea să stea mulţi ani; fie că a fost un Antonie, un Ilarion, un Eftimie sau un Sava care s-au refugiat; razele sfinţeniei lor au făcut o *chilie-mamă*. Solitarul prin urmare accepta ca ucenicii să se instaleze în grote dacă natura locului permitea; sau îl lăsa să îşi facă chilii. Grotele sau chiliile erau numite sihăstrii şi cei care le locuiau se numeau *chilioţi*. Reunirea chiliilor într-un spaţiu determinat constituia *lavra*. Chiliotul rămânea eremit cu acelaşi titlu ca mai marele lui şi mai bine era cât se poate de dependent de el şi el ajungea să îl supravegheze fiindcă el avea totuşi o anumită autonomie şi el le era superior.[44]

Lavra devenea sâmbăta şi duminica o plină de viaţa religioasă comună. Biserica ei unde se slujeau slujbele şi liturghia euharistică a fost piatra de fundament a ceea ce se numea o *mănăstire* locul unde să întâlneau toţi călugării. În Palestina în cea mai mare epocă monahală, lavra nu a dispărut; ea a marcat chiar şi în ochii celor mai mari anahoreţi ai deşertului nostru un grad de inferioritate în viaţa religioasă. După estimările lor era casa celor nedesăvârşiţi sau cum spuneau ei a *copiilor*. Aici viitorul chiliot trebuia să se formeze şi să treacă de problemele fixate pentru durata cât stătea acolo. Acolo el devenea un atlet în mediul rural pentru a vorbii în limbajul familiar scriitorilor monahali greci; iar când a ajuns să fie stăpân peste gândurile sale, peste inima şi trupul său, era admis în lavră. Este adevărat că aceste probe dacă ne este permis să spunem ca Eftimie, Sava, Chiriac şi Ioan Isihastul nu erau practicate de toţi. Aşa că dacă chiliotul dădea semne de slăbiciune, ajungea la locul copiilor. "într-o zi, Sava, acest atlet al evlaviei, a mers de la Ierihon la Iordan însoţit de unul dintre ucenicii lui. Au ajuns să treacă pe lângă un grup de laici între care se găsesc o tânără foarte frumoasă. Voind să îşi testeze ucenicul sfântul a spus:

- Cine este această tânără? Are numai un ochi?
- Nu părinte are doi ochi, a răspuns fratele.
- Greşeşti fiule, are numai un ochi.
  Fratele a insista:
- Nu are doi ochi foarte frumoşi.
- Dar cum poţi fi aşa sigur?
- Fiindcă părinte am privit-o foarte bine în cei doi ochi ai ei.
- Şi atunci cum rămâne cu această poruncă: *nu-ţi aţinti privirea asupra ei, ca nu cumva să fii prins în ghearele ei.*[45] Tu care ai trecut de la curiozitate la patimă? Ei bine! Iată că fiindcă nu ştii să îţi stăpâneşti privirea, nu vei mai sta în chilia de lângă mine.

A fost trimis la mănăstirea din Castellium. După un timp ucenicul a început să îşi stăpânească ochii şi gândirea lui şi Sava la primit don nou ca şi chiliot în lavră."[46]

Ceea ce este cert este că nu vom vedea Egiptul intervenind nici în viaţa religioasă a Deşertului de lângă Ierusalim şi nici în dezvoltarea instituţiilor lui. Marii noştri întemeietori au venit cu toţii din Asia Mică sau din câmpia care se întindea pe platoul oriental a acestei regiuni. Lucrarea lor trebuie să se fi datorat iniţiativei lor personale. Prin urmare se cât se poate de veridic şi cât se poate de adevărat să credem că deşerturile egiptene nu au avut nici o influenţă asupra acestuia. În secolul al IV-lea relaţiile erau frecvente dintre Egipt şi Palestina. "Când Sfântul Antonie venea la mănăstirea lui din Pespir, obiceiul lui era că intrând să îl întrebe pe Macarie dacă nu a venit nimeni. Când Macarie îi răspundea el spunea: sunt egipteni sau ierusalemitei? Şi când ei conveneau că aceste persoane au venit pentru probleme importante, Macarie răspundea: sunt egipteni; dar dacă erau persoane sărace el răspundea: sunt ierusalemitei. Sau când Macarie răspundea: sunt egipteni, Sfântul Antonie îi spunea să pregătească linte şi să le dea de mâncare. Ai apoi făcea o mică rugăciune pentru ei, le spunea un îndemn şi îi trimitea. Dar dacă îi spunea că sunt ierusalemitei el se oprea cu ei şi le vorbea toată noaptea cuvintele mântuirii."[47] Nu este nici o slăbiciune de a vedea acest lucru istoric în termenii unei convenţii.

În 376 cu un an înaintea naşterii Sfântului Eftimie, unul dintre cei mai iluştrii solitari din deşertul Nitriei, Sfântul Pambon, a fost exilat în Diocezarea în Palestina de împăratul arian Valens.[48] Alţi călugări egipteni victime ale aceleiaşi persecuţii şi printre care Amonas de la Schit au fost trimişi în acelaşi sat.[49] Din copilăria lui sfântul nostru

---

[44] Cor., t. III, Vit. Sab., n° 65, p. 332.
[45] Proverbe 2.
[46] Cot., II, Vit, Sab., n° 47, p. 292-298.
[47] TILLEMONT, VII, D. 117.
[48] In., VIII, p. 455.
[49] In., VIII, p. 614.

trebuie să îi înţeles ce vorbeau fraţii egipteni pe care Valens i-a exilat în Armenia şi care au fost în această ţară obiectul cinstirii credincoşilor.[50] Mai apoi, trădat de propria reputaţie de sfinţenie, Eftimie în lavra sa a primit vizite frecvente a călugărilor din Egipt; viaţa Sfântului Arsenie fiind idealul lui religios şi unul dintre ultimele cuvinte a fost de a prescrie sărbătorirea solemnă a sărbătoriii Sfântului Antonie în biserica lui.[51] Împărtăşind aceleaşi sentimente Sfântul Sava a fixat plecarea anuală pentru marea solitudine de care am vorbit după sărbătoarea Sfântului Antonie şi după acea a sfântului său învăţător, unind în aceeaşi venerare pe patriarhul anahoreţilor şi a celui care i-a dirijat primii paşi în deşertul de la Ierusalim.[52]

Nu se poate vorbii aici de un prestigiu subit şi că relaţiile dintre reprezentanţii lor cu ascetismul egiptean, nu au fost fără ecou în instituţiile călugărilor din deşertul nostru. Însuşi Sfântul Antonie a fost ecoul nevoinţelor Sfântului Antonie care fiind pe punctul de a renunţa la lavra lui din Faran a emis într-o regulă ce trebuiau să respecte călugării: postul putea fi întrerupt doar la sfârşitul zilei; cu pâine şi, pentru asezonare, cu sare. În limitele acestei sobrietăţi extreme trebuia să fie evitată îmbuibarea şi să îşi controlezi apetitul. Psalmodia şi rugăciunea de zi şi de noapte au primit o formă determinată şi fixă. Legislatorul cerea necesitatea lucrului mâinilor şi a subliniat că lenea este sursa la toate relele. Pomenind că tăcerea şi odihna solitudinii monahală se pretau cu virtutea purificatoare a sufletului, el recomanda rezidenţilor lavrei să nu iese des în afara ei. El a insistat pe ospitalitate: aceasta fost preocuparea constantă a fondatorilor monahali ai deşertului nostru: "practicaţi-o cu credincioşie a spus el dacă este posibil, pentru ca nimeni dintre cei care bat la poarta voastră să nu plece cu mâna goală având convingerea că făcând astfel voi daţi lui Hristos aflat în persoana săracului." O ultimă recomandare a ajuns să învingă imaginaţia şi simţurile: visul rău putea să apară în solitudine; trebuie să fie tăiat de la rădăcină cu sabia tinereţii şi a rugăciuni asidue.[53] Acesta a fost codul prescurtat al vieţii solitare; Egiptul îl punea în practică de mai bine de 40 de ani; şi Sfântul Eftimie vorbind de regula congragaţiei sale,[54] nu a făcut decât să o înnoiască din nou.

După 50 de ani de la moartea Sfântului Hariton, un tânăr preot a venit din Mica Armenie şi s-a stabilit într-o grotă în apropiere de lavra din Faran. Numele lui, care va umple această istorie, a adus multă lume asupra deşertului din Ierusalim. Pe parcursul aceste lucrări vom spune care au fost temeliile monastice ale Sfântului Eftimie. Deşi gândirea lui a fost modelată după lavra celei din Faran în cele din urmă el a cedat datorită exigenţelor locului şi a întemeiat o mănăstire. Mai târziu, acest maestru al vieţii religioase a ajuns să facă o combinaţie fericită dacă nu nouă: *cenobiumul* a devenit noviciatul lavrei. Postulanţii anahoretismului sau cei mai tineri şi mai puţin avansaţi în ascetismul monahal făceau un sejur mai mult sau mai puţin prelungit. Eunucii pentru motivele date de Sfântul Eftimie, rămâneau toată viaţa. Această organizare adoptată de Sfântul Gherasim şi de cea mai mare parte a lavrelor a fost în mare dezvoltată de Sfântul Sava.

Gherasim, lician de origine a stabilit deja viaţa monahală în ţara lui mai înainte să vină în Palestina în 451.[55] El s-a stabilit într-o grotă din câmpia Iordanului. Simplu, deschis în întregime contemplaţiei dar mult mai expert în practicile ascetismului decât în subtilităţile teologiei, el s-a lăsat pradă capcanei monofiziţilor din Ierusalim. Emisarii intrusului Teodosie care l-a înlocuit pe patriarhul Iuvenalie pe tronul Sfântului Iacob au devenit uşor solitari. El nu a înţeles în grotă distincţia dintre natură şi ipostas; dar el nu ignora cu atât mai mult, în aceste detalii istoria recentă a Sinodului de la Calcedon. Monofiziţii au confundat în mod deliberat toate acestea. Era 451. Evlaviosul anahoret s-a găsit eretic fără să o ştie. Acest lucru nu a durat destul de mult. Gherasim nu a ezitat să meargă să vorbească cu marele Eftimie. Ştiind că se afla în solitudinea de la Rouba l-a găsit acolo. Sunt îndrumarea unui asemenea părinte el şi-a dat seama de greşeala lui şi a intrat din nou în staulul Bisericii.[56] Simplitatea lui şi nici insuficienţa lui doctrinară nu i-au luat nici una dintre calităţile de iniţiativă şi energie pe care le avea un om al guvernului. Mai mult decât orice, evlavia lui, admirabila lui evlavie nu a putut să îl lase să rămână într-o astfel de erezie. După câţiva ani de la venirea lui în Palestina, Gherasim a fondat la 20 de minute de Ain Hagla, în direcţia Mării Moarte, o lavră a cărui cenobium este încă existent. Aceste rămăşiţe venerabile peste ruinele şi derămăturile de acolo sunt azi ocupate de călugării greci ortodocşi. Arabii au numit acest loc *Kasr Hagla*. Toată lumea îi spune *Sfântul Gherasim*.

---

[50] ID., ibid.
[51] Cor., IV, Vit. S. Euthym., p. 79.
[52] Cor.., III, Vi. Sab., n° 22, p. 249.
[53] P. G., t. CXV, Vit. S. Charit., n° 9, col. 909.
[54] COT., IV, Vit. S. Euthym., p. 37.
[55] COT., IV, ibid., p. 60.
[56] Cot., IV, Vit. S. Euthym., p. 50.

Lavra este alcătuită din chilii aranjate în aşa fel că există distanţă între ele pentru ca anahoreţii să nu fie incomodaţi de vecinătatea lor mutuală şi aşa că s-a dezvoltat un cenobium. Fără îndoială că a dispărut odată cu invazia persană. Sfinţită de întemeietorul ei, a avut gloria de a fi locuită un timp de Sfântul Sava[57] şi de Sfântul Chiriac.[58] În 473 Sfântul Gherasim a asistat la mormântul Sfântului Eftimie la care avea multă evlavie.[59] El a murit după doi ani pe 5 martie 475.

În acelaşi timp când Sfântul Gherasim şi-a stabilit lavra lui în nisipurile câmpiei Iordanului, poate cu câţiva ani mai înainte, sursa de la Hagla a făcut să se nască lavra roşie de la *Kalamon*: "tocmai lângă această sursă frumoasă s-au instalat primii anahoreţi; şi acolo lângă trandafiri şi arbori, trebuie să fi fost centrul lavrei, având numele caracteristic de trandafir, *Kalamonos*. Acest nume l-a purtat de la început până în secolul al VIII-lea."[60] Chiril de Schitopolis neglijând sfatul îndrumătorului lui Sfântul Ioan Isihastul a fost tentat să îmbrăţişeze viaţa religioasă din această lavră.[61] Sfântul Teognis s-a pogorât la mănăstirea Sfântului Teodosie spre 462 şi a rămas câţiva ani. Sfântul Gheorghe Hozevitul în secolul al VII-lea a marcat-o cu numele lui.[62] Dintre palmierii care se ridicau lângă apa din Hagala şi care umbreau sărăcăcioasele chilii ale anahoreţilor nu a mai rămas decât amintirea. O oază de verdeaţă care cuprinde în toţi anii grădinile mănăstirii Sfântului Ioan Botezătorul mai aduce aminte de acest trecut de sfinţenie. Ţine de cei care – printre care suntem şi noi – care explorează deşertul de lângă Ierusalim de a aduce dovezi că a existat această lavră de la Kalamon. Cu modestia lui obişnuită R. P. Féderlin a povestit cum a descoperit pe un deal care domină grădina grecilor, cenobiumul lavrei. A fost posibil pentru el după ce a căutat primele sihăstrii de a ajunge la baza marilor locuinţe monahale din secolele de mai înainte.[63]

Nu avem cum să nu ne oprim la *Lavra Stareţului Petru* fondată nu departe de Kalamon, pe râul meridional al Keltului între 452 şi 460 unde este posibil ca unul dintre anahoreţii pe care Sfântul Eftimie i-a adus la ortodoxie în acelaşi timp cu Gherasim şi care se numea Petru Turnitul.[64] O altă lavră mai cunoscută ridicată în secolul al V-lea, şi foarte prosperă în la începutul secolului al V-lea şi care este încă locuită în zilele noastre este în regiunea muntoasă a deşertului din Ierusalim: este lavra din Hozeva. Ea este în Ouady Kelt, la o jumătate de oră de Iordan. Este plină de pelerini nerăbdători ai banalităţii care vor să vadă acest nucleu monahal suspendat în partea septentrionaă a locului. Zgomotul cascadelor din Kelt ne invită şi ne atrage peisajul pitoresc care vine să ne scoată puţin din vatra Ierihonului, mai înainte de a ne pogorî pe ultimele pante. Adevăratul fondator al lavrei spre sfârşitul secolului al V-lea a fost Sfântul Ioan Egipteanul născut la Teba în jurul lui 450 şi care a fost numit popular Ioan Hozevitul. După ce a sfinţit lavra din Hozeva, Ioan a fost făcut mitropolit al Cezareii în Palestina probabil spre 515. El a participat la sinodul ţinut la Ierusalim pe 6 august 518 în care au fost recunoscute solemn cele patru sinoade ecumenice.[65] La puţin timp după acestea, revenit în Cezarea el l-a salutat cu mare respect pe Sfântul Sava pe care patriarhul Ioan III (513-524) l-a însărcinat să publice în acest oraş şi la Schitopolis edictele religioase ale împăratului Iustin şi să facă să insereze cele patru mari sinoade în dipticele sacru. Ioan a murit în 536[66] în lavra de la Hozeva după ce a renunţat din episcopatul din Cezarea. O altă existenţă sfântă a stat în pustie spre primii ani ai secolului al VII-lea. După ce a renunţat la lavra de la Kalamon, Sfântul Gheorghe numit şi Hozevitul, a revenit la Hozeva unde a trăit deja. El a ajuns să locuiască într-o grotă situată la baza muntelui. Fiind mai zgomotoasă ca apele din Kelt, milostenia lui s-a arătat până la moartea lui în tot felul de fapte bune. A fost ultima lumină care a strălucit la lavră. Ruinată în 614 de perşi ea s-a ridicat şi a trăit fără de nici o îndoială la fel de fericită ca oamenii care au avut un pic de istorie în ea. Pe pantele meridionale ale locului contemplăm după mai mulţi ani silueta unui anahoret din Hozeva care a stat într-o grotă situată la marginea lanţului muntos; vedem astfel un trecut de demult; dar trecut s-a dus aşa de repede?

Ne rămâne consolarea că în acest deşert azi tăcut dar în care călugării secolelor al V-lea şi al VI-lea au făcut un mare oraş.

---

[57] Cot., III, Vit. Sab., n° 12, p. 234.
[58] Cot., IV, p. 105.
[59] Cor., IV, Vit. Euthym., p. 83. — CoT., IV, Vita S. Cyriaci, p. 107.
[60] R. P. FÉDERLUN, Terre Sainte, 15 avril 1903, p. 119.
[61] Act. Sanc Boll., Maii, t. III, p. 235.
[62] Analecta Bollandiana, t. VIT, p. 98.
[63] R. P. FÉDERLIN, Terre Sainte, 1e mai 1903, p. 132.
[64] COT., IV, Vit. S. Euthym., p. 60.
[65] Mai axat mai mult decât orice pe Sinodul de la Calcedon; primele trei nefiind contestate.
[66] Gams, Series Episcoporum, Ratisbonnae 1873, p. 452.

Printre ei, cel mai activ, cel al cărui geniu organizator a contribuit cel mai mult la dezvoltarea ordinii monahale din Palestina, a fost capadocianul Sava. Venit în Ierusalim în 456 el a petrecut iarna acestui an în Oraşul sfânt. În primăvara lu 457 el s-a dus spre lavra de la Sahel pentru a cere să fie primit acolo. După cum am mai spus mai înainte, Sfântul Eftimie l-a încredinţat Sfântului Teoctist.

După 16 ani petrecuți în mănăstirea de la Dabot, Sava a plecat spre Sfântul Gherasim şi de acolo spre solitudinea din Rouba şi Coutila la este de Marea Moartă.

În 483[67] la vârsta de 55 de ani, Sfântul Sava s-a stabilit la două locuri şi jumătate la sud est de Ierusalim pe râul occidental al torentului din Cedron, lavră care şi azi încă îi poartă numele şi pe care contemporanii o numesc *Marea Lavră.* Cea mai mare parte a anahoreţilot dispersaţi în deşertul Ierusalimului au ajuns să se grupeze în jurul lui. Această primă generaţie a fost o elită. Călugării au fost în număr de 70. Istoricul spune: "fără teama de a se înşela, i-ai fi putut lua drept un cor de îngeri sau drept o ceată de atleţi"[68] Din câte se pare cei care voiau să intre în lavră erau primiți destul de uşor.

O minune a făcut ca să se descopere în acest loc o grotă mare care a ajuns evident să formeze o biserică; Chiril de Schitopolis spune: „la est o absidă făcută de mâna lui Dumnezeu; la nord un fel de diaconicum sau sacristariu şi la sud o deschidere care lăsa să intre larg razele soarelui. Sava a dat dispoziţii să fie decorată grota şi a dat ordin să fie slujită litughia sâmbăta şi dumincia."[69] Au numit această biserică *Teoctist* sau biserica botezată de Dumnezeu.

O încercare delicată nu a pregetat să vină aceste începuturi. Sava a condus această lavră cu înţelegerea lui rară a lucrurilor după cum o spune toată viaţa lui; se poate spune că milosteniile curgeau din mâinile lui şi el a făcut să se ridice mai mlte construcţii şi a se lărgii perimetrul mănăstirii sale. Nimeni din jurul lui nu îndrăznea să i se opună fiindcă ştia de protecţia afectuiasă pe care o avea patriarhul Martirie faţă de el (478-486) pe care l-a cunoscut de tânăr la lavra Sfântului Eftimie. Martirie moare după câteva luni şi printre ultimele dorinţe a fost să îl i-a ca superior al lor pe noul patriarh Sallust (486-494), capadocianul, dar din cauza marii sale rezistenţe, au spus ei că nu este capabil să conducă 500 de religioşi; mai mult, el nu era preot şi nu i s-a permis să comande clerici. Patriarhul cunoscându-i i-a lăsat să vorbească, i-a retrimis pentru a înţelege mai bine şi sub acest pretext cineva l-a cerut pe Sava episcop. A doua zi fără întârziere şi în faţa opozanţilor lui l-a făcut preot. Mai mult, l-a luat cu el şi el a rămas la lavră şi a consolidat situaţia sfântului egumen sperând să înceteze invidia. După cinci ani în 491 patriarhul Sallust i-a dat Sfântului Sava o nouă dovadă a stimei şi protecţiei sale dedicând solemn lavra lui, lui Teoctist.[70]

În acelaşi timp Dumnezeu l-a consolat pe sfânt şi i-a trimis un postulant de mare virtute.[71] Se numea Ioan şi avea 38 de ani. Mai bine de 10 ani episcop de Colonia în Mica Armenie, Ioan dornic de solitudine şi-a lăsat Biserica lui. Dând dovadă de mare demnitate el a cerut să fie primit să locuiască în linişte. I-a fost dată ascultarea de bucătar. Sfinţenia lui care i-a fost descoperită lui Sava se pare că l-a trădat. Biserica l-a pus pe altarul ei şi l-a cinstit cu numele de Ioan Tăcutul sau Isihastul adică Solitarul.

În 492 al doilea an care a urmat dedicării lui Teoctist, Sfântul Sava care avea 54 de ani a construit aşa Mardes (Mirdul actual) pe ruinele fortăreţei Hircania,[72] mănăstirea *Castellium.* Locul era plin de demoni. Obligaţi să cedeze locul omului lui Dumnezeu ei au strigat: "ne faci rău Sava; locul unde locuieşti nu îţi este destul; nu te gândeşti unde vom sta noi!" Castellium se găsea la 2 kilometri jumătate de Marea Lavră. În gândirea întemeietorului lui, această mănăstire care s-a dezvoltat foarte mult şi trebuia să slujească ca loc de reşedinţă numai pentru călugării bătrâni.[73]

Strigătele demonilor nu erau o simplă recunoaştere a neputinţei: respinşi la Mardes, ei voiau să se răzbune pe Sava şi au făcut-o cu cruzime. Acesta a fost punctul de plecare al unei serii de încercări care nu au fost motivul cumpătării sale dar care au problematizat mult mănăstirile din Palestina. Numit de patriarhul Sallust în 494 arhimandrit al tuturor lavrelor diocezei Ierusalimului, Sfântul Sava a dat dovadă de o activitate remarcabilă. Utilizând moştenirea bogată care i-au lăsat-o părinţii, el a multiplicat casele de ajutor social la Castellius şi la Ierihon. Ajutat dintre călugării lui care erau arhitecţi foarte abili, el a construit în cinstea Maicii Domnului marea biserică de la lavra sa pe care a sfinţit-

---

[67] Această dată este ce a întemeierii Marii Lavre. Sfântul Sava a vizitat singur acest loc după anul 478. (A se vedea Cot., III, Sab. vit., n° 46, p.239).

[68] COT., III, Sab. vit., n°16, p. 239-240.

[69] Ibid., n° 17, p. 243.

[70] Cor., INT, Sab. vit, n°19, p. 245-246.

[71] In., 201d., n° 21, p. 248.

[72] Identificarea Mirdului cu fortăreaţa Hircania propusă de P. Lagrange, pare că este acceptată azi.

[73] Cor., III, Sab. vit, n°5 27, 28, p. 254-259.

o patriarhul Ilie (494-518) succesor al lui Sallust pe data de 1 iulie 501.[74] În timpul aceste perioade fecunde, mărirea sfântului a crescut, dar la fel de bine şi invidia şi ura călugărilor neascultători. La acestea s-au adăugat mai multe nemulţumiri; fiindcă fiind împreună erau ca într-o carantină. Era de fapt revanşa demonului care a început să se facă cunoscut; aceasta a fost ocazional cea mai mare manifestare a sfinţeniei lui Sava. Uitând în mod voluntar de drepturile şi autoritatea lui şi inspirându-se numai din indulgenţă, a cedat furtunii şi s-a îndepărtat. Dar patriarhul Ilie la fel de bine l-a cunoscut de tânăr la lavra Sfântului Eftimie şi fiindcă îl iubea foarte mult a stat plin de energie de partea lui: "nu pot să sufăr, i-a spus el că sub ochii mei alţii ţi-au luat drepturile care ţi se cuveneau numai ţie." El l-a sfătuit să îşi ia înapoi lavra şi în acelaşi timp a scris o scrisoare severă către călugării revoltaţi. Numărul lor era în jur de 60. Aceasta a fost o adevărată insurecţie. Răzvrătiţii şi-au adunat lucrurile şi s-au înarmat cu tot feluri de instrumente, demolând turnul unde Sfântul Sava locuia şi aruncând materialele în torenţii Cedronului s-au refugiat la sud de Thecoa. Pe ruinele mănăstirii romanilor despre care vorbim foarte bine au ajung să formeze în grabă o mănăstire; nici un superior, nici un punct de autoritate, anarhie completă şi ceea ce a urmat a fost diviziunea şi destrămarea mutuală. Revoltaţii au numit acest loc de confuzie *Noua Lavră*, nume care a rămas atât de mult şi atât de dureros pe parcursul luptelor origenismului.

Aflând despre aceste lucruri, Sfântul Sava s-a umplut de provizii şi materiale pe animalele de tracţiune de la Marea Lavră şi el a mers să se alăture fiilor indignaţi pe care i-a iubit dintotdeauna. Unii dintre ei mai rău văzându-l că vine şi-au spus între ei: "iată că apare personajul dubios!" Sfântul nu s-a dat înapoi; lupta era pe faţă şi el o susţinea cu fermitate şi dulceaţă. Privirea lui era mai departe de incidentele ceasului prezent. Secundat de patriarhul Ilie, el a construit edificiile necesare vieţii călugărilor. Ei fără să aibă un loc unde să se roage trebuiau să meargă duminica pentru a participa la liturghie la Thecoa în biserica profetului Amos; Sava le-a construit o biserică pe care a sfinţit-o în primele luni ale lui 507. În cele din urmă foarte preocupat de devenirea Noii Lavre, el le-a dat ca superior un călugăr de mare virtute, Ioan, unul dintre acei care au venit să i se alăture când a fondat Marea Lavră. Ioan a primit de la Dumnezeu harul profeţiei. După ce a condus 7 ani mănăstirea lui şi fiind pe punctul de a murii, el a profeţit la fel ca Amos. Călugărilor care erau de faţă şi l-au înconjurat el le-a spus cu lacrimi pe faţă: "iată vor venii zile şi locuitorii acestui loc se vor ridica şi vor mărturisii adevărata credinţă şi ura va fi biruită şi în tăria lor ei vor fi persecutaţi."[75] Acestea au fost originile Noi Lavre; acestea au fost faptele tristului ei destin.

Sfântul Sava a fost binecuvântat în aceste sentimente religioase mai mult decât în tandreţea lui paternă; el a voit să îşi ia revanşa, dar după cum o fac sfinţii. Nu erau ei de vină ci un demon i-a incitat. Sufletele au căzut; el a cerut altele mai fidele şi fără întârziere. El şi-a făcut într-o stâncă 19 metri în jurul Marii Lavre aproape de Castellum la vest de mănăstire, unde şi-a făcut o grotă frumoasă şi uşor accesibilă. După sărbătoare Paştelui anului 508, puţin după insurecţie el a construit cu mari osteneli, o mănăstire pe care a numit-o *Spelaion* sau *Mănăstirea Grotei.* Această mănăstire care a fost situată pe râul septentrional al stâncii a fost binecuvântată de Dumnezeu şi a primit multe incremente; Chiril de Schitopolis spune: "diavolul a voit să îi înfrângă pe ucenicii lui Ava dar Sava l-a înfrânt pe diavol."[76]

După doi ani sfântul a mai avut un avantaj asupra duşmanului la tot binele. Pe vârful *Mountar* câţiva călugări monofiziţi au ocupat turnul Evdochiei.[77] Izgoniţi de acolo spre 484 ei au fost înlocuiţi de călugări nestorieni. Acest lucru a fost mult prea mult pentru marele ucenic al lui Eftimie. În 510 Sava i-a convertit pe călugării nestorieni, le-a făcut o mănăstire a Sfântului Teodosie şi a transformat Turnul într-un cenobium. El a dat conducerea acestei mănăstiri unui călugăr din lavra sa Ioan originar din Bizanţ şi care a fost scholarios şi gardă a împăratului în prima lui campanie.[78] Bunurile religioase ale Sfântului Sava au păstrat o amintire foarte vie a acestei particularităţi. Ea a făcut subiectul unei conversaţii la lavră. El însuşi, religios exemplar cu o ortodoxie impecabilă l-a multiplicat în proporţii extraordinare timp de 35 de ani ai conduceri sale, iar efectivul călugărilor sub ascultarea lui au devenit mari asceţi şi sub înţeleapta lui conducere el a primit supranumele militar al mânăstirii din Mountar[79] care se numea acum *Mănăstirea lui Scholarios.*

Un alt călugăr de la Marea Lavră nu arăta acelaşi duh de disciplină. Se numea Ioachim şi era din Ierusalim. Ioachim a văzut marile fundaţii ridicându-se sub mâna Sfântului Sava; sarcina l-a tentat şi, fără a face nici o distincţie

[74] CoT., IL, Sab. vil., n° 32, p. 264.
[75] In., ibid., n° 36, p. 273.
[76] Cot., III, Sab. vit., n° 37, p. 276.
[77] Vom ajunge să vorbim pe parcursul acestei lucrări de Turnul împărătesei Evdochia care l-a construit pe Mountar la 6 kilometrii sud-est de lavra Sfântului Eftimie pentru a primii binecuvântarea acestui sfânt îndrumător care a rămas în ortodoxie.
[78] Despre această numire de Scholarios a se vedea Ducange, Glossarium, t. VI, col. 22%, la cuvântul Scholares.
[79] Cot., Il, Sab. vit., n° 38, p. 278-980.

între impertinenţa sa şi sfinţenia maestrului său, a conceput ideea de a deveni la rândul său fondator. El avea cam la 19 metri distanţă la nord de Marea Lavă o mare cisternă numită Heptastome fiindcă avea 7 deschizături şi care serveau pentru nevoile mănăstirii. Aici a fost locul unde Ioachim a voit să fondeze o lavră. Profitând de plecarea Sfântului Sava la Rouba în timpul Postului Mare, el a luat cu sine câţiva călugări din Marea Lavră şi a plecat în expediţia sa. Bătrânilor care s-au opus le-a închis gura printr-o minciună. La întoarcerea sa Sfântul Sava l-a pedepsit sever. La rândul său, patriarhul sfânt Ilie fiind informat a găsit de cuviinţă să distrugă lucrările începute la Heptastoma. Ioachim s-a pocăit sincer de greşeala lui şi Sfântul Sava a luat planul său şi l-a modificat după cum a crezut el de cuviinţă. Lăsând Haptastoma liberă, el a construit la 600 de metri la nord de clădirile ruinate a lui Ioachim pe un teren cedat de un locuitor Beth-Aboudis, numit Zanagon, o lavră pe care a numit-o a *Heptastomului.*[80] El a încredinţat conducerea acestei mănăstiri la doi călugări din lavra lui, fraţi de sânge şi greci de origine numiţi Pavel şi Andrei. Istoricul Sfântului Sava a semnalat cu grijă vizibilă originea superiorilor pe care arhimandritul Marii Lavre l-a plasat drept cap al mănăstirilor lui; erau în mare străini în Palestina: sfida cumva Sfântul Sava drepturile băştinaşilor? Ea nu a fost prea bine primită de îndoielnicul Ioachim şi de Nonnus marele agitator din Marea Lavră ambii palestinieni. Din câte se pare ei au convenit să pună întemeierea *Heptostomei* în a doua lună a anului 511. Chiril de Schitopolis nu ne dă nici o dată exactă, dar felul în care o face, imediat după stabilirea la *Scholarios,* crede că autorizează această presupunere. Credem că ruinele acestei mânăstiri se găsesc la *Khrirbet Djindyis.*

În cele din urmă crearea mănăstirii lui Zannos a închis ciclul fundaţiilor monahale a lui Sava. Marele anahoret şi-a construit o chilie la 1,9 kilometri mai aproape la sud de Marea Lavră. Doi călugări din această ultimă mănăstire i-au cerut să le-o cedeze şi să locuiască împreună fără să renunţe la chiliile de la Marea Lavră. Erau născuţi în împrejurimile Hebronului şi se numeau Zannos şi Veniamin. Sfântul Sava care le-a cunoscut virtutea şi ţinuta lor morală ca osârduitori ai lui Dumnezeu le-a ascultat cererea. Ajutaţi de el în orice fel ei au construit o mănăstire care a avut numele de Zannos.[81] Sfântul a dat acestei noi mănăstiri regula sa a altor mănăstiri.[82] Probabil că aceasta era regula locuinţelor monahale a Sfântului Sava, fiindcă este greu să ne pronunţăm în acest sens; lipsa de documente în acest sens nu ne permite să emitem ipoteze fără nici un interes. Singura caracteristică pe care o cunoaştem bine a practicilor monahale în vigoare în stabilimentele religioase a Sfântului Sava, mănăstiri şi schituri, a fost de a se asigura că aveau venit sigur în proprietăţi mobiliare sau funciare. Era vorba de sărăcia absolută de care a vorbit Mântuitorul. Ea nu excludea lucrarea mâinilor şi nici plata ei dreaptă. Putem vedea la Marea Lavră pe un călugăr care livra în fiecare lună la conducătorul casei sociale 90 de coşuri perfect lucrate. Ceea ce nu putea da munca, dădea Dumnezeu care a promis să asiste pe cei care au renunţat la toate pentru El. O practică dificilă dacă nu imposibilă în comunităţile unde inegalitatea în virtute rămânea un ideal religios la un nivel mijlociu, este acest abandon deplin în Providenţa divină, pe care au îmbrăţişat-o un număr de sfinţi călugări izolaţi pentru mărirea Evangheliei.[83] Sfântul Sava o cerea de la toate congregaţiile pe care le-a stabilit[84] şi o sărbătorea cu orice ocazie. Iată ce i-a spus împăratului Iustinian care i-a oferit venituri pentru mănăstirile lui şi cei care le populau; el a spus: "ei se roagă pentru noi şi pentru republică" şi tot el i-a răspuns: "cei care se roagă pentru Măria ta nu au nevoie de venituri; venitul lor şi binele lor este fiindcă Dumnezeu face să ploaie ca pâinea să crească în solitudine pentru un popor necredincios şi rebel."[85] În timpul marii foamete care a venit în Palestina din 513 până în 518, egumenii lui au lăsat să se perceapă o nelinişte uşor de înţeles dar el le-a reamintit îndemnurile Domnului: *"deci, nu duceţi grijă, spunând: Ce vom mânca, ori ce vom bea, ori cu ce ne vom îmbrăca? Că după toate acestea se străduiesc neamurile; ştie doar Tatăl vostru Cel ceresc că aveţi nevoie de ele. Căutaţi mai întâi împărăţia lui Dumnezeu şi dreptatea Lui şi toate acestea se vor adăuga vouă:"* „adică, spune istoricul ce a gândit şi ce vorbit acest bătrân duhovnicesc; la fel de bine Dumnezeu le-a dat toate din abundenţă şi mănăstirile lui au suferit mult mai puţin decât cele care aveau venituri."[86] În cele din urmă această încredere filială în Părintele ceresc, însoţită de un dispreţ pentru bani, a pus la dispoziţie comorile milosteniei. El *le făcea* în jurul lui şi până departe în patrie. Acest lucru a fost o ocazie pentru călugării lui de a murmura şi a se plânge. Îi vom vedea revenind la Constantinopol, în această Palestină întotdeauna săracă, pentru mâinile pline de largeţe pe care le aveau împăraţii sau familiile de patricieni; de mai multe ori ele disperau

[80] Cot., III, Sab. vit., n° 39, p. 289-282.
[81] Cor., ibid., n° 42, p. 285-286. Data acestei fondări nu este indicată.
[82] Id., ibid.
[83] CAJETAN. in V Matth.
[84] Cot., III, Sab. vil., n° 58, p.321.
[85] Id., ibid., n° 72, p. 343.
[86] Id., ibid., n° 58, p. 322.

în milostenii; dar el le-a spus însoţitorilor lui la întoarcerea din călătoria din 511-512 "noi am dus greul!" şi tot el răspunde "alţii se roagă pentru noi!"[87] El s-a simţit mult mai bine în ultima lui misiune la Constantinopol: ne putem permite să amintim acest incident: el ne-a dat ocazia de a menţiona o fundaţie în care Chiril de Schitopolis nu a făcut ordine, noi vom ignora acest motiv în nomenclatura celor a Sfântului Sava. Marele bătrân în vârstă de 94 de ani a revenit la ultima lui misiune în oraşul imperial umplut de libertinajul prinţului şi a subiecţilor ortodocşi. În anturajul lui se găsea unul dintre diaconii lui pe nume Ieremia. Ieremia nu putea să îşi piardă locul "a distribuirii acestuia sau a ceea ce sfântul său îndrumător îl îndemna imediat; el a renunţat la Marea Lavră şi a mers în deşert la 900 de metri nord de mănăstirea Spelaion. Sfântul părinte Sava îl va găsii acolo. Vederea acestui loc i-a părut mai mare. A luat cu el lucrători, bani şi tot ceea ce era necesar, a construit acolo prompt un mic schit, chilii care permiteau unui numit număr de fraţi să locuiască, a dat mănăstirii rânduielile Marii Lavre şi a dat conducerea lui Ieremia."[88] La fel de bine a fost stabilită în 532 lavra lui Ieremia şi minunatul diacon contra obiceiului său a avut partea lui de ploaie de aur care îl întristase atât de mult.

Ghidaţi de mai multe sentimente a mai multor călugări care au cedat lui Ieremia, mai mulţi ucenici ai Sfântului Sava au renunţat la Marea Lavră înaintea de moartea duhovnicului lor şi au stabilit mănăstiri în locuri diverse de singurătate. Un număr dintre aceste anahoreţi au venit să se pună sub disciplina sfântului în 483 şi au fost primele elemente şi cele mai desăvârşite la temelia ei principală.[89] Preafericitul Ioachim a stabilit în câmpia Iordanului *Lavra Turnului* care este menţionată frecvent în *Tratatul spiritual.* Această mănăstire celebră a fost identificată de un diligent explorator pe care ne place să îl citäm; R. P. Féderlin, a scris că "noi plasăm locul *Lavrei Turnurilor* la 300 de metrii sud est de sursa de la Hagla , la câţiva paşi de estul căminului care a condus la sursa Sfântului Gherasim. Pe un teren plat şi unit am găsit acolo ruinele unui vast *cenobium* care măsura 45 de metrii în lungime la sud est şi 35 de metrii lărgime la nord-sud. În unghiul din nord est remarcăm o mare cisternă care măsura 9 metrii lungime pe 5 metrii şi 50 cm lăţime. Distingem la fel de bine urmele unui număr de chilii sau camere; micul complex este format de ruine fiind acoperit de restui de ceramică şi câteva bucăţi de sticlă antică. La est este *cenobiumul* şi la 200 de metrii de aici am găsit 3 chilii sau sihăstrii care s-au succedat la nord şi la sud, la o distanţă care varia între 200 la 150 de metri. Două dintre ele măsoară fiecare 10 metri pătraţi şi tei 7 metri pe 55. La 150 de paşi de cenobium am remarcat un grup de două chilii care au măsurat 14 metri de coţi."[90]

Prea fericitul Firmin a întemeiat o lavră în defileul Michmans[91] loc biblic celebrat prin facerea armelor lui Ionatan fiul lui Saul. *Lavra lui Firmin* s-a găsit la 30 de kilometrii în jurul nord estului Ierusalimului. Le R. P. Lagrange a găsit rămăşiţele de la *ouady Souweïnit*; el scrie: "o pogorâre foarte rapidă ne-a condus la mijlocul unei cotituri a văii pe care am început să o parcurgem în direcţia lui Michmans. După o jumătate de oră, o mică vale fără nume iasă de la sud; am ajuns la o lavră. Trebuie să fie cea a Sfântului Firmin."[92] Sfinţită de fondatorul ei şi de al doilea ei superior, prea fericitul Sozomen, lavra lui Frimin a căzut în grija lui Nonnus, faimosul conducător al origeniştilor din Palestina. El s-a remarcat prin prostii doctrinare dar după moartea lui Nonnus, egumenul lui Isidor persecutat de origeniştii de la Noua Lavră, cu care erau certaţi, a revenit la girul Bisericii spre 544."[93]

La şase kilometri sud est de Hebron, într-un loc găsim pe parcursul aceste istorii pe Severian, un călugăr recomandabil pentru virtuţiile profesiuni sale, care a construit schitul *Cafarbarica.* Ai doilea egumen al Noii Lavre, un roman cu numele de Pavel, *un om foarte simplu* spun orientalii dar un om de mare virtute, a avut conştiinţa pe care mintea mai brută a unuia din neamul lui nu o putea avea pentru a para cu uşurinţă intrigile origeniste din mănăstirea lui şi care în 515 a venit să ceară un refugiu în schitul lui Severian.[94]

În fine, Ioan Cocoşatul a stabilit lavra *Neel-Keraba* la Iordan după cum scrie Chiril de Schitopolis, adică în apropierea Ioardanului pe marginea de la Fara, un loc care este numit azi Keraoua.[95]

---

[87] Id., ibid., n° 58, p. 322.
[88] ID., ibid., n° T4, p. 349.
[89] Id., ibid., n° 16, p. 240.
[90] Terre Sainte, 15 juin 1903, p. 182.
[91] COT., III, Sab. vit., n° 16, p. 240.
[92] Revue biblique, janvier 1895, p. 94.
[93] COT., III, Sab. vil., n° 89, p. 373.
[94] In., ibid., n° 46, p. 40 et n° 36, p. 274. Se face menţiune de schitul lui Severian în Tratatul spiritual: a se vedea voir P. G., 1, LXXXVII, part. III, Cap. XXxXIX et CLIX.
[95] Cort., III, Sab. vit., n° 46, p. 240.

Relativ puţin mai numeroşi în deşertul din Ierusalim, în timpul vieţii Sfântului Eftimie, cenobia sau schiturile s-au multiplicat după moartea lui. Doi dintre ucenicii lui principali, Martirie şi Ilie nu au aşteptat, din câte ni se pare, acest moment pentru a relua viaţa ascetică, pe două puncte opuse. Martirie a mers şi a stat într-o grotă în locul care se numeşte azi *Khirbet el-Merassras*. Au urmat mulţi ucenici; s-a fondat o mănăstire. *Mânăstirea lui Martirie* era situată la mijloc spre est a lavrei Sfântului Eftimie,[96] la dreapta căii de la Ierusalim spre Ierihon, pe un platou la picioarele căruia se găsea la dus *Ouady en-Nahl*. Înfloritor până la problemele origenismului, mănăstirea lui Martirie la rândul ei a căzut în capcana lui Nonnus.[97] El a avut privilegiul de invidiat de a da sectei un şef spre 532; era propriul ei egumen Domitian. Acesta s-a alăturat unui călugăr de la Noua Lavră, Teodor supranumit şi Askidar ceea ce se traducea prin un burduf mic de vin, dar care s-a umflat enorm. Cei doi afiliaţi au mers în 532 şi 533 la Constantinopol. Pentru a îşi disimila mai bine sentimentele lor origeniste şi de a se propaga mai bine, ei au adoptat o tactică a complicelui lor, Leonţiu al Bizanţului, care le-a dat un exemplu în acest sens: ei s-au făcut apărători ardenţi şi arzători ai Sinodului de la Calcedon. Intriga a crescut şi sub influenţa lui Leonţiu, au avut acces curent la palatul imperial şi au cucerit sufletul lui Iustinian. Teodor a fost făcut mitropolit de Cezarea în Capadocia şi Domitian al Ancirei în Galatia.[98] Istoria Sinodului al V-lea Ecumenic şi a celor *Trei capitole* este plină de numele lor. Schitul lui Martirie fără de nici o îndoială a suferit în 555 aceiaşi transformare de personal ca Noua Lavră. După 66 de ani invaziile perşilor şi a arabilor l-au aruncat într-o tăcere din care nimic nu le-a mai făcut să iese.

Ilie, însoţitorul lui Martirie şi succesorul lui la scaunul Ierusalimului s-a retras în câmpia Iordanului dincolo de Ierihon.[99] Aici a construit o sihăstrie şi nu a întârziat să vadă cum ucenicii ajung să se adune în jurul lui. Pentru a îi adăpostii el a ridicat o mănăstire dublă sub ascultarea unui singur egumen. Atâta timp cât a trăit Ilie nu a voit ca aceste două schituri să fie divizate. A lăsat acest lucru ca dorinţa lui de moarte care totuşi nu a fost respectată. Ruinele *mănăstirii Sfântului Ilie* cunoscute cu numele de *Roujm el-Mreifer*, se găsesc la sud-est de Ierihon "la 400 de metri sud-est de *Khaur Abou-Dahy*, un mare lanţ muntos care traversează câmpia de la vest la est şi unde apa curge cu greu în anii mai ploioşi."[100] Având materiale bogate, ele au fost exploatate foarte mult pentru construcţiile moderne ale Ierihonului; cele mai frumoase pietre ale ei au fost puse între construcţia casei sociale ruse.

Este greu de crezut că Sfântului patriarh Ilie, invidios pe drepturile sărăciei religioase după cum spunea un ucenic al lui Eftimie, ei bine chiar el a înfrumuseţat schiturile lui. Această somptuozitate s-ar fi putut datora unuia dintre succesorii lui la conducerea mănăstirilor, cel care a ştiut cât de grave au fost ultimele lui dorinţe. Este potrivit să înţelegem aici pe istoricul Sfântului Sava, Chiril de Schitopolis: "după moartea patricianei Iuliana,[101] care a multiplicat lucrările bune la Constantinopol, eunucii lui au venit la Ierusalim." Şi fiindcă la Constantinopol ei l-au cunoscut pe Sfântul Sava, ei au mers să îl găsească la Marea Lavră. Aveau mulţi bani; ei l-au rugat pe sfânt să îi primească în mănăstirea lui. Dar bătrânul a stabilit că nu primeşte imberbi, nici eunuci în lavra lui; nu i-a plăcut să vadă aceste figuri efeminate în nici una dintre mănăstirile lui; dar mai ales în lavră. Prin urmare, după cum el i-a cunoscut pe aceşti eunuci, el le-a adresat cuvinte de edificare şi i-a convins pe toţi călugării să se adreseze prea fericitului Teodosie la care i-a recomandat. Destul de bine instruiţi în viaţa monahală, eunucii l-au rugat pe arhiepiscop[102] să le dea un loc bun de odihnă. Arhiepiscopul i-a cerut egumenului acestor mănăstiri a lui Ilie care erau situate lângă Ierihon, un anume Alexandru, succesor al lui Nestabus şi Zaharia şi a rezolvat să îi cazeze pe aceşti eunuci câteva zile. Cedând avariţiei sau slave deşarte, Alexandru a căzut la picioarele propriei conştiinţe uitând de cerinţele arhiepiscopului Ilie şi a divizat mănăstirile. După acest lucru ei bine mănăstirile separate au primit numele de *eunuci*.[103] Acest schit nu a marcat istoria lui prea mult. Era încă permanent, se pare în secolul al IX-lea sau al X-lea sub numele Sfântului Eftimie, a Sfântului Zosima şi a Sfântului Ioan Gură de Aur. Amintirile cele mai proeminente pe care le-au lăsat cu numele cumpărătorilor lor au fost avariţia şi aureola celui care le-a vândut.

---

96 Cot., IV, Vit. S. Euthym., p. 10.
97 Cor. III, Sab. vot., n° 83, p. 360.
98 In., 10id., p. 364.
99 Cot., IV, Vit. S. Euthym., p.70.
100 R. P. FÉDERLIN, Terre Sainte, 1° juillet 14903, p. 198-199.
101 Iuliana a fost fiica împăratului Olybrius, nepoata lui Valentinian II şi strănepoata împărătesei Evdochia şi a lui Teodosie II. Ea l-a vizitat des pe Sfântul Sava în timpul iernii anului 511-512 când aceasta a trecut prin Constantinopol (Cort., IT, Sab. vit., n° 53, p. 303).
102 Petru, patriarh al Ierusalimului (524-544).
103 Cot., III, Sab. vit., n° 69, p. 338-339.

Cu totul altul şi cu adevărat grandios a fost schitul care se găsea pe un platou în deşert în locul care se numeşte azi *Deir-Dosi,* şi a căruit fondator a fost Sfântul Teodosie Cenobiarhul. Teodosie, capadocian ca Sfântul Sava, Martirie şi mulţi alţi călugări din solitudinea noastră a venit la Ierusalim în 451. Format în viaţa religioasă de doi ucenici imediaţi ai Sfântului Eftimie, el s-a retras în regiunea Bethlehemului, într-o grotă pe care tradiţia locală a numeşte Grota Magilor. Obişnuitul fenomen s-a produs: au apărut ucenicii. După cum se poate vedea din marea amplificare a Metafrastului;[104] prin urmare în gândirea lui Teodosie există o oarecare ezitare: a făcut o lavră sau un schit? A fost ultima dată când a stat deoparte. Trebuie să cercetăm dacă facerea atâtor mari mănăstiri egiptene a influenţat determinarea lui: nimeni nu ne spune acest lucru; şi mai mult există o analogie între lucrarea Sfântului Teodosie şi cea a Sfântului Pahomie, sufletul primului fiind aşa de mare că a putut să cuprindă în sine marile inspiraţii şi a acţionat cu cea mai mare independentă. O ultimă incertitudine a fost în sufletul lui Teodosie: unde să îşi construiască mănăstirea? Despre acest lucru avem o frumoasă legendă: sfântul a luat o cădelniţă şi a umplut-o cu cărbuni şi tămâie. S-a pogorât în pustietatea din est şi a parcurs deşertul din Coutila, rugându-L pe Dumnezeu să îi arate unde trebuia să îşi ducă la îndeplinire planul: aprinderea spontană a cădelniţei a fost semnul voinţei divine. Când cădelniţa s-a stins; Teodosie a venit la locul lui. Când s-a regăsit aproape de Grota Magilor, locuinţa sa şi a ucenicilor lui, cărbunii s-au aprins şi fumul s-a suit la cer. Acolo a fost locul unde Sfântul Teodosie "cu ajutorul lui Hristos a construit ilustrul lui Cenobium"[105] spre 476. Schitul de limbă greacă cu biserica lui, trebuie să fi fost locul principal al lui Teodosie; dar inima lui era mare şi vastă pe platoul de la *Deïr-Dosi*. Printre numărul de recruţi ai vieţii religioase care s-au prezentat lui, el a găsit un număr considerabil de armenieni şi beşi sau traci. Pentru fiecare dintre aceste două naţionalităţi Teodosie a construit o capelă de rugăciune distinctă. Armenienii şi tracii slujeau în propria limbă sinaxa euharistică până la oferirea darurilor; în acest moment ei mergeau să se unească cu comunitatea şi fondatorul lor în marea biserică a grecilor unde se oferea sacrificiul divin. O a patra capelă ridicată de alţii slujea pentru demonizaţi în momentele lor de calm.

Iubirea lui Teodosie şi spiritul lui de iniţiatvă au mers mult mai departe decât primele previziuni. Pentru această populaţie de mai bine de 400 de călugări el a construit ateliere unde se făceau tot felul de meserii. Afluenţa în fiecare zi din ce în ce mai mare de pelerini şi săraci l-au făcut să ridice trei sau patru arhondarice care erau deschise pentru toate condiţiile şi toţi amărâţii. Era un oraş veritabil; el îl iubea. Fiind întotdeauna stăpânit de el şi întotdeauna în mâna şi ochiul lui Dumnezeu, el se dăruia tuturor, îndemnând călugării, primind cu aceiaşi bunătate pe cei mici şi pe cei mari care veneau din toate ţările; îi mângâia pe năpăstuiţi, era tandru cu cei bolnavi şi dădea multă milostenie la săraci; "era ca un portmoneu comun"; după inspiratul cuvânt al Metafrastului.[106] Cele mai stringente nevoi nu îl găseau nepregătit; milostenia lui creştea odată cu ele. El a fost unul dintre cei care a hrănit Palestina în foametea dintre 513-518. Putem să vedem cu câtă smerenie făcea aceste fapte minunate. Pe scurt, mănăstirea Sfântului Teodosie a fost în ultimii 30 de ani ai secolului al V-lea şi în secolul care a urmat una dintre lucrările cele mai minunate care au mărit Biserica.

Sfântul Sava a aflat că Sfântul Teodosie a fondat Cenobiumul lui. Fiindcă şi el a stabilit Marea Lavră, cea mai strâmtă prietenie i-a unit. Cei doi sfinţi au adus în acest comerţ al diversităţii caracterele lor, dar la fel de bine o virtute egală şi sentimente identice. Chiril de Schitopolis spune că "părintele nostru Sava avea o mare dulceaţă şi obiceiuri simple şi era plin de o prudenţă spirituală şi de cumpătare. Ei privea la prea fericitul Ava Teodosie cu o tandreţe foarte rafinată dar absolut sinceră şi Teodosie i-o întorcea la rândul lui. Amândoi au fost fii luminii şi ai zilei, oamenii lui Dumnezeu şi slujitori fideli, stâlpi şi temelie a adevărului, oameni de mare viziune. Amândoi duceau ceata monahală la câştigarea împărăţiei cerului, Teodosie ca prinţ, şef şi arhimandrit la toate mănăstirile din jurul Oraşului sfânt; Sava în calitate de prinţ, egumen şi legislator al lumii de anahoreţi în aceiaşi dioceză. A fost sub cerinţa unanimă a călugărilor că arhiepiscopul Sallust, susţinătorul celor mai săraci eremiţi,[107] care i-a numit arhimandriţi."[108]

Sfinţenia eminentă a Sfântului Teodosie şi a Sfântului Sava nu a exclus relaţiile lor mutuale de o anumită uşurinţă şi o anumită libertate; se putea savura de amândoi parfumul acestei puternici provincii a Capadociei ca patria

---

[104] Nu se poate să nu regretăm că în loc de a ne transmite documentul care a fost sub ochii noştri, adică *Viaţa Sfântului Teodosie*de Chiril din Schitopolis, Metafrastul l-a mutilat şi sărăcit, până la punctul în care doar cei care îl cunosc pe Chiril şi au cunoştinţe despre locurile pot readuce la lumină marea figură a Cenobiarhului înecat în această încurcătură.

[105] Cot., III, Sub. vit., n° 29, p. 259.

[106] P, G.; t, CXIV, Vié. S, Theod, Coenob., cap. vir, n° 29.

[107] Ος ακτημοναç. Trebuie să remarcăm aici acrivia obişnuită a lui Chiril. Expresia nu are nimic general sau vag: ea spune de sărăcia absolută, care exludea veniturile, sărăcia evanghelică pe care au voit-o Sfinţii Eftimie, Teodosie şi Sava în orient şi în occident călugări ca Dominic sau Francisc.

[108] Cot., III, Sab. vit., n° 65, p. 332.

lor comună: Chiril de Schitopolis spune că "pentru ceea ce a fost libertatea folosită între ei, trebuie să amintim că Sfântul Sava obişnuia să spună despre prea fericitul Teodosie: Cuviosul stareţ s-a făcut egumen al copiilor în timp ce eu sunt egumen al egumenilor fiindcă nici unul dintre ai mei, nu este mai puţin stăpânul lui fiind egumen în propria lui chilie. – Nu mă binecuvântaţi răspundea dulce Teodosie, fiindcă prietenia va găsii un loc între noi." Şarmul era mai ales în surâsul lui Sava, care era unul prin care el îşi arăta autoritatea lui. Sfântul Teodosie avea şi el locul lui. Sava a venit să realizeze la Cezarea şi la Schitopolis marea misiune pe care a primit-o de la patriarhul Ioan III: "patriarhul l-a invitat să cineze cu alţi egumeni din solitudine şi propriul lui frate Antonie, episcop de Ascalon. Sau Sava între alte daruri îl avea pe cel al abstinenţei, trecând săptămâni întregi şi chiar tot Postul Mare fără să mănânce; şi nu arăta nici un semn de oboseală. Când primea un străin sau când era el invitat undeva mânca de două ori pe zi şi se pare că stomacul lui nu era deloc comod. Arhiepiscopul s-a pus între el şi episcopul de Ascalon şi amândoi i-au dat din abundenţă ceea ce era pe masă şi l-au îndemnat să mănânce. Duhovnicescul bătrân, cu bunătate şi simplitate a luat ceea ce i s-a oferit spunând celor doi fraţi, cei doi mari preoţi: lăsaţi-mă Părinţi să iau ceea ce nu am nevoie. – La rândul lui marele avă Teodosie a spus prelaţiilor: părintele Sava are o foame cât a voastră la un loc fiindcă Dumnezeu a hrănit Palestina în acest timp de foamete, aşa că daţi-i să se hrănească. – Arhiepiscopul a răspuns: iertaţi-mă părinţilor fiindcă noi nu putem suporta nici tinereţea şi nici îmbuibarea până ce omul lui Dumnezeu a primit misiunea şi darul Apostolului fiindcă ştie cum să îndure foamea şi să fie fără lipsă; şi cum spune apostolul le poate pe toate în Hristos care este tăria lui."[109]

Sfântul Teodosie Cenobiarhul a murit pe 11 ianuarie 529, plin de zile şi de merite. Născut în 423 a avut mai mult de 100 de ani la moartea lui. Oraşul Ierusalim care a ştiut cum să îşi cinstească pe cei iluştrii ai deşertului a făcut înmormântare regală după cum a mai făcut cu 56 de ani înainte pentru Sfântul Eftimie şi cum a făcut pentru Sfântul Sava. A prezidat patriarhul Petru asistat de mai mulţi episcopi. Au venit în grabă acolo tot Oraşul sfânt şi toată populaţia monahală. Sfântul trup, înconjurat de 400 de călugări ai mănăstirii a fost dus la mormânt printr-o mulţime avidă de a îl mai vedea încă odată; şi în cele din urmă pământul a primit pentru a îl sustrage privirilor pentru a îl păstra ca pe o comoară.[110]

Mănăstirea Sfântului Teodosie era situată la 7 kilometri şi jumătate la sud este de Ierusalim; la 6 kilometri nord est de Betleem şi la 6 kilometri în jurul estului de la Marea Lavră.[111]

Prin urmare în una dintre aceste seri când lumina era pe cerul Palestinei, privirile noastre merg spre regiunea Bethlehemului acum luminat de îngeri şi vedem ruinele lui *Deir-Dosi* luminând în soarele aprins ca o scânteie. Când un suflu puternic cel al vieţii creştine adevărate va aprinde din nou flacăra?

Vom vedea puţin mai apoi în contemplarea celor două figuri pentru a încheia această scurtă prezentare generală pe principalele fundaţii monahale din Deşertul Ierusalimului pe această dorinţă trimisă de Dumnezeu şi devenirea care l-a avut ca stăpân; dar studiul nostru ar fi incomplet dacă nu am face loc celor două schituri monofizite a lui Marcian şi Romanus.

Marcian şi Romanus, călugări la mănăstirea Sfântului Passarion, în oraşul Ierusalim, au îmbrăţişat erezia lui Eutihie în jurul anului Sinodului de la Efes spre 449. Iuvenalie, episcopul Ierusalimului a dat semnul dezertării lor. Călugării palestinieni au intrat cu gloata în această mişcare. Superiorul lor general, Elpidie, arhimandrit la Sfântul Passarion, le-a urmat fiindcă era şeful lor. Întăriţi de coeziunea autorităţilor ecclesiale şi mai ales a de sprijinul împărătesei Evdochia care a venit la Ierusalim, Marcian şi Romanus au fondat schiturile lor anterior Sinodului de la Calcedon,[112] primul aproape de Betleem, Romanus nu departe de Thecoa.

Mănăstirea lui Marcian se găsea pe calea de la *Deïr-Dosi* da Bethleem, la 1200 de metri de acest oraş. A fost identificată cu ruinele din *Deir es-Seiar*. Acesta a fost, să ni se ierte expresia, una dintre cele mai puternice garnizoane

---

[109] Id., ibid, n° 6465, p. 330-332.

[110] P, G., CXIV, Vit. S. Theod. Coen., n° 88.

[111] Cor., III, Sab. vit., n° 29, p. 259 "cam la 35 de stadii" spune Chiril de Schitopolis.

[112] Mişcarea frazei în Viaţa metafrastică a Sf. Eftimie (Cor., II, p. 275) lasă să se creadă o epocă anterioară celei care a urmat imediat sinodului calcedonian. *Pleroforiile,* lucrarea a episcopului monofizit Ioan de Maiuma, care în mijlocul vedeniilor false pe care lea avea, ne dă unele detaliile ultime despre istoria acelor timpuri fără să ne lase fără replică în acest sens. Chiar în momentul când s-a terminat sinodul, cu puţin înainte de plecarea episcopilor, Romanus era capul schitului său din Thecoa, unde conducerea 600 de călugări monofiziţi (Plérophories, traduction de M. l'abbé Nau, Revue de l'Orient chrétien, XIL° vol., année 1898, p. 339). În ceea ce îl priveşte pe Marcian el a apărut cu Romanus pentru a crede că profita de *calmul* celor doi ani care au trecut între *Sinodul tâlhăresc* din Efes şi Sinodul de la Calcedon pentru a îşi face chiar el un schit: împărăteasa Evdochia care şi ea era în eroare, a dat pământul şi banii; pentru monofiziţi era un moment bun. După Calcedon şi sub intrusul Teodosie s-a dat lupta.

ale ereziei monofizitismului şi gata oricând să creeze şi mai multe probleme care au zguduit Palestina după Sinodul de la Calcedon. Prosperă în timpul rătăcirilor ei, ea a fost departe – până când a revenit la adevărata credinţă – de a cădea în sărăcie despre care se pare că ne face să credem o mărturie a Vieţii Sfântului Teodosie.[113] Ea a crescut şi a devenit pentru câţiva ani sediul conducerii generale a mănăstirilor din episcopia Ierusalimului. Această lucru s-a datorat în special superiorului ei constant şi singular. Puţin împiedicată de doctrină, acest lucru pare şi cu siguranţă deloc iluminat, că l-a făcut Marcian să fie vizat chestiuni practice. Erezia triumfantă a câştigat şi el i s-a dăruit cu elan – mai puţin evident la început după cum am văzut – şi i-a rămas credincios până la moarte. În 484 obosit de aceste agitaţii sterile, şi dezgustat de aceste violenţe nescuzabile, Marcian a convocat în mănăstirea lui pe toţi călugării monfiziţi şi le-a adresat acest discut scurt: "fraţi şi părinţi până când vom continua să scindăm trupul Bisericii şi aceasta fiindcă nefiind siguri de voia lui Dumnezeu oare nu ne-am pus mai întâi în faţă ideile noastre personale? Trebuie să ne întrebăm contrar opiniei noastre că suntem pe calea cea dreaptă dacă nu cumva suntem nedumeriţi; fiindcă după cum spun Sfintele Scripturi: *gândurile omului sunt îndoielnice.* Dacă sunteţi de acord, ne vom inspira din exemplul apostolilor şi ne vom da de partea episcopilor[114] şi de cea a călugărilor. Dacă sorţii vor cădea pe călugări vom rămâne cum suntem; dacă din contră va cădea pe episcopi, vom îmbrăţişa comuniunea lor." Nimeni nu a spus nimic. Sorţii au căzut pe episcopi; voia lui Dumnezeu s-a arătat; toţi călugării cu excepţia lui Gherontie şi Romanus s-au alăturat comuniunii episcopilor cu aceiaşi rigoare cu care au făcut schisma. Fără întârziere au venit la Ierusalim unde patriarhul Martirie i-a primit cu braţele deschise şi a ţinut o sărbătoare în cinstea lor: *locurile din Ierusalim s-au bucurat*.[115]

Fiind ortodox, Marcian a avut cele mai bune relaţii cu Sfântul Teodor şi Sfântul Sava: l-au numit *bunul Marcian.*[116] În 491 patriarhul Sallust l-a numit arhimandrit la toate mânăstirile din episcopia lui. El a exercitat aceste mari funcţii cam 2 ani. În 492 a avut ocazia de a îl forţa pe Sfântul Sava. Acesta în acest moment a început construcţia mănăstirii sale la Castellium. I-au lipsit alimentele necesare şi călugării l-au ajutat în munca lui: "era în luna august. Într-o noapte Marcian a putut să vadă un înger plin de lumină care i-a spus: iată la tine Marcian, foarte liniştit în mănăstirea sa având abundenţă şi tot ceea ce are nevoie trupul, în timp ce slujitorul lui Dumnezeu Sava, pentru iubirea Făcătorului său lucrează cu câţiva fraţi la Castellium, suferind de foame fiindcă nu are nimic de mâncare; grăbeşte-te şi du-i alimente mai înainte să îşi piardă curajul. Acolo jos s-a ridicat Ava Marcian, a poruncit să se vândă caii mănăstirii, a luat cu el mai multe bucate şi le-a spus fraţilor să meargă la Castellium. Duhovnicescul bătrân i-a primit pe fraţi, a meditat la cuvintele care i l-au spus a harului lui David şi Daniel care au primit vizita lui Dumnezeu şi a pus şi mai multă inimă în construcţia mănăstirii. Marcian a mai trăit încă 4 luni după această vedenie şi a fost mutat la viaţa veşnică şi liniştită."[117]

Mai puţin liniştit a fost pe acest pământ destinul lui Romanus. Era un sectar sumbru şi vizionar. Sinodul de la Caledon se apropia de final; Romanus a avut trei vedenii succesive; în cea de a treia "în mijlocul zilei, el a văzut cum se pogoară din cer o mare scrisoare pe care era scris: cei de la Calcedon sunt renegaţi, ei au greşit, să fie spurcaţi şi să vină asupra lor anatema! – După ce a primit mărturia binecuvântatul a fost cuprins de zel pentru adevăr şi credinţa ortodoxă până în punctul de a îşi abandona mănăstirea lui şi a se face de râs în faţa fraţilor."[118] El s-a dus în întâmpinarea patriarhului Iuvenalie care revenea de la Sinod, a luat parte la intruziunea lui Teodosie pe scaunul de Ierusalim şi în cele din urmă a fost exilat de împăratul Marcian la Antiohia spre 453. Chemat după câţiva ani, fără nici o îndoială de protecţia Evdochiei, noi îl vom găsii într-o mănăstire monofizită pe care a construit-o în vecinătatea lui Eleftheropolis.[119] Aici a şi murit îndârjit în eroarea lui. Mănăstirea de la Elefthropolis i-a supravieţuit şi se poate crede că puternicul arhimandrit Mamas pe care Sfântul Sava l-a adus la ortodoxie în 512 era superiorul ei.[120] Se pare că nu a fost mănăstirea lui de la Thecoa. Fără nici o îndoială el a încetat să o locuiască până ce a revenit din Antiohia; dar el a continuat să exerseze autoritatea lui arhimandrit, adică a unui superior general. Acest lucru fost de fapt ruina mănăstiri.

---

113 P. G., Vit.S. Theod., n° 61.

114 Monifiziţii se referau la Biserica Ortodoxă. A se vedea *Pleroforiile* ubi supra, passim.

115Cot., Il, Euthym.vit., n°5 123-424. Gherontie a fost de 45 de ani superior la aceste mănăstiri ale Sfintei Melania cea Tânără la Ierusalim. În acest timp a fost prigonit.

116 P. G., Vit.S. Theod., ubi supra.

117 Cot., III, Sab. vit., n° 27, p. 256-257.

118 Plérophories, Revue de l'Orient chrétien, vol. III, 1898, p. 340. Traduction de M. l'abbé Nau.

119 Id., p. 356.

120 Cot., III, Sab. vit., n° 55, p. 306.

După refuzul reunificării cu Biserica pe care Romanus a opus-o stareţului Marcian, în 484, mănăstirea din Thecoa a fost înlocuită de sus până jos şi 24 de ani mai apoi, Noua Lavră s-a ridicat pe rămăşiţele ei.

Am schiţat tabloul principalelor fundaţii monahale din deşertul Ierusalimului. Dacă este să privim numărul de călugări care se găseau în aceste mănăstiri în secolele al V-lea şi al VI-lea, solitudinea noastră nu poate susţine compasiunea faţă de deşerturile egiptene; ea este fără de nici o îndoială asigurată de persoanele eminente care au ilustrat-o. Acest lucru poate să fie convingerea noastră a occidentalilor: printre ele cele mai simple aparţineau de tată şi fiu care era marele Sfânt Antonie; dar ei au ignorat în mare ceea ce a fost Sfântul Eftimie cel Mare. El s-a agitat într-o lume necunoscută unde diferenţa de neam şi moravuri ne face să ne distanţăm. Pentru Occident, Palestina a fost de un acces mai dificil decât Egiptul. La fel se poate spune despre Italia şi de galii din Alexandria. Diversitatea de geniu şi de obiceiuri este adevărat în Egipt şi în Palestina, s-a opus prin urmare a ceea ce a fost complimenar, în ţările din urmă a unei penetrări a Occidentului. Mănăstirile latine a Sfântului Pavel şi a Sfintei Melania stabilite pe marginea deşertului Ierusalimului au rămas străine vieţii lavrelor şi mănăstirilor orientale; cu mare greutate putem să găsim aici sau acolo în lavra Sfântului Eftimie sau cea a Sfântului Sava, un călugăr cu origini romane. Pe Muntele Măslinilor sau la Betleem se oferea sfânta jertfă (liturghia) zilnic şi se poate spune că Dumnezeu a fost închiriat limbii romane; la Sfântul Eftimie, la Sfântul Teodosie şi la Sfântul Sava nu se făcea sinaxa euharistică decât sâmbăta şi duminica şi slujbele liturgice se făceau în greacă. Şi fiindcă în aceste mari lupte doctrinare ale acestor vremuri care aveau loc în Orient, în momentul în care pelagianismul de origine occidentală a ajuns la Ierusalim şi Lydda (415), orientalii imediat puşi în gardă şi interesaţi direct în aceste chestiuni grave, s-au obişnuit să nu ducă nici un război dincolo de orizonturile ţărilor lor. Nu au crezut ei oare că pot să găsească în admirabilii lor învăţători soluţia la toate dificultăţile? Cei mai buni arătau un fel de nemulţumire secretă faţă de *barbarii* din Occident. Mai mult, genul lor subtil şi limba lor a rupt toate subtilităţile care i-au pus în gardă contra *acribiei* şi *rigidităţii* latinilor.[121] Roma politică care de fapt nu a ieşit de pe orbita Orientului, îi impresiona mai puţin decât faptul că era sucombată adevăraţilor barbari. Roma religioasă avea şi din nefericire nu exercita decât un prestigiu intermitent. A fost gloria Sfântului Eftimie care a forţat barierele şi de a amesteca clar pentru iubirea de Dumnezeu şi de adevăr, marele lui suflet pentru viaţa ortodoxă. Doctrina Sfântului Leon cel Mare care este cea a credinţei nu a găsit în Palestina un apărător mai mare.

Nu este loc să ne uimim că sfinţi călugări palestinieni în ciuda la savantele studii aghiografice a ultimelor secole şi la fel de bine că Biserica universală i-a plasat pe altarele sale şi sunt mai puţin cunoscuţi în Occident. Prin urmare curiozitatea ştiinţifică s-a mutat în Europa; ea a căutat arhivele vechilor mănăstiri orientale. Dar pentru a rămâne la zi, pomenirea sfinţilor noştri nu se poate să fi primit un lustru mai mare. Acest lucru nu a dus la o câştigare a unei gândiri de credinţei sau evlaviei pe care a suscitat-o ci mai mult o simplă nevoie de erudiţie care s-a muţumit să cerceteze istoria, cronologia sau topografia. Aghiografia incredulă care este la fel de bine un fel de fantezie bizară a timpului nostru s-a ţinut de această datorie şi s-a mulţimit cu această satisfacţie. Sufletul sfinţilor care i-a scăpat evident şi pe care taina Duhului Sfânt a oferit-o priviri sale, a disimulat-o pe surâsul sau pe banalităţile *Ştiinţei* neputincioase să o sondeze. Fiindcă dacă faptul monastic care este într-o cronologie greu de stabilit, nici în câteva corelaţii generale cu Istoria generală, îi obligă să se ocupe de el, ei bine ea a făcut-o cu o anumită rezervă şi cu bun simţ, lăsând plăcerile reculului pe murdăria şi ignoranţa călugărilor de scris pe care Biserica i-a lăsat pentru ale nevoi.

Acuzaţia de ignoranţă nu se poate aduce călugărilor din deşertul nostru în secolele al V-lea şi al VI-lea şi nici nu ne poate versa într-o simplitate excesivă, o simplitate a *marilor copii.* Ştim foarte bine că în 453 papa Sfânt Leon a putut să îşi dea seama că nu toţi au fost mari clerici. El a putut să îşi dea seama că fellahii veniţi din Abou-Dis, Lazarium, din Faran sau din cine ştie ce ale sat palestinian au avut mari probleme de a rezolva chestiuni ca *naturi şi ipostas;* dar armata monastică din Deşertul Ierusalimului nu a fost compusă numai de aceşti recruţi. Trebuie să ne dăm seama din nou ce contingent puternic a furnizat Grecia, Asia Mică şi Mica Armenie. Probabil fără o altă preocupare de a menţiona un detaliu al istoriei, Chiril de Schitopolis a făcut să se observe că unul era grec, altul capadocian şi altul din Mica Armenie; şi erau în general oameni foarte inteligenţi. Sfântul Eftimie din Melitena în acest oraş scăpat la circulaţia din Cezarea Capadociei, a păstrat fără preget tradiţiile Sfântului Vasile şi a primit îndrumători distinşi în seminarul episcopal, un loc de cultură intelectuală. Trebuie să spunem că aceste spirite de elită au venit să se grupeze în jurul lui din primele lui zile la lavră. Mănăstirea Sfântului Teodosie a fost o pepinieră de docţi şi de sfinţi. Datorită la ceea ce a stabilit Sfântul Sava, ei au ajuns să aibă norocul singur de a arbitra două mari moşteniri şi bine versate în teologia scolastică: în Noua Lavră acest enigmatic Leonţiu al Bizanţului a cărui duplicitate a fost dejucată de Sfântul

[121] COT., III, Sab. vit., n° 50, p. 296.

Sava,[122] şi mai apoi la Marea Lavră o altă glorie doctrinară mai pusă, Sfântul Ioan Damaschinul. Aici au fost forjate armele cele mai bune pentru apărătorii Sinodului de la Calcedon; şi este un joc drăguţ al evenimentelor care a făcut o ruină din Thecoa şi din *Ouady en-När* ca şi vestibulele din vechea şi marea Sorbonă.

Marea eroare şi în consecinţă marele reproş serios formulat a fost pentru un mare număr de călugări palestinieni că nu au avut lumina şi nici smerenia sfinţilor pentru a ceda febrei teologice şi de a deschide poarta celor mai ciudate fantezii doctrinare. În 544 *protoctist* sau *tetradit* lavra lui Firmin; din contră Noua Lavră care era isohristă şi care îşi trăgea prostia din lucrările lui Origen. Pentru a le apăra s-a discutat, s-a dezbătut; şi redutabilului mitropolit al Cezareii Capadociei, neolavrit şi prin urmare isohrist, a făcut presiuni prin influenţa lui asupra răilor tetradiţi. Au fost biciuţi, în străzile din Ierusalim, călugării ortodocşi; au umplut infirmeria de la Marea Lavră. Curajoşii beşti din marginea Iordanului au urcat în oraşul sfânt pentru îi apăra pe ortodocşi şi unul dintre el fiind un gigant cu o bâtă sau un baston în mână, a sublinat că nimeni nu trebuie să moară punând pe fugă 200 de isohrişti. Câteva zile mai apoi el a cedat sub leziunile primite; şi aşa s-a terminat războiul călugărilor de la Noua Lavră dus pentru o şi mai mare glorie a lui Origen.[123] Evident că în mod sigur excese blamabile au fost făcute de toţi călugării. În recele nostru Occident, luptele religioase din secolele al XVI-lea până în secolul al XVII-lea ne-au dat cel mai dureros exemplu; cu toate acestea raţiunea independentă nu a lipsit să se arate călugărilor care şi-au amintit de şuvoaiele de sânge care s-au răspândit până în zilele noastre prin a face să domine drepturile lor.

Umbrele inevitabile a tabloului monahal al deşertului nostru nu au putut să îi strice frumuseţea. Marile figuri ale Sfântului Eftimie, Sfântul Teodosie şi Sfântul Sava s-au detaşat în mod cert. Aceşti sfinţi cu ceata lor de ucenici credincioşi, au dat societăţii timpului lor, cum au ştiut să se facă prietenii lui Dumnezeu, ceea ce cel mai elocvent călugăr al zilelor noastre a numit slujirea rugăciunii, a expierii voluntare şi a milosteniei. Într-o ţară mizerabilă, ei au practicat mult ospitalitatea; aceşti cerşetori evaghelici, care au fost flagelul vieţii monahale, au hrănit provincii întregi. În calamităţi mulţimile veneau la ei ca la salvare; din locul lui de rugăciune Sfântul Eftimie le-a obţinut cel mai mare bun al acestei ţări, ploaia şi Sfântul Sava a mers la Constantinopol pentru a pleda la împăraţi cauza acestei populaţii sărace a Palestinei şi ca întotdeauna au fost zdrobiţi de fisc. Cu toţi, trăind o viaţă de maceraţii care nu este mai uşor aici decât în Occident, au pus pocăinţa lor între dreptatea lui Dumnezeu şi păcatele oamenilor. Ei au salvat Biserica în Orient şi dacă Biserica putea să fie salvată aceasta era fiindcă un mare număr din ce care au fost puşi să guverneze şi să apare nu au făcut decât să mărească despotismul imperial prin controversele, ambiţiile şi josnicia lor. Amintirea acestor sfinţi călugări a trecut dincolo de ei; cu ajutorul lui Dumnezeu ei au putut să ajute să se ridice toată viaţa creştină. Ei sunt în orice caz un patrimoniu al nostru; şi noi suntem plătiţi cum se cuvine dacă în încercările noastre prin această lucrare prezentă care vrea cel mai mult edificarea sufletelor, ne poate face să o gustăm.[124]

CAPITOLUL 2

NAŞTEREA ŞI EDUCAŢIA SFÂNTULUI EFTIMIE. SACERDOŢIUL 377-395

Melitena, metropola Micii Armenii avea deja trei secole de existenţă când Sfântul Eftimie a văzut lumina zilei. Originea ei, deplin militară urca până la Titus. Mica Armenie, făcută provincie romană de acest împărat (Titus), în anul 70,[125] a fost locul unde el a stabilit un câmp retranşat, unul dintre acele *Munitiones quadratae*[126] care erau adevărate

[122] Nu se poate să credem că au fost doi Leonţiu al Bizanţului pentru a salva pe singurul pe care îl cunoaştem şi a cărui opere teologii le admiră pe bună dreptate. În istoria lui a Sfântului Sava, Chiril de Schitopolis care a stat la Noua Lavă 40 sau 50 de an după Leonţiu, nu menţionează nici un origenist faimos cu numele sau distincţia unui scriitor; el vorbeşte numai de acesta, un apărător al Sinodului de la Calcedon şi el spune de disimulare, influenţă şi violenţă. Acest lucru îl putem realiza din prima carte a tratatului lui Leonţiu *Constra nestorineilor şi eutihienlor* (P. G., t. LXXXVI, col. 4273) unde esenţa este dispreţuită şi ura lui Leonţiu al Bizanţului contra lui Sava duhovnicul lui şi văzătorul cu duhul; este în acelaşi timp cea mai ciudată admiaţie pentru *divinul* Nonnus, marele şeg, de care am vorbit prin care a venit origenismul în Palestina. Puţin stânjenit, Turrianus spune că nu se poate că Chiril a vorbit de Nonnus (ibid., in col. 1275, not. 3); ştiinţa are naivităţile ei. Este la fel de bine cât se poate de deplasat să facem erori aşa de mari în favoarea lui Leonţiu; dar ele nu ar nici un rost şi Canisisus a văzut bine acest lucru.

[123] Cot., III, Sab, vit., n° 86, p. 368.

[124] Noi nu suntem ocupaţi în acest studiu numai de principalele mănăstiri din deşertul Ierusalimului. Prin urmare voim să menţionăm după Ioan Moshu, câteva care nu a fost fără de nici o importanţă: Sapsa la o milă de Iordan pe malul drept (Prat. Spirit., cap.r); cenobiumul de la Penthucla, în apropierea Iordanului (cap. 2); lavra de la Copratha (cap. 20) şi în cele din urmă Lavra de la Aeliotes (cap. 62).

[125] TILLEMONT, Histoire des Empereurs, t. II, p. 371, Venise, 1739.

[126] Procopie, De Aedificiis, 1, 4.

fortăreţe foarte aproape de Eufrat în bazinul literal al lui Tokma-sou, în vârful marii curbe pe care Eufratul o făcea la est de ultimele canioane ale Taurusului armenian.[127] Era un post avansat care făcea faţă Marii Armenii şi parţilor care totdeauna ameninţau imperiul. Format dintr-un teren de aluviune şi o colină ridicată, acest loc avea cu sine avantajul unei poziţii strategice de prim ordin pentru cei care aveau o cultură bogată şi modalităţi facile de aprovizionare. Romanii o numeau Militene, fără nici o îndoială din cauza lui Melas al anticilor, Tokma-sou al turcilor. Legiunea a XII-a cea peste care domnea Traian se numea *Fulminata*[128] şi care mai era numită şi *Melitene* şi-a făcut garnizoana aici. În jurul câmpului s-a format o populaţie civilă sau mai bine spus, după cum spune Procopie în înseşi fortăreaţă. Dezvoltările care au urmat au fost atât de rapide şi de considerabile că în anul 107 Traian după expediţia lui în Armenia i-a dat Melitena numele de Oraş şi a făcut-o metropola regiunii. Prosperitatea noului oraş nu a încetat să crească şi evident că mulţimea de locuitori intra în incinta *munitio* pentru a se răspândii în jur. Metropola a primit prin urmare în această regiune suburbană, tot aparatul marilor oraşe romane, temple, palate de administraţie, forum, pieţe, locuri publice, porticuri, băi şi teatre. Suburbiile formau la fel de bine cea mai mare parte a oraşului. Împăratul Anastasie a avut proiectul de a încinge pereţii întregului oraş; moartea lui venită în 518 nu i-a permis să facă acest lucru. A fost Iustinian cel care „a acordat armenilor această apărare şi Melitenei această glorie."[129]

Legiunea al XII-a a fost ca un miez în oraş fiind pentru ea germenele creştinizării. Cei care vor să vadă evanghelizarea Armeniei în vremurile apostolice, nu pot să o facă fără să urce la această epocă de stabilire a religiei creştine la Melitena.[130] Aceasta a fost fără nici o îndoială opera *Fulminatei.* Această legiune avea mulţi creştini în rândurile ei; sunt unii care cred că de fapt a fost compusă numai de creştini. Sfântul Grigorie de Nyssa spune că ea a îmbrăţişat credinţa în urma la o vedenie. Fiind constant fidelă acelei prime chemări a lui Dumnezeu, ea a devenit „o şcoală a virtuţii" şi se pare că a devenit la fel de bine o şcoală a muceniciei. Primul soldat care şi-a vărsat sângele pentru credinţă a fost Sfântul Polieuct, a cărui nume strălucea pe leagănul Sfântului Eftimie. Polieuct a suferit mucenicia sub împăratul Valerian în 257 la Melitena. A fost îngropat în acest oraş. În secolul următor s-a ridicat o biserică peste locul rămăşiţelor lui.

Este uşor de înţeles că acţiunea religioasă a corpului trupelor credinţei a fost tradiţia ca bravura care trebuia să se exercite asupra artizanilor şi comercianţilor care s-au stabilit în Munitio pentru a trăii din munca lor sau pentru a vinde produsele lor. Relaţiile care formau negoţul, conversaţiile care facilitau activităţi de agrement în timpul vieţii de garnizoană, duceau la apostolat; comerciantul înţelegea cuvântul evanghelic în acelaşi timp când primea preţul pe alimentele sale. Când persecuţia creştea, legionarii care, după cum spune totdeauna Sfântul Grigorie de Nyssa, „ţineau încă credinţa la nivelul discipline militare," deschideau calea pentru ca noi creştini să îşi verse sângele lor pentru lucrarea apostolică.

Prin urmare un creştin se putea forma foarte bine la Melitena. Listele episcopale dau un episcop martir, pe Sfântul Evpsichie, spre 238-244.[131] Această Biserică tânără era în dependenţa Exarhatului Cezarei Capadociei şi în cadrele ierarhiei greceşti. La naşterea Sfântului Eftimie era prin episcopul ei Utrie (374-384) în legătură cu Sfântul Vasile şi el îşi exercita influenţa lui asupra ei.[132]

În acest mediu bine pregătit avea să se nască Sfântul Eftimie în luna august a anului 377. Părinţii lui făceau parte din nobilimea cea mai distinsă a ţării. Profesia de *scolastic* sau avocat pe care o exersa Eudoxie, unchiul lui pe linie maternă, a marcat foarte bine condiţia prin care, în lumea bizantină din acest timp au aparţinut părinţii lui: era o noblețe a robei şi a administraţiei. Pavel şi Denisa, tătăl şi mama lu Eftimie, căsătoriţi de mulţi ani nu au avut copii. Denisa pentru care toată speranţa maternităţii a dispărut a recurs la Dumnezeu. Ea s-a retras câteva zile dimpreună cu soţul ei la mănăstirea Sfântului Polieuct. Într-o noapte când ei se rugau cu sârg lui Dumnezeu să le dăruiască un fiu, ei au avut o vedenie şi au înţeles distinct aceste cuvinte: "Eftimie! Eftimie! Bucuraţi-vă! Bucuraţi-vă! Dumnezeu vă va

---

127 Euisée Reclus, Nouvelle Géographie Universelle, IX, l'Asie antérieure, ch. v, S II.

128 TILLEMONT, ubi supra, pag. 372.

129Procopie, ubi suprà.

130 Evanghelizarea Armeniei din vremurile apostolice, tradiţie imemoriabilă "contra cărora există numai mici ipoteze" (R. P. TOURNEBIZE, 8. J., Histoire politique et religieuse de l'Arménie, ch. 1v, art. 3, S 2, în Revue de l'Orient chrétien, 1° année, p. 291), a fost înaintea de stabilirea în Munitio în bazinul lui Melas. Mucenica ucenicului Sfântului Tadeu şi a apostolilor Bartolomeu şi Iuda în Armenia sub regele Sanadroug a avut loc în jurul anului 60. (Voir TOURNEBIZE, 201d., et ch. 1v, art. 4, S 12.)

131 Gas, Series Episcoporum, p. 441.

132 Este probabil că asediul Melitenei nu s-a sustras jurisdicţiei Cezareii şi nu a devenit un fel de patriarhat decât în 381 ca urmare a legii de Fide catholică, Cod. Theod., lib. XVI, tit. 1.

da un fiu şi naşterea lui va fi o adevărată binecuvântare pentru pacea şi bucuria Bisericilor." Excesul bunătăţii nu i-a făcut pe cei doi să reţină ora vedeniei. Aşa că s-au văzut pe sine în postura de a consacra lui Dumnezeu pe copilul promis şi când s-a născut ei i-au dat numele de Eftimie pentru a face un ecou al cuvintelor venite din cer.[133]

Tillemont spune că "Biserica a început să respire puţin după persecuţiile ariene care au făcut să sufere mai mult de 40 de ani, adică din anul 337 când marele Constantin a murit."[134] Împăratul Valens a devastat Bisericile Ortodoxe, exilat, a ucis episcopi, preoţi şi călugări ortodocşi. Spre finele anului 337, presat chiar de păgâni, a renunţat puţin la violenţele lui; istoricul Socrate spune că "nu a mai ucis episcopi ci s-a mulţumit să îi exileze."[135] Nu au pregetat să îl acapareze alte preocupări: în primele luni ale anului 378, "stânjenit de războiul cu goţii, el s-a văzut obligat să lase în pace Biserica şi a sfârşit prin moartea care i-a venit pe 9 august în acelaşi an."[136] Pe bună dreptate perioada de persecuţie era încheiată. Pe 19 ianuarie 379, Graţian singurul împărat l-a asociat drept coleg în orient pe ducele Teodosie şi i-a dat purpura cu titlul de August. Începea o nouă eră pentru Bisericile Ortodoxe; aurora care se ridica pe leagănul sfântului nostru se vedea în plină zi.

Pe când împlinea trei ani Eftimie şi-a pierdut tatăl. Era prin urmare în ultimele luni ale anului 379. Mama sa Denisa s-a gândit că a venit vremea să împlinească voia de fi consacrat lui Dumnezeu. Ea îl avea pe fratele Eudoxiu în anturajul episcopului. Eudoxiu, pe care biograful nostru îl califică asesor de pontif, îi slujea episcopului sub funcţia de avocat şi sfetnic. La Melitena la fel ca în toate marile cetăţi ale Bisericii din Orient, raporturile dintre autoritatea religioasă cu autoritatea civilă constau într-o cunoaştere aprofundată a legilor. Avocatul asesor îi furniza episcopului informaţiile necesare făcându-l să cunoască formele juridice şi la nevoie pleda pentru el în faţa tribunalului. Cu acest titlu scolasticul sau avocatul Eudoxiu a întrat în adminstraţia episcopală.[137]

Mitropolit al Melitenei a fost în 379 episcopul Utrie. Lui i s-a adresat Denisa prin intermediul fratelui ei. Eudoxiu i-a spus episcopului faptele care au avut loc mai înainte de naşterea nepotului lui, vedenia părinţilor la martiriumul Sfântului Polieuct, cuvintele profetice pe care le-au înţeles şi voinţa lor de a îl consacra lui Dumnezeu fiindcă ei credeau că a fost rezultatul rugăciunilor lor. El i-a cerut episcopului să primească darul pe care Denisa voia să îl facă din Eftimie. Episcopul a fost de acord. Pe cum l-a văzut pe copil că creşte, el l-a considerat de multă vreme în admiraţia a ceea ce i s-a spus, el a spus aceste cuvinte care au venit să justifice o lungă viaţă de sfinţenie: "cu adevărat Duhul lui Dumnezeu s-a odihnit asupra acestui copil."

Biograful nostru ne spune că Eftimie a fost admis în casa episcopală. Episcopul l-a botezat, i-a conferit tunsura clericală cât şi rangul de citeţ şi l-a făcut să se înscrie în rolul clericilor lui. În cele din urmă cunoscând virtutea dovedită de Dionisie, l-a hirotonit diacon.[138]

Modul de acţiune al mitropolitului de Melitena faţă de un copil de doi ani nu ne face să fim surprinşi dacă este să privim la folosinţele Bisericii din această epocă şi la obiceiurile simple şi ospitaliere din Orient. Cu un acces facil, deschis la toţi,[139] reşedinţa episcopală de mai mult ori ţinea tineri clerici pe care îi dirija spre funcţii ecclesiale. Evident că aşa a fost şi Melitena, seminarul episcopatul găsindu-se la casa episcopului şi aveau condiţii care permiteau chiar primirea unui copil de vârsta lui obligat să stea câţiva ani citeţ onorific. Educaţia tinerei familii a descoperit în orice caz solicitudinea episcopului. După cum spune biograful lui Eftimie a fost hrănit de mitropolit. Dar fiindcă copilul i-a părut că este predestinat la lucruri mari, el l-a cuprins în primii ani cu o bunătate şi o vigilenţă cu totul speciale.

Utrie a fost una dintre marile figuri ale episcopatului în Orient în a doua jumătate a secolului al IV-lea. Episcop luminat, el a dat un aer proaspăt studiilor eccelesiale din seminarul lui. Ortodoxia lui fermă, la fel ca legea imperială, au făcut din el, după cum se exprimă Tillemont, "un centru" al credinţei; şi sfinţenia lui a fost consacrată universal pe sufragiul contemporanilor lui. El a jucat un rol important la Sinodul Ecumenic din Constantinopol. Împăratul Teodosie I la începutul sinodului a adus o mărturie luminoasă a virtuţilor lui pe care renumele le-au făcut cunoscute

---

133 Cot., IV, Euthym. vit., p.71.

134 TILLEMONT, Mémoires, t. XVI, S. Euthyme, art. 2, p. 71.

135 P.G., H. Ecel., lib. IV, C. xxxli, COL. 552.

136 TILLEMOXT, Mémoires, XNI, S. Euthyme, art. 2, p. T8.

137 La un secol după acestea istoricul Evagrie, şi el avocat, exersa funcţiile identice la patriarhatul din Antiohia, Grigorie (569-593). El l-a asistat nu numai în problemele numerose şi importante el cunoscându-l în calitatea lui pe Patriarhul Bisericii din Orient, dar la fel de bine în afacerile personale care au fost foarte grave cum se ştie. (P. G.,t. LXXXVI, H. Eccl., préface d'Henri Valois, p. 2407 urm.)

138 COT., IV, Euthym. vil., p. 9.

139 "Început în biserică, dialogul avea loc între Vasile şi credincioşi, fie la poarta sanctuarului, fie în locurile publice, fie în reşedinţa episcopală deschisă la toate orele din zi. Aici se putea consulta episcopul cu privire la probleme, încercări şi chiar în interesele sale." (ALBERT DE BROGLIE, L'Eglise et l'Empire romain au IVe siècle, 3° part., ch. 11, p. 202).

şi pe care el le deţinea. Printre mariile legaţii care au creat *Fide orthodoxa* cea a diocezei Pontului a fost dată lui Utrie, în legătură cu Helladie al Cezareii şi Sfântul Grigorie de Nyssa.

Când Eftimie a ieşit din prima copilărie, episcopul l-a dat în mâinile a doi lectori ai şcolii lui episcopale, Acachie şi Sidonie. De o naştere distinsă şi versaţi în litere atât cât se putea în acele vremuri şi în acea ţară, cei doi ecclesiali încă tineri au arătat printr-o modestie evidentă calităţile personale şi nobleţea originii lor. Şi unul şi altul au ocupat scaunul episcopal al Lemitenei, Acachie înainte de 431 şi Sidonie spre 448. Amândoi au lăsat în urma lor amintiri durabile. Acachie a cărui nume a rămas în Istoria universală a Bisericii este cinstit de greci pe 17 aprilie ca un sfânt şi un taumaturg. Mult timp după moartea lui Sidonie, creştinii din Melitena îşi aduceau aminte cu plăcere de amintirea acestui episcop, spune Chiril de Schitopolis, şi ei au alăturat cu aceaşi admiraţie numele lui de cel al prodecesorului lui.

Şcoala episcopală condusă de Acachie şi Sidonie era propriu zis un seminar. Acest stabiliment, arbitra cu aceiaşi regulă tinerii clerici ai Bisericii, de la copii care făceau progrese rudimentare în gramatică până la tinerii care s-au dedicat studiilor teologice. Era în cele din urmă o mică lume a copiilor şi adolescenţilor pe care biograful Sfântului Eftimie o face să defileze sub poarta şcolii episcopale cu toate varietatea de caractere şi aptitudini care se puteau găsii în acest fel de grupări; îi uimeau şi copleşeau pe cei mici *garruli;* elevii erau atenţi şi respectoşi; se pare că au avut şi depravaţi, *impudicissimi.*

Programul de studii era tot cel al seminariilor episcopale. La Melitena se studia în acest timp greaca; limba armeană fiind în formare a trebuit să mai aştepte câţiva ani pentru a intra în programa publică. Prin urmare se poate spune că în secolul al IV-lea, dioceza lui Utrie era principala care făcea parte integrantă din ceea ce se poate denumii ca Biserica Greacă. După scrisorile din afară, expresia după care Chiril de Schitopolis desemna orele de gramatică şi umane, tinerii din seminarul episcopal se dedicau studiului Sfintelor Scripturi şi teologiei. Episcopul Utrie, unul dintre ce mai tari susţinători ai ortodoxiei, a venit în acest loc cu sârguinţele lui: "acest sfânt adolescent, scrie biograful lui Eftimie, a fost instruit de episcop în cea mai curată şi mai pură doctrină, cea numită de profetul David a zilei şi a luminii în opoziţie cu cea a nopţii şi a tenebrelor care îi este contrară."[140]

Chiril de Schitopolis aminteşte rapid anii de formare care l-au pregătit pe Eftimie în devenirea lui măreaţă. Această schiţă trasată timp de 160 de ani după sejurul sfântului la şcoala din Melitena este puţin ştearsă; evident că trecerea timpului a atenuat unele amintiri; portretul este prin urmare adevărat, foarte personal şi nu are nimic din convenţiile literare care au fost întotdeauna străine istoricului nostru scrupulos. Acesta s-a informat de primii ani ai Sfântului Eftimie, la fel ca de restul vieţii sale, de la bătrânii din deşert; lavra din Sahel a adăugat la numărul principalilor călugări 4 armeni din chiar Melitena; Sinodie a venit în 430 să viziteze pe ilustrul şi bătrânul lui elev în această mănăstire; evident că smerenia sfântului a disimulat virtuţile şi succesul tinereţii sale, compatrioţii lui nu au lipsit să le spună din nou locuitorilor din solitudine.

Sufletul Sfântului Eftimie a apărut seminarului la fel cum îl vom regăsii în toate epocile lungii sale vieţi; respirând energia şi amprenta unei gravităţi care a temperat întotdeauna bucuria leagănului său. Frapat de calităţile eminente a lui Acachie, evlaviosul adolescent a făcut din învăţătorul lui un model. Cu acest instinct care se descoperea în copil prin tandreţea pe care o iubea şi forţa care îl proteja, el s-a încrezut deplin în el, asigurat că va găsii în cuvântul lui informaţiile de care inteligenţa lui era avidă şi de sfaturile de care virtutea lui prematură aveau nevoie. Acachie era un perfecţionist; absorbit de studiu; venea distras la tablă şi nu se îngrija de nevoile corpului decât de strictul necesar. Urmând exemplului său, sfântul nostru s-a dedicat studiului cu o astfel de ardoare, spune biograful lui, că învăţătorul lui era uimit de o muncă şi o instrucţie cu mult mai presus de vârsta lui. Teologia îl captiva pe tânărul cleric; ei i-a consacrat toată activitatea; era o pregătire pentru luptele ce vor venii; istoricul lui ne spune că "el îşi forja armele, arme ale luminii pentru a lupta contra tenebrelor." Eftimie iubea cu ardoare Credinţa; era de fapt o emanaţie din mormântul Sfântului Polieuct.

La fel de bine un călător, tânărul elev nu a întârziat să se plaseze în primul rând printre co-discipolii lui; a ajuns să se bucure de o anumită celebritate[141] la Melitena. Oraşul este evlavios cu toată devoţia necesară; atenţia lui era purtată voluntar la catedrală, la episcop, la clerici şi la stabilimentele religioase; într-un astfel de mediu succesele excepţionale ale unui seminarist erau un eveniment.

Eftimie a ieşit în relief din nou şi întotdeauna spre câştigul lui, a avut admiraţia compatrioţilor lui pentru virtutea lui precoce. Se ştie care erau mortificările lui obişnuite, sobrietatea lui extremă şi mai presus de orice această

[140] Cot., IV, Euthym. vit., p. 10.

[141] Cot., Euthym. vit., p. 12: « ab initio celeberrimum fecit (divina Providentia)».

curăţie umbrită care îl făcea să evite cu cea mai mare grijă societatea tinerilor zvăpăiaţi. Se putea remarca foarte bine în special comportamentul lui în biserică. Clericii seminarului au luat parte la slujbele de la catedrală. Unii dintre ei se pare că erau într-o stare de şoc mai ales indisciplinaţi şi vorbăreţi după cum era specific aceşti vârste. Sfântul, la picioarele altarului s-a inspirat din exemplul lui Acachie şi din propria lui evlavie. Directorul seminarului îl dădea exemplu clericilor şi asistenţei pentru meditaţia şi evlavia lui; elevul lui imitându-i se găsea absorbit în rugăciune. Prin urmare el nu a lăsat să se remarca ţinuta defectuoasă a unora dintre co-discipolii lui şi cu această autoritate pe care o avea peste ei, succesele lui literare şi virtutea lui, el le spunea destul de dulce "că nu ai intrat în biserică asemenea cum ai intra într-un teatru, pentru a râde şi a te distra." Ţinând cu acrivie la realizarea perfectă a sfintelor slujbe el l-a preînchipuit în acest rol pe marele liturgist care era văzut în Biserica greacă.

În fine, Eftimie arăta în întrevederile particulare cu profesorul lui şi mai mult în lecţiile publice, acest zel pentru dogmele ecclesiale care aveau să facă din el cel mai neînfricat apărător al credinţe în secolul al V-lea. Aceasta a fost linia care a unit cel mai puternic aceste două suflete şi trăsătura pe care maestrul avea să o graveze cel mai profund în gândirea ucenicului lui. Acestea au fost la seminarul din Melitena relaţiile dintre Sfântul Eftimie şi Acachie; şi la fel cum spune Tillemont, "şi la fel de bine el a luat cu sine tot ceea ce se leagă de virtute," a marelui anahoret.[142]

După ce şi-a terminat strălucit studiile Sfântul Eftimie, în ciuda opoziţiei sale vii şi după ce a trecut prin toate gradele sfintelor ordine, "a fost făcut preot, ne spune biograful lui, de episcopul care conducerea atunci Biserica din Melitena." Nu mai era Utrie. Letoius, succesorul lui, a moştenit administraţia lui pentru copilul minune. Cunoscând la fel ca tot oraşul episcopal talentele şi virtutea rară a tânărului cleric, el nu credea că ar trebui să aştepte, pentru a-l hirotoni pe noul preot, expirarea termenelor obişnuite: Eftimie nu avea încă 29 de ani.[143] "Imediat după hirotonirea lui el a fost numit de episcop arhimandrit sau superior general la toate mânăstirile care erau în jurul oraşului."[144]

"Călugăr prin naştere", după cum se exprimă biograful său, „sfântul nostru a inaugurat şi a intrat prin urmare în viaţa pe care o va duce timp de 57 de ani în desert. El iubea să se retragă în una dintre mănăstirile lui pentru a se bucura de odihna contemplaţiei. Chiril de Schitopolis spune că "îşi petrecea cea mai mare parte a timpului în mănăstirile Sfântului Polieuct şi a celor 33 de mucenici." Prima nu putea decât să îl atragă; amintirea rugăciunii dimpreună cu părinţii lui era încă vie; şi noaptea în timpul lungilor lor privegheri deasupra mormântului martirului; el putea înţelege ecoul cuvintelor divine care au anunţat naşterea lui. În acest timp, Sfântul Eftimie va adopta o practică care se va stabilii în deşertul Ierusalimului; biograful lui spune: "în fiecare an în Postul Mare el se retrăgea într-un munte din deşert şi pe care după mai mulţi ani s-a construit mănăstirea numită a Înălţării."

Au trecut zece ani pentru Sfântul Eftimie în exerciţiul gravelor lui funcţiuni date de episcopul lui. Această datorie nu îi plăcea: "credea că este un obstacol împotriva virtuţii." Ea a fost mărturia permanentă a mari stime pe care o avea la Melitena şi în smerenia lui îl făcea să sufere. Rupând brusc cu onorurile cu care a fost obişnuit în tinereţe, el a plecat din oraşul lui natal şi a venit la Ierusalim. Era în 405; Sfântul Eftimie avea atunci 29 de ani.[145]

CAPITOLUL 3

ÎNCEPUTURILE VIEŢII CĂLUGĂREŞTI. LAVRA DIN FARAN. CENOBIUMUL SFÂNTULUI TEOCTIST. CONVERTIREA SARAZINILOR
405-421

La Ierusalim Eftimie şi-a adus venerarea lui la Locurile sfinte. Mai apoi, fără întârziere s-a pus în legătură cu Părinţii din pustiu. El nu a putut găsii în deşertul sfântului Oraş decât trei lavre, cele de la Faran, Douca şi Soua, care cu toate îl considerau pe Sfântul Hariton ca fondatorul lor. Prima era mult mai aproape de Ierusalim şi prin urmare a fost cât se poate de natural că tânărul preot din Melitena s-a adresat în primul rând călugărilor din această mănăstire. El a trecut pe la mai mulţi din deşert luând peste tot informaţii şi gravând în gândirea lui ceea ce voia şi ceea ce înţelegea.

---

142 Mémoires, t. XIV, p. 294.
143 Ibid.,t. XVI, p. 78.
144 Cort., IV, Euthym. vit., p. 12.
145 Cot., IV, Euthym. vit., p.13 : « Verum, id oneris virtutis impedi- mentum esse arbitratus, gloriae osor et Dei amator Euthymius ex urbe Jerosolymam fugit, cujus solitudinem incolere cupiebat. »

După ce şi-a terminat reflecţiile s-a decis să rămână la lavra de la Faran.[146] Totuşi, nu a devenit membru al ei; fiindcă vom vedea după cinci ani că de fapt el nu s-a ataşat de nici un loc. El s-a stabilit în vecinătatea ei pentru a face exerciţiul vieţii pustniceşti. Convins că un călugăr trebuie să sufere pentru munca lui pentru bunurile materiale şi la fel de bine dornic să subvenţioneze necesităţile primare el a început să înveţe meseria de împletitor de coşuri.[147] Această meserie era la cinste printre solitarii din Egipt şi din Palestina; fără să necesite mutare şi fără să facă nici un zgomot ea se potrivea foarte bine cu acest gen de viaţă.

Munca corporală a garantat un fel de independenţă de care Eftimie s-a arătat întotdeauna gelos. Liniştit în acest sens, sfântul şi-a concentrat atenţia spre lucrarea spirituală, pe formarea religioasă care este ocupaţia principală a noviciatului monahal. El se lupta cu patimile, spune biograful, această luptă nemiloasă pe care maeştrii o numeau lupta prin excelenţă. El a extirpat ultimele rădăcini după cum ne spune Chiril de Schitopolis la fel cu un bun grădinar care scoate afară mărăcinii.

Într-o inimă ca şi cea a sfântului nostru, care a venit să se sustragă cinstei şi a renunţat la promisiunile unei deveniri strălucitoare, această muncă de plivit nu putea să fie uşoară şi scurtă. Modestia tânărului preot l-a convins că nu putea să se predea fără un armistiţiu; lungile privegheri, dormitul pe pământ, rugăciunea neîncetată şi dorinţa de a continua toate acestea, ei bine acestea erau principalele practici ale ascetismului monahal; Eftimie le-a îmbrăţişat cu această energie calmă şi perseverentă care au fost una dintre principalele lui trăsături de caracter.

El nu va întârzia după cum s-a exprimat el mai apoi voluntar să găsească un frate de arme. Într-o chilie alăturată de a sa trăia un om al lui Dumnezeu numit Teoctist şi care evident că era grec de origine. Teoctist a avut în viaţa Sfântului Eftimie un loc pe care nimeni altcineva nu îl va mai avea în aceiaşi măsură. O legătură dreaptă s-a stabilit între aceşti doi oameni: "ei aveau aceleaşi sentimente, aceleaşi obiceiuri şi se poate spune un singur suflet în două trupuri." Se poate spune că acest lucru a fost asemănător dintre prietenia dintre David şi Ionatan,[148] fiind cea mai celebră prietenie monahală. *Tipicul* Sfântului Sava şi Menologul slavo-rus au consacrat o amintire numind pe Sfântul Teoctist *synascet* şi împreună nevoitor al Sfântului Eftimie.[149]

Toată istoria pe care o vom aminti face să se vadă acest ataşamentul profund în care şi-a făcut loc cel mai riguros ascetism, adică inegalitatea necesară pentru orice prietenie de durată şi adevărată. Este una dintre acele formule facile, acceptabile fără control, pe care prietenia o găseşte între egali sau se face astfel. O prietenie demnă de acest nume, care a adus două sufletele la unitate fără şansa de a trăii sau să dureze, chiar şi în cele mai înalte sfere şi cele mai pure a condiţiei unuia sau a altuia dintre cele două suflete, evident dulce şi deferentă, care s-a inspirat dintr-o gândire puternică de abnegaţie, rămânând în depedenţă unul faţă de altul. Aceasta fost prietenie pe care au trăit-o cei doi sfinţi anahoreţi. Fiind încă foarte umilă şi foarte dulce şi cu totul luminată de bucurie şi simbolizând numele lui, suflul lui Eftimie ridicat şi energetic natural, a ajuns să stea pe propriile ei picioare. Jocul facultăţilor lui a creat autoritate fără ştirea lui; şi harul divin care a redresat dar nu a ruinat natura, a făcut ca aceasta să se întoarcă spre o direcţie şi spre un mare număr. În Deşertul din Ierusalim Sfântul Teoctist a fost primul şi s-a găsit pe sine puternic şi fericit în ascensiune; "el nu a rezistat prietenului lui" şi finisarea aceste prietenii la fel de sfântă cât faimoasă, el o caracterizează aşa: "Eftimie la rândul lui îl iubea pe Teoctist cu afecţiune părintească."[150]

Eftimie l-a convins pe prietenul lui să adopte practica care a fost a lui la Melitena de a petrece Postul Mare într-o solitudine deplină. Prin urmare în fiecare an mergeau la Coutila. Coutila este partea din deşertul Ierusalimului care se întinde de la Marea Moartă pe malul drept a lui *Ouady en-När* până la sudul lacului Asfaltit. Acolo era *panesemos,* deşertul absolut, pământul fără nici o verdeaţă, fără căi şi ars de soare. Un pic de apă, puţine ploi; apă pe care o păstrau primăvara din crăpăturile stâncilor. Această provizie slabă era destul pentru nevoile anahoreţilor în timpul Postului Mare.

Coutila făcea la sud loc deşertului Rouba. Aceste două regiuni au fost multă vreme teatrul celor mai mari maceraţii ale solitarilor Deşertului Ierusalimului. Dar aici trebuie să înţelegem: Sfântul Eftimie şi Sfântul Teoctist, la fel ca şi cea mai mare parte a călugărilor palestinieni, rămaşi străini făcând mortificări şi a anumitor solitari care erau în favoarea mănăstirilor din Mesopotamia şi Siria. Ei nu acceptau decât cu greu practicile curente şi acceptate în general

---

146 COT., IV, Euthym. vit., p. 43.

147 Ibid. : « restim fabricare didicit ».

148 1 Reg., xx.

149 Act. Sanct., Sept. III, p. 659, n° 4.

150 Cot., IV, Euthym. vit. : « Hic (Theoctistus) repugnandi nescius » (p. 47). « Quem amando, illi patris caritate conjunctus est (Euthymius) » (p. 14).

ale ascetismului monastic, privegherile de noapte, ajunările şi dormitul pe pământ. Dar ei le făceau în aşa fel că forţau admiraţia cu privire la sentimentul care le anima. Biograful nostru spune: "aceste suflete tari, tratându-şi trupul lor ca pe un sclav îl hrăneau cu hrană sufletească." Aceasta este ceea ce au voit cei doi sfinţi în solitudinea din Coutila, petrecând tot Postul Mare într-o abstinenţă totală, suportând călduri insuportabile şi trăind în rugăciune toată noaptea; refuzând până la ultimele limite posibile bucuria unei căni de ape proaspete pentru ca să plece trupul sufletului şi pentru ca să îl conducă aşa cum cred ei de cuviinţă. Cu ajutorul lui Dumnezeu au reuşit şi sclavul asculta docil. Este adevărat că aceşti oameni ai lui Dumnezeu nu au pus mâna pe nevoile tari ale muncitorului occidental; mai mult, acest lucru nu se datora cu greu ţării sau vocaţiei lor; dar ei au posedat, chiar într-o epocă foarte avansată, o forţă de rezistenţă pe care trupurile tinere şi viguroase nu au cunoscut-o niciodată; biograful nostru spune: "într-o zi marele Eftimie a renunţat la Rouba voind să traverseze în compania lui Sava şi Domitian solitudinea care este la sudul Mării Moarte. Imediat ce au ajuns la un loc fără nici un pic de apă şi în care mergeau de mai multă vreme, prea fericitul Sava în mijlocul mari zăpuşeli a fost prins de o mare sete şi a căzut jos de inaniţie.[151] Istoricul continuă: eu cred că umiditatea care este în măruntaie a fost consumată de această căldură excesivă. Eftimie atins de compasiune s-a pus pe o piatră şi s-a prosternat cu faţa la pământ şi s-a rugat lui Dumnezeu aşa: Doamne Dumnezeule, dă apă acestui pământ arid pentru a potolii setea acestui tânăr. După care a luat trei cupe de nisip şi l-a chemat pe Sava şi i-a dat apă vie să bea. După aceasta Sava şi-a revenit şi plin de o forţă divină a putut să suporte dificultăţile vieţii eremitice." Istoricul spune că Eftimie care îşi stăpânea deplin trupul şi elementele lui a simţita încrederea pe care Dumnezeu i-o dădea în fiecare zi.

După cinci ai trecuţi în vecinătatea lavrei din Faran pe 14 ianuarie 411, Eftimie şi Teoctist au reluat direcţia lor obişnuită la Coutila. Odată plecaţi pe trasau în acest pustiu, au dispărut imediat în mijlocul pietrelor, sfinţii însă şi-au pierdut calea şi s-au găsit dintr-o dată în "mijlocul unui torent înfricoşător, extrem de adânc şi impracticabil."[152] Era Ouady ed-Dabor. Această vedere a frapat evident: pentru călători aceste prăpăstii înfricoşătoare, nu a făcut decât să întărească în ei dorinţa unei solitudini depline. După explorarea atentă a locurilor, au găsit la nordul regiunii o mare cavernă. Au urcat acolo sus cu mari suferinţe. Biograful nostru spune că atunci când au ajuns sus au fost cuprinşi de bucurie: ei s-au gândit că Dumnezeu i-a condus acolo.

Această căutare constantă de izolare care a fost una dintre trăsăturile marcante ale sfinţeniei lui Eftimie, mai întâi într-un om tânăr, pe la vârsta de 35 de ani. Eftimie plecând de la Melitena a adus în deşert un suflet pur; nici un fel de mortificare nu l-a descurajat. Cinstea a venit să îl găsească la ieşirea din adolescenţă şi mari speranţe îi surâdeau. Fiindcă el *ştia ceea ce este în om,* după cum se exprimă Evanghelia ca unul care nu a suferit niciodată. Simplitatea moravurilor lui, bucuria interioară care îi ilumina chipul frumos şi dulceţa lui atât de sărbătorită nu puteau decât să concilieze toate simpatiile. Prima lui întâlnire cu deşertul a fost cea cu un prieten adevărat şi sigur, cea care îi putea face părtăşia în credinţă şi bunătatea şi tristeţe. În aceste condiţii sfântul nostru a evitat până la moarte contactul cu oameni, oferit un fenomen la care nu se poate găsii nici o explicaţie dacă în sufletul lui ponderat întotdeauna, nici în trupul lui care a rămas viguros şi alert până la vârsta de 97 de ani, adică până la ultima lui suflare. În viaţa lui nu este urmă de cea mai mică boală. Este sufletul care explică toate aceste lucruri şi iubirea de Dumnezeu care l-a devorat la propriu. Teodoret[153] aminteşte "că prea fericitul Macedonie care a cunoscut foarte bine pe acest anahoret, trăia pe munţi. Într-o zi un general, un mare vânător a venit pe munte urmat de soldaţi, câini şi tot aparatul unei vânători. Văzând de departe omul şi venind spre el s-a dat jos de pe cal şi s-a apropiat de el, l-a salutat şi l-a întrebat ce face acolo.

- Şi tu ce faci aici? L-a întrebat Macedonie.
- Vânez, a răspuns generalul.
- E bine eu sunt aici să Îl vânez pe Dumnezeu şi nu mă voi oprii până ce nu Îl voi prinde.

Plin de admiraţie generalul s-a retras."

---

[151] Se poate citii în Magazinul *Ecourile Orientului* o mărturie interesantă a unei explorări pe care tinerii studenţi de la Notre Dame din Franţa, augustinienii Adormirii Maicii Domnului au făcut-o în 1897 în acest furnal: "prin urmare calea trecea la est de *Djébel Ousdoum,* şi s-a făcut un loc gol între mare şi munte. Prin urmare apa curgea pe plajă şi pasajul este impracticabil. Trebuie să treci prin dune şi să se întorci la muntele Sodoma; nu intri în acest cuptor fără o înţepătură de groază şi o frică bine întemeiată. Căldura este insuportabilă; nici o adiere de aer nu pătrunde în acest gât, ai cărui pereţi albicioşi şi arzători reflectă razele soarelui. Ah! Cât de ispitit eşti atunci, asemenea Agarului, să te întinzi la poalele unei stânci şi să aştepţi, în pace şi tăcere, moartea care va veni în curând!" (T. I, année 1897, p. 48.)

[152] Cort., IV, Euthym. vit., p.15. « Occurrerunt in quemdam metuendum torrentem, summe profundum atque impervium. »

[153] P. G.,t. LXXXII, col. 1404.

Se poate spune că instalarea lui Eftimie şi a lui Teoctist în caverna de la ouady Dabor a fost facilă şi promptă; ei nu posedau absolut nimic. Ei se hrăneau din verdeţurile care creşteau în jur. Eliberaţi de orice preocupare pământească, ei se puteau dedica deplin pocăinţei şi contemplării. Biograful nostru spune că "ei se îndeletniceau cu cântarea psalmilor şi cu mare accent pe rugăciune; şi eu au făcut o biserică în această cavernă care a fost eliberată de animalele sălbatice."[154]

Dumnezeu, care a voit să îl dea pe Eftimie lumii, a continuat istoricul şi a trădat prezenţa slujitorilor lui în acest loc. Păstori din *Lazarium* – după cum se numeşte satul Betania – au mers cu turmele lor aproape de ouady Dabor. Fellahi şi beduinii au mers să exploreze toate colţurile deşertului în cele mai mici detalii. Păstorii din Lazarium au putut să vadă în grotă siluetele a doi călugări care i-au privit înapoi la rândul lor. Cuprinşi de spaimă ca în faţa unor fantome ei s-au precipitat. Părinţii i-au liniştit cu cuvinte dulci şi le-au spus: "nu vă speraţi fraţilor fiindcă noi suntem oameni ca voi şi pentru păcatele noastre petrecem aici." Prinzând curaj păstorii s-au suit din nou în grotă. Nu au găsit nici un lucru lumesc şi au fost cuprinşi de admiraţie. Reveniţi acasă el l-au spui concetăţenilor lor ce au văzut şi din acest moment populaţia din Lazarium a furnizat ceea ce era nevoie pentru ce doi anahoreţi. La rândul lor, călugării din Faran după mai multe cercetări au găsit locul celor doi sfinţi şi i-au vizitat frecvent.

Vestea acestui eveniment s-a răspândit departe. Ucenicii au început să vină şi o adevărată comunitate religioasă s-a format la caverna din Dabor. Doi fraţii de sânge Marin şi Luca au format nucleul. Ei nu au plecat de la lavra de la Faran după cum credea Metafrastul; ei au venit direct din lume pentru a sta sub ascultarea lui Eftimie. Sfântul a găsit în cei doi fraţi sufletele generoase, i-a instruit în viaţa religioasă şi i-a iniţiat – după cum spune biograful nostru – ca fiind atleţi ai ascetismului monahal.[155] Deveniţi maeştri, Marin şi Luca au fondat o mănăstire la *Metopa.* Nu departe de satul actual din *Oum-Touba,* pe panta de pe *Sour-Baher*, interesantele ruine a lui *Khïrbet Biar-Louka,* nu lasă nici o îndoială despre identitatea acestui loc cu mănăstirea lui Luca şi Marin. Khirbet Louka se găseşte aproape de ruta dintre Ierusalim şi Bethleem, aproape la distanţă egală dintre aceste două oraşe. Din câte se pare Marin singur într-o epocă nedeterminată a construit mănăstirea numită Fotin, întotdeauna în jurul Metopei şi pe locul lui *Khirbet Fotiné.*

Principalul titlu al celor doi fraţi în amintirea şi în recunoaşterea Bisericii este de a forma viaţa religioasă a Sfântului Teodosie Cenobiarhul. Se pare că Teodosie nu a avut nici o legătură directă şi personală cu Sfântul Eftimie. Ceea ce viitorul arhimandrit al mănăstirilor situate în regiunea Ierusalimului nu a cerut de la sură, el le-a pus în derivate şi sfântul nostru a acţionat asupra acestui mare suflet prin ucenicii lui Marin şi Luca, interpretatori fideli ai gândirii sale.

În faţa unui număr din ce în ce mai mare dintre cei care veneau şi cereau să intre sub îndrumarea lui, Eftimie s-a gândit să stabilească la ouady Dabor o lavră ca şi cea de la Faran. A găsit un loc fără nici un obstacol în acest sens. Ziua, fraţii se puteau foarte bine să se urce în grota care le slujea de biserică; acest efort devenea imposibil noaptea. Eftimie şi Teoctist s-au grăbit să stabilească o mănăstire pe proeminenţa stâncii, în mijlocul zidului de susţinere care a fost fără nici o îndoială consolidat după 10 sau 12 ani mai apoi.

Sfântul nostru a cerut prietenului său să se ocupe de administrarea obişuită a comunităţii. Când el nu putea, fidel gustului pentru viaţa eremitică, el se pogora singur în caverna transformată în biserică. Istoricul spune că el a voit să deschidă poarta sărăciei la cei care veneau să îl lovească; el voia să realizeze prima fericire evanghelică; dar el nu credea că este obligat să le facă o cale pentru compania lor. În alte cuvinte, Eftimie nu voia numai pentru sine viaţa cenobitică. Prin urmare el a stat totdeauna la dispoziţia călugărilor; biograful nostru spune din nou că el era medicul spiritual al mănăstirii. Teoctist a recunoscut în el primul superior la mănăstirii; nu lua nici o decizie importantă fără să se sfătuiască cu el. El apela mai mult decât orice la sfântul lui prieten pentru a adresa cuvântul lui Dumnezeu călugărilor şi să îi instruiască în lucrările lor din care istoria ne-a păstrat puţine fragmente.[156]

Eftimie a inoculat călugărilor din mănăstirea lui obligaţiile generale ale profesiei lor; vigilenţa, sobrietatea, umilinţa şi ascultarea. Având de a face cu cei pe care îi numea copii lui, el a avut un mijloc mediu al comunităţii. El nu a voit nici un fel de singularitate ci păstrarea singură şi exactă a ceea ce el numea *Regula congregaţiei.* El a interzis mortificările exagerate la trapeză. El avea obiceiul să nu mănânce până la ghiftuire la fel ca marii maeştrii călugări ai timpului său până la refuz. După aceasta el revenea la suflet, la sentimentele prinse, la gândurile rele care trebuiau

[154] Cot., IV, Euthym. vit., p.15 : « antrum mansuefactum ».
[155] Ibid., p. 16 : « athletae vitae monasticae effecti ».
[156] COT., IV, Euthym. vét., p. 17-49.

gonite, la inima care trebuia păzită, la lupta duhovnicească şi la armele la care nu trebuia niciodată să renunţe: "sau cum spunea el, armele călugărului sunt meditaţia, discreţia, umilinţa şi ascultarea de Dumnezeu."

Mai era un punct asupra căruia acest educator religios încă tânăr dar cu o rară experienţă insista cât se poate de mult, adică pe munca manuală. Teolog consacrat, Sfântul Eftimie nu s-a gândit niciodată să condamne cerşitul, dictonul evanghelic adoptat de un mare număr de servitori ai lui Dumnezeu şi din care Francisc de Assisi este cel mai bun exemplu; şi el nu a admis-o niciodată pentru sine şi nici pentru ai săi. El era în gardă în acest sens din cauza mesalienilor, eretici faimoşi ai acelor vremuri, falşi călugări care abuzau de caritatea publică şi că Sfântul Letoius din Melitena a condamnat mai apoi pe Sfântul Flavian din Antiohia, Sfântul Amfilohie de Iconium şi Sfântul Chiril al Alexandriei.

Iată ce le spunea sfântul nostru la călugării din ouady Dabor, "călugări şi mai ales cei tineri trebuie să facă muncă trupească pentru a îşi păstra sufletul curat. Ei trebuie să îşi aducă aminte de cuvintele apostolului: *am lucrat zi şi noapte ca să nu fiu o povară pentru nimeni; şi totuşi, pentru aceasta, aceste mâini au pregătit cele necesare mie şi celor ce sunt cu mine.* Este cât se poate de absurd că laicii în timp ce luptă, susţin pentru a hrănii femeile şi copii lor, pentru a oferii lui Dumnezeu primele lor fructe, sunt milostivi cu cei săraci şi se roagă pentru noi, la fel de bine noi neglijăm să facem rost de ceea ce este necesar pentru această muncă, trăind de pe munca altora. Şi apostolul spune că cine nu munceşte nici să nu mănânce."[157]

Viaţa a urmat cursul ei obişnuit la mănăstirea Sfântului Teoctist până spre sfârşitul anului 420 când a avut loc un eveniment care i-a frapat pe călugări. Într-o zi au auzit zgomotul unei trupe care venea spre mănăstire din spate; erau sarazini armaţi cu lăncii şi conduşi de şeicul lor. Cuprinşi de frică fiindcă sarazinii erau întotdeauna o ameninţare pentru călugării din deşertul Ierusalimului; călugării i-au întrebat ce vor. Dulcele şi îndrăzneţul Teoctist a venit în faţa barbarilor

- Ce voiţi? I-a întrebat el.
- Voim să vedem pe slujitorul lui Dumnezeu Eftimie.
- Acest lucru nu este posibil, a răspuns superiorul, fiindcă el stă singur în grotă toată săptămâna şi nu vorbeşte cu nimeni până duminica.

Atunci şeicul care se numea Aspebet a luat mâna lui Teoctist şi i-a arătat-o unui fiu tânăr numit Terebon care suferea de hemiplegie. La un semn al tatălui său copilul i-a spus egumenului:

- Iată mâinile unuia care a luat această boală în Persia. Medicina şi nici superstiţia magilor nu au putut nimic şi boala mea se agravează. Venind în această ţară într-o seară am suferit mult şi m-am gândit cu pocăinţă la tot ceea ce mi s-a întâmplat: O Terebon, mi-am spus, ce deşertăciune este viaţa şi medicina! Unde este puterea magiei şi a idolilor noştri? Ce deşertăciuni sunt fabulele astronomilor şi astrologilor noştri? Unde au plecat toate incantaţiile, invocaţiile şi prostiile acestea?[158] Toate acestea sunt nimic fără voia lui Dumnezeu. Atunci m-am spus să mă rog şi L-am rugat pe Dumnezeu cu lacrimi: Dumnezeule mare şi puternic care ai făcut cerul şi pământul şi toată podoaba lor dacă ai milă de mie şi mă vei elibera de această boală dureroasă voi devenii creştin şi voi renunţa la necurăţia şi superstiţiile păgâne. Nu am terminat de spus această rugăciune şi am văzut un călugăr pe jumătate chel cu barbă mare care mi-a spus:
- De ce suferi?

I-am arătat de ce sufăr.

- Ţine-te de promisiune şi Dumnezeu te va vindeca.
- Tot ceea ce i-am promis lui Dumnezeu voi face dacă mă va vindeca.
- Ei bine! Eu sunt Eftimie. E locuiesc în pustietatea care este la 10 mile la est de Ierusalim, spre lanţul muntos care este pe calea spre Ierihon. Dacă vrei să te vindeci vino la mine cât mai repede şi Dumnezeu te va vindeca prin mine.

---

[157] Cot., IV, Euthym. vit., p.18. acest îndemn se găseşte textul în scrierile Sfântului Teodosie în 'Historia Religiosa de Théodoret (P. G., t. LXXXII, col. 1389). Ni se pare că aceste cuvinte au fost extrase din mai multe sinoade ţinute contra mesalienilor. Acest loc comun a devenit bun pentru toţi, Sfântului Eftimie ca şi altora.

[158] Religia perşilor excludea practicile de magie caldeeană de care vorbeşte aici tânărul Terebon. Dar după cum am spus, sarazini sau arabii lui Aspebet au venit din Caldeea, vasal al Persiei. Caldeenii au continuat să îşi exercite practicile lor pe care magicienii persani le-au adoptat. A se vedea Chronique de Michel le Syrien (tome I, fascic. IL, p. 4M. Edit. Chabot), faptul că această regină mama lui Corsau, fiu lui Qawad, rege al Perşilor, care a recurs în van ca Terebon la practicile magilor şi în cele din urmă a fost vindecată de călugărul Moise.

- Atunci m-am ridicat şi i-am spus totul tatălui meu şi aşa am venit la Eftimie. Oh! Te rog nu mă alunga de la doctorul care mă poate vindeca.

Biograful nostru continuă spunând că "prea fericitul Teoctist s-a dus să îl găsească pe Eftimie în grota lui şi i-a spus de ce a venit. Sfântul convins că nu trebuie să se împotrivească vedeniilor s-a pogorât la barbari. El s-a rugat cu mare fervoare, a făcut semnul crucii pe Terebon şi s-a vindecat. Stupefiaţi de un astfel de lucruri barbarii s-au prosternat, au crezut şi au cerut să fie primiţi în staulul lui Hristos. Eftimie fără să se îndoiască de sinceritatea lor a dat ordin să se sape într-un colţ al cavernei o mică scobitură care se vede şi azi. După ce i-a instruit suficient pe barbari în lucrurile credinţei el i-a botezat pe toţi în numele Tatălui, al Fiului şi al Duhului Sfânt. L-a botezat în primul rând pe Aspebet căruia i-a schimbat numele cu Petru, mai apoi pe frumosul lui frate Maris şi erau amândoi foarte instruiţi şi foarte bogaţi. Mai apoi l-a botezat pe Terebon şi alţii. I-a mai ţinut pentru instrucţie 40 de zile după care a continuat să îi întărească în credinţă." După care i-a lăsat să plece nu ca agarieni şi ismaeliţi ci ca fii Sarei, moştenitori ai promisiunii şi transformaţi prin botez, de la robie la libertate. Maris, unchiul lui Terebon nu a mai voit să părăsească mănăstirea; reunţând la lume, el şi-a petrecut restul vieţii sale fiind foarte plăcut lui Dumnezeu. El şi-a donat bunurile sale care erau considerabile pentru a construii o mănăstire de dimensiuni mai mari.[159]

CAPITOLUL 4

DEŞERTUL DIN ROUBA. MIRD. ASTROBOULIAS, SAHEL (421-425) (?)

Vestea despre vindecarea minunată a tânărului Terebont s-a răspândit imedat şi numele lui Eftimie a devenit celebru în Palestina şi în provinciile vecine.[160] Ea a produs în jurul mănăstirii din ouady Dabor, o afluenţă de săraci şi neputincioşi care cereau marelui vindecător vindecarea de neputinţele lor. "Ei şi-au găsit ceea ce căutau în orice caz," spune Metafrastul.[161] Iată! Prin satele situate pe marginea solitudinii iudaice neputincioşii au putut găsii un vindecător.

Efectul care s-a produs în jurul sfântului nostru a fost aproape cel care a avut loc în jurul Stăpânului ceresc. La fel ca galileeni locuitorii din Iudea *s-au aruncat* pe depozitarul puterii divine, fericiţi să simtă această compasiune cum îi pătrunde în neputinţele lor inexprimabile pentru a îi vindeca. Dar la fel ca în vremurile biblice aceşti netoţi orientali îl asediau pe omul lui Dumnezeu cu urletele lor şi cu familiaritatea lor indiscretă. Smerenia lui Eftimie a suferit această nerăbdare şi acest tumult a perturbat odihna cotemplaţiei pe care o iubea mai mult decât orice. El şi-a adus aminte de lungile ceasuri dedicate rugăciunii pe care le-a cunoscut când era în grota sa şi a putut să îşi dea seama că acum erau măsurate la miime de secundă. El a fost cuprins de tristeţe,[162] ne spune biograful lui; nu se mai putea recunoaşte cel al cărui nume era bucurie. Eftimie a găsit de cuviinţă să fugă într-o singurătate mai mare.

Prietenia văzătoare cu duhul al lui Teoctst şi-a dat seama de acest plan. Acest suflet duce şi nobil a fost cât se poate de afectat. Mai mult, se poate spune că Teoctist se sfida pe sine; nu se credea capabil să conducă mănăstirea singur; în ochii lui plecarea prietenului său era o nefericire ireparabilă. El le-a cerut călugărilor lui să meargă şi să se arunce la picioarele sfântului[163] şi să îl roage să stea în mijlocul lor. Atins de compasiune el le-a promis că nu va mai pleca. Dar acest lucru a fost de scurtă durată. După câteva zile, luând cu sine pe un tânăr frate originar din Melitena, numit Domitian, un călugăr de o virtute remarcabilă, Eftimie a părăsit mănăstirea şi s-a aciuit spre Rouba şi a "parcurs solitudinea australă care este de-a lungul Mării Moarte."[164]

Acest nume de Rouba a ajuns să fie menţionat de mai multe ori în mărturia noastră şi este repetat neîncetat de istoricii monahali. Rouba şi Coutila după cum am spus mai sus, au fost teatrul unor maceraţii extraordinare şi a

---

159 Cot., IV, Euthym. vit., 20-24. Uşurinţa cu care micul prinţ arab şi-a spus discursul nu poate să ne surprindă: cunoaştem aici chipuri treze. Că amintirea a tot ceea ce s-a întâmplat a fost păstrată în familia lu Terebon, fiindcă a fost ceva care i-a uimit şi acest lucru a ajuns să fie transmis ca o tradiţie. După mai bine de 100 de ani după eveniment, Chiril de Schitopolis a înţeles să povestească această istorie în familia marelui şeic ca şi cum ar fi avut loc cu câteva zile în urmă.

160 Cot., IV, Euthym. vit., p. 24.

161 P.G.,t. CXIV, Vit. S. Euthym., n° 26 : « sicque curationem sine mercede ac facilem colligentes, revertebantur laeti. »

162 « Multă tristitià affectus », Cot., IV, p. 24.

163 « Fecit ut illi supplices procumberent », ibid.

164 COT., IV, Euthym. vit., p. 24 : « australi eremo secus mare Mortuum peragrato »; la sud de Ouady Dabor şi într-un fel absolut la sudul Deşertului Ierusalimului.

celor mai mari rugăciuni ale sfinţilor noştri. Sâmbăta şi duminica în timpul Postului Mare, îngerii lui Dumnezeu erau singurii martorii a unui spectacol demn de privirea lor: în faţa unui altar portativ pe care Eftimie făcea sfântul sacrificiu pentru suflete – nu este mai demn să vorbim de trupul în mijlocul unei pocăinţe depline – se grupau toţi în Dumnezeu. Acolo îi aveau pe Gherasim, Sava şi un mare număr de alţi ale căror nume le vom spune mai apoi. În cursul liturghiei Sfântului Iacob care era atunci în folosinţă în dioceza din Ierusalim preotul spune: "sus să avem inimile!" "avem către Domnul" răspundeau sfinţii; şi mult mai radioasă lumina divină decât cea dulce şi foarte frumoasă mai mult decât a soarelui apărea pe înălţimile lui Moab şi îi inunda în timp ce ei primeau în mâna şi pe buze trupul şi sângele Mânuitorului.

Este interesant să îi cunoaştem pe aceşti solitari sfinţi din pustie. Exploratorul care ne-a servit ghid în câmpia Iordanului ne va semnala acest Paneremos sau mai bine spus va avea curajul să o facă.

"Un text legat de Sfântul Sava scris de R. P. Féderlin," ne permite să spunem cu siguranţă că deşertul de la *Rouba* includea pe cel de la *Kalamon;* acesta din urmă nu este altul decât vasta solitudine care se întindea de la extremitatea de nord-est a Mării Moarte la Aïn Hagla: "sfântul bătrân (Sava) s-a mutat de la Rouba la Kalamonul Iordanului etc"; prin urmare trebuie necesar că concludem că deşertul din Kotyla se găsea la sud de cel din Rouba."

"O modalitate absolut sigură de a fixa aproximativ limitele acestor două solitudini înseamnă să găsim punctele centrale. Aceste puncte nu au fost îndoielnice; şi unul şi altul au fost fixate necesar de sursele care s-au găsit pe malul occidental al Mări Moarte în partea septentrională a acestei mări. Anahoreţii nu puteau să stea lângă aceste surse fiindcă nu le era posibil să îşi domine setea,[165] care este extremă în aceste reguni din cauza căldurii intense care domină în aceste împrejurimi 10 luni pe an."

"Fiindcă deşertul din Rouba era vecin cu Kalamonul era fără de nici o îndoială că sursele de la Feschka constituiau punctul central al deşertului Rouba. Numele acestei pustietăţi ne pare că este conservată în cel al micului promontoriu numit *Nough er-Roubai*; fiind situat la malul mări, la mică distanţă de nordul lui W. en-Nâr."[166]

După ce a parcurs pustietatea din Rouba, Eftimie s-a dus cu Domitian într-un munte înalt separat de alţii care se numea Mardes. Este Mirdul de azi după cum am spus deja. La această mare înălţime care domină estul-nord-est al deşertului o astfel de mare întindere de teren plat ei bine aici se găsea pe vremurile asmoneilor fortăreaţa Hircania. Ea făcea parte dintr-un sistem de apărare menit să protejeze contra incursiunilor arabilor, pământurile cultivate de fellahi sau agricultori situaţi la est de deşert. Cu privire la edificiile de Hiran, el nu a rămas la Mardes după vizita Sfântului Eftime în plină zi la ruinele îngrămădite a substacţiilor şi a cisternelor.

Eftimie şi Domitian au revenit de câteva ori la aceste ruine, au construit o casă de rugăciune şi în ea un altar. Altarul şi această mică capelă au mai existat cam un secol. Spre 492 Sfântul Sava şi-a construit mănăstirea lui la Castellium şi nu s-a îngrădit să facă să dispară aceste suvenir a maestrului său.[167]

Instalarea celor doi anahorţi a fost evident simplă; mai simplă a fost hrana lor; biograful nostru spune că "Eftimie şi Domitian se hrăneau cu ierburi pe care le găseau în acest loc şi în special cu *maloa.*" Era destul în deşertul Ierusalimului să facă o mică ieşire în compania indigenilor pentru a îşi astâmpăra foamea cu ierburile şi rădăcinile comestibile pe care le descopereau. La fel de bine ei mergeau la pustinicii care locuiau în aceste părţi. Mai multe mărturii ne spun că aveau un instrument în mână, tăind câteva rădăcini sau culegând ierburile cu care s-au obişnuit sau pe care de cele mai multe ori le mâncau crude.[168]

---

[165] Acest lucru are câteva excepţi. Însuşi Sfântul Sava povesteşte un fapt pe care l-am menţionat mai sus care spune că el a cedat în faţa setei fiindcă el nu era încă obişnuit cu aceste pustietăţi. Cât despre Sfântul Eftimie nu se spune că i-a permis Sfântului Sava să îşi potolească setea şi a băut chiar el. El a ajuns la această stăpânire a trupului că putea sta multă vreme fără să bea nu numai la Rouba dar şi la sud de Marea Moartă unde era cu Sava şi Domitian.

[166] La Terre Sainte, 29° année, t. XX, n° 14, p. 248.

[167] După Ioan Moshu (P. G., LXXXVIT, Cap. cLvI, Col. 3095), el a avut la Mardes în primii ani ai secolului al VII-lea anahoreţii de acolo care evident că formau o lavră. Contradicţiile care s-au găsit în mărturia lui ne permit cu greu din câte se pare să i le atribuim lui Ioan Moshu care cunoştea deşertului Ierusalimului. Redactorul din ce ştia el, a considerat schitul din Castellium o mănăstire.

[168] R. P. Féderlin, în articolul citat mai sus promite un studiu despre felul în care solitarii se hrăneau în deşerturile din Rouba şi Coutila. După benedictinii care au editat *Analecta Graeca*, *maloa,* de care vorbeşte Chiril de Schitopolis era o lavazată, iarbă sau rădăcină; ei ştiau că, dacă este să ne luăm după autoritatea lui Olimpiodor că acest aliment era foarte hrănitor: « cilo explel eum qui eâ vescitur et satietatem affert ». Cu privire la expresia *tăierea ierburilor*, un beduin ne-a făcut să înţelegem că nu cu mult timp în urmă, arătându-ne, agăţat de centura lui, o seceră perfect dinţată ca un fierăstrău."

Sfântul nostru nu a stat mult la Mardes. În timpul anului 423 a luat decizia de a vizita pustietatea de unde David a căutat scăpare contra căutării lui Saul şi s-a aciuit totdeauna în compania lui Domitian spre sudul deşertului. O curiozitate evlavioasă a fost cauza deplasării acestuia, dar mai mult planul lui Dumnezeu care i-a făcut, după cum spune sfântul Hariton "să își schimbe calea pentru a se face cunoscuți la toți." În primii 19 ani ai vieții sale călugăreşti Sfântul Eftimie prin venirile şi plecările lui se pare că s-a obişnuit aşa de mult cu pustia pentru a ne folosii o expresie a biografului său fiindcă el era popular pustia ca un mare oraş.

O distanţă de cam 25 sau 30 de kilometri separa Mird de Tell Ziph. Le Tell Ziph este la cinci kilometrii de Hebron la sud nu departe de vechiul Aristoboulias, *Khirbet Istaboul*-ului de azi. Acest loc i-a plăcut lui Eftimie: ca David "el locuia în locuri puternice; el a rămas în muntele deşertului Zif."[169] Nu a durat mult până ce Dumnezeu l-a făcut cunoscut după cum a făcut-o la ouady Dabor, printr-o minune. Fiul şeicului Aristoboulias era posedat de un demon. În timpul crizelor sale nefericitul copil nu înceta să pronunţe numele de Eftimie. În acest oraş nu se cunoştea acest nume. Şeicul a făcut mai multe căutări şi nu a întârziat să descopere pe sfânt în pustietatea care se găsea între Aristoboulias şi Cafar-Baricha. I-a fost adus copilul posedat. În faţa prezenţei Sfântului Eftimie, duhul cel rău şi-a abandonat victima care a revenit la normal şi a fost vindecat pentru totdeauna.

Toată regiunea de lângă Aristoboulias a aflat de această minune. Locuitorii oraşului şi a localităţilor vecine se grăbeau spre sfânt. Devenind am putea spune cucerirea lor, ei i-au construit o mănăstire convinşi că ei îl puteau ţine în mijlocul lor. Această construţie a fost făcută probabil în chiar anul când Eftimie a plecat de la Mardes. Un anumit număr de oameni evlavioşi, anahoreţi fără nici o îndoială au cerut să fie primiți în noua mănăstire şi Providența s-a ocupat de toate nevoiele călugărilor.[170]

În aceşti termeni concişi biograful nostru aminteşte de stabilirea mănăstirii din Aristoboulias. Totuşi se ridică o întrebare în istoria Sfântului Eftimie. Această comunitate nu s-a amestecat ea cu cea a lui Severian întemeiată puţin mai apoi la Cafar Baricha? Nimic nu ne face să înțelegem din mărturia lui Chiril de Schitopolis că fără tranziţie, atrasă la atenţia cititorului la o trăsătură a fizionomiei orale a lui Eftmie: el spune că "în aceste locuri pustii, sfântul, a spus el, a mers şi a venit cu nepedepsire, şi fără teamă, printre fiare sălbatice şi alte fiare rele care îi infectează pe toți." Această imunitate i-a fost comună cu marii călugări din toate deşerturile. Hristos le-a propus ucenicilor lui *iată, v-am dat putere să călcați peste șerpi și peste scorpii, și peste toată puterea vrăjmașului, și nimic nu vă va vătăma.*"[171] Acest dar mărturiseşte de forţa morală pe care sfinţii prin lupte neconteninte contra patimilor au ajuns să o obțină. După ce au domesticit aceste animale feroce de altfel destul de periculoase ce erau în pustie, nu a mai rămas decât un joc pentru aceste suflete curajoase: "într-o noapte în timp ce prea fericitul Sava se ruga în deşertul Rouba, ucencul lui Agapet dormea adânc lângă el. Un mare leu a venit şi l-a adulmecat pe ucenic de la cap până la picioare; dar după ce a fost îmblânzit de rugăciunea Sfântului Sava animalul s-a întins lângă capul lui Agapet. Mai apoi acesta s-a trezit şi a putut vedea cum leul alerga spre părintele lui. Marele bătrân după ce l-a prins sub protecţia lui i-a spus: fiul meu, nu mai dormii mai mult şi alungă nepăsarea din inima ta dacă nu vrei să fii prins ca un cerb sau pasăre."[172]

La Cafar-Baricha, Eftimie a realizat lucrarea de apostol la fel ca la ouady Dabor. Căutarea lui perseverentă a izolării nu a reuşit deloc: în momentul în care credea singur, Dumnezeu i-a dat daotria de a catehiza pe păgâni, de a mustra pe eretici şi într-un cuvânt de a evangheliza şi converti.

Prin urmere în acele zile în spaţul din Aristoboulias era un grup de maniheeni. Cam cu 100 de ani mai înainte, un anume Acua a venit din Mesopotamia şi a propagat ereziile lui Mani la Eleftheropolis, Beit-Djibrin modern. Fără nici o îndoială că în acest oraş la distanţă de 25 sau 30 de kilometri de Tell Zif că au venit maniheenii cu care a avut de a face Sfântul Eftimie: biograful lui ne spune că "slujtorul lui Dumnezeu a sismțit întotdeauna o oroare extremă faţă de rezia lui Mani," Tillemont spune că "acestea sunt un amestec de blasfemii monstruoase şi de murdării abdominabile", iar sfântul s-a străduit cu mare dulceaţă să îi aducă la adevăr pe aceşti rătăciți. Maniheenii din Zif din câte se pare au avut rar ocazia de a asculta cuvântul preotului ortodox. Dacă ei profesau rigorismul pe care l-au afişat mai apoi cei dimpreună cu Albigeois, ei nu puteau decât să fie foarte edificați de austeritatea lui Eftimie. Cuvântul lui iubitor, clemenţa pe care o avea întotdeauna faţă de eretici a reuşit să îi cucerească. După ce el le-a cerut să se lepede de erorile lui Mani el i-a botezat şi i-a introdus în sânul Bisericii.

---

[169] I Reg., xxIII, 14.
[170] Cot, IV, Euthym.vil., p.26.
[171] Luca 10. 19.
[172] Cot., III, Sub. vil, p. 379-381.

Prezența la Cafar-Baricha a unui vindecător puternic și a unui apostol cu zel a atras mulțimile din zi în zi tot tot mai numeroase și dornice de vindecări și la fel de bine de îndrumări religioase. Acest lucru nu îi plăcea sfântului: odihna contemplației lui era perturbată: într-o zi i-a spus lui Domitian „vino, vino fiul meu să mergem să îl revedem pe Sfântul Teoctist și frații."[173] Au plecat în direcția nordului deșertului; dar în acestă rețea de torente în care domină pustia, nu au mai recunoscut calea lor. Mergând spre dreapta la 2 sau 3 ore distață de ouady Dabor, ei au ajuns la o câmpie frumoasă puțin cunoscută și înconjurată din toate părțile de coline frumos arondate; era *Sahel* sau câmpia prin excelență. În secolul al XV-lea locul poartă ca azi acest nume generic. Eftimie a fost încântat. I s-a părut o câmpie dulce, bine deschisă luminii, calmă și prin urmare solitară, care era perfectă pentru exercițiile vieții monahale. Pe panta orientală a unei mici coline care domina se deschidea o grotă: nu mai era posibilă nici o ezitare; Eftmie și Domitian s-au instalat în grotă.[174]

Sfântul Teoctist mai apoi a aflat printr-un păstor din Lazarium și a venit să îl viziteze pe prietenul lui la Sahel. L-a îmbrățișat și l-a rugat să se reîntoarcă la mănăstirea lui: sfântul a fost întotdeauna primul superior și frații doreau mult să se bucure cu ardoare de prezența și cuvântul lui. Teoctist nu a vorbit despre el: prin urmare Eftimie a putut să remarce cât a avut de suferit această prietenie de absența lui. Dar Dumnezeu avea alte planuri; sfântul nostru a rămas neînduplecat; a promis numai că va venii în toate duminicile la mănăstire pentru a sărbătorii sinaxa cu frații.

La rândul lui Aspebet nu a întârziat să fie informat de reîntoarcerea celui care după botezul lui îl privea ca pe părintele lui. El a venit la el din nou înconjurat de o mulțime de sarazini, bărbați, femei, copii pe care i-a adus la credință. Marele șeic s-a făcut apostol și a protejat creștinismul între subiecții lui în provincia Arabia. Aspebet l-a rugat pe Eftimie să catehizeze pe noii veniți. Arabii s-au aciuit lângă grota de la Sahel și sfântul le explica semnificațiile credinței. După ce au fost suficient instruiți el i-a dus la mănăstirea Sfântului Teoctist și i-a botezat fără de nici o îndoială în spărtura care a slujit pentru botezul lui Aspebet.[175] Tandreța lui pentru acești copii care au venit de departe și care s-au ridicat pe neașteptate lângă el, a triumfat asupra iubirii sale de solitudine; el a rămas rămas o săptămână]ntreagă cu ei la mănăstirea din Dabor. Mai apoi a revenit la grota lui și toți sarazinii l-au urmat.

Instalarea celor doi călugări la Sahel a fost foarte sumară și Aspebet a fost mișcat de sărăcia în care trăia părintele lui duhovnicesc. Mica câmpie la fel ca azi nu avea nici un fel de sursă. Două cisterne săpate se spune de amoreeni se găseau cam la două stadii de grota lu Eftimie; dar erau jalnice din cauza trecerii timpului. Marele șeic s-a gândit prin urmare să îi convingă pe arabii lui să facă un loc de locuit aoclo; a dat ordin să se sape o cisternă. Cam la 100 de metrii de ruinele cenobiumului Sfântului Eftimie la est se putea vedea o cisternă ruinată; avea două deschideri; pe peretele meridional se puteau vedea resturile unei cruci aureolate; era făcută de arabi; nu era acolo punctul cisternei lui Aspebet?

Prințul sarazin a construit acolo o brutărie; trei chilii sau cabane și o capelă.[176] Două dintre aceste două chilii au fost destinate lui Eftimie și Domitian. O gândire delicată a făcut să fie ridicată o a treia; aceasta fiindcă din când în când Teoctist venea să își vadă pe prietenul lui.

La rândul lui Aspebet a venit să pună prima piatră la unul dintre principalele stabilimente religioase din deșertul Ierusalimului. El a voit să se recâștige provincia Arabiei care era locuința lui obișnuită; dar subiecți lui creștini nu au voit să plece din Sahel: biograful nostru spune că "acești lupi din Arabia au devenit turma rațională a lui Hristos": fiindcă nu se mai puteau despărții de Eftimie; bunătatea lui i-a cucerit. Prin urmare sfântul a devenit neliniștit la gândul că avea această mulțime gălăgioasă în jurul lui; îl făcea să sacrifice confortul pe care îl avea pentru a contempla pe care îl căuta constant. A recurs la un expedient care a devenit punctul de plecare al lucrării originale de la Parembola; luându-i pe toți copii lui mari, el i-a dus trei sferturi de oră la sud est de Sahel. Acolo el le-a arătat o mare întindere de teren și le-a spus: "dacă vreți să stați lângă mine, rămâneți aici."[177] Această parte a deșertului – după cum am putut constata în persoană – era una care a avut mai multe locuiri. Sfântul Eftimie le-a spus ce puncte să ocupe, a trasat planul unei biserici și le-a ordonat ucenicilor lui să se apuce de treabă. Nu a existat nici o intervenție a autorității în această lucrare. Aceasta fiindcă pământul era nepotrivit culturii și fellahii din diferite sate învecinate nu au făcut nici un fel de revendicare. În fine, sarazinii creștini aveau cu ei două personaje: filarhul lor și Eftmie; era tot ceea ce aveau nevoie pentru a stabilii o biserică în deșert. Beduinii au făcut ca întotdeauna: au făcut corturile lor. Ei se gândeau să

[173] Cot., IV, Euthym. vil., p. 27.
[174] Ibid., p. 28.
[175] Ibid.
[176] Cot., IV, Euthym. vit., p. 28.
[177] Ibid., p. 29.

consturiască biserca lor, o casă pentru şeic şi magazii pentru a îşi ţine recoltele. Biograful nostru spune că au fost mulţumiţi de instalaţia lor.

Sfântul Eftimie vizita frecvent nou creştinătate aşteptând să primească un preot şi diaconi.[178] Avem motive să credem că Bir ez-Zarra'a, de care am vorbit deja şi care era centrul Parembolei a marcat locul unde sarazinii creştini creştini au ridicat biserica lor. Acolo cu adevărat, ei se adunau pentru ca părintele lor să săvârşească sfântul sacrificiu şi au dobândit prin insturcţiile lui lucrarea formării lor creştine.

Datoria sfântului evident că nu a fost întotdeauna uşoară. Nomaziii cu ocupaţia binelui altora, pe scuza injuriilor lor, din răzbunare sau mai bine spus din vendeta, cu idele lor, idei vechi ca neamul lor şi mai mult din cauza acestei morale speciale au derutat deducţiile savante ale teologilor. Cuvintele unui sfânt preot au putut prin urmare să prindă conţinut în inimile dificile de îmblânzit şi să facă după cum a spus mai sus biograful nostru, mieii raţionali ai lui Hristos din aceşti lupi ai Arabiei. A fost lucrarea Sfântului Eftimie, a bunătăţii sale, a zelului lui prudent, într-un cuvânt al sfinţeniei sale.

CAPITOLUL 5

PARAMBOLA 435 (?)

Cine au fost aceşti arabi botezaţi de Sfântul Eftimie şi de unde veneau? Singurul document istoric pe care îl cunoaştem şi care este viaţa Sfântului Eftimie de Chiril de Schitopolis nu îi leagă de nici o mare familie determinată şi nu le dă decât numele foarte public dar destul de general de agarieni sau ismaeliţi. Foarte bine informat despre familia lui Aspebet de tradiţia vie a vechilor Părinţi ai deşertului şi mai bine de micii copii ai lui Terebon cu care era legat de prietenie, biograful nostru nu a păstrat în ceea ce îl priveşte decât ceea ce se leagă de viaţa şi faptele sfântului nostru. Prin urmare câteva detalii iasă din pana lui cu ocazia sosirii arabilor la mănăstirea lui Teoctist şi a discursului mic al lui Terebon, care ne permite să indicăm cu o anume precizie locul primei locuiri a lui Aspebet şi situaţia politică de care se ocupa. Avem multe de spus despre stabilirea lui în Palestina şi a diverselor faze ale existenţei arabilor creştini în vecinătatea mănăstirii Sahel.

Din 417 până în 420 Aspebet a fost in Irak. Clanul, tribul sau facţiunea de trib al său se afla în această regiune într-o epocă care trebuie să fie fixată între decadele finelui secolului al II-lea sau începutul celui de la III-lea.[179] Aspebet era filarh sau şeic, plasat, la fel ca toţi şeicii triburilor arabe vasale imperiului persan, sub ascultarea directă a regelui arab Hîra. Este greu de spus în ce măsură obligaţiile de vasalitate şi în orice caz de război, îi făceau pe filarhii arabi ascultători faţă de suveran. Ştim numai că două funcţii au fost atribuite de Aspebet de Regele regilor: una permanentă, aceea a unui fermier fiscal pentru perşi;[180] şi alte, accidentale motivate de persecuţia contra creştinilor şi care era de a face paza la frontiera occidentală a Irakului în vecinătatea deşertului.[181]

"Spre 417 regele perşilor Yezdidjerd, după ce i-a protejat multă vreme pe creştini şi a avut pentru ei o grijă specială, iritat de zelul ardent al lui Abdas, episcop al unui oraş din Persia, care a distrus un templu persan, a dat ordin să se demoleze bisericile şi i-a dat pe creştinii din Satul lui persecuţiei magilor."[182]

---

178 Cot., IV, Euthym. vit., p. 29.

179 A se vedea Essai sur l'Histoire des Arabes, par CAUSSIN DE PERCEVAL, professeur au Collège de France, t. II, 2 édit., p. 7 et 42. Putem să vedem destul de bine anumite stabilimente arabe în Caldeea: "nu este îndoielnic că suveranii Babiloniei nu au dus armatele lor în Arabia şi le-au transferat în Caldeea pe popoarele arabe, la fel de bine ca familiile israeliene şi altele. Biblia ne spune de Holofern generalul lui Nabucudonosor I care a devastat ţara de descendenţi lui lui Ismael şi a luat captivi pe copii arabilor madianiţi." (PERCEVAL, I, p. 31-32.)

180 „Ὑπο Περσας τελων." COT., IV, Euthy. vit., p. 21.

181 În ceea ce priveşte numele lui Aspebet, abatele Labourt a găsit o oarecare analogie cu numele de încărcătură persană (op. sup. cit., p. 417, note 5).

R. P. Jaussen ne comunică legat de chiar acest nume nota următoare: "YAQOUT, I, 239, menţionează cuvântul ASBAHBUDH ca fiind titlul regilor din Tabaristan. Să fie oare vreo legătură între acest titlul şi numele de Aspebet?"

182 PERCEVAL, II, p. 57 et 58. Perceval a lansat ideea că persecuţia lui Yezdidjerd din 417 în ipoteza evidentă că regele a murit spre 418, ipoteză susţinută de M. Vicror Capo (La frontière de l'Euphrate, p.30, Fontemoing, Paris. 4907). Urmăm în mărturia noastră după cum vom vedea pe M. Lagourt (Le Christianisme dans l'Empire perse, p. 109), care a dat drept dată a morţii lui Yezdidjerd în 420 şi se presupune că persecuţia a putut să înceapă în chiar acel an.

Creştinismul a fost introdus în Babilonia din 271 până în 273 de creştini luaţi captivi pe pământurile romanilor în vremea lui Hormuz I.[183] Se pare că el a pătruns printre arabii din Hîra, în primii ani ai secolului al IV-lea sub regele Imroulcays I. S-a dezvoltat sub regele Noman I, *Cel cu un singur ochi* care a domnit peste Hîra din 390 până în 418. A doua parte a acestei perioade, adică spre 412 sau 415 marchează un moment creştin foarte bine înţeles, dacă nu foarte profund, în regatul din Hîra şi în sânul tribului arab din deşertul Siriei, al Irakului şi a Mesopotamiei. O schiţă rapidă a acestui tablou facilitează inteligenţa anumitor detalii care nu pot să lipsească să ne surprindă în mărturiile sosite de la arabi la ouady Dabor şi de câteva incidente care au urmat.

Cauza acestei impulsiuni a fost dată de propaganda creştină între arabii din nord, a fost sfântul pe care istoricul Teodoret îl numeşte *minunea universului.* În 410 Sfântul Simion Stâlpnicul s-a retras la cincisprezece leghe distanţă în jurul nord estului Antiohiei pe un munte numit azi Djebel Simän. Reputaţia sfinţeniei sale a pus în mişcare oamenii cei mai depărtaţi şi cei mai diverşi. Arabii din nord erau vecinii lui şi veneau cu miile la picioarele coloanei sale. Sfântul îi evangheliza prin metode potrivite neamului lor făcând să altereze o mare severitate cu bunătatea arătată copiilor; ca martor ocular Teodoret scrie „ismaeliţii s-au lepădat strigând cu voce tare de necurata Afrodita."[184] Era de fapt Venus a arabilor, Allat, cea care sub nume diverse de a adus popoarele semite fiind adusă din Arabia până la picioarele Taurusului armenian şi a Taurusului cilician.

Convertiţi, arabii au cerut de la Sfântul Simion binecuvântarea sa pentru şeicii lor. Mai multe triburi au menţinut o anumită emulaţie care au ajuns între mâinilor lor pentru a avea anumite preferinţe; Teodoret scrie că "Sfântul Simeon l-a cerut pentru a fi o binecuvântare pentru filiarhul lui. Un alt trib se găsea acolo şi s-a opus spunând că nu a fost acest filiarh care trebuia să ia binecuvântarea ci el însuşi fiindcă acesta era un om foarte trist în timp ce celălalt era cu totul străin de orice dreptate. După o lungă contestare ele au revenit de unde au plecat. Episcopul de Cyr continuă să spună că el i-a îndrumat mult şi m-am străduit să îi fac să înţeleagă că omul lui Dumnezeu putea să îşi trimită binecuvântarea la ambii filarhi; dar a fost fără sens. Atunci sfântul i-a ameninţat, numindu-i câini şi astfel în cele din urmă a reuşit să încheie disputa."[185]

Se poate ca acest filarh iubitor de dreptate să fie chiar Aspebet. Ceea ce se ştie poate să fie înţeles de la arabi care fiind foarte convinşi de sfinţenia marelui stilit, au voit să îi facă părtaşi la entuziasmul lor şi pe cei din tribul lor şi au devenit la rândul lor în felul lor promotori ai adevărului creştin. Regele din Hîra s-a preocupat de această mişcare: "Noman în crezul că subiecţii lui în acest sejur în ţările aflate sub romani nu a ajuns să aibă cu aceşti oameni relaţii prea strânse care ar fi putut prejudicia interesele politice ale regatului său sau a imperiului persan, aşa că a apărat aceste călătorii cu preţul morţii. După aceasta a avut un vis în care i-a apărut Simeon cu doi acoliţi. Sfântul i s-a adresat cu reproşuri violente şi le-a poruncit celor ce erau cu el să îl lovească cu bastoanele. Noman s-a trezit bulversat şi bolnav. Convins că această vedenie este un avertisment ceresc, el a renunţat la apărarea lui şi a permis cultul creştin la Hîra, a lăsat să se construiască biserici, a primit preoţi şi episcopi şi nu a întârziat să se vindece... Noman însuşi spune că nu s-a temut să se întâlnească cu regele pers, în dependenţa în care se găsea, el nu a ezitat să devină creştin."[186] Autorul Istoriei arabilor spune că acest lucru a avut loc probabil în 416 sau 417.

Aspebet, reţinut probabil de aceleaşi crezuri ca regele din Hîra a rămas în idolatrie la fel ca ai săi până la sfârşitul călătoriei sale în imperiul persan. Nu pare că el a fost foarte ataşat superstiţiilor neamului său; trebuie să credem după discuţia tânărului Terebon cu Sfântul Teoctist că familia lui la nevoie recurgea la practicile religioase asiro-caldeene. Copilul numeşte cu atâta justeţe a detaliilor, mijloacele folosite pentru vindecare: era vorba de medicina magică a asiro-caldeenilor cu invocaţii, incantaţii, folosirea idolilor şi a astronomiei. Ideile creştine nu au pătruns în casa filarhului. Putem să remarcăm felul în care Terebon vorbeşte de Dumnezeu Creatorul cerului şi al pământului şi de religia creştină la care i-a făcut o promisiune că o va accepta dacă Dumnezeu îl va vindeca. Toate acestea au fost spuse de el în prezenţa tatălui său, cu aprobarea lui; cuvintele lui au fost un ecou care le-au schimbat în Caldeea în locuinţa princiară. Evident că în faţa filarhului au fost spuse minunile la care au fost martori la picioarele coloanei Stâlpnicului. Sufletul

---

[183] ID., p. 47.

[184] P. G., LXXXII, Hist. Rel., col. 1476.

[185] RENÉ Dussaud, Les Arabes en Syrie avant l'Islam, ch. v, passim. Allat sub influenţă greacă a devenit Atena. R. P. Jaussen ne comunciă această notă: " după Waddington (2203, 2308), AI-Lât s-a tradus în greacă prin Atena: vahaballât = Αθηνοδωρος." Moundhir III în 545 spune Procopie că s-a ridicat din unul dintre fii lui Harit (El-Aradj) şi a jertfit lui Venus o mare zeiţă a sarazinilor. Cu privire la acest subiect Perceval (II, p. 101) spune că "prin numele Venus, autorul grec a voit probabil să distingă dintre Lat sau Ozza, divinităţi foarte venerate de arabii păgâni."

[186] PERCEVAL, P. D6-57.

elevat şi grav al şeicului a primit cu o vie impresie ce au mărturisit cei care au plecat, fiind ceva uman şi curajos despre acest creştini persecutaţi de Yezdidjerd.

În timpul acestei persecuţii care a durat 30 de ani, creştinii din Persia au fost supuşi la aşa de multe chinuri şi aşa de atroce spune Teodoret că cuvintele umane nu pot să le descrie.[187] Un anumit număr dintre ei după cum scrie Fericitul Augustin[188] au căutat să se sustragă şi au fugit pe teritoriile romane. După ce au ieşit din frontiera persană, la est ei au ajuns la *munitions* sau la fortăreţele stabilite de romani pe marginea deşertului Siriei. De aici ei puteau să meargă în siguranţă spre Antiohia, Damas, Bostra sau alte oraşe unde locuitorii puteau să le ofere ajutorul fratern.

Magii, care au fost sufletul persecuţiei, văzând şansa lor de a scăpa, au obţinut de la Yezdidjerd dreptul de a supraveghea riguros frontiera. Regele i-a însărcinat de filarhii sarazini din Iral şi în general malurile Eufratului de a face această poliţie. Dar departe de a executa o dispoziţie atât de crudă, la fel ca şi colegii lui, Aspebet a favorizat fuga creştinilor şi la nevoie le-a adat ajutorul lui. El a devenit evident suspect. Denunţat la Yezdidjerd el a decis să fugă în Irak. Dându-şi seama de marele lui noroc el a trecut frontiera şi s-a prezentat la prefectul Orientului care în 420 era Anatolie devenit mai apoi consul.

Comanda trupelor romane din Orient rezida în Antiohia. Prin urmare spre acest oraş a plecat şeicul. Este o mare distanţă dintre Irak şi marginile lui Oronte: ai de trecut tot deşertul; prin urmare este cât se poate de adevărat că mai înainte de a merge chiar el la Antiohia el a ajuns să se oprească în regiunea de mijloc a deşertului Siriei.

Anatolie i-a făcut lui Aspebet cea mai onorabilă primire. Generalul roman care avea tot interesul de a creşte numărul şeicilor sarazini care puteau să îl ajute într-o expediţie contra perşilor, a recunoscut fără întârziere printr-un tratat solemn, demnitatea lu de fliarh şi a stabilit acelaşi titlu pe sarazinii din provincia romană a Arabiei.[189]

Atât cât ne permite obscura istorie a arabilor din Siria să deducem, puterea filarhului sasanid Djafna II Mouharrik, se exercita în 420 la est de deşerturile Siriei. Djafna era nepotul acestei regine curajoase creştine Mâwia care din 373 până în 380 s-a războit în Fenicia, în Palestina şi până la frontierele Egiptului şi a adus un eşec puterii romane şi i-a impus un tratat. Cu adevărat a fost la est de deşert că bunica şi-a fixat limitele filarhiei nepotului ei.[190] Puterea prinţilor gasaniţi nu a primit prin urmare o mărime mai mare ca în 531 când împăratul Iustinian l-a pus pe Hârit V el-Aradj "la comanda tuturor triburilor arabe din Siria (mai puţin cele din Palestina), comandă care a fost divizată în timpul perioadei precedente şi care îi conferea în acelaşi timp titlul de rege în locul celui de filah, singurul pe care romanii l-au dat mai înainte şefilor arabi."[191]

Prin urmare se pare că filarhia provinciei Arabiei era disponibilă în 420. Cu siguranţă că ea a fost dată în acest an lui Aspebet; afirmaţia categorică a lui Chiril de Schitopolis luată din mai multe informaţii din cele mai bune surse nu ne permite în acest punct nici o îndoială serioasă. Unde apare incertitudinea este cu privire la durata filarhiei Arabiei în familia lui Aspebet. Cursul evenimentelor ne permite să aducem ceva lumină în acest sens. Ceea ce ne pare greu să acceptăm este că stabilimentul în Parembola a sarazinilor botezaţi de Sfântul Eftimie a fixat aici reşedina filarhilor şi a restrâns puterea lor a acestui grup de arabi creştini.

Până în 428 valul de sarazini care au venit să îi ceară Sfântului Eftimie să îi boteze nu a încetat să crească. Cei care în 420 au primit botezul cu Aspebet s-au unit la locul desemnat de sfânt, adică la Parembola, pe neofiţii din 425. Alte contingente au venit succesiv, fracţiuni ale triburilor, diverselor clanuri care au dat naştere la mai multe grupuri.[192] Filarhul şi-a continuat munca lui de apostol şi a făcut din prozelitism primul loc în funcţiile lui. Până când Sfântul Eftimie a revenit la Zif, spre 425, grupul de arabi convertiţi de şeicul lor a sosit, spune biogratul nostru, urcând spre Sahel. Ei au venit din est adică din provincia Arabia şi au urcat după ce au trecut Iordanul. Au trecut doi ani în care mai multe tabere s-au format la Parembola. Aspebet a venit din Arabia în Iudeea conducând mai multe migraţii şi a vegheat la instalarea lor în deşert. În acest timp, Sfântul Eftimie catehiza, boteza şi şi-a dedicat îngrijirea noii creştinătăţi până în momentul în care văzând-o mărită şi destul de bine organizată a cerut să i se dea un episcop.

---

[187] Hist. Eccl., lib. V, Cap. XXXVIII, COÏ. 1272.

[188] De Civit. Dei, XNINI, 52.

[189] COT., IV, Euthym. vit., p. 20.

[190] "Aceste indicaţii spune Perceva sunt atribuite tribului gasanizilor." II. p. 215.

[191] PERCEVAL, II, p. 234.

[192] „In diversa castra dilatatis." Cor. IV, Euthym. vit., p.29. aceste grupuri diverse au dat acestui loc unde Sfântul Eftimie a reunit pe sarazinii creştini cu numele de parembolieni la plural. Cu privire la aglomeraţia şi la dioceza pe care au format-o se spune la singular: *Parembola.* Aspebet se semna indiferent: *episcop ai parembolienilor* sau al *Parembolei* după cum se poate vedea în Actele Sinodului de la Efes.

Era în 427. Eftimie nu a ezitat; el cunoştea inima nobilă, inteligenţa cultivată a şeicului, credinţa sa vie şi zelul lui; el a pus ochii pe el pentru a îl face episcop al sarazinilor de la Parembola. Petru, fiindcă sub acest nume de botez Istoria ecclesială îl cunoaşte pe Aspebet, a fost prin urmare prezentat episcopului de Ierusalim, Iuvenalie. Acesta la cererea sfântului i-a conferit episcopatul[193] şi a creat dioceza de Parembola sau au Taberelor, adică aglomeraţia de arabi creştini.[194] Aceasta a fost o creaţie tare şi originală a geniului lui Eftimie: nici sat, nici oraş, nici la drept vorbind o circumscripţie teritorială;[195] dar grupate în jurul unei biserici, taberele clanurilor s-au unit. Aşa a fost episcopia a cărei prim episcop a semnat după trei ani de la sinodul de la Efes simplu şi cu glorie: Πετρος, επισκοπος Παρεμβολων, Petru episcop de Parembola![196]

Dacă este să ne amintim de existenţa episcopiei Parembolei, ei bine ea nu mai era de mult locul pe care i l-a atribuit Sfântul Eftimie. Tillemont pe care am văzut că indica de Chiril de Schitopolis "între cele două mănăstiri," inter duo monasteria, a scris cu loialitatea lui obişnuită: "nu ştiu ce este."[197] Era în această indicaţie la fel ca în altele pe care istoricii nu au avut nevoie să o precizeze pentru contemporanii lor.

Cele două mănăstiri de care vorbeşte Chiril au fost cea a lui Teoctist la ouady Dabor şi cea a Sfântului Eftimie la Sahel. Ele intră în orice caz în cadrul istoriei arabilor creştini şi toţi lectorii palestinieni ai secolului al VI-lea l-au făcut pe biograful nostru să semnaleze două mănăstiri stabilite la Parembola.

Inspirându-se din aceste informaţii, R. P. Féderlin a ajuns la cercetări şi a rezolvat fericit identificarea Taberelor sarazinilor creştini. Descoperirea lui se poate spune că este una dintre cele mai interesante din ultimii ani: la fel de bine ea a restituit istoriei sfântului nostru una dintre cele mai mari mărturii. Am considerat că noi nu trebuie decât să urmăm aici pe ghidul experimentat şi să îl rugăm să ia chiar el cuvântul şi el a făcut acest lucru cu obligaţia lui obişnuită.[198]

R. P. Féderlin, scrie că "mulţumită biografului sfântului câmpul cercetării este net delimitat, *Parembolele* trebuind să fie regăsite între lavra Sfântului Eftimie la est şi mănăstirea Sfântului Teoctist, plasată la est în defileul de la Ouadi Dabor." Locul celor două localităţi a fost deja stabilit; prima se găseşte în ruinele lui *Khan es-Sahel*; a doua există în ruinele lui *Deir Mekelik* (Michelitch, O. Dabor). Defileul abrupt unde arabii au fost botezaţi a fost un stabiliment nepotrivit al unei tabere, investigaţiile găsindu-se circumspecte evident între *Khan es-Sahel* şi *Bir el-Malagui*, de unde s-a întins defileul; Parembolele trebuind să se găsească fie la nord sau la sud de *Ouadi el-Medaouera*.

"La nord a partea dreaptă a ouadi, pantele de la *Dahrat Raschid* şi *Hdeïb ez-Zouar*" nu ne duc la ruinele unui zid în pietre uscate venind de la sud- şi urcând la nord est spre *Kelt;* în punctul acestor împrejurimi trasate de vasta incintă care a grupat locuinţele creştinilor arabi.

"Prin urmare spre sud pe partea dreaptă a lui Ouadi *el-Medaouera*, că acolo am convenit să căutăm amplasamentul Parembolelor. Investigaţiile nu au avut nevoie de mult timp: centrul taberei să găsea la *Bir ez-Zarra'a*, la 800 de metri de la cimitirul *Qebour el-Madhadi*; la 400 de metrii est de acest cimitir antic am ajuns la linia occidentală a zidului incintei trasate de Sfântul Eftimie neofiţilor lui arabi."[199]

---

193 Cot., IV Euthym. vit., p. 29. S-a contestat legitimitatea acestei hirotonii. După canonul al VI-lea a Sinodului de la Niceea era clar că era nulă în drept deplin mai mult ca Iuvenalie a avut asentimentul mitropolitului lui, episcopul de Cezarea a ceea ce nu s-a spus şi care este foarte îndoielnic. Este cu adevărat o slăbiciune să ne pronunţăm în acest sens că Sfântul Eftimie a cerut hirotonia lui Petru şi suntem departe de a contesta validitatea acestei hirotonii şi a ridicării asediului de la Parembola, fiindcă Sinodul al III-lea Ecumenic l-a cinstit pe episcopul sarazin cu mai multe misiuni.

194 Nu mai este posibil să confundăm pe episcopul sarazin de la Parembolia creat de grija Sfântului Eftimie în deşertul din Ierusalim cu episcopul sarazin care fost făcut din grija reginei Mawia în 477. Nu ţine de interesul acestui studiu de a ilumina problema locului subiectului acestei ultime dioceze arabe.

195 Parembola nu era un câmp zburător. Spaţiul pe care se întindea şi care a fost evaluat la 100 de hectare, era înconjurat de ziduri pe care le vedem la restul. Am putea să credem că această incintă a format o circumscripţie teritorială determinată şi fixă şi a dat Parembolei aspectul şi stadiul unui oraş episcopal.

196 LABBE, Concil. Eph., act.1, col. 541, Paris, 4674.

197 Mémoires, XVI, p. 80, note.

198 Superiorul de la Sfânta Ana nu numai că autorizat mari împrumuturi care vor urma, dar el a voit să fie ghidul nostru într-o excursie la Parembola. Sosiţi la extremitatea de sud est al anticului teritoriu al sarazinilor creştini am putut să verificăm exactitudinea riguroasă a acestor expresii: *între cele două mănăstiri.* Terenul Parembolei este în cele din urme între ouday Dabor şi Sahel. Bir ez-Larra'a, centrul Parembolei, a făcut vârful unui triunghiu a cărui bază avea la extremitatea de est mănăstirea Sfântului Teoctist şi la extremitatea de vest schitul Sfântului Eftimie.

199 "Pietrele zidului incintei sunt răsturnate; se pare că ele nu a fost cu cărămizi numai la bază; zidul avea 0 m 90 lungime şi trebuie să fie fost de 1, 20 m înălţime sau mai puţin mai mult; după cum am văzut nu era un zid de apărare."

"Terenul circumscris de zidul prăbuşit la vastei incinte poate să fie evaluat la o lungime de 100 de hectare. Această suprafaţă se întinde pe un platou limitat la nord de panta din *Tobgq ez-Zarra'a*; la sub est de *Ouadi ed-Dekakin*; la sub de platoul care prelungeşte spre partea superioară a aceluiaşi oudai; la est de mici coline situate între *Bir ez-Zarra'a* şi *Ouadi Abou-Hindi."*

"Incinta de forma unui elipse mai mult sau mai puţin obişnuită, a cărei axe merge de la sud la nord nu a fost tăiată la mijlocul lungimii sale la cotul de nord; pe acest ultim cot, urma zidului este perfect dreaptă şi se dezvoltă pe o lungime de 800 de metrii până la vârful *Tobq ez-Zarra'a*. Terenul cuprinde în această vastă împrejurime tăiată de trei văi mici ce se pogoară din creasta care domină *Ouadi ed-Dekakin*; toate trei convergând şi unindu-se la *Bir ez-Zarra'a*, unde formează micul torent de la *Zarra'a*, care se dirijează la nord est pe ouadi *el-Medaouera*."

"Pe aceste platouri şi pante formate de văi unde se găseşte zidul incintei şi ruinele locuinţelor arabilor creştin *parembolezi*. Toate taberele dominau cisterna de la *Bir ez-Zarra'a*, care în partea de est a incintei forma adevăratul centru al clanurilor reunite."

"Eftimie a determinat mai înainte de locul bisericii după ce a trasat în împrejurimile incintei care trebuia să permită să se închidă corturile locuinţelor; ştim că arabii au ascultat foarte mult de dorinţele lui Eftimie; ei au construit zidul incintei şi a căilor. Marea cisternă era evident desemnată în deşert pentru a fi punctul central al taberei; aici s-a convenit să se găsească urmele bisericii. La cotul cisternei în cele din urmă găsim resturile edificiului construit din mari pietre de plasament. Construcţia măsura 14 pe 50 lărgime; lungimea putea să fie determinată într-un fel exact din cauza unei mase considerabile de pământ care provenea din curăţenile succesive ale cisternei; se poate vedea că zidul la nord are o lungime de 10 metri dar conjunctura lungimii sale totale trebuie să fie de 22 metrii; cisterna se găseşte la fel de bine plasată în unghiul de sud al construcţiei."

"La 2,50 m est-nord-est a acestei construcţii principale se găsesc ruinele unei locuinţe egal şlefuite în piatră; cotul din nordul zidului măsoară 5, 70 m; lărgimea nu poate să fie determinată exact, zidul fiind în parte acoperit de pământ; la finalul acestui ultime construcţii pe care ea o atinge, se găsesc nivelurile unei camere care măsoară 6,60 m pe 2,40 m. Tei construcţii în sensul lungimii lor urmează exact direcţia sud-est-nord-est."

"La 25 de paşi nord şi contra la aceste construcţii se găsesc nivelurile zidurilor şlefuite în piatră care aparţin de o incită de formă ovală care măsoară 32 de metrii lungime pe 23 lăţime. Construcţia principală nu pare să fie absidă, mai puţin ea este aparentă; mai mult, după cum am remarcat deja, edificiul nu este perfect orientat; dar nu trebuie să uităm că trebuie să ţinem cont de configuraţia solului şi din altă parte noi suntem în plin deşert într-o tabără de beduini; nu avem cum să găsim monumente foarte perfecte. Cele patru construcţii pe care am ajuns să le semnalăm sunt singurele care la interiorul incintei parembolelor au fost şlefuite în piatră; nu este nici o îndoială că ea a reprezentat locuinţa filarhului devenit episcop; când incinta ovală situată în jos poate să se lege că ea a slujit drept *khan* sau mai bine spus pusă pentru cei care stăteau în centrul taberei."

"Deja am spus pe incinta trasată de Sfântul Eftimie, nomazii au construit locuinţe; acest lucru nu a exclus în nici un fel folosinţa corturilor; în anumite circumstanţe, arabii au ajuns necesar să se transporte mai departe cu turmele lor; casele le erau de folos numai iarna."

"Ruinele locuinţelor pe care fiecare le putea vedea la interiorul incitantei *parambolezilor* la *Bir ez-Zarra'a*; zidul incintei cu casele ruinate care se găsesc din belşug fac din această localitate un loc unic în deşertul Ierusalimului; avem aici încă odată dovada clară a exactitudinii riguroase a lui Chiril al Schitopolisulu. Toţi cei care au trecut prin ţările orientului locuite de nomazi semitici ştiu de forma unei tabere abandonate; locul fiecărui cort a rămas marcat de o bordură de mici pietre, pietre mai groase indică un loc al mizelor; locul corturilor ocupat de familie discerne uşor la ridicarea terenului, cea care este destinată animalelor şi nu se recunoaşte mai uşor. Vechile tabere la de Bir ez-Zarra'a oferă un aspect cu totul diferit; pe platouri, pe pante sunt diseminate grupuri de căsuţe ruinate; aceste grupuri au aparţinut evident familiilor care compuneau acelaşi clan."

"O examinare a locuinţelor întoarse ne permite să reconstituim uşor forma lor şi genul de construcţiei; nu au fost făcute decât dintr-o singură piesă de 2,5 metri şi 3 m la cot; acestea sunt dimensiunile numărului de case a fellahilor. Acolo locuinţele sunt puţin mai vaste. În partea lor inferioară pereţii sunt aşezaţi în pietre destul de mai ca dimensiuni, cioplite grosier; primul stă direct pe rocă de un calcar dur; sub ele stau două, adică pereţi care au fost făcuţi din cele ce nu au fost şlefuite, care au rămas acolo: nu sunt decât mari noduli de silex cu un plic gri, după cum sunt multe în această regiune; nici o urmă de lămâie verde nici măcar în nivelurile inferioare. Zidurile trebuie să se fi ridicat mai mult de 1,6 m sau 1, 80 m; pietrele au fost legate de mortar care au făcut materialul de calcar şi acoperit cu un strat de

aceeaşi natură; acoperişul trebuie să fi fost compus de câteva grinzi împletite din stuf sau crengi; pe acoperiş s-a aşezat un strat gros de pământ alb, care este din abundenţă în regiune; atunci când este bătătorit, acest pământ este impermeabil. Nomazii din Parembola au avut prin urmare locuinţe mai puţin solide decât casele boltite a celor mai mulţi rurali din munţii Iudeii şi se meritau fiindcă se găseau în mai multe oaze şi în câmpii din Gaza. Grupul de locuinţe de acest fel de întâlnesc pe toate platourile şi pantele din jurul lui Bir ez-Zarra'a; la partea de nord a campusului şi spre versantul meridional al văii Hdeidoun sunt în avantaj mai multe platouri. Ruina fiecărei căi se prezintă azi vederii ca un amestec de pietre dispersate care nu depăşesc grosimea de 0,60 m sub solul actual."

"Populaţia stabilită în interiorul Parembolei putea să se ridice credem la o mie sau 15 de suflete; numărul locuitorilor ruinaţi nu este inferior la 200. Chiril de Schitopolis spune că drept urmare a ridicării la episcopat a filarhului Petru, numărul arabilor creştini a crescut din nou."[200] Acestor noi veniţi trebuie să atribuim câteva grupe de case situate în spatele incintei sub de campingul principal.

"Terenul pietros şi sec al Parembolei nu este pentru a fi cultivat; pământurile lucrate de arabii creştini trebuie să fi fost cele din *Sahel* situate la vest şi sud de lavra Sfântului Eftimie (Khan es-Sahel), la fel ca pământurile situate de la sud-est de camping (Khalaïl er-Redaf). Problema apei era una vitală pentru parembolieni, la fel ca pentru toţi beduinii deşertului. În interiorul campingului ei aveau marea cisternă Bir ez-Zarra'a, anterioară venirii lor în ţară; ei nu au întârziat să facă o alta la 30 de paşi la sud; dar cele două cisterne nu erau destul. Probabil că acestor arabi poate să le fie atribuită enorma cisternă *Bir Abou-Hindi*, la partea stângă la torentului cu acest nume, cea numită *Bir el-Karma* pe partea dreaptă a lui *ouadi ed-Dekakin*; au mai fost din câte se pare două cisterne numite *Biyarat m-Tir en-Nosranyeh,*[201] două cisterne la *Malagui* şi la *Er-Ra'aoua* şi alte câteva risipite prin deşert. În anii sechestrului ei au trebuit să se aprovizioneze cu apă de la sursa din Kelt, de la cea de la Faouar, la fel ca nomazii din zilele noastre."

"Datorită acestor condiţii de existenţă a arabilor parembolieni, nimeni nu ne poate face să spunem că ei au fost diferiţi de cei ai beduinilor şi semi-beduinilor din zilele noastre; la fel ca ei, ei trebuiau să se îngrijească să îşi hrănească turmele şi să le procure grâul şi orzul necesar."[202] Prin urmare arabii Parembolei foloseau pături pentru turmele lor şi terenuri de cultură pentru grâu şi ovăz. Cele 100 de hectare care se găseau în campingul lor şi care erau înconjurate de ziduri au fost destul pentru a asigura o parte din an să îşi susţină turmele. Restului timpului probabil că ei au folosit un drept de arondare din alte puncte ale deşertului şi mai facil că ei au fost cât se poate de tari şi că singurătatea secolului al V-lea se simţea la primul ocupant. Un detaliu semnalat de biograful nostru lasă să se creadă că beduinii de la Parembola au pus în valoare câmpia de la Sahel după cum am văzut că a presupus mai sus R. P. Féderlin. Viaţa metafrastă spune că Sfântul Eftimie a pus să fie reparate două cisterne ale amoreilor. El a pus una în serviciul lavrei sale după ce a făcut o închidere; alta el a dat-o pentru o ultimă folosinţei agarienilor care au fost botezaţi.[203] A fost pe bună dreptate epoca semănatului şi recoltării pentru care arabii creştini s-au folosit de această cisternă.

Această existenţă la fel ca toate cele nomade era întotdeauna un paşnică, în ciuda pericolului permanent al incursiunilor arabilor păgâni. Terebon a trebuit să se succeadă în filarhie tatălui său care fusese ridicat la episcopat. Este adevărat că avea numai 18 până la 20 de ani; dar după obiceiul arab, vârsta lui tânără nu era un obstacol pentru investiţia puterii şi inteligenţa lui l-a ajutat mult în acest sens. Îl avea lângă el pe tatăl lui care îl putea sfătuii, un tată pe care mai mulţi ani Sfântul Eftimie l-a iubit ca pe un fiu al lui. Îl vom găsii 20 de ani mai apoi întotdeauna în posesia demnităţii de filiarh. Fiul lui Petru i-a succedat la o dată pe care nu o cunoaştem. În 556 puterea i-a urmat nepotului lui Terebon. După acesta, tenebrele care au cuprins istoria arabilor din Siria nu ne mai permit să trasăm urma familiei lui Aspebet.[204]

În 449 pacea religioasă pe care mica dioceză sarazină a jucat-o mai bine de 20 de ani sub conducerea episcopului Petru şi sub îndrumarea marelui Eftimie, se pare că a fost profund perturbată. Petru nu mai era şi un a nume Auxolaus sau Auxlau a luat locul ei. De unde a venit acest episcop, istoria sfântului nostru nu se spune. Tot ceea ce ştim este că la al II-lea sinod de la Efes, el a luat parte cu Iuvenalie şi alţi episcopi palestineni pentru Dioscor

---

[200] « Patr. Gr, CXIV, S xxxix, p. 625, ».

[201] "Acest ultim epitet creştin pare că este singurul vestigiu care ne aduce aminte de numele de creştin al *parembolienilor*."

[202] La Terre Sainte, t. XXIV, 12, 45 juin 1907, p. 180 suiv.

[203] P. G., Vit. S. Euthym., col. 717, n° 142. Se pare că cele două cisterne ale amoreilor era la două stadii de mănăstirea Sfântului Eftimie.

[204] Simpla menţiune a numelui arab Terebon cel Tânăr ilumineză pe bună dreptate perioade acestei istorii dintre 545 şi 562. Iată următoarea lucrare cap. IX, p.169, şi PERCEVAL, II, liv. V, p. 238.

şi monofiziţi. Am văzut cum Sfântul Eftimie după dezertarea păstorului a ţinut turna de contagierea ereziei. În 451 succesorul lui Auxolaus, Ioan se pare că era călugăr la lavra din Sahel, asistând la Sinodul de la Calcedon. Doi alţi episcopi ai *sarazinilor confederaţi*[205] au participat la două sinoade ţinute la Ierusalim, Valens în 518 şi Petru în 536.[206] Credem că aceştia au fost ultimii episcopi ai Parembolei.

Marile încercări au început pentru arabii creştini spre finele secolului al V-lea, în timpul lui Ilie, primul succesor al Sfântului Eftimie: Chiril de Schitopolis spune că "până ce Atanasie a sosit în imperiu, barbarii au făcut o incursiune în desert şi au răvăşit o mare localitate. Ei au răvăşit corturile agarienilor care au fost fixate acolo de marele Eftimie. Ca urmare a acestei agresiuni, cei mai mulţi dintre arabii creştini au mers să găsească alte locuri de locuit spre mănăstirea lui Martirie şi au construit biserici."

"Care au fost centrele construite de arabii creştini la mănăstirea Sfântului Martirie? Din nou şi aici, mulţumită lui Chiril de Schitopolis, cercetările sunt uşoare; mănăstirea se găsea la 15 stadii vest de lavra Sfântului Eftimie,[207] deci nu este nici o urmă de îndoială că mănăstirea lui Martirie se găsea în frumoasele ruine de la Khïrbet el-M'rassras, nume care nu este decât o modificare a numelui de Martirie.[208]" Prin urmare acestea sunt ruinele cele mai vecine campingului parembolezilor. Noi credem că principala dintre aceste localităţi au fost fixate sigur la *Khirbet Abou-Souan,* la 20 de minute sud de M'rassras. Pietrele întoarse al caselor descoperă un sat care nu a putut să subziste mult; aceste pietre sculptate nu au la unghiurile lor uzura şi spargerile care sunt observate pe pietrele satelor antice sunt sub un vânt reconstruit. Numai săpăturile au permis să fie găsită biserica în această localitate. Ruinele cătunului numit *Khirbet Abou-Houilan,* la un sfert de oră sud-est de M'rassras, mi se par că la fel de bine au aparţinut de arabii creştini. Ruinele la fel de importante ale satului *Gharabneh,* la 45 de minute sud-est de M'rassras, au aparţinut ele de arabii parembolani? Din contră *Khïirbet el-Kharaïb* şi *Khirbet Abou-Tsiran* mi s-au părut localităţi mult mai vechi."[209]

"Pe parcursul unei a doua expediţii, continuă istoricul Sfântului Eftimie, barbarii au masacrat o parte a arabilor creştini şi au luat pe alţii în captivitate şi au mers spre satele care au putut scăpa de pierzanie. Această ultimă incursiune a fost cât se poate de gravă şi distrugătoare."[210]

Noi credem că a fost posibil în a avea unele informaţii mai puţin vagi decât cele pe care ni le oferă Istoria generală a arabilor şi Istoria imperiului bizantin în această epocă de a urma pe barbarilor care au distrus lavra Sfântului Eftimie la Parembola şi de a îi numii.

Înaintea începerii războiului care a început în Mesopotamia în 502 armatele împăratului Anastasie cu cele ale regelui pers Cobad, Cobades istoricului Procopie, talabiţii sau bacriţii veniţi din centrul Arabei, au făcut ravagii în Siria sub conducerea unui şeic sau a unui rege Harit fiul lui 'Amr el-Macsour.[211] Un tratat încheiat de Anastasie şi Harit în 502 a pus capăt luptelor lor din Siria. Viaţa metafrastă a Sfântului Eftimie pune prima distrugerea a Parembolei după ascensiunea lui Anastasie (491) şi a talabilor după ce au încetat incursiunile lor în Siria spre 502 fără să mai fie nici o îndoială că aceştia au fost arabii păgâni care au răsturnat taberele agarienilor fixate acolo de Eftimie. Vremurile erau unele care ne spun că arabii au făcut ravagii în Siria. Regii din Hîra erau în pace sau făceau incursiuni la nord de Mesopotamia care erau spre beneficiul perşilor.

După pacea din 502 arabii creştini au revenit la taberele lor de la Parembola. Au fost din nou atacaţi şi de această dată definitiv în cursul celei de a doua expediţii, cea pe care istoricul sfântului nostru o semnalează cu o gravitate excepţională. Este greu de stabilit aici o dată exactă. A doua incursiune trebuie să se fi datorat regelui Ilîra, Moundhir III, fiul lui 'Imroulcays IT, groaznicul Alemanda al istoricilor bizantini (513-562). După cum înţelege Procopie acest lucru a fost "ca o pasăre de pradă care a plecat să zboare din Mesopotamia până la frontierele Egiptului, devastând totul în drumul ei; arzând edificii, robind mulţimi mari de oameni care erau vânduţi la mare preţ; fără să aibă conştiinţa încărcată; ducându-şi deja prada departe când uriaşii generalii romani se pregăteau să-l urmărească;

---

205 După aceasta episcopia de Parembola a fost desemnat Ceata de la Efes (al II-lea Sinod de la Efes): « Auxilaüs episcopus gentis Sarracenorum foederatorum dixit, etc. » Labbe, Concil., IV, col. 268, Paris, 4674.

206 LABBE et CossarT, Concil., t. V, 226.

207 Patr. Graeca, t. CXIV, p. 676.

208 "Cartea engleză a lui P. E. F. Numeşte ruinele Khirbet el-Murus-sus; Schik le numeşte Khtrbet Um-rasas; cele două denumiri sunt greşite. Atât arabii Nsirar care sunt proprietarii la cele mai multe cisterne, la fel ca fellahii din " Abou-Dis şi El-Azarieh care posedau pământul, momentan ruinat: Khirbet el-M'rassras (trebuie să simţim ultima literă).

209 La Terre Sainte, t. XXIV, n° 49, 15 juin 4907, p. 482.

210 P.G., CXIV, Vit.S. Euthym., n°195, col. 704.

211 PERCEVAL, IL, liv. IV, p. 69.

căutând momentul în care trupele duşmanului erau în dezordine în marşul de a se întoarce, a cădea sub ele şi de a lua prizonieri soldaţi şi generali."[212]

Imediat Palestina a fost teatrul devastărilor sale. Solitarii creştini care au voit să se salveze au fugit spre sate.[213] Marele stabilimente religioase din Deşertul Ierusalimului au trebuit să fie foarte rezistente pentru a rezista acestor lovituri. În 532 Sfântul Sava după a doua lui misiune în Constantinopol i-a solicitat lui Iustinian autorizaţia de a face să se construiască un fort în centrul regiunii ocupate de diversele lui mănăstiri şi de trimite o garnizoană pentru a le proteja contra incursiunilor sarazinilor. Împăratul a fost de acord să îi dea curs cererii Sfântului Sava şi a dat marelui Summus ordinul de a supraveghea acest efectiv.[214]

Prin urmare lui Moundhir III i se datorează distrugerea totală a Parembolei. Procedeele lui după cum descrie Procopie, sunt la fel de bine cele pe care ne face să le cunoaştem biografia lui Eftimie. Faţă în faţă cu un stabiliment fără apărare, cum era cel al arabilor creştini, el nu s-a dat înapoi cu nimic din ceea ce intenţiona să facă. Aceia dintre sarazini care s-au putut sustrage pericolului s-au refugiat în sate, în special la Abou-Dis sau la Lazarium pe care vecinătăţile Ierusalimului le punea la dispoziţia invaziilor. Spre 554, una dintre aceste epave, creştinul arab Thalabam care aparţinea de agarieni botezaţi de Sfântul Eftimie s-a stabilit la Lazarium.[215] Numele lui ne poate face să credem că aparţinea de tribul thalabiţilor primii invadatori ai Parembolei. Se poate ca în neîncetatele lui lupte corp la corp, probabil anterioare invaziei din 491-502, că o facţiune a acestui trib a rămas la Parembola şi după ce a îmbrăţişat creştinismul, a contactat alianţa familiei cu locuitorii ei.

După cum crede Père Féderlin, câteva clanuri ale arabilor fidele amintirilor, au venit după uraganul din Moundhir, să se stabilească în locul vechilor lor aşezări, dar marile invazii perse şi musulmane din prima jumătate a secolului al VII-lea i-au gonit pentru totdeauna.

Aşa a luat sfârşit lucrarea interesantă de la Parembola care l-a creat pe marele nostru anahoret şi la care până la sfârşitul vieţii sale el îi asigurase îngrijirea cu cea mai paternă solicitudine.

CAPITOLUL 6

ÎNTEMEIEREA LAVREI. PRIMII UCENICI AI SFÂNTULUI EFTIMIE. SFINŢIREA BISERICII. MINUNEA PÂINILOR.

Sfântul Eftimie stabilindu-se la Sahel nu a avut nici o intenţie de a fonda o mănăstire. După cum am spus acest loc i-a părut că este apt pentru exerciţiile vieţii religioase pe care el le voia, adică strict eremitice. Intenţiona să locuiască singur cu ucenicul lui Domitian şi să meargă de câteva ori după Teoctist sau să îl primească la diferite intervale pe acest sfânt şi prieten credincios în a treia chilie construită de Aspebet. Acest suflet contemplativ nu se mulţumea niciodată cu tăcerea şi rugăciunea; el căuta totdeauna sfânta linişte care îi scăpa adesea.

Pentru aceasta el a sosit la Sahel, la fel ca la ouady Dabor, ca în deşertul din Zif. Domnul a spus că *acolo unde este stârvul vor venii şi vulturii.* Redusă la proporţii juste pe care i le-a dat evenimentul, această expresie s-a verificat pentru Eftimie prin noua sa instalare. Ucenicii au început să apară şi aceasta fiindcă dulcea câmpie era mult mai accesibilă. La toţi cei care îi cereau să îi întâmpine el răspundea printr-o atitudine de a nu îi primii; când au insistat el le-a reînnoit *mănăstirea de jos* de la ouady Dabor. Îi respingea la fel de bine pe cei care voiau să îl ajute cu milostenii. Ce făcea prin urmare pentru a trăii? Nu avea el munca lui? Coşurile şi covoraşele pe care le confecţiona, comisionarul mănăstirii Sfântului Teoctist mergea să le vândă şi cu acest mic beneficiu pe care un arab creştin îl făcea în brutăria lui Aspebet, puţinul de pâine necesar pentru subzistenţa lui şi a lui Domitian era asigurat. Ierburile şi rădăcinile din vecinătate completau festinul solitudinii.

Dar Dumnezeu avea planul lui. Într-o zi, trei tineri s-au prezentat la sfântul solitar, rugându-l să îi primească şi să vegheze peste ei. Ei erau originari din Capadocia şi au venit din Siria unde au făcut – probabil la Antiohia – studii înalte. Ei erau fraţi de sânge şi se numeau Cosma, Hrisip şi Gavriil. Acesta ultimul era eunuc din naştere. Eforturile

[212] De Bello Persico, 1, 48. Procopie a făcut să fi plecat de la frontierele Egptului ceea ce ne face evident să presupunem că ei au răvăşit Siria. Este necesară aceast impoteză pentru a modifica aranjamentul frazei.
[213] PERCEVAL, II, liv. IV, p. 98.
[214] Cot., III, Sab. vit., p. 348.
[215] P. G., Vit. S. Euthym., col. A7.

lor nu au putut influenţa voinţa sfântului. Prin urmare li s-a permis să doarmă toţi trei la Sahel, fără îndoială în a treia chilie. Dar în timpul nopţii Eftimie a avut o vedenie în cursul căreia o voce misterioasă i-a spus să nu îi respingă pe cei trei tineri; lui i s-a spus: "primeşte pe aceşti trei fraţi care sunt trimişi de Dumnezeu şi prin urmare nu respinge pe cei care au venit să se mântuiască."[216]

Fiind întotdeauna ascultător de îndrumările din cer, a doua zi Eftimie s-a dus la cei trei fraţi şi s-a adresat lui Cosma şi i-a spus: "vă primesc; Dumnezeu mă obligă; dar să ai mare grijă ca fratele tău mai tânăr să nu iese niciodată din chilia lui; nu este potrivit din cauza curselor vrăjmaşului ca el să vadă în lavră chipuri de femei. În ceea ce te priveşte pe tine, eu cred că nu vei locuii mult timp aici: nu vei întârzia să fi făcut episcop de Schitopolis."

Prin urmare Eftimie a stabilit o lavră la Sahel: un bob de grâu îngropat în brazdă, de 1 litru, a fost supus, ca şi cum ar fi fost împotriva voinţei sale, legii fertilităţii. Familia lui religioasă a crescut prompt. După ce cei trei fraţi capadocieni, a venit din Antiohia un tânăr a cărui nume, după 20 de ani mai apoi, a trebui să fie reţinut cu durere în mijlocul luptelor religioase: era Domnus, nepot după mamă cu călugărul Ioan care puţin după 429 a urmat pe tronul patriarhal al Orientului.

Încă trei tineri la fel de bine fraţi după sânge au venit la puţin timp sau chiar în timpul când a venit Domnus. Era un tribut care i-a oferit lui Eftimie patria lui îndepărtată. Noi veniţi, originari din Melitena, se numeau Ştefan, Andrei şi Gaianus. Ei erau veri cu Sinodie, unul dintre profesorii Sfântului Eftimie. Rafinaţi fără nici o îndoială la fel de bine la şcoala episcopală, evident că ei l-au cunoscut pe Acachie propriul lui părinte care vorbea de acest vechi elev care a lăsat la Melitena un aşa de mare renume de ştiinţă şi virtute şi care acum aducea lumină peste Palestina.

Toţi aceşti primi sosiţi au format o elită; pe toţi îi aştepta un viitor strălucit: Cosma după cum a prezis Sfântul Eftimie a devenit mitropolit al Palestinei secunde; Domnus l-a succedat pe unchiul lui pe tronul patriarhal al Antiohiei; Ştefan a fost episcop de Jamina în Palestina primă; şi Gaianus va ocupa în provincia Arabiei scaunul din Madaba. Hrisis, Gavriil şi Andrei vor străluci în primul rang drept clerici din Ierusalim.

Prin urmare în primele luni ale anului 428 trei postulanţi veniţi din fundul peninsulei sinaitice au fost admişi la lavra din Sahel: ei au fost Ioan preotul, Talasie şi Anatolie. Au venit din Rait. Acest nume este cunoscut în istoria monastică. Rait, Torul de azi se găsea la sud-estul peninsulei pe malul golfului de Suez. Acolo se va ridica, în primii ani ai secolului al IV-lea, o mănăstire faimoasă în care ei au rămas[217] şi care a format un triunghi cu mănăstirile nu mai puţin celebre din Sinai şi Faran, Feiranul de azi.[218] Se poate spune că în secolul al V-lea legăturile se puteau face uşor dintre Palestina şi Sinai. Un anumit număr de călugări din Deşertul Ierusalimului, pelerini la *Rugul aprins* au semănat pe calea lor noile stabilimente religioase în Iudeea. Evident că pe această cale renumele Sfântului Eftimie a ajuns la Rait şi a câştigat trei postulanţi la lavra de la Sahel.

Ultimul dintre cei care au fost primii la mănăstirea Sfântului Eftimie se numea Cyrion. Era originar din Toberiada şi preot la biserica martirului sfânt Vasile din Schitopolis. Doi călugări din numărul natural al celor credincioşi lui Domitian s-au prezentat în chiliile înguste ale lavrei. Eftimie i-a cerut episcopului Petru să facă alte chilii pentru solitari pe care Dumnezeu îi aducea şi pentru cei care nu putea lipsii de a venii la fel de bine. El se ruga în acelaşi timp pentru a face să crească biserica şi să o orneze complet; biograful nostru spune că "lavra a fost stabilită ca şi cea de la Faran." Amintirea lavrei de la ouady Farah bântuia mai tot timpul gândirea sfântului; el chiar a voit să se întoarcă la ouady Dabor; dar a realizat această dorinţă la Sahel. O diferenţă caracteristică în amenajare a distins prin urmare mănăstirea lui de cea unde a debutat ca şi călugăr: la Faran, anahoreţii locuiau în grote; în câmpia de la Sahel, după cum vom vedea, ei ocupau cabane dispersate fiindcă ele au fost construite ca cele mai sărace locuinţe de fellahi palestinieni.

După ce biserica a primit toate decoraţiile necesare pentru edificiile religioase, Sfântul Eftime l-a rugat pe episcopul Ierusalimului să vină să o sfinţească. Iuvenalie s-a pogorât prin urmare la mănăstire însoţit de o suită numeroasă în care se găseau doi membrii eminenţi ai clerului lui, Sfântul Passarion vicar episcopal şi superior la toate stabilimentele monahale ale episcopiei sale şi Sfântul Isihie.

---

216 Cot., IV, Euthym. vil., p. 30.

217 Ordnance Survey of the Peninsula of Sinaï, p. 216.

218 Acelaşi nume distinge mănăstirea din peninsula sinaitică şi cea din ouady Farah. Evident că ele pot fi confundate şi acest lucru a fost făcut de mai multe ori.

Slujba de sfinţire a avut loc pe 7 mai 428.[219] Sfântul nostru avea 52 de ani. Această zi a umplut inima lui de fericire. Mult prea detaşat de sine pentru a se lăsa surprins de satisfacţia vană de succesul obţinut, el era fericit fără nici o îndoială fiindcă a creat un nou centru de ascetism religios care va ajunge să lumineze în tot Deşertul din Ierusalim; dar un alt sentiment mult mai profund a ieşit din această circumstanţă; istoricul său spune că: "ceea ce a făcut să tresară sufletul marelui Eftimie a fost că a văzut în suita patriarhului pe Avramie Passarion şi teologul Isihie, doi mari luminători care străluceau în tot universul."[220]

În cele din urmă aceste două personaje au jucat în acele vremuri o celebritate pe care secolele posterioare nu o vor înţelege deplin. Între marii clerici din Ierusalim Passarion era omul administraţiei şi a guvernării; Isihie avea o autoritate şi o lumină care l-a făcut să i se decerne titlul de Sfânt Părinte al Bisericii. Cu toate sârguinţele primul va fonda în Oraşul sfânt un schit care din nefericire va ajunge nu după mult timp în cursul disensiunilor care au dat naştere la erezia lui Eutihie. El a fost primul superior general cunoscut al mănăstirilor episcopiei Ierusalimului şi această demnitate va rămâne în schitul lui mai bine de 60 de ani. Milostenia se pare că a fost trăsătura principală a acestui vicar episcopal; ea a fost o recomandare a venerării recunoscute de eretici la fel de bine cât şi de ortodocşi. Istoricul Petru Iberianul, cunoscutul episcop monofizit de Maiouma din Gaza, l-a numit pe Pessarion marele prieten al săracilor şi străinilor. Scriitorul anonim care a povestit moartea celebră a dioscorienilor Teodosie şi Romanus spune la rândul lui că "Sfântul Passarion" după cum s-a exprimat a fondat în spatele porţii orientale a Ierusalimului o casă de găzduire pentru străini.[221] Vicarul a murit după şase luni de la sfinţirea lavrei Sfântului Eftimie.[222] Toţi scriitorii secolului al VI-lea i-au dat titlul de sfânt; Tillemont spune că "nu văd azi nici o biserică în care să fie cinstit."

"Sfântul Isihie – spune Tillemont, a răspândit în oraşul sfânt, la fel ca florile, comorile ştiinţei şi înţelepciunii sale." Născut la Ierusalim în a doua parte a secolului al IV-lea, Isihie s-a retras în deşert pentru a duce o viaţă de solitar. În scrierile lui el ne face să înţelegem că a trăit într-o mănăstire sub ascultarea unui superior. În 412, Ioan episcop din Ierusalim care cunoştea virtutea lui l-a constrâns să accepte preoţia şi să ia rang între clericii lui Anastasis.[223] Isihie va explica toată Sfânta Scriptură spre marea bucurie a tuturor contemporanilor lui. Principala lui lucrare de exegeză biblică este un comentariu la Levitic care a ajuns la noi în latină. Se pare că l-a scris după 428 în timpul perioadei marilor discuţii ridicate de impietatea lui Nestorie. El l-a combătut clar pe ereziarh şi de mai multe ori i-a dat Fecioarei titlul de Maica Domnului. Avem toate motivele să credem că în 431 acest sfânt părinte care a fost uimit *teologul* la fel ca Sfântul Grigorie de Nazianz l-a însoţit pe Iuvenalie episcopul lui la al doilea sinod de la Efes. Isihie a murit spre 438; el este cel care în tot adevărul Biserica greacă în cinsteşte public pe 28 martie.[224]

În timpul sărbătorii sfinţiri lavrei Iuvenalie la cererea Sfântului Eftimie a conferit diaconatul lui Domitian şi Domnus.[225] Aceştia trebuiau să facă slujbele liturgice sub Ioan şi Cyrion care erau preoţi titulari la biserica din Sahel. Intenţia sfântului a fost de a stabilii fără întârziere celebrarea regulată a slujbelor în mănăstirea lui ceea ce s-a şi realizat. Iuvenalie şi Domnus se vor reîntâlnii din nou după 20 de ani mai apoi la Sinodul Tâlhăresc de la Efes după cum am spus; dar nu mai erau aceleaşi bucurii curate a unuia faţă de altul pe care le-au avut în 428 în deşert.

Odată fiind întemeiată şi organizată sărăcia nu a încetat să se facă simţită în incinta ei.[226] Cei 30 de călugări care o locuiau nu avea resurse decât din munca lor, venituri ocazionale care nu puteau să îi întreţină pe toţi. Noii fraţi veniţi, viitorii episcopi sau mari clerici nu au cunoscut încă secretele spaerteriei pentru a face într-o cantitate convenabilă de covoraşe şi pături şi trebuiau să fie subvenţionaţi. Ei au ajuns la ceea ce este obişnuit la începuturi: nu se ştie ce trebuie să fie făcut pentru a asigura supravieţuirea zilei de mâine. Această datorie a căzut mai ales pe umerii lui Domitian care în primele zile a fost numit economul lavrei. Sfântul Eftimie la fel ca cei care au îmbrăţişat sărăcia absolută pentru iubirea Evangheliei ştia cu certitudinea credinţei că Dumnezeu nu îi va abandona la fel cum nu a o face cu păsările cerului sau crinii câmpului; acceptând această penurie el a găsit modalităţile de a îşi găsii libertatea interioară.

---

[219] Cot., IV, Euthym. vit., p. 32.
[220] Traduction Raabe, Leipzig, 1895, p. 38-39.
[221] Narratio deobitu Theodosii, etc., in fine. — a se vedea cap. X al acestei lucrări.
[222] « Porro, sanctus Passario, nondum septem mensium tempore expleto, è vità excessit » (Cor., IV, p. 32). Nu vedem pe ce se bazează unii scriitori din vremurile noastre care spun că Passarion a murit la Lavra Sfântului Eftimie.
[223] Anastasis sau Învierea era biserica catedrală a episcopului de Ierusalim.
[224] A se vedea Tillemont, Mémoires, t. XIV, p. 227 urm.
[225] Cort., IV, Euthym. vil., p. 32.
[226] Ibid. : « Cum in multâ rerum corporearum angustià versarentur. »

În acele vremuri un grele de 400 de pelerini armenieni s-au pogorât într-o zi de la Ierusalim la Iordan. Aceşti pelerini sosiţi de la o distanţă de 8 sau 10 kilometrii pe ruta spre Ierihon, au luat calea care trecea prin Sahel şi era epoca căilor celor mai frecventate spre Iordan. Din câte se pare armenieni au voit să îşi vadă compatriotul. "Când i-a văzut că vin, Eftimie l-a chemat pe Domitian şi i-a spus: pregăteşte mâncarea pentru aceşti oameni. Economul i-a răspuns: sfinte părinte sunt puţine pâini în cămară, cum voi putea să îi hrănesc pe toţi? Sfântul Eftimie plin de duh profetic i-a spus: fă ceea ce ţi-am spus fiindcă Duhul Sfânt a spus: *vor mânca şi se vor sătura.* Domitian s-a dus spre mica cămară unde erau câteva pâini. Nu a putut deschide uşa; binecuvântarea cerească a umplut-o până sus. Cu ajutorul câtorva părinţi pe care i-a chemat a putut să deschidă uşa şi pâinile cu căzut multe pe jos. Acelaşi lucru s-a întâmplat cu vinul şi uleiul. Pelerinii armenieni au mâncat şi s-au săturat şi trei luni după acestea a fost imposibil să fie închisă uşa cămării. În admiraţia care i-a venit, Domitian s-a dus şi s-a aruncat la picioarele părintelui său şi şi-a cerut iertare pentru greşeala comisă. Sfântul l-a ridicat şi i-a spus: fiul meu *cine seamănă binecuvântări va primii binecuvântări.* Nu uita de ospitalitate fiindcă după cum spune apostolul *unii au fost vizitaţi de îngeri.* Ai încredere; dacă noi şi cei care vor venii după noi îi vom trata cum se cuvine pe străini şi fraţi care vin să ne viziteze, Dumnezeu nu va abandona niciodată acest loc fiindcă *sacrificiul este bineplăcut lui Dumnezeu.*"[227]

CAPOTOLUL 7

VIAŢA RELIGIOASĂ DE LA LAVRĂ. OMUL CU ASINII AUXENŢIU. DOI CĂLUGĂRI FUGITIVI

Într-o discuţie cu călugării de la schitul lui Teoctist, Sfântul Eftimie a vorbit de regula congragaiei lor; la fel de bine noi înţelegem că a vorbit de regula lavrei de la Sahel. Nu ne este mai uşor să facem cunoscut această ultimă regulă la fel ca prima, nici detaliile pe care ni le oferă un document propriu şi precis. Totuşi noi putem să schiţăm câteva trăsături şi noi putem să raportăm îndemnurile înseşi ale Sfântului Eftimie în Viaţa sal şi în Viaţa celui mai fidel ucenic al lui Sfântul Sava şi la fel d ebine de folosinţele în vigoare a lavrelor din Egipt. În cele din urmă putem să vedem că sfântul nostru a făcut o temă de a imita cu cel mai mare sârg practicile călugărilor egipteni.

În mjlocul secolului al V-lea temelia vieţii religioase adică obligaţia celor trei voturi a sărăciei, castităţii şi ascultării erau solid întemeiate în mănăstirile iudeene. Sfântul Eftimie cerea călugărilor lui sărăcia care excludea venituri fixe. El refuza ofertele de bani făcute de creştini impresionaţi de modul de viaţă al mănăstirii sale; în 460 el s-a opus planului împărătesei Evdochia de a lăsa donaţii lavrei sale. Munca manuală la fel cu cea aleatorie trebuia să fie destul pentru nevoile călugărilor; ei se bazau ma mult pe dependenţa de Părintele ceresc şi pe pronia Lui divină. Sfântul Sava a primit această regulă de la maestrul său; am văzut mai sus cum a folosit-o cu Iustinian fiindcă acest împărat a voit să ofere mănăstirilor venituri fixe.

Un cuvânt ne face să înţlegem mai bine lungle mărturii despre ce însemna sărăcia religioasă la lavre Sfântului Eftimie. După ce a locuit acolo timp de aproximativ doisprezece ani, doi călugări de mare virtute Martiei şi Ilie nu au ma putut rezista; în pofida profundei lor cinstiri afectuoase faţă de Învăţătorul lor care i-a introdus în viaţa monahală, ei au plecat; fiindcă – ne spune simplu biograful nostru – "ei au găsit chiliile lavrei mult prea lipsite de mângâiere."

Este permi să comparăm cele mai mizerabile locuinţe ale fellahilor palestineni, pentru a ne face o idee despre chiliile călugărilor Sfântului Eftimie în care petreceau cinzi z ile consecuvite în fiecare săptămână. Construite în grabă[228] din pietricelele mari ale pâraielor din apropiere, ele au fost acoperite de o terasă făcută din ramuri şi un pământ gras bătut şi impermeabil apei. O mică fereastră necesară sezonului ploios. Pe solul mai mult sau mai puţn drept, un covoraş şi embrionul, pernă aspră, a format patul călugărului?[229] O nişă rustică sau un fel de etajeră avea cărţi duhovniceşti sau

[227] Cot. IV, Euthym. Vit. P. 33-34. Un critic a descoperit marele număr de citate din Sfânta Scripturi care se găsesc în Viaţa Sfântului Eftimie şi a crezut că acesta este un procedeu literar al lui Chiril de Schitopolis. Prin urmare este cât se poate de uşor să înţelegem că un comtemplativ şi un sfânt ca Eftimie a fost cât se poate de familiar cu cărţile sfinte şi a cuprins în gândurea lui expresiile ei mai mult decât orice pentru a îşi îndruma ucenicii.

[228] În Egipit în mănăstirea Avei Or se făcea o chilie pe zi din cărămizi încă făcute în z ilele noastre în satele egiptene (Hist. Laus., P. G., XXXV, col. 1029).

[229] Dormitul pe pământ *humi cubatio,* era una dintre principalele practici ale monahismului ascetic (Teodoret, H. E., P. G., LXXXVII, col. 1389).

de dcotrină dintre care primele erau cele ale Bibliei şi mai ales Noul Testament.[230] Pe un alt suport pâinea, rădăcinile scoase din deşert, ierburile sau fructele care hrăneau anahoretul. Nu aveau în chilie nici sobe şi nici un alt fel de amenajare pentru a face focul; în general solitari nu mâncau mâncare gătită în cenobiumul lavrei lor, sâmbăta, duminica şi la sărbători. În cele din urmă le *baucalium-ul*[231] sau mai bine spus pentru călugării palestinieni *gargouleta* fără de care viaţa aici nu putea să aibă loc.

Cel care renunţând la lume se prezenta Sfântului Eftimie pentru a fi primit în lavră trebuia, dacă era încă tânăr şi imberb sau puţin avansat în virtute, deci el trebuia să stea la schitul Sfântului Teoctist ca probă mai mult sau mai puţin prelungită sau într-un cuvânt să îşi facă noviciatul. Aci el învăţa disiciplina religioasă şi psalmodia. Dar în orice caz, el trebuia să treacă această perioadă de formare sau pentru a fi primit pentru început în lavră findcă primirea lui se făcea după un ceremonian bine determinat. Este adevărat că în aceată epocă, după cum a remarcat eminetul autor al *Sfintei Melania cea Tânără* cel care voia să profeseze singur stadiul monahal se putea trezii după propria lui discreţie fără nici un ritual, am spune noi fără ceremonie şi dincolo de orice intervenţie a autorităţii ecclesiale.[232] Evident că nu prea existau astfel de mănăstiri; regula fixa condiţiile admiterii şi nu de mult a încetat ceremonialul. În faţa la toţi călugării reuniţi, egumenul *tundea* postulantul sau în alţi termeni îi conferea tonsura monahală şi primea obiceiul distinctiv al congragaţiei rugându-se ca peste el să vină harul Duhului Sfânt. La fel a făcut Sfântul Eftimie cu cel mai ilustru dintre ucenicii lui, Sfântul Chiriac.[233]

Acesta era obiceul monahal la lavrea din Saggel, după cum putem să ne dăm seama cu o anumită certitudine după indicaţiile date de filele diferite ale aceleiaşi Vieţi a Sfântului Eftimie. Se primea sutana lungă, groasă şi neagră, de multe ori peticită cum era *centonium* Sfântului Sava şi strâmtă la talie; culionul sau cucullium*[234]* sau capişonul cre acoperea capul şi umerii; în cele din urmă mantaua[235] din aceiaşi stofă şi aceiaşi culoare ca restul veşmintelor. Sfântul Eftimie se slujea de un baston[236] şi putea o barbă frumoasă care îi ajungea mai jos de centură.[237] Călugării oriental apeciau cum se cuvine acest ornament viril: "Sfântul nostru părinte Sava a fost lipsit în special de călugări din cauza la un accident care s-a datorat nterveţiei Domnului crezând că printr-o dispensă divină el a voit să se smerească şi să se împace cu gândul că nu s-a mărit cu opulenţa barbei sale."[238]

Primind astfel schima monahală, nou anahoret primea o chilies au o camera pe care i-a dădea economul lavrei. Dacă nu erau destule chilii, el îşi construia singur o chilie după cum a fost cazul cu Chiril din Schitopolis în Marea Lavră a Sfântului Sava.[239] Aşa începea pentru el luptele ascetice sau pentru a vorbi în limbajul Occidentului, viaţa eremitică cu obligaţiile ei dure. Duminica seara, după ce părăsea cenobiumul lavrei după slujbele liturgice, el purta un mănunchi de papură sau de ramuri din palmier pe care i l-a dat iconomul. Dacă avea dispoziţia să citească în buzunarul tunicii sale se găsea o carte frumoasă de exegeză biblică sau de teologie, o lucrare a Sfinţilor Părinţi sau vre-un tratat al lui Isihie Teologul,[240] prietenul Sfântului Eftimie care „ilumina tot universul."

Într-o secuindă când la un semnal al canonarhului lovea un *simantron,* anahoretul se ridica şi cânta psalmii şi miezonoptica doar la lumna stelelor.[241] Prin urmare după cum am spus mai înainte el trebuia să ştie pe dinafară psltirea şi instruit în regulile psalmdoiei nu putea ingora câţiva psalmi care trebuiau să fie citiţi zilnic. Când începea răsăritul care albea vârfurile deşertului, el rostea *Imnele utreniei* sau laudele şi atunci când plin de bucurie soarele intra în chilia lui, el mai făcea încă o invitaţie ca toate creaturile să Îl laude pe Domnul.

---

230 Să citim în Ioan Moshu (Prat. spirit, P. G., LXXXVII, cap. 4134, col. 2997) istoria acelui sărac eremit de la Iordan care în vremurile patriarhului Ioan IV s-a angajat ca muncitor pentru a câştiga ceva bani pentru a îşi cumpăra o carte care conţinea Noul Testament.

231 *Baucalium-ul,* despre care am vorbt mai înainte era de fapt ulciorul în care călugărul îşi punea apa necesară pentru băut şi munca lui.

232 S. E. le card. RAMPOLLA, Roma, 1895, p. LXXIV.

233 P.G., CXY, Vit. S.Euthym., col. 924. — Cassien, P. L., XLIX, Instit., lib. IV, cap. v.

234 Sau cuculla : « nigra quaedam cuculla.. capiti meo imposita » (P. G., CXIV, Vit. S. Euthym., col. 715).

235 « Et ille (Euthymius) statim mihi apparet.. nigro pallio amictus » (P. G., CXIV, Vit. S. Euthym., col. 715).

236 In., tbid. : « baculum manu tenens ».

237 Cot., IV, Vit, S. Euthym., p. 82.

238 Cot, III, Sab. vit., n° 22.

239 « Paratus sum ad cellam mihi in ipsâ magnâ Laurà alacriter aedificandam » (CoT., IL. Sab. vit., p. 351).

240 Din ce pare cel mai probabil Sfântul Isihie făcea cu uşurinţă volumele din biblioteca lui. Un călugăr din deşertul Ierusalimului care i-a împrumutat una, a fost cât se poate de problematizat fiindcă când a citit-o a dar de un tratat a lui Nestorie. Isihie a făcut ceea ce erau la un loc ceea ce noi numic broşuri de multe ori fără să fie atent la conţinutul lor. Bunul călugăr a adus broşura la sfântul părinte care a ars-o . (Moscn, Prat. spiril., P. L., LXXXWVIL col., 2904).

241 În general anahoreţii nu trebuiau să aprindă lumina noapte în chiliile lor; era o prescripţie a regulii Sfântului Gherasim.

Această mare parte făcea parte din rugăciunea rostită de oficiul canoniarhului, după care solitarul începea munca manuală. Aceasta era ocupaţia zilnică, contemplaţia sau recitarea altor părţi din slujbele bisericeşti. Anahoretul fidel recomandărilor Sfântului Eftimie trebuie să se fi nevoit cu sacina şi trebuia să avanseze în măsura forţelor lui. Evident că nu toţi puteau să confecţioneze la fel ca Sfântul Sava zece coşuri pe zi; tinerii capadocieni şi armenienii de stistincţie, care au fost primiţi în lavră de la început, erau departe de a stăpânii această practică; dar toţi trebuiau să epuizeze prin munca loc proviziile lor de nuele sau ramuri de palmier şi în acest mod să îşi sigure subzistenţa. Sfântul Eftimie le reamintea des cuvintele Sfântului Pavel că cine nu munceşte nici să nu mănânce.

Duminica dimineaţa solitarii se adunau în cenobiumul lavrei şi aduceau economului obictele pe care le-au confecţionat în timpul săptămânii. Un comerciant trecea pe la mănăstiri, lua aceste produse ale muncii monahale; cel mai adesea iconomul mănăstirii trimitea pe un frate cu asini pentru a le duce să le vândă la Ierusalim sau în satele din regiune. Numărul de călugări ai Sfântului Eftmie a ajuns la 50; prin urmare era uşor să evalueze beneficiile făcute şi de a înţelege după cum spune biograful nostru că "veniturile au crescut." Prin urmare aceşti monahi, la fel cu cei despre care vorbeşte Casian, nu luau nici un ban pentru acestea; şi fiecare se mulţumea să primească pentru această muncă zilnică doup *paxamacia*;[242] adică două mici pâini care la un loc nu erau mai mult de o livră.

Prin urmare pelerinii care vedeau o astfel de sfinţenie la Sahel nu puteau decât să fie seduşi de un astfel de mod de viaţă. Dimineaţa, dulcea mică câmpie, iluminată de limina ce se năştea, părea că zâmbeşte cu faţa unui copil. Ar evident că soarele se urca triumfător şi îş curma cursul lui. Atunci trupul se moleşe; imaginaţia în monotonia deşertului îşi întindea aripile şi gândurile erau cuprinse de akedia (plictis). Îna ceste cazuri se ţinea cont de energia care era necesară unui suflet pentru a purta în aceste chilii sărăcăcioase în timpul anilor, pcioarele zilei şi ăldura songulară agravată mai mult de austerităţile vieţii religioase. Că un fellah, adică un călugăr al lavrei se acomoda cu această existenţă nu trebuie să ne suprindă; deferenţa era mai puţin sensibilă în chilie lu decât în coliba tatălui; şi în rest, dacă cedea instinctelor anmalile el putea ajunge să se neantizeze în vidul intelectual şi în reverie. Dar ceea ce deconcertează slăbiciunea noastră, este că un suflet delicat şi cultivat ca şi cel al Etimie, era ajutat acestui fel de viaţă; adică dacă în timpul lungilor lui ani, el rămânea în chilie, fără să iese deloc în timpul Postului Mare, decât numai sâmbăta dimineaţa şi în acest punct îşi dedica trupul lui la fel a diaconii lui, după cum spune biograful lui, ei bine în această perioadă nu mânca deloc. Evident că odată sau de mai multe ori el avea hrana unui sclav; dar tot sufletul lui se adâncea în iubirea şi contemplarea iubirii lui Dumnezeu. În aceasta consta secretul perseverenţei care a fost imitată multă vreme în lavra lui; era marea filosofie; şi în gimnaziul lui, după cum numesc scriitorii greci mănăstirea el le practica fără să îşi desconsidere ucenici. Diversitatea de origine a acestora şi ca urmare diferenţa caracterlor lor, făcea datoria mai dificilă. Nu este todeauna uşor să le pleci voinţei unui discipline, chiar şi de cele admise în principiu; ascultarea în viaţa religioasă, a rămas cea mai meritorie fiindcă cerea cele mai mari eforturi. La fel era şi ascultarea pe care Sfântul Eftimie a cerut-o mai mult decât orice ucenicilor lui, ştiind foarte bine că congregaţia se va rupe dacă cei din gimnaziu numai voiau să asculte de Învăţătorul lor.

Sfântul a introdus încă de la începuturile lavrei de a introduce acest principii energic. M unca a devenit mai activă ş mai cu acrivie şi beneficiile, după cum am spus, au fost îmbunătăţite, "iconomul Domitian a trebuit, prin urmare, să suporte cheltuieli, inclusiv achiziţionarea unor animale de povară pentru slujba mănăstirii. În cele din urmă a voit să numească un om cu asinii şi i-a încredinţat lui ascultarea cu animalele şi a pus ochi pe un frate numit Auxenţiu originar din provincia Asiei. Domitian a crezut că fratele este capabil să facă ascultarea.[243] Auxentie a refuzat. Iconomul i-a rugat pe doi preoţi ai bisericii, Ioan şi Cyrion să îl roage pe frate să facă ascultare. Asiaticul nu s-a lăsat înduplecat de insistenţele preoşilor. Când a venit duminica Domitian s-a adresat lui Eftimie.[244]" acesta i-a spus lui Auxenţiu:

- Fiul meu ascultă, a spus el, şi acceptă ascultarea.

---

[242] P. L., XLIX, Inst., lib, IV, cap. xiv, col. 469.

[243] Se pare într-adevăr că aceşti locuitori robusti ai munţilor din Asia Mică aveau aptitudini speciale, poate chiar excesive, pentru această ocupaţie. Vezi în Viaţa Sfântului Saba (Cor., #II, p. 287 şi următoarele) povestea lui Afrodisie, catâr al marii mănăstiri a Sfântului Teodosie, care a rupt capul unui catâr cu o singură lovitură.

[244] Acest lucru ne dă o idee despre ierarhie lavrei şi a modului cum funcţiona: iconomul care la greci era un personaj considerabil conducea temporal; în momentul când apărea o problemă de disciplină monastică, interveneau preoţii lavrei; în cele din urmă dacă această problemă devenea prea gravă şi dacă era în interesul binelui spiritual al comunităţii, se făcea apel la autoritatea supremă a egumenului care într-un fel sau altul rezolva problema.

- Nu pot face acest lucru cinstite părinte; din trei motive: în primul rând nu le cunosc limba; şi cred că dacă accept voi cădea în desfrânare; şi în cele din urmă acest lucru nu mă va lăsa să stau în chilia mea şi să trăiesc viaţa solitară.
- Ne vom ruga lui Dumnezeu, a răspuns sfântul ca tu să nu suferi nimic dintre toate acestea; Dumnezeu va veghea asupra ascultării tale fiindcă El ştie care sunt puterile şi capacităţile tale. Ascultă ce spune Domnul: *căci Fiul Omului n-a venit să I se slujească, ci El să slujească şi să-Şi dea viaţa răscumpărare pentru mulţi.*

Auxeţiu a fost ca un surd şi nu a ascultat. Atunci dulcele Eftimie fremătând i-a spus:

- Fiule noi ţi-am dat ceea ce credem că este potrivit pentru tine; dar fiindcă tu perseverezi în încăpăţâânarea ta, nu faci decât să păcătuieşti prin neascultare. Dintr-o dată fiind cuprins de un tremurtat demonic nefericitul frate a căzut la pământ. Părinţii de faţă l-au rugat pe sfânt pentru el. Eftimie le-a spus:
  Iată împlinite sub ochii voştri acest cuvânt divin: *omul rău stârneşte contradicţii, dar Domnul i-a trimis un înger nemilos.*

În cele din urmă cedând rugăminţilor Părintelor, milosul bătrân l-a luat pe frate de mână, l-a ridicat şi l-a videcat prin semnul crucii. Auxenţiu a crut iertare pentru nesimţirea lui şi rugăciuni pentru viitor. Sfântul egumn i-a spus:

- Întotdeauna ascultarea este răsplătită.; fiindcă Dumnezeu consideră ascultarea un sacrificiu; neascultarea din contră aduce moartea.
  El s-a rugat pentru el şi l-a binecuvântat şi fratele a acceptat cu bucurie ascultarea lui.[245]

Lecţia a fost aspără; dar a fost necesară. Asiaticul a gâdit la ceea ce am fi putut face la fel ca într-un gimnaziua antic. El a ignorat limba siriacă care era cea care se vorbea atunci în Palestina; cu greu se putea întâlnii fellahi sau comercianţi pentru a face comenzi pentu mănăstire. Ceea ce a voit el când şi-a păsărit patria a fost de a trăii în solitudine; el probabil că nu ar fi făcut aest sacrificiu dacă nu ar fi ştiut rezultatul final al sârguinţelor sale; catâri pentru catâri, cei din Asia Mică se comparau cu fiarele palestiniene mărunte. În cele din urmă virtutea lui el a contestat-o; acest sentiment a fost făcut pentru a atinge: istoricii monahali care nu au disimulat nimic ne arată prin urmare că aceste suflete pe care retragarea şi tăcerea i-a păstrat, putea să cadă la primul contact cu cele mai vulgare realităţi. Uman vorbind, Auxenţiu avea dreptate şi fără nici o îndoială filosofia păgână i-ar fi dat dreptate; dar el nu putea merge într-un gimnaziu sau să se înstruiască în înţelepciunea creştinp. Credinţa are raţiuni pe care raţiunea nu le poate înţelege între care aceasta că ascultarea ne dă avantajul asupra ignoranţei noastre fiindcă noi facem judecăţi şi noi greşim. Sfântul Eftimie l-a adus destul de m ult la înţelepciunea religioasă; el a ajuns să simtă în trupul lui aceast lucru important.

La Sahel s-a vorbit mult despre istoria lui Auxenţiu. Bătrânii deşetului i-au povestit-o lui Chiril de Schitopolis. Sfântul Chiriac i-a povestit aceluiaşi istoric cun fapt la care ţinea Sfântul Eftimie, cu atâta tărie şi milă adcă rezistenţa destul de uşoară recunoscută în mănăstirile din Orient. După ce a stat o vreme şi cu o mare uşurinţă, gândirea lui fiind-i în inerţie, călugărul oriental este prins dintr-o dată de dorinţa de a merge şi a îşi pune cortul în altă parte. Era acest lucru o renaştere a instinctelor nomdae? Părinţii vieţii relgioase vedeau în această instabilitate o intervenţie foarte specială a demonului. Nici unul nu a studiat mai bine această nevoie de schimbare decât Sfântul Nil. Lectorul ne permite – nu numai pentru a constata cât timp sfântul nostru a fost în comuniunea ideilor cu marii călugări ai timpului său – de a ne pune sub ochi o analiză rapidă şi penetrantă a vechiului magistrat devenit călugăr; sfântul Nil scrie: "deyn[dejdea inimii urmează tristeţii: un duh rău care are mare efect în special între călugări. El îşi face apariţia pe la ceasul al şaselea şi pentru aceasta el se numeşte demonul amizeii. El aduce cu sine dezgustul şi langoarea. El face odios locul unde se află şi pe fraţii cu care trăieşte. Îl face lenești la rugăciune şi lectură. Cu aceasta el inspiră gânduri de călătorie şi dorinţa unui alt loc şi a unui alt mod de viaţă. El convinge că o altă metodă este mult mai bună pentru mântuire şi că el se va damna dacă nu îşi schimă modul de viaţă. Mai mult, el face să se nască un apetit insolent şi exercită nevoia de a mânca. În fine, el face să meargă să viziteze pe fraţi; el va găsii orice altă utilitate. După ce a creat aceste convingeri în sufletul călugărului, face din el un om lejer, nestatornic, iubitor de plăcere şi vagabond; şi încet, încet el se angajează în afacerile şi ocupaţiile lumii. Dacă el nu poate face aceste lururi asupra lui, el îi aduce un somn greu şi îl aruncă pentru a îl cuceri într-un alt fel. Mijloacele de a îl învinge sunt rugăciune, lectura, răbdarea, susţinerea, îndepărtarea de tot ceea ce este inutil şi în cele din urmă munca manuală."[246]

[245] Cot., IV, Euthym. vit., p. 34-36.

[246] Cot., II, De octo vitiis, de Acedia, p. 205.

"La mînăstirea din Sahel erau doi fraţi numiţi Maron şi Clematie care s-au înţeles să părăsească lavra noaptea fără să ceară binecuvântarea Sfântului părinte Eftimie. Acesta fiind în chilia lui a ajuns să cunoască de acest plan printr-o vedenie: l-a văzut pe diavol cum i-a oprit pe cei doi fraţi şi i-a condus spre capcana mortală. El i-a chemat imediat, i-a avertizat şi i-a îndemnat mult la perseverenţă şi s-a străduit să îi convingă că în tot locul trebuie cu ajutorul lui Dumnezeu să folosim circumspecţia: el le-a spus că în paradis Adam a încălcat legea lui Dumnezeu şi Iov a ascultat de El pe gunoiul lui. Sfântul le-a spus că trebuie să fie gonite gândurile care se nasc din depresie, care ne inspiră aversiune faţă de locul unde stăm şi pentru cei cu care suntem şi în cele din urmă ne îndeamnă la dezgust şi schimbare: trebuie să veghem întotdeauna şi să fim cu garda sus la ambuscadele demonului şi să evităm mutarea care este ruina Regulei noastre. El le-a spus:

- Vedeţi că un pom mutat dintr-un loc în altul nu dă roade; la fel de bine un călugăr care se mută dintr-un loc în altul nu dă nici un fruct. El nu trebuie să se flateze când face bine în acest loc, fiindcă şi alţi îl pot face; nu este locul de vină în cele din urmă ci voinţa. Ascultaţi această poveste pe care mi-au spus-o părinţii din Egipt: era într-o mănăstire din ţara lor un frate care se mânia foarte uşor. Mânios el a ieşit din mănăstire şi s-a stabilit într-o loc cu gândul că nu avea cu sine pe nimeni peste care să se mânie. Într-o zi după ce şi-a umplut cu apă ulciorul lui (*baucalium*), acesta s-a vărsat. L-a umplut a doua oară, a treia oră şi s-a întâmplat la fel. Apoi, mânat de demon, s-a năpustit asupra ulciorului său şi l-a spart.

La aceste cuvinte Clematie care a găsit povestea amuzantă a început să râdă. Eftimie i-a spus sever:

- Frate, nu te lăsa călcat în picioare de demon; tu ar trebui să fi chemat la pocăinţă şi la părere de rău şi tu râzi? Uiţi tu că Domnul i-a numit nefericţi pe cei care râd şi fericiţi pe cei care plâng? Să ştii deci că este o prostie pentru un călugăr să vorbească sau să acţioneze necorespunzător şi să se deda la libertinaj; fiindcă nepăsarea este periculoasă ş cauza la toate problemele.

Cu aceste cuvinte sfântu l-a lăsat pe Clematie şi a intrat în chilia lui. Atunci fratele a căzut cu faţa la pământ pradă unui tremur înspăimântător. Bunului Domitian i s-a făcut milă pentru starera lui şi cunoscând foarte bine amestecul de dulceaţă şi de severitate care era maestrul său, l-a luat cu el pe Maron şi câţiva părinţi venerabli şi l-au dus la Eftimie şi tcu toţii au mijlocit pentru nefericit. Cedând rugăciunilor lor Eftimie a ieşit afară, a venit spre Clemantie care se tăvălea în convulsiuni şi scrâlnia dinţilor, l-a ridicat şi la vindecat prin semnul sfintei cruci; el i-a spus: să ai grijă de bine; nu lua în râs cuvintele divine şi nici învăţăturile Părinţilor; să fii numa ochi după cum se spune de heruvimi; aşa trebuie să fie un călugăr, să se cerceteze pe sine, fiindcă trebuie să aibă ochiii sufltului totdeauna deschişi pentru a se păzii la fel cu cel care umplă printre ambuscade. După ce l-a mustrat astfel şi i-a liniştit şi pe ceilalţi, l-a trimis în pace."[247]

CAPITOLUL 8

SINODUL DE LA EFES. 431

Spre finele anului 430, Sfântul Eftimie a primit vizita unui dintre cei doi ecclesali eminenţi la care episcopul Utrie i-a încredinţat educaţia lor. Sinodie care a venit la Ierusalim pentru a cinstii Sfintele Locuri, s-a pogărât la Sahel pentru a îmbrăţişa pe vechiul lu elev şi verii lui Ştefan, Andtei şi Gaianus. După primele discuţii Siodie a vorbit mult cu Eftimie de erezia lui Nestorie şi de luptele religioase la care Chiril al Alexandriei şi Acachie, acum episcop de Melitena au luat parte destul de mult. El i-a spus că împăratul Teodosie II printr-un edict din 19 noiembrie a venit să convoace un sinod ecumenic al Efes.

Eftimie a ascultat pe vechiul lui profesor cu atenţie, fracturat între durerea ce putea să vină asupra Bisercii şi bucuria care l-a inundat, după cum spune biograful lui – când a ajuns să se vorbească de al doilea lui profesor Acachie. Acest suflet atât de înalt, atât de nobil prin sine avea un sentiment pe care nici distanţa, nici austerităţile vieţii religioase nu o stinseseră. Cinstitul egumen, taumatur celebru în toată Palestne avea o trandreţe de copil a omului care a luat

[247] Cot,, 1v, Euthym. vil.,p. 37-39. Mari maeştrii ai vieţii monahale cum a fost Sfântul Eftimie la fel ca alţii nu au fost total ostili unei bucurii rezonabile. Putem să vedem acest lucru cel mai bine la cel ma ilustru ucenic al Sfântului Eftimie, Sfântul Sava. Ceea ce părinţi condamnau unanim şi cu severtate la un călugăr era ceea ce ei numeau *disouţioa râsului.* Un mare număr dintre aceşti oameno venerabili veneau din condţii umile; evlavia le-a inspirat acest sentiment al convenineţei, care mai mult decât orice era destul pentru a îl face pe călugăr să fie cu garda sus contra râsului sonor şi a glumelor deochiate.

primii lui ani a unui solicitudini atât de paterne. Era mândru de el şi foarte fericit să ştie că el contnua cu sucess pe scaunul din Melitena tradiţiile ortodoxie primite de l episcopul Utrie.

Sinodie a plecat de la lavră în primăvare lui 431. El l-a luat cu sine pe cel mai mare dintre verişorii lui Ştefan şi l-a cerut episcopului Ierusalimului Iuvenalie să îl facă diacon. Episcopu s-a lăsat convins şi l-a hirotonit pe Ştefan diacon. Fără să intre în detalii Chiril de Schitopolis spune că cel mai mare dintre fraţii capadocieni Cosma a primit şi el diaconatul şi că a fost pus cu Ştefan între clericii Sfântului Oraş.[248]

În ultimele lui ale lui 430, Eftmie nu a făcut decât să se intereseze despre erezia lui Nestorie. În acelaşi an , Sfântul Celestin şi Sfântul Chiril i-au spus oficial lui Iuvenalie despre această afacere episcopul de Alexandra i-a cerut celui din Ierusalim să îşi unească eforturile pentru a îl învinge pe Nestoir sau cum s-a mai spus de a scoate sabia contra lui dacă el rămânea incorigibil. Vecinătatea de la Ierusalim nu a permis prin urmare Sfântului Eftimie să ignore unde aveau loc dezbaterile. Judecând după felul cum înţelegem foarte bine să apreciem sentimentele şi conduita lui Ioan al Antiohiei, care probabil că nu a trăit niciodată, putem să credem că Dumnezeu i-a dat puteri special asupra acestor evenimente şi a personajelor care au jucat cea mai mare parte.

Nestorie, patriarh al Constantinopolului a ieşit dintr-o şcoală care a aruncat în tumultul gloatei, o doctrină care ruina taina Întrupării pretinzând că o explictă. În acest sens el el nu a pus niciodată între Cuvântul lui Dumnezeu şi Hristos decât o unire morală, asemănătoare celei făcute dintre Cuvânt şi profeţi, cu singura diferenţă că în Hristos, unirea a fost permaentă şi i-a L-a făcut să face cele mai mar acţiuni.

După Nestorie, Cuvântul nu a fost niciodată apropriat de o unire fizică sau personală de natura umană: el a rămas izolat în natura Lui divină şi Hristos a rămas *în parte* în limitele naturii umane. Cuvântul era *Unul* şi cum se poate susţine prin a spune după ipocrizia limbajului, Hristos era *altul*. În această zi şi în aceste condiţii pretindea ereziarhul că istotia a prezentat faptul lui Hristos. Prin urmare el nu putea să spună în aceste condiţii tradiţionale că Fiul lui Dumnezeu s-a făcut om, a suferit şi a murit pentru noi. Nu ne permitea intelectualilor să o numească pe Maria Maica Domnului; cu această neîncetare care pare a fi semnul unei mari condamnări, binecuvântata femie care a dat naştere Cuvântului întrupat era atacată din toate părţile; şi el de fapt a crezut că a făcut de fapt o mare concesiune când a numit-o Mama lui Hristos.

Pentru a îşi răspândii toate blasfemiile lui Nestorie s-a folosit de toată supleţea dialecticii sale şi de toată elecvenţa facilă l afel cum maestrul său Teodor de Mopsuestia[249] a cuprins gândirea lui într-o limbă aparent ortodoxă de la o brutalitate făţişă până la sacrilegiul de complezenţă. Vanitatea lui nu s-a pus în gardă contra ignoranţei lui adevărate,[250] el jongla cu cuvinte greu de cuprins; şi fiindcă după el proprietăţile naturii în Întruoarea au fost motivul pentru care s-au divizat persoanele, doctrina lui care a fost numită pe bună dreptate *erezia celor două persoane* a fost pentru un mare umăr al contemporanilor lui *erezia celor două naturi.*

După cum a remarcat la început Ioan al Antiohiei, cu autoritatea uniei vechi prietenii, Nestoria greşa grav tradiţia ortodoxă despre taina Întrupării. Prin urmare era urgent ca Biserica să se pronunţe cu toată puterea ei doctrinară. Aşa că un Sinod Ecumenic avea să înceapă de Rusalii pe 7 iunie 431.

Episcopii care trebuiau să participe la sinod au fost duşi la Efes, cu excepţia orientalilor, fiindcă Iuvenalia a sosit în acest oraş ca fiind capul prelaţiilor palestinieni, pe 12 iubie la cinci zile după Rusalii. Sfântul Eftimie a dat poruncile lui episcopului de Patembola cre acum era pe drum. Este vorba de un ordin de care vorbeşte biograful nostru εντειλατο. Situaţia foarte particulară a Sfântului Eftimie faţă de episcopul sarazinilor şi a circunstanţelor care aveau loc justifica această intervenţie care în sine era anormală. Eftimie i-a spus prin urmare lui Petru să îl urmeze sub toate formele la sinod pe Chirul arhiepiscopul Alexandriei şi pe Acachie episcopul Melitenei. Iuvenaşie nu a fost numit. Odată ce calitatea lui a fost acceptată, dacă nu legitiă, arhiepiscopul Palestinei s-a făcut şeful îndrumătorilor din aceste ţări la adunarea sinodală. Dar sfântul nostru cunoşte acest suflet versatil, absordbit de ambiţie şi capabil de trădare care pentru a îşi satisface această patimă călca cele mai sacre interese. După *Pleroforii*,[251] Iuvenalie, la Efes se pare că a fost înclinat să ia partea lui Nestorie puternic susţnut la începutul sinodului de curtea de la Constantinopol; numai frica singură a Sfântului Chiril l-au ţinut pe loc. Arhiepiscopul de Alexandre a avut acum ocazia să îl cunoască foarte

---

248 Cot, IV, Euthym. vit, p. 40-41.

249 Despre acest raport a lui "Teodor cel Mare" şi a lui Nestoria a se vedea R. Graffin şi F. Nau, Patrolog. Orientalis, t. IN, fascic. 4, p. 379-380.

250 "Socrate care nu i-a fost favorabil pretinde că el a fost vorba mai mult de ignoranţă decât eroare." (TILLEMONT, Mémoires, XIV, p. 309). Părinţii au văzut în elm ai mult greşeală decât eroare şi totdeauna l-au numit *nelegiuitul* Nestorie.

251 Revue de l'Orient chrétien, t. III, p. 369.

bine pe episcopul de Ierusalim şi el a ţn ut cont de observaşiile arhidiaconului roman Leon care a deveit mai apoi papa Sfântul Leon cel Mare. Acesta l-a rândul lui după sinodul de la Calcedon într-o scrisoare succesorului lui Domnus în Antiohia[252] a judecat cu cea mai mare severitate intrigile lui Iuvenalie la sindoul de la Efes numându-l un înşelător după cum a făcut deja Sfântul Eftimie în circumstanţele pe care le-am amintiti deja.

Bunul episcop a primit prin urmae porunca să se ataşeze de arhiepiscopul Egiptului şi arhiepiscopul micii Armenii "fiindcă ei sunt ortodocşi spunea Sfâ ntul Eftimie şi au dat dovadă de zel combătând nelegiuirea lui Nestorie."[253]

Sinodul s-a deschis pe 22 iunie. Dacă ordinea semnăturlor ocupă pe cea a locurilor episcopu Petru a ocupat locul 40 în între rangul celor adunaţi. Au fost un număr de 198 de episcopi. Nestoria care se găsea la Efes, nu a venit între ei.

Cu o zi mai înaintea sinodului, patru episcopi deputaţi au fost trmişi pentru a îi explica şi face cunoscută doctrina. Episcopul din Parembola a fost unul dintre ei care a făcut parte din delegaţie. Iată cum la invitaţia părinţilor el şi-a explicat misiunea: "trimişi de sfnţiile voastre cu privire la prea fericitul patriarh Nestorie, noi voim să facem cunoscut că sfântul sinod trebuie să ţină chiar azi o sesiune. El a răspuns: eu red că dacă este nevoie mă voi alătura reuniunii voastre. Noi am avertizat şase sau şapte episcopi care au fost cu el; la rândul lor ei au spus: no credem şi nou ni se pare la fel de bine că noi vom merge."[254]

În prima sesiune, sindoul s-a pronunţat cu privire la doctrina şi la cazul personal al lui Nestorie. A doua scrisoarea pe care Sfântul Chiril a scris-o patriarhului Constantinopolului în ianurie sau februarie 430, a fost câmpul cu care s-a angajat discuţa. Nu este fără de interes să ştim cum doi Părinţi care au fost atât de aproape de Sfântul Eftimie au primit scrisoarea arhiepiscopului alexandrin: "eu primesc cu braţele deschise,a spus Acachie al Melitenei ceea ce conţine această scrisoare. Biserica de origine a gândit şi a semnat la fel; o ştiu cu o certutudinea absolută, fiind instruit după cum sunt de scrierile Sfinţilor Părinţi prin Sfintele Scripturi şi prin tradiţia credinţei."

Aceste cuvinte mândre, în acelaşi timp au făcut să se înţeleagă cunoaşterea episcopului şi au donat mai departe autoritatea adezunea lui, trădând pe vechiul profesor şi a retrasat programul studiilor teologice pe care Sfântul Efrimie le-a făcut sub direcţia lui şi care au continuat să se facă la seminarul episcopal din Melitena.

La rândul lui, episcopul Petru de Parembola şi-a format judecata lui. Amintirile recomandărilor sfântului şi cinstitului lui părinte i-a inspirat la fel de bine propria lui credinţă; el spune: "mă alătur aceste afirmaţii – cea a lui Letoius episcop de Libyda, care a vorbit imediat înaintea lui – ale scrisorii acestui sfânt şi foarte sacru episcop Chiril, le-am citti şi le aprob după cum ca unele care au conţinut doctrina adevărată şi evlavioasă."

Acum trebuie să revenim la chiar persoana ereziarhului. Fiecare episcop şi-a dat votul separat asupra acestei chestiuni delicate. În acest punct Nestoria s-a folosit de disimulare a unui mare număr de prelaţi şi mai mult asupra patriarhatului orientului crezând că "sentimentul lui nu era decât cel al lui Iisus Hristos care a fost nimic mai mult decât un om; dar că el a avut aversune numai asupra termenului de Maica Donului, printr-o reroare goală, fără să ştie că părinţii o susţineau. Recent, a adăugat Tillemont, şi câţiva oameni inteligenţi care au crezut că acest sentiment poate fi susţinut."[255] Mai mult, chipul pal al episcopului Constantinopolului a exercitat asupra orientalilor însuşi această fascinaţa ciudată care a existat atât e uşor azi asupra occidentalilor noştri, a unor figure atât de asemănătoare, veniţi din ţări depărtate, aparând din ceaţă. Nestoria avea priteni calzi chiar şi între cei mai determinaţi adversary; cum este Acachie. Prin urmare, caracterul dârz a episcopului de Melitena nu s-a plecat din cauza prieteniei sale cu ereziarhul: "îl iubesc foarte mult spune el şi maim ult nu mai contează; vreau să îl salvez. Dar acum recdez necesităţii; în momentu în care credinţa şi evlavia sunt în joc, roice considerare a prieteniei dispare."[256]

Petru al Parembolei a prnunţat sentiţa lui în câteva cuvinte care respirau o credinţă profundă şi un sentiment viu al datoriei de episcop; el spune: "după cum este necesar ca aceia care sunt consacraţii lui Dumnezeu să urmeze credinei ortodoxe expusă de sfinţii părinţi de la Niceea şi care prin urmare Nestoria s-a abătut de la aceasta; eu la fel ca în cauza scrisorii pe care am primit-o îl anatematizez."

---

[252] P. L., t. LAV, Epist. 119, ad Maximum Antioch.
[253] Cot., IV, Euthym. vit., p. 41.
[254] Labbe, Conc., t. II, Concil. Eph., part. II, act, 1.
[255] Sentimentul orientalilor asupra lui Nestorie (Mémoires, XIV, p. 410).
[256] Labbe, Concil., III, Concil. Eph., act. 1.

Lucrarea esenţială a sinodului a fost prin urmare făcută în această primă sesiune. Dacă cu adevărat Nestoria ignora – ceea ce nu se poate crede că tradiţia i-a dat Mariei numele glorior de Θεοτοκος sau Maica Domnului, vocea poporului a făcut un ecou celei a Părinţlor, aducând un înfrângere solemnă în seara de 22 iunie 431.

Bucuria a fost de scurtă durată. Sorirea lui Ioan al Antiohiei a deschis o lungă perioadă de probleme şi de „tenebre" după cum s-a exprimat obosit la finalula acestor dezbateri împăratul Teodosie. Nu se cade aici să intrăm în a relata cum az avut loc aceste evenimente. Noi putem să adorăm planurile lui Dumnezeu care au produs în Biserica Lui astfel de eşecuri şi a făcut-o să iasă din luptele fără gradoarea semnificaţiilor credinţei.

Nu trebuie să reţinem din această mulţime care se agita mizerab il decât un sigur personaj fiindcă el se leagă de istoria Sfântului Eftimie. Patriarhul Antiohiei care era prin urmare un ortodox şi un modern a venit la Efes armt şi gata să intre în luptă contra Sfântului Chiril. *Anatamatismele* episctopului de Alexandria au scandalizat:; el pretindea că găseşte erezia lui Apolinarie.[257] Mai mult aici avem una dintre cele mai uimitoare singuralităţi a aceste poveşti; acest episcop care nu a contestat inteligenţa şi care în ajunul sinodului a exprimat într-o scrisoare memorablă atât de net faţă de Nestoria doctrina credinţei fără să ţină prea mult cont de credinţa ereziarhului. Orb faţă de vechea lui prieteniepentru epicopul Constantinopolului, el a obţinut de a susţine pe ortodocşi în ciuda la toate încercările potrivnice. În cele din urmă Ioan a sosit la Efes după o lungă întârziere fiind cât se poate de ofesnat că a nu a fost acolo de deschiderea sinodului. De îndată ce ajunse la casa unde urma să stea, şi, potrivit ortodocşilor, fără să-şi facă timp să-şi scoată haina sau să scuture praful de pe cărare, a deschis un sinod cu aproximativ patruzeci de episcopi care erau susţinători şi prieteni ai lui Nestorie. La faţa locului, această adunare a depus pe Sfântul Chiril al Alexandriei şi Memon episcop al Efesului şi a poruncit părinţilor marelui sinod cu acuzaţia că au fost separaţi de comuniune să se reunească pentru a anatematiza anatematismele episcopului de Alexandria şi de a regla la comun diferenţele care perturbaz Biserica.

Aceasta a fost o dezertare deplorabilă şi Ioan al Antiohiei a fost şeful ei după cum am spus Acachie al Melitenei[258] fiind unul care rămâne responsabil în faţa istoriei. Pentru oameni mai puţni precauţi decât Ioan şi aderenţii lui, nu putem decât să ne înclinăm în faţa marelui act de conducere pe care l-a realizat sinodul şi să sancţioneze un fapt deja făcut, după cum a făcut papa Sfântul Celestin, la fel cum au făcut doi ani mai apoi Ioan însuşi şi orientalii. Dar în acest moment, patimile au fost mutate. Patriarhul Antiohiei şi partizanii lui au recurs la reincriminări. În cele din urmă, împăratul Teodosie II care în toate aceste afaceri a dat dovadă de multă dreptate şi răbdare a menţinut depunerea lui Nestoria şi a trimis episcopii acasă la diocezele lor.

Petru al Parembolei s-a grăbit să revină la Sfântul Eftimie. El l-a spus la curent cu evenimentele de la Efes şi i-a sunt cu deamănuntul ceea ce a făcut sinodul şi orientalii. Umilul episcop al deşertului era ăîn situţaia de a cunoaşte foarte bine această istorie. Sinodul l-a distins pentru meritele lui şi la fel de bine fără de nici o îndoială sub inspraţia lu Iuvealie care a deţinut de mai multe ori preşedenţia acestei adunări sfinte, Petru dimpreună cu alţi câţiva episcopi au fost trimşi la Nestorie pentru a îi face somaţii canonice. Părinţii l-au trimis la fel de bine la Ioan al Antiohiei pentru a îl ruga să li se alăture şi a lua parte la deliberaţiile lor. Episcopul de Parembola a ţinut cont de această misune dublă în termeni buni. Prin urmare el a fost în măsură să îl pună la curent pe Eftimie de ceea ce s-a întâmplat la Efes în aceste patru luni care au trecut.

Călugării lavrei s-au grupat în jurul celor doi interlocutori. Tineri în cea mai mare parte, inteligenţi şi foarte inimoşi la fel ca sfântul lor părinte de interesele Bisericii, ei au fost cât se poate de dorinici să ştie cum a triumfat credinţa. Probabil că la fel de bine ei au voit să ştie de anumite intrigi care ne sunt revelate de Istoria generală a Bisericii dar despre care biograful nostru a fost total tăcut. Este adevărat că în acest punct cât se poate de delicat, curiozitatea lor a fostd ezamăgită. După 18 ani călugări din Sahel dintre care doi deja au fost ridicaţi la episcopat, au fost mult mai bine informaţi; şi eu au înţeles acest cuvânt teribil *înşelător* al căruit mare egumen ca urmare a fiului lui l-a susţinut cu episcopul Petru care s-a întors de la Sinodul de la Efes şi care însemnase deja fruntea lui Juvenal ca şi cum ar fi avut un stigmat.

Episcopul de Parambola a vorbut mult de Ioan al Antiohiei, de sinodul fals pe care l-a prezidat la Efes şi la sprijinul pe care l-a dat lui Nestorie şi opoziţiei orientalilor; biograful lui spune că "Eftimie a arătat o mare durere

[257] Erezia lui Apolinarie susţinea că Cuvântul a ţinut locul sufletului lui Hristos; ceea ce echivala cu a recunoaşte numai o singură natură în Fiul lui Dumnezeu făcut om. Ar fi superfuu să îl disculpăm pe Sfântul Chiril de imputaţia lui oan. Fie că au fost *Anatematismele* sau *Capitolele*, au fost propoziţiile lui Nestorie pe care Sfântul Chiril l-e semnat şi anatematizat.

[258] « Hujus defectionis praeses » (Concil., III, Concil. Eph., part. II).

vehemnentă având în vedere că Ioan care era ortodox s-a alăturat apărătorilor ereziarhului."[259] Unul dintre ce doi diaconi de la lavră care au fost acolo s-au întristat profund: era Domnu, nepotul patriarhului Ioan al Antiohei. El l-a rugat pe Sfântul Eftimie să îi permit să meargă la unchiul mlui pentru a îl adduce pe calea cea bună. Sfântul nu a fost de acord; el a spus: "nu fiul meu, nu este bine pentru tine fiindcă el a fost indus în eroare oarecum de răufăcători, iar Dumnezeu cunoaşte dreptatea lui, nu îi va piermite să se piardă; El va arăta chiar în curând că este de partea celor care se mântuiesc. Iar tu fiul meu dacă rămâi în locul în care ai fost chemat şi dacă nu cedezi gândurlor de a renunţa la silitudine, cei putea face progres şi să dobândeşti mărirea cea după Dumnezeu. Dacă nu vrei să mă asculţi, tu vei pleca este adevărat la unchiul tău de pe scaul, şi mândia lui va creşte şi mai mult dacă vei vorbii cu el."[260]

Domnus nu a ţinut cont de acest sfat; el a renunţat la Sfântul Eftimie fără să îşi ea rămas bun şi fără să primească binecuvântarea lui. El l-a găsit pe unchiul lui puternic angajat în lupta lui contra Sfântului Chiril şi încă departe de reintra în unitatea Bisericii şi de a face pace. A luat şi el din duhul lui? Domnus nu a avut nici inteligenţa li nici voinţa de a fi la fel de suplu şi energic ca Ioan. El credea prin urmare că tandreţea ajuta, simplitatea, puritatea credinţei şi evlavia pe care le-a învăţat de la Eftimie ar făcut o oarecare impresia asupra patriarhului.

Totuşi alte influenţe mult mai ascunse mai puternice au fost motivul opoziţiei bătrnului episcopş î acelaşi timp când îi scria lui Ioan, adică spre luna august în 432, pentru a îl presa să facă pace, îm ăăratul Teodosie II i-a scris Sfântului Simoen Stâlpiicul să se roage pentru Biserica atât de profund tulburată şi l-a îndemnat să lureze pentru unirea cu ce care puteau mai mutl pentru această sfântă cauză. După cum a obsrvat Tillemont,[261] aceasta a desemnat pe pariarhul Antiohiei în această dioceză în care să găsea marele stâlpnic. La rândul său, Sfântul Eftimie care a profeţit întoarcerea lui Ioan, nu putea dect să se grăbească să se roage pentru acest eveniment fericit.

În cele din urmă Dumnezeu a răspuns slujitorilor lui spre mijlocul lui aprilie 433, negocierile făcute dintre patriarhii Antiohiei şi al Alexandriei au avut succes şi Sfântul Chiril va obţine pacea prin faimoasa scrisoare *Laetentur cæli* care se adresa lui Ioan. S-a împlinit profeţia lui Eftimie. Patriarhul orientului a protestat cu privire la această afacere, el acţionând cu cea mai mare sinceritate şi el a făcut să se creadă; aceasta a fost după cum am văzut convingerea sfântului nostru.

După opt nai, Ioan a murit după ce a accetuat – probabil mai mult decât s-a convenit – dorinţa lui de a vedea păcarea restabilită în tot Orientul. I-a urmat nepotul lui Domnus, după cum a prezis Sfântul Eftimie. Domnus a ocupat tronul patriarhal al Antiohia cam opt ani. Nu ne putem îndoii de credinţa lui; trebuie să deplângem mai mult slăbiciuea lui. În 449, al doilea Sinod de la Efes, îl avea prezent pe Dioscor, patriarh al Alexandriei şi eiscop de Ierusalim, pe Iuvenalie. Motivul sau pretextul acestui sinod care poartă în istoria numele de *tâlhăresc* a fost erezia lui Eutihie şi depunerea acestui ereziarh pronunţată în 448 de episcopul Constantinopolului, Sfântul Flavian. Vom spune mai departe care a fost comportamentul patriarhului Antiohiei în aceste conjucturi triste şi ce tratament a dat el duşmanilor lui. Nu este drept să ne aducem aminte aici de câteva calităţi prin care a rămas simpatic, chiar şi după gravele sale abateri. Domnus era smerit şi evlavios. El ar fi putut din momentnul când a voi să între în monahisl să ceară primirea lui în marea mănăstire a Sfântului Evprepie unde a trăit patriarhul Ioan unchiul lui, Nestorie şi Teodoret. El a ales însă să stea în una dintre redutele sărace pe care Sfântul Eftimie a oferit-o ucenicilor lui la noua lui lavră. Durerea pe care a simţit-o după dezertarea unchiului său la sinodul de la Efes, l-a făcut să nu mai fie ascultător faţă de sfântul lui părinte; dar dacă este nu putem să îi scuzăm această greşeală pe care o va plătii scump, nu putem să nu fim mişcaţi de motivul care a făcut-o să o comită. Domnul avea credinţa curată a lui Eftimie: un binecunoscut antiohian, el nu s-a dat niciodată – după cum just a observat Tillemont[262] – spre eroarea lui Nestorie. El a fost ascultător până la capăt sinodului de la Calcedon, chiar după ce s-au restabilit pe scaunele lor toţi episcopii deposedai de cei de la Sinodul Tâlhăresc de la fes fără să fie sancţionaţi, fără motive cunoscute decât porpria lor mărturie.

Domnus a fost victima propriilor lui calităţi. Dulce şi umil cum era, el nu a putut să înţeleagă, după cum a spus Eftimie, mărirea care este numai a lui Dumnezeu, dacă s-ar fi mulţumit să rămână ân mica lui chilie de la Sahel. Ridicat pe coslul demnităţilor ecclesiale, el nu a mai urmat simplităţi i porumbelor care a fost atât de dragă Învăţătorului lui cu prudenţa pe care o cereau circumstanţele. În acest context a urmat cel de la doilea Sinod de la Efes; Tillemont

[259] « Petrus Saracenorum Episcopus, in Lauram reversus, Omnia qua e in Synodo acciderant, per ordinem Magno Euthymio eyposuit, et quae ab Orientalibus gesta erant.. vehementer doluit (Euthymius) ob Joan- nem Antiochiae Episcopum qui, cum orthodoxus esset, Nestorii pro-pugnatoribus accesserat. » (Cor., IV, p. 41 suiv.)

[260] Cot., IV, Euthym. vil., p. 41-42.

[261] Mémoires, XIV, p. 516.

[262] Mémoires, XV, p. 581.

spune că "Teodoret i-a dat un sfat înţelept că ar fi bine să leagă episcopii şi ecclesialii care erau conduceau cu el la sinod; şi de a nu trece de partea celor care erau mai tari în sentimentele lor şi să fie de partea celor arătau mai mult zel spre adevăr, frică ce a fost trădată de el însuşi şi nu a ajuns să facă ceva contra proprie conştiinţe sau a se vedea expus violenţei duşmanilor lui."[263] Sfatul lui Teodor a fost mai înţelept decât era Domnus care în primul an al episcopatului lui a condamnat solemn erezia lui Eutihie şi nu a admis *Anatematismele* Sfântului Chiril aşteptându-se să fie vizat în special de Dioscor.

Tillemont continuă: "nu a avut suficientă grijă să urmeze acest sfat, sau mai degrabă, a fost împiedicat să o facă." Dar totuşi el a fost de acord cu formula ebraică de tot ceea ce a ţinut pentru a se împlinii profeţia făcută de Sfântul Eftimie ucenicului lui că el va cădea pradă trădătorilor.

Când predicţia a fost împlinită, patriarhul depus după cum spune Tillemont "atins de un mare sentiment de pocăinţă de ceea ce sub un fals pretext al bunătăţii l-a făcut să nu asculte de sfatul Sfântului Eftimie care i-a spus să nu renunţe la mînăstire, s-a întors să-l găsească, izbucnind în lacrimi şi purtând toate semnele unei inimi îndurerate, pline de tristeţe!"[264] unul dintre martirologiile atribuite Fericitului Ieronim îi dă lui Domnus titlul de sfânt.[265] Este făcut pe un fundament fragil; prin urmare s-a autorizat să se creadă că în vecinătatea cinstitului lui Părinte, episcopul care s-a pocăit şi-a expiat păcatele prin lacrimile pocănţei şi că el a obţiut fără stălucire, mărirea cea după Dumnezeu.

CAPITOLUL 9

MAREA SFINŢENIE. CLERICUL ANASTASIE. CĂLUGĂRUL EMILIAN. FILARHUL TEREBON ŞI SOŢIA LUI. PLOAIA MIRACULOASĂ. CREDINŢA SFÂNTULUI EFTIMIE

Spre sfârşitul Sinodului de la Efes, orientalii i-au scris împăratului Teodosie II plângându-se că Iuvenalie a făcut mai multe hirotoniii mai puţin canonice în chiar Arabia şi Fenicia pentru a îşi crea partizani.[266] La întoarcerea sa la Ierusalim, fiindcă nu a putut să îşi redobândească patriarhatul a continuat să acţioneze ca arhiepiscop de Palestina şi a continuat să hirotonească. El a pus ca episcop de Jamnia, un oraş de pe litoralul nord-estic al Ierusalimului, pe un ucenic al Sfântului Eftimie, Ştefan, cel mai mare dintre fraţii lui armeni la care i-a dat din câte s-a părut diaconatul după un an sau doi. În acelaşi timp a făcut preot pe cel mai mare dintre fraţii capadocieni, Cosmas şi căruia i-a dat marele titlu de stavrofilax sau gardian al Crucii.

Episcopul de Ierusalim, dând aceste favoruri călugărilor din Sahel, credea că poate împăca stima sfântului egumen şi să îi obţină ajutorul la nevoie? Ceea ce se ştie este că Ştefan la insistenţele părintelui lui Sidonie a primit diaconatul sau cum spune Tillemont "se poate vedea în bonomia lui cumva răutăcioasă că a fost făcută cu avizul Sfântului Eftimie."[267] Nu vedem nici un câştig că hirotoniile subsecvente au fost făcute prin avizul său; sunt mai multe motive care ne fac să ne gândim la contrariu. În orice caz, preocupările marelui egumen au mers mult mai sus: el voia să se sfinţească deplin şi să aibă de grijă de desăvârşirea monahală a sufletelor care au fost încredinţate lui.

Perioada care a trecut între Sinodul de la Efes până la Sinodul de la Calcedon marchează o înflorire miraculoasă a sfinţeniei în viaţa lui Eftimie. La fel de bine la fel ca în conducerea sa a comunităţii sale nici din ceea ce s-ar putea spune că a fost ceva original. Sfântul care îşi conducerea călugării după regulile stabilite în deşertului Egiptului, s-a sfinţit la fel de personal în felul părinţilor egipteni. Aceştia veneau frecvent şi îi spuneau de minunile mortificării, ale ascultării, ale rugăciunii care luminau în solitudinea din Sketis sau Nitria. I-au vorbit cu o admiraţie anume de anahoretul Arsenie,[268] *Părintele împăraţlor* care a murit recent în deşertul de la Sketis. Ei i-au spus de "iubirea lui de solitudine, de tăcere şi smerenie; sărăcia veşmântului lui, abstinenţa lui, răbdarea lui, această atenţie continuă la sine însuşi care îi spunea: Arsenie de ce ai venit aici? I-au spus de căinţa lui, de lacrimile lui, de privegherile sale, dispreţul lui faţă de slava deşertă şi vorbite goale, practica lui a rugăciunii, dedicarea şi discreţia lui."[269]

---

[263] Ibid., p. 530.
[264] Mémoires, XV, p. 582.
[265] Ibid., p. 906, note xxix.
[266] TILLEMONT, Mémoires, XIV, p. 482.
[267] Mémoires, XVI, p. 90.
[268] COT., IV, Euthym. vit., p. 43 «Qui (Patres) ex Ægypto varie ad eum accedentes, vitae illius nes gesta enarrabant».
[269] Cot., IV, Euthym. vit., p. 44.

După ce şi-a primit educaţia de la Honorius şi Arcadie el a venit să dea o anumită vigoare la această sevă epuizată a marelui Teodosie, fiindcă Arsenie s-a retras în deşertul de la Sketis. "Din vremurile când încă era la palatul imperial, el se ruga lui Dumnezeu cu această rugăciune: Doamne, fă-mă să cunosc calea mântuirii. A putut auzii o voce care i-a spus: Arsenie fugi de oameni şi te vei mântuii. Venit în solitudine, el a reînnoit aceiaşi rugăciune; vocea i-a răspuns: fugi, păstrază tăcerea şi fi în linişte. El spune că la curte nimeni nu avea haine mai somptuoase ca el; nimeni în deşert nu a fost mai mizerabil îmbrăcat. Într-o zi el a cerut un sfat duhovnicesc de la un bătrân călugăr egiptean, care fixându-şi asupra lui privirea i-a spus: Ava Arsenie cum se poate ca tu care eşti cunoşti limba greacă şi latină poţi să cer sfat de la un om aşa de simplu ca mine? Arsenie a răspus că este adevărat că el ştie limba greacă şi latină dar nu cunosc ABC-ul simplităţii lui. Arhiepiscopul Teofil al Alexandriei a venit să îl vadă având cu el un magistrat şi l-a rugat să le spună câteva cuvinte şi el le-a răspuns: ve-ţi face ceea ce vă voi spune? Patriarhul a spus că da şi el le-a spus: ei bine, când auziţi de Arsenie să mergeţi de acolo.[270] Mergi, bea dar nu fă nimic fără să îţi părăseşti chilia i-a spus unui călugăr care credea că nu poate face altceva decât să viziteze bolnavii. El a fost convins că unui călugăr îi ajunge pentru a îşi pune viaţa în ordine să rămână în chilia lui. În ceea ce îl priveşte el petrecea toată noaptea în privegheri sfinte. Dimineaţa, în ciuda la toate îşi cerea drepturile; el îi spunea somnului; vino răule slujitor! După care stătea puţin adormit şi se ridica din nou. El avea obiceiul să spună că o oră de somn era destul călugărului care voia să merite numele de atlet. O măsură de grâu, *thallium* îi era destul ca hrana lui pentru un an; şi din nou venea să îi vadă pe ucenici când mâncau. În cele din urmă s-a îmbolnăvit şi preotul lavrei a venit să îl ia pentru a îl duce la biserică. Acolo s-a culcat cu o singură pătură şi o mică perină sub cap. Vederea aceste perine l-a scandalizat pe un bătrân care a venit să îl viziteze pe Arsenie: iată prin urmare pe Ava Arsenie! Iată cum doarme! Preotul a luat apărarea bătrânului şi i-a spus: ce făceai tu în satul tău? Am fost cioban şi munceam mult! Şi acum în chilia ta ce faci? Am mai mult timp liber. Ei bine! Îl vezi pe Ava Arsenie? În lume era părintele împăraţilor; avea mii de servitori; acoperit cu pietre preţioase, înconjurat de o centură de aur, toate erau în jurul lui; camera lui era plină de tapiţerii preţioase. Cât timp tu ai fost cioban nu au avut niciodată odihna de care te bucuri acum; iar el din contră nu a avut deloc nici un deliciu din care îl are acum. În timp ce tu te odihneşti el se mortifică. La auzul acestor cuvinte bătrânul s-a înclinat şi i-a spus preotului: părinte am păcătutit; iartă-mă; şi a plecat cu mare folos duhovnicesc."[271]

Marele suflet al Sfântului Eftimie, puternic şi generos dar dulce şi simplu ca sufletul unui copil, a ascultat cu plăcere aceste istorii sfinte şi frumoase. Ca şi cum nu era decât un simplu elev al perfecţiunii monahale, teologul trebuie să fie mai deschis susţinerii credinţei în Palestina în mijlocul marilor lupte religioase ale secolului al V-lea, taumaturgul admira de departe să se facă ucenic al unui mare solitar de la Sketis. El s-a pus cu sârg să pună în practică toate practicile ascetice ale lui Arsenie; el a început să îl imite în virtuţi în cel mai mic detaliu. "Diaconii lui au ajuns să admire foarte mult acest gen de ascultare; Sfântul Chiriac spunea la rândul lui povestindu-i lui Chiril din Schitopolis, că nu l-a văzut niciodată să mănânce sau să întrerupă tăcerea sâmbăta şi duminica." Călugării lavrei la fel ca toţi călugării din vremea lui, ajunau regulat cinci zile pe săptămână în tot anul. În aceste zile adică de luni până duminica el nu făcea nici un repaos; seara după vecernie, spre trei ore jumătate la patru ore. Dar mai mulţi călugări duceau şi mai departe acest gen de *cumpătare,* după cum s-au exprimat maeştrii ascetismului; unii nu se hrăneau deloc timp de 24 de ore; alţii odată la trei zile; alţii din contră nu mâncau decât după cinci zile. Sfântul Sava făcea ca aceştia din urmă, acestea au fost începuturile vieţii eremitice. Femeile delicate erau cât se poate de pline de emulaţie pentru această austeritate. Cea mai mare patriciană a secolului al V-lea, Sfânta Melania cea Tânără, care chiar ea a fondat mănăstirea de pe Muntele Măslinilor, nu se hrănea decât cu puţin odată la cinci zile; în cele din urmă, ea *umplea săptămânile* după expresia istoricului Gherontie, în alţi termeni ea nu mânca decât puţin duminica.[272]

Sfântul Eftimie se abţinea de la orice hrană cinci zile pe săptămână; aceasta fiindcă voia să imite *abstinenţa* Sfântului Arsenie.

La fel de bine el imita cu cea mai mare rigoare tăcerea lui. Marele solitar de la Sketis, spuneau părinţii egipteni, avea un mare dispreţ pentru discuţiile deşarte. Eftimie după cum ne spun diaconii lui a dat dovadă de aceiaşi repulsie

---

[270] Iubirea de solitudine nu a fost singura în cauză aici. Vorbind cu această asprime *faraonului ecclesial,* părintele împăraţilor ştie cui i se adresa. Teofil, unchiul Sfântului Chiril a fost un mare persecutor la Sfântului Ioan Hrisostom.

[271] Cot., I, Apophthegmata Patrum, p. 353 suiv., passim.

[272] CarD. RAMPOLLA, Santa Melania Giuniore, Vita Sanctae Melaniae Senatricis Romae, p. 14. Este cât se poate de posibil că în anumiţi asceţi acest lucru inspira un anumit sentiment de vanitate. După sfinţi, aceste mortificări riguroase au fost un har de la Dumnezeu. După aceasta, noi vom aborda în mare aceste acte ale slujitorilor lui Dumnezeu, "că este mai bine să bei la Catelul Margaux cu pritenii tăi," după cum spunea într-o zi ironic Părintele Laeordaire, mare marele de la Maica noastră despre un act de mortificare a ascetei Elisabeta a Ungariei.

faţă de discuţiile inutile.[273] Numai o mare necesitate putea să decidă ruperea tăceri în timpul care trecea de luni până sâmbăta. La ouady Dabor, presat de intervenţia divinului contra acesteia, spune biograful lui, el nu mergea deloc şi aceasta numai dacă această circumstanţă era arătată într-o viziune a tânărului Terebon, care l-a făcut să fie alături de Aspebet şi beduinii lui pentru a îi vedea. Din contră, tânărul Sava care a venit la lavră, a cerut primirea lui dar a putut să îl vadă numai sâmbăta pe Sfântul Eftimie când a vorbit cu el.

Această practică severă era încă o mortificare de care aveau nevoie aceste suflete contemplative; ele dădeau odihna sufletului necesară pentru rugăciune; Ava Pimen spunea că: "dacă păstrezi tăcerea vei avea odihnă oriunde vei fi."[274] Sau la fel de bine se ştie cât Sfântul Eftimie a fost invidios pe liniştea lui interioară şi pe tranchilitatea exterioară pe care trebuia să le păstreze. Mai mult, fiindcă ei erau obişnuiţi să converseze cu Dumnezeu, contemplativii cu mare greutate ajungeau să converseze cu oamenii; aceasta fiindcă aici există o mare diferenţă: "Ava Marcu i-a spus într-o zi lui Arsenie:

- De ce fugi de noi?
- Dumnezeu ştie că vă iubesc dar nu pot fi şi cu Dumnezeu şi cu oamenii."[275]

Sfântul Eftimie a fost văzut cu mai multe ocazii, în special în deşertul din Fif şi la Parembola că a cedat de mai multe ori în faţa iubirii lui de tăcere pentru a face lucrări de zel şi milostenie. S-a putut vedea cu cât de multă grijă s-a ocupat de sarazini, de mai multe ori a mers şi i-a vizitat în aşezămintele lor, a discutat cu ei multe ori şi i-a format în viaţa creştină. Prin urmare a vorbit pentru Dumnezeu şi se ştie că după cum spunea Ava Pimen, că cel care tace pentru Dumnezeu face bine la fel ca şi cel care la fel de bine vorbeşte pentru Dumnezeu.[276]

Diaconii Sfântului Eftimie au spus din nou Sfântului Chiriac care a remarcat că egumenul lor îl imita pe Sfântul Arsenie: "nu l-am văzut niciodată culcat pe o parte."[277] În cele din urmă Arsenie nu putea să susţină călugărul care dormea într-o postură comodă, fiindcă după cum spunea el, vedea în sus; Ava Visarion spunea la rândul lui că „în 40 de ani nu a dormit pe o parte, ci în picioare sau pe scaun."[278] Sfântul Eftimie făcea acest lucru fără să vorbească de el; diaconii lui au putut să spună după moartea lui: "dormea foarte puţin, recunoştea Sfântul Chiriac, şi numai în picioare sau pe scaun; şi atunci ţinea în cele două mâini ale sale o coardă suspendată de plafonul chiliei sale."[279]

Toate aceste practici extreme ale ascetismului constituiau ceea ce călugării numeau *lupta*. Se ştie foarte bine de ce erau făcute aceste lucruri. Nu se poate ca ele să fi fost plan al gândirii care a dominat epocile posterioare, de a îndura dreptatea divină prin suferinţă voluntară. Ceea ce au voit direct, am spune noi, a fost de a elibera sufletul de a fi rob al trupului şi de a trece peste orice obstacol care s-ar fi putut interpune între ei şi drumul lor spre Dumnezeu. Aceasta fiindcă chiar după repaos şi după somn, gândirea era aşa de degajată că putea să intre în contemplaţie. Acestea au fost scopul şi sensul eforturilor constante ale mortificării. Pentru aceasta Sfântul Eftimie, cu smerenia care nu l-a făcut să piardă din vedere rugăciunea către Dumnezeu s-a ridicat şi a imitat "pocăinţa, lacrimile, privegherile sfinte şi rugăciunea Sfântului Arsenie." În aceşti termini generali, călugării lui vorbeau de tainele sufletului său. Ei nu au reuşit să pătrundă într-un sanctuar al smereniei maestrului său atât de bine închis. Uneori zăreau câteva licăriri şi, convinşi că flacăra strălucea puternic pe altar, le plăcea, folosind o expresie care nu era încă discreditată, să-l numească pe sfântul lor superior pe *luminatul* Eftimie.

Sfântul Eftimie avea cam 55 de ani când s-a pus smerit la şcoala lui Arsenie. Biograful lui[280] spune că pentru a recompensa această imitaţie sfântă, Dumnezeu i-a dat gratuit aceleaşi harisme care le avea modelul lui. Aceasta este o simplă apropiere dintre anahoretul de la Sketis şi cel de la Sahel. Din tot ceea ce am văzut până în prezent ştim că dacă Dumnezeu nu ar fi egalizat virtuţile lui Eftimie cu cele ale lui Arsenie, nu a întârziat să îi dea darurile gratuite ale profeţiei, vindecărilor şi minunilor, şi al aceluiaşi dar *diorit* sau al pătrunderii inimilor care, după biograful nostru a fost recompensa specială a imitării lui Arsenie. Este foarte adevărat că aceste favoruri divine au strălucit mai mult în a doua parte a vieţii sfântului nostru, cea care începe odată cu data Sinodului de la Efes. După cum vom vedea, Dumnezeu a voit să îl cinstească cât mai complet cu minuni, comoara sfinţeniei care lumina în Deşertul Ierusalimului.

---

[273] « Illius (Arsenii) colloquii odium.… aemulabatur » (Cor., IV, Euthym. vil., p. 44).
[274] COT., I, Apophthegm. Patr., p. 612.
[275] Ibid., p. 355.
[276] Ibid., p. 628.
[277] « Nunquam eum in latus dormientem vidimus » (Cot., IV, p. 44).
[278] Cot., I, p. 406.
[279] « Sed interdum parum sommi rapiebat, ete. » (COT., IV, p. 43).
[280] « Cum ergo omni diligentià illius vivendi morem imitaretur, dignus quoque habitus est ejusdem donis, etc. » (Ibid., p. 44).

Un cleric de la Înviere; Anastasie, ucenic al Sfântului Passarion a voit să îl vadă pe Sfântul Eftimie. El s-a pogorât la lavră însoţit de Fidus, episcop de Iope sau Jaffa, de Cosmas stavrofilaxul şi de un tânăr citeţ de la Anastasie, Fidus, nepot al episcopului cu acelaşi nume. Pe cum se apropiau de mănăstire, sfântul care a primit prin descoperire că ei vor venii l-a chemat pe Hristis atunci iconomul lavrei; el i-a spus: "pregăteşte-te vă vine patriarhul cu fratele tău." Când vizitatorii au fost primiţi, marele Eftimie a avut o vedenie şi l-a tratat pe Anastasie ca şi cum ar fi patriarch al Ierusalimului. Toţi s-au minunat. Apropiindu-se atunci de sfântul lui părinte Hrisip i-a spus:

- „Părinte, nu este patriarhul ci stavrofilaxul Anastasie; iată el poartă veşmintele colorate ceea ce nu face patriarhul Ierusalimului."[281]

Atunci cu totul mirat după ce mai înainte a fost mut, bătrânul i-a spus lui Hrisip:

- "Crede- mă fiul meu că până în momentul când mi-ai vorbit eu l-am văzut în alb."

Mai apoi s-a adresat restului:

- Cu adevărat, eu nu v-am impus şi ceea ce Dumnezeu a determinat în preştiinţa lui se va împlinii absolut."

A fost o vedenie despre viitor. La fel de bine un alt fapt al darului diorama, a arătat că Eftimie vedea în adâncul sufletelor: "la lavră era un frate roman de origine numit Emilian. Într-o noapte de sâmbătă spre duminică, Emilian a fost atacat violent de un demon al necurăţiei şi mult perturbat de gânduri rele. În timp ce Sfântul Eftimie a ieşit pentru a merge la biserică şi a lua parte la psalmodia nocturnă, Emilian se găsea pe calea lui într-un loc obscur. Avertizat de un miros demonic şi simţind o lucrare diabolică bătrânul a spus: Dumnezeu să te piardă duh necurat! Dintr-o dată fratele a căzut în delir şi spumega. Sfântul a cerut să se aducă o lumină şi după ce au venit părinţii i-a spus: iată pe acest frate; el este un om din adolescenţa lui cu un comportament admirabil şi a păstrat castitatea în trupul lui; dar fiindcă s-a lăsat puţin pradă voluptăţii cărnii, a căzut în puterea demonului. Iată de ce nu încetez să vă spun să vă apăraţi de orice gând rău; fiindcă în aceste tentaţii, duhul nu poate totdeauna să fie asupra trupului. Aşa că fiecare dintre noi trebuie să ne apărăm sufletul şi să lucrăm la mântuirea lui cu frică şi cu cutremur.

El a spus mai apoi: ascultaţi pentru folosul sufletelor voastre istoria foarte adevărată pe care mi-ai spus-o călugării egipteni când au venit să mă vadă. Era unul pe care toată lumea îl considera sfânt dar care în inima lui a ajuns să îl supere pe Dumnezeu fiindcă a primit gânduri rele. Iată ce mi-au spus călugării: un dioratic a venit în satul unde era cel pe care îl credeau sfânt. L-a găsit bolnav şi toţi locuitorii în lacrimi şi plângeau: dacă acest sfânt moare nu mai avem nici o şansă de mântuire fiindcă numai el poate să se mântuiască. Înţelegând acestea dioraticul s-a dus la bolnav şi i-a cerut binecuvântarea. Când s-a apropiat de casă el a văzut un mare făcător de lumânări, mai mulţi clerici şi episcopul însuşi care se pregăteau să facă înmormântarea. Ajuns deasupra muribundului el a văzut cu ochii duhului pe prinţul infernului cu un trident aprins care se pregătea să ia inima aşa zisului sfânt şi încerca prin torturi să îi ia sufletul. În acelaşi timp a auzit o voce din cer care i-a spus: fiindcă sufletul lui nu mi-a dat nici o zi de odihnă chinuieşte-l fără sfârşit."

"V-am spus acest lucru, spune Sfântul Eftimie, fiindcă noi trebuie să combatem fără încetare; ca noi să ne pregătim totdeauna de moarte fiindcă trebuie să ştim că nu vom putea tolera suferinţele dacă ne vom da pradă voluptăţii. În ceea ce îl priveşte pe fratele pe care îl vedeţi aici, este pentru folosul nostru şi pentru al altora că Dumnezeu a îngăduit să fie posedat de demon. Dar fiindcă Dumnezeu pedepseşte dar nu ucide, să îl eliberăm de acest demon al necurăţiei şi voluptăţii.

După aceasta teoforul Eftimie s-a rugat şi demonul a ieşit strigând:

- Eu sunt demonul desfrânării! Şi a umplut acel loc de un miros greţos, ca de sulf ars. După aceasta Emilian a fost eliberat de gândurile rele şi a devenit un vas al alegerii."[282]

În aceeaşi epocă, adică spre 440, Sfântul Eftimie a mai făcut două arătări ale darurilor profeţiei şi minunilor. Într-o zi a venit la el filarhul Terebon însoţit de femeia lui. Terebon era de mai multă vreme căsătorit cu o fiică din tribul lui. Nu avem nici un copil. Acest lucru era pentru el o mare durere; era evident un subiect de grave preocupări pentru sarazinii de la Parembola. Fiind copil ei bine Terebon a făcut la ouady Dabor experienţa puterii supranaturale a Sfântului Eftimie. El i-a spus: "sfinte părinte ştiu că Dumnezeu îţi va asculta rugăciunea fiindcă tu faci voia celor

---

[281] « Vide eum coloratas vestes gerere quas Jerosolymorum Patriarcha induere non potest... Crede mihi, fili, donec locutus es, illum albicoloris vestibus indutum cernebam » (CoT., IV, p. 45). După acest document interesant, episcopul Ierusalimului purta în secolul al V-lea, un costum alb în oraşul civil. Iată ce aflăm despre acest lucru din *Pleroforii:* "părintele nostru ne-a amintit: când eram în Egipt, în vremurile prea fericitului Teodosie, patriarhul Ierusalimului, a murit la Constantinopol pentru apărarea adevărului, eu l-am văzut cum se suia la cer într-un veşmânt alb, după cum obişnuiau să aibă patriarhii Ierusalimului când botezau." (ROC. INT, p. 366).

[282] COT ,IV, p. 46-49.

care cred. Iată că sunt mulţi ani de când soţia mea este sterilă. Te implor sfinte părinte să te rogi la Dumnezeu să ne dea un fiu. Sfântul bătrân care îi cunoştea credinţa a făcut peste ei de trei ori semnul crucii; apoi luând mâna femeii le-a spus: mergeţi şi bucuraţi-vă fiindcă Dumnezeu vă va da trei băieţi." Plini de încredere în cuvântul bătrânului ei s-au întors la ei. Femeia a conceput şi a dat naştere unui fiu care a fost numit Petru." Acesta, după cum spune biograful nostru fiul lui Terebon cel Tânăr, mi-a spus aceste lucruri la fel cum a spus bătrânilor din solitudine. După Petru a mai născut încă alţi doi după cum a prezis Părintele."[283]

Terebon cel Tânăr, foarte legat de Chiril de Schitopolis a fost după cum am spus, ultimul filarh cunoscut de sarazini la Parembola sau mai bine spus după expresia biografului nostru care trebuie reţinută „sarazinii din această regiune."[284] Este evident că amintirea minunii care a asigurat pentru 100 de ani filarhia în familia sa a fost păstrată cu credincioşie. Nu avem avantajul de a uita faptul că sfântul nostru a apărat regiunea Ierusalimului de un flagel redutabil.

"Prin urmare, în acest timp, adică între perioada care a trecut între Sinoadele de la Efes şi Calcedon, a venit peste Ierusalim şi în împrejurările lui una dintre aceste secete despre care Biblia spune doar două cuvinte: un cer de aramă deasupra capului său şi un pământ de fier sub picioare. Sezonul ploios era avansat; nu mai aveau strop de apă în cisterne. Ajunşi în această mare nevoie, Sfântul Teoctist şi părinţii lavrei au mers să îl roage pe Eftimie să se roage lui Dumnezeu. Sfântul i-a refuzat; el a spus că Dumnezeu vrea să „ne îndrepte prin acest flagel." Dar locuitorii ţării se descurcau din ce în ce mai greu. Ei s-au întrunit într-un mare număr la Ierusalim şi în satele care se găseau pe marginea deşertului. După ce au luat crucea din aceste sate au mers spre lavră şi au strigat: Kyrie eleison! Ei s-au grăbit să meargă să îi ceară ajutorul sfântului fiindcă ştiau că de Bobotează adică pe 13 ianuarie, el se retrăgea din mănăstirea lui pentru a petrece Postul Mare în mare solitudine.

"Când Eftimie a înţeles strigătul mulţimii el s-a informat de ceea ce voiau. El a ieşit din chilie şi le-a spus:

- Fii mei ce cereţi voi de la un păcătos? Nu am de gând să mă rog pentru ce voiţi. Dumnezeu este adevărat că este Dumnezeul nostru Creator şi este bun şi iubitor şi mila Lui este mai presus de toate; dar păcatele noastre au ajuns la El. Noi am întinat chipul lui şi ne-a lăsat pradă lăcomiei şi la toate voluptăţile. Ne petrecem viaţa în invidie şi avariţie; şi fiindcă ne urâm mutual, suntem vrednici de pedeapsa lui Dumnezeu. Iată de ce a trimis seceta; El vrea ca prin pedeapsă să ne facă să fim mai buni. Atunci el ne va împlinii dorinţa, după cum spune cuvântul Scripturii: *Dumnezeu este aproape de cei care Îl cheamă în adevăr.*
- Da sfinte părinte, a răspuns mulţimea; dar tu roagă-te lui Dumnezeu pentru noi! Ştim că El îţi ascultă rugăciunile fiindcă El face voia celor care cred.

Insistenţele fiind din ce în ce mai mari Sfântul Eftimie a cedat. El a îndemnat mulţimea şi mai mult; după care luând cu sine pe părinţii prezenţi, el a intrat fără să promită nimic, în biserica lavrei. Acolo a îngenunchiat şi l-a rugat pe Dumnezeu să aibă milă de făptura lui *să viziteze pământul şi să dea ploaie.*"

"Pe cum sfântul se ruga, dintr-o dată a început să bată vântul; cerul s-a acoperit de nori negrii; ploaia cădea torenţială şi a început o furtună violentă." Era ploaia vehementă din sud-est care a penetrat pereţii cei mai puternici dar care a umplut cisternele în câteva ore.

"După ce şi-a terminat rugăciunea, sfântul s-a ridicat şi s-a dus la mulţime: iată Dumnezeu v-a ascultat rugăciunea şi va împlinit cererea. El a binecuvântat acest an mai mult ca restul. Aşa că fiţi atenţi şi faceţi foarte bine şi măriţi-L pe Dumnezeu prin milostenie."

"Apoi i-a lăsat să plece. Ploaia a căzut aşa de multă şi aşa de mult că sfântul a trebuit să întârzie mult în plecarea lui pentru marea solitudine. După cum a anunţat anul a fost cât se poate de binecuvântat."[285]

S-a apropiat vremea luptelor religioase care aveau să perturbe profund Palestina. Înainte să spunem de partea pe care a avut-o Sfântul Eftimie, biograful lui arătând un tabel al cunoştinţelor lui teologice, ni-l arată că era gata de luptă. El ne spune cum în acest suflet sfânt, o mare clemenţă pentru eretici se unea cu o ură viguroasă şi dură faţă de erezie.

---

[283] Cot., IV, Pp. 45.

[284] Se pare că el a obţinut o mare celebritate: « celeberrimus hujus regionis Saracenorum praefectus » (pag. 19). Sarazinii din contră sau mai bine spus din Palestina au avut mai mulţi filarhi cu mult înainte de Terebon. Am căutat în van la Caussin de Perceval o menţiune a filarhilor familiei lui Aspebet. Preţioasă dar foarte scurtă, indicaţia ofertă de Chiril de Schitopolis aduce puţină lumină: "istoria foarte obscură a arabilor din Siria."

[285] Cot., IV, p. 49-51.

"Stareţul Ioan, episcop şi solitar, scrie el, şi Ava Talaleu care în acel timp combăteau în lavra fericitului Sava mi-au adus aminte că prea fericitul Sava şi mulţi aţi bătrâni aveau mare admiraţie faţă de zelul arzând al marelui Eftimie pentru dogmele ecclesiale şi pentru dulceaţa cu care se pornea împotriva ereticilor. El le spunea că sfinţii detestă toate ereziile, fiindcă ele contestează adevărul credinţei; dar el avea ură în special pentru saşe. "

Dintre aceste erezii prima era cea a lui Origen, a lui Arie şi Sabelie. Ştim cum Sfântul Eftimie i-a tratat pe maniheeni. Din câte se pare origeniştii au avut câteva încercări asupra lui. Nu erau tumultoşii monahi de care am vorbit mai sus; aceştia au apărut mult mai târziu în Deşertul Ierusalimului; erau mai mult aşa zişi sfinţi care au venit din Cezarea Palestinei sau din împrejurimi şi care sub pretextul pietăţii au părut că vor să se pună sub patronajul Sfântului Eftimie cu visele lor despre existenţa sufletelor "monstruoasa restaurare, spune biograful nostru şi toate dogmele impioase care au ieşit din ea."[286] Sfântul nostru a cerut buni apostoli şi i-a trimis în împrejurimile Cezareii şi secta lor a dobândit mulţi aderenţi.

Eftimie a combătut erezia lui Arie şi Sabelie fiindcă prin mai multe căi, au ajuns să nege dogma Sfintei Treimi. După cum ne face să înţelegem biograful lui acest sentiment era fructul propriei lui educaţii teologice şi a evlaviei sale. Ridicat lângă Capadocia, într-un mediu monahal în care influenţa celor doi mari adversari ai arianismului Sfântul Grigorie de Nazianz şi Sfântul Vasile al Cezareii, era vie şi puternică, ei bine în tinereţe Eftimie a luptat contra ereziei lui Arie: "el a învăţat spune Chiril din Schitopolis, că trebuie să afirme unitatea Treimii şi Treimea în unitate; unitatea în divinitatea Lui, a substanţei şi a naturii şi nu a persoanei cum pretindea Sabelie; Treimea nu a naturilor sau a substanţelor cum voia Arie ci a ipostaselor sau a persoanelor. El a învăţat să unească raţiunea cu substanţa şi să împartă cauza cu persoana. El mărea o divinitate unică şi nedespărţită în natură dar în confuzia persoanelor în Tatăl, Fiul şi Duhul Sfânt."

Prin urmare nu a fost taina Sfintei Treimi ci taina lui Hristos sau a Întrupării, pe care marii controversialişti s-au angajat în Palestina unde trăia Sfântul Eftimie. Sinodul de la Efes a fost primit unanim în această ţară. Nestorienii nu erau decât într-un număr mic izolaţi şi fără biserică. În vecinătatea Calvarului, se spunea ca o voce, spusă de centurion: *cu adevărat acesta a fost Fiul lui Dumnezeu!* Sciziunile au început după Tâlhăria de la Efes. Urmând lui Iuvenalie, episcopatul palestinian în marea lui majoritate a îmbrăţişat erezia lui Eutihie sau forma pe care i-a dat-o Dioscor al Alexandriei. Formulei nestoriene care diviza pe Hristos în două persoane, monofiziţii diosocrieni se opuneau unuia care confunda cuvintele mai mult ca lucrurile fără să recunoască o singură natură în Fiul lui Dumnezeu făcut om. Formula ortodoxă mărturisea că în Hristos, cele două naturi sunt unite într-o singură persoană. Sfântul Eftimie admitea aceasta din urmă după cum spunea biograful lui şi care a triumfat în Palestina, după cum am spus foarte bine.

"Fiindcă este taina lui Hristos spune Chiril din Schitopolis, Eftimie a respins diviziunea lui Nestorii şi confuzia lui Eutihie. El a mărturisit cu evlavie unicitatea Cuvântului divin şi Sfânta şi de o fiinţă Treime şi care în zilele din urmă s-a făcut carne de la Duhul Sfânt şi din preacurata Maica Domnului Maria; care S-a făcut om, luat din Maria într-un fel inexplicabil; care este Domnul nostru Iisus Hristos, care este mărit cu Tatăl şi cu Duhul Sfânt. El a recunoscut un singur ipostas al lui Hristos compus din două naturi, divină şi umană. El nu a admis în Hristos o natură simplă şi unică după unire, cum spunea eronat Eutihie, nici două ipostase după dogma iudaică a lui Nestorie fiindcă el cunoştea foarte bine diferenţa dintre natură şi ipostas; el ştia că cuvintele natură, substanţă şi formă semnificau ceea ce este general şi comun; şi că ceea ce se desemna este singur în cuvintele ipostas şi persoană. Prin urmare acest sfânt a crezut că unirea s-a făcut după ipostas; într-un fel inefabil, în sens virginal; fiindcă aceea carne animată care a fost luată din Fecioara; a putut să fie a ipostasului Cuvântului şi nu numai după un suflet preexistent sau după o carne formată anterior. Nu se poate spune un alt Hristos şi un alt Cuvânt divin, după cum spun făcătorii de basme; există un sigur şi unul Fiu unic al lui Dumnezeu, Iisus Hristos Domnul nostru, fiindcă noi cunoaştem diferenţa celor două naturi unite."[287]

Cu adevărat, în acest moment lavra de la Sahel a fost în acest timp un gimnaziu al sfinţeniei, o şcoală a ortodoxei curate şi perfecte; pe care o vom vedea mai puţin cu ocazia evenimentelor de la Calcedon.

---

[286] După origeniști, suflete au existat mai înainte să fie unite cu trupul şi ele trebuie să expieze păcatele comise mai înainte. Origeniştii spuneau că chinurile iadului nu sunt eterne şi că chiar demonii vor fi reintegraţi în stadiul de dreptate.

[287] Cot., IV, p. 51-34. În această pagină de teologie condensată, se reflectă probabil o teologie mai puţin precisă, strict filosofică a unui călugăr faimos care a ilustrat Noua Lavră, care îl va dezola pe Leonţiu al Bizanţuklui. Chiril din Schitopolis a trăit în această lavră şi el a studiat lucrările care au devansat prin scris contra lui Nestorie şi Eutihie. Prin urmare nu avem motive să contestăm afirmaţia biografului nostru cu privire la subiectul conaşterii filosofice Sfântului Eftimie. Duhul serios şi pătrunzător al sfântului nostru nu ne-a lăsat să facem afirmaţii eronate; mai presus de orice a fost în fel ortodox că după formula obişnuită el a spus: *garda sus!*

CAPITOLUL 10

SINODUL DE LA CELCEDON 451

Nu fără o anumită solemnitate Chiril din Schitopolis abordează acest subiect: "când Eftimie avea 65 de ani, scrie el, s-a ţinut un sinod la Calcedon în care s-au găsit reuniţi mai toţi episcopii din lume."[288] Numărul episcopilor care au luat parte la sinod a depăşit 600; lumea pe care o reprezenta, Orientul şi Occidentul, a venit toată la marea Adunare dimpreună cu cei trei legaţi ai papei Sfântul Leon I şi unul sau doi prelaţi africani. Ceea ce a fost important pentru acest Sinod de la Calcedon a fost mai mult definiţia credinţei pe care a emis-o şi pe care au urmat-o.

Cu pacea onorabilă încheiată între Sfântul Chiril şi Ioan al Antiohiei în 433, după doi ani de la Sinodul de la Efes, nu s-a ajuns la nici un fel de neîncredere la cei care au urmat. Ambele tabere au ţinut la rândul lor *Anatematismele* Sfântului Chiril, voind să depăşească acest oraş şi altul pentru a se închide şi a se apăra. În acest condiţii, începutul ostilităţilor era de aşteptat pe termen scurt. În 441, arhimandritul din împrejurimile Constantinopolului, Eutihie a dat semnalul; era un bătrân avansat în zile care l-a stimat întotdeauna pe Sfântul Chiril şi care a crezut că se poate impune Sfântului papă Leon.

Ceea ce ştia el despre valoarea intelectuală şi morală a lui Eutihie, erezia pe care o susţinea a ajuns să îl pertube mult şi mai ales Biserica pe care Nestorie voia să o combată. Am spus mai sus care a fost eroarea care a condamnat-o Sinodul de la Efes şi cum se puteau salva proprietăţiile naturii divine şi naturii umane, Nestorie stabilind două persoane în Iisus Hristos. Bunul simţ popular care nu au fost prins în aceste semnificaţii a dus la concluzia că Hristos nu era decât un om pur şi că Nestorie avea pentru Fiul lui Dumnezeu sentimentele unui evreu. Luând ceea ce credea el că este centrul dogmei nestorienie, Eutihie afirma nu numai unitatea persoanei şi la fel de bine unitatea naturii în Hristos. Puternic în relaţiile lui anterioare cu Sfântul Chiril sau sfătuit de oameni abili, el s-a adăpostit sub autoritatea marelui episcop alexandrin cu care a vorbit, el la fel de bine, în cu totul alt sens, de natura unică a Cuvântului întrupat. Aceasta a fost ceea ce i-a stabilit soarta lui tristă şi cea a ereziei lui.

Prin urmare aceasta însemna să abuzeze de a crede că preocupările doctrinare puse în mişcare pe cont propriu de puternicul partid la care a fost ataşat numele de Eutihie. Patriarhul Constantinopolului Sfântul Flavian după ce a epuizat toate aceste metode dulci a condamnat pe 22 noiembrie 448, pe noul ereziarh şi l-a depus din demnitatea de arhimandrit şi de cinstea sacerdoţiului. Eutihie a recurs prin urmare la Hrisafie, ministrul lui Teodosie II şi la Dioscor, succesor al Sfântului Chiril pe tronul patriarhal din Alexandria. Eunucul Hrisafie a dispus la bunul lui plac de voinţa unui împărat mult prea slab şi o avariţie insaţiabilă i-a ţinut loc la patimile de care el era suspectabil: "fără să mai vadă uleiul cel bun al hirotoniei Sfântului Flavian şi ridicarea lui pe scaunul episcopal al Constantinopolului, spune istoricul Teofan, el i-a sugerat împăratului să ceară noului episcop o binecuvântare prezentă cu ocazia investiturii sale. Flavian a trimis ca eulogii pâini sfinte şi curate. Acest lucru nu a fost pe placul lui Hrisipie care voia aur. Episcopul a răspuns că el nu putea mai mult fiindcă avea nevoie de aur pentru vasele sfinte. De aici din partea celuilalt a ieşit un sentiment grav de disensiune. La rândul lui Dioscor a persecutat pe părinţi predecesorului său Sfântul Chiril şi le dorea bunurile lor... el nutrea ură faţă de Sfântul Flavian fiindcă el a dat ajutor la acei părinţi ai Sfântului Chiril."[289]

Teofan a văzut părţile mici ale unei mari chestiuni; prin urmare este cât se poate de adevărat că aceste patimi josnice şi meschine au intrat într-o anumită parte în acest mare conflict care avea să explodeze. Dar alte sentimente mult mai puternice şi mult mai profunde aveau să animeze pe patriarhul Alexandriei contra celui din Constantinopol. S-a dat ocazia de a prezenta asigurarea preponderenţei scaunului său; el nu a lăsat-o să scape. Dogma lui Eutihie se găsea într-o poziţie foarte puternică de a face din ea o armă şi a ataca adversarul. Flavian era originar din Antiohia sau mai bine spus el a avut mai mult tip sau probabil a păstrat mai multe simpatii faţă de Nestorie. În acelaşi timp Dioscor a ajuns la patriarhatul din Constantinopol şi cel din *Orient*. Dar el trebuia să îşi astrângă o armată. Eutihie a dat formula care va rămâne în tot partidul monofizit în tot acest timp: *două naturi mai înainte de unire; una singură după; în aceeaşi fel în care Hristos este unul cu două naturi.* Presat să spună ceea ce era unic în natura lui Hristos după Întrupare, Eutihie s-a simţit eliberat; în cele din urmă a sfârşit prin a spune că Hristos nu a fost în cele din urmă un om adevărat. Era la fel

[288] COT., IV, Euthym. vil., p. 54.

[289] P. G., CVIII, Chronogr. A. M. 5940, col. 258 et seq.

de bine opusul ereziei nestoriene; dar cea mai elementară logică forţa să se spună că umanitatea pe care am văzut-o în Hristos nu era decât o fantomă şi acest lucru era ceea ce prezentau eutihienii puri.

A merge pe această cale însemna să mergi spre înfrângere; formulată astfel, erezia lui Eutihie era o *prostie,* cum au spus ortodocşii din prima zi. Dar Dioscor voia să îi dea toate garanţiile raţiunii şi autorităţii; el a căutat în scrierile predecesorului său Sfântul Chiril. Cu multă bunăvoinţa el l-a lăsat pe Eutihie să divagheze cu uşurinţă; dar fără să recunoască în Hristos decât o singură natură, el a afirmat în El realitatea unui cărni animate. Opinia lui se baza mai puţin pe adevărul ortodox decât pe călugărul ereziarh şi într-o discuţie calmă şi imparţială s-a putut stabilii un acord. Dar nu era un acord în credinţa pe care o voia Dioscor; el voia să se angajeze în lupta contra Sfântului Flavian şi să îl învingă.

În aceste împrejurări Sfântul papă Leon i-a scris episcopului de Constantinopol pe 13 iunie 449 scrisoarea lui dogmatică şi cea care se numea *Tomul* în care a expus magnific doctrina ortodoxă a Întrupării. Toată această mare expunere se rezuma la această formulă care era la mijloc, ca adevărul între acele extreme şi opuse de Nestorie şi Eutihie: *o singură persoană în Hristos în două naturi.*

Bătălia – acest cuvânt nu a fost prea justificat de evenimente – avea să se dea la Efes. La cererea lui Eutihie, împăratul Teodosie II a ordonat ţinerea unui sinod în acest oraş. Adunarea s-a deschis pe 8 august 449; era compusă din cam 120 de episcopi. Iuvenalie a venit însoţit de 50 sau 60 de prelaţi palestinieni printre care Auxolaus sau Auxilas, succesorul lui Aspebet pe scaunul de Parembola. Dioscor a prezidat asistat de episcopul de Ierusalim. El a condus operaţiile cu o brutalitate şi violenţă care au făcut ca sinodul să primească numele de *Tâlhăresc.* Primul lui act a fost de a nu lăsa să fie citită Scrisoarea Sfântului Leon către Flavian. El a cerut episcopilor să gândească la fel ca Eutihie şi în acest mod să fie tratat el. Iuvenalie opunându-se primului l-a declarat profund ortodox demn de a conduce mănăstirea lui şi de a avea demnitatea de preot în Biserică.[290] Episcopul de Ierusalim a fost urmat de toţi membrii sinodului şi în special de mult prea slabul Domnus, patriarhul Antiohiei: "ai fost dus în rătăcire de trădători," i-a prezis Sfântul Eftimie; ceea ce a avut loc. Episcopii palestinieni au obţinut docil direcţia lui Iuvenalie pe care l-au considerat ca patriarhul lor. Nefericitul Auxolaus a emis votul lui în aceşti termeni: "îmi dau asentimentul şi consimt la tot ceea ce îi va place să decreteze pe acest subiect cuviosul arhimandrit Eutihie; cred că este just de a i se da rangul de preot şi conducerea mănăstirii sale."[291] Condamnarea Sfântului Flavian a realizat reabilitatea ereziarhului şi a continuat munca de fărădelege. A rămas ca a doua parte a profeţiei Sfântului Eftimie lui Domnus: "şi ei îţi vor lua tronul"; acestea au avut loc p 10 sau 11 august. Patriarhul Antiohiei care a cedat în faţa terorii unor astfel de membrii ai acestei adunări deplorabile, nu a găsit favoare în faţa lui Dioscor şi Iuvenalie. Acest ultim act a marcat sfârşitul celui de la doilea sinod de la Efes. Episcopii din Palestina au revenit pe locurile lor şi au instalat erezia lui Eutihie şi Dioscor.

Dezertarea lui Auxolaus i-a cauzat Sfântului Eftimie o durere inexprimabilă. Un cuvânt al biografului nostru ne face să înţelegem că la întoarcerea lui la Parembola, s-a petrecut o scenă teribilă în biserica de la Sahel sau poate chiar în cea a sarazinilor creştini. Eftimie putea vorbii liber contra episcopului provocator; la fel ca Sfântul Pavel, el a putut să spună acestor bieţi arabi că el i-a instruit în doctrina cea mai curată, i-a botezat şi i-a înconjurat cu cea mai tandră solicitudine; *chiar dacă aţi avea zece mii de stăpâni, «aveţi un singur părinte, eu, care v-am născut în Hristos!»* fără nici o îndoială că el le-a spus aceste lucruri care după 100 de ani solitudinea iudaică încă simţea iluminarea sfintei sale mânii. Auxolaus a murit din câte se pare de indignarea Sfântului Eftimie după cum se exprimă biograful nostru.[292]

Dioscor a triumfat şi cu el Eutihie. Teodosie II, protectorul abuzat al ereziei a luat ca unanimitate credinţa tăcută a episcopilor terorişti şi el a sancţionat printr-o lege a imperiului, lucrarea falsului sinod de le Efes. A murit pe 22 iulie 450. Marcian i-a urmat pe 24 sau 25 august în acelaşi an şi el s-a căsătorit cu sora lui Pulcheria. Marcian era ortodox; credinţa Pulcheriei era ortodoxă; ambii erau interesaţi de religie, după cum le scria Sfântul papă Leon având o solicitudine episcopală.[293]

Spre finele anului 449, Sfântul Leon a cerut şi a făcut să se ceară, dar în van lui Teodosie II, convocarea unui sinod în Italia pentru a remedia răul făcut de Sinodul Tâlhăresc de la Efes. Ascensiunea lui Marcian l-a făcut să trimită legaţi la Constantinopol, nu numai pentru a negocia un nou sinod dar la fel pentru a trata reconcilierea episcopilor

---

290 TILLEMONT, Mémoires, XV, p. 563.

291 Labre, Concil., t. IV, Col. 268, Paris, 1671.

292 Cot., IV, Euthym vit., p.55 : « Auxolao in indignatione Euthymii defuncto. »

293 Este o gândire care a revenit de mai multe ori în scrisorile Sfântului Leon către Sfânta Pulcheria şi Marcian; a se vedea între altele, ep.CXVI, cap. 1, col 1036, et ep. CXXXIV, cap. col. 4094. — P. L., t. LIV.

complici ai lui Dioscor şi să aducă pacea în Biserică. La rândul lui Marcian din primele zile ale domniei sale a manifestat voinţa de a se ţine un sinod ecumenic în Orient; este ceea ce a fost o consecinţă a actelor lui Eutihie; era ceea ce trebuia să fie cunoscut. Marcian a avut un sentiment foarte drept a anumitor exigenţe pe care Occidentul nu l-ar fi trecut nerecunoscut fără pericol; papa s-a plecat în faţa dorinţelor lui şi el a aprobat un sinod ecumenic în Orient.

Indicat la Niceea, sinodul s-a deschis nu departe de Constantinopol la Calcedon pe 8 octombrie 451. După cum am spus, episcopii au venit în număr foarte mare din toate părţile Orientului. Au prezidat legaţii Sfântului papă Leon. Iuvenalie a venit cu un număr considerabil de episcopi palestinieni. Pe calea lui în şase locuri la nord de Ierusalim el s-a oprit la o mănăstire eutihiană protejată de Evdochia, văduva lui Teodosie II: "neevlaviosul Iuvenalie, amintesc *Pleroforiile* a trecut pe lângă schitul lui Paul unde s-a dat pe lângă împărat şi l-a cinstit mult pe acest bătrân fiindcă a văzut că împărăteasa Evdochia avea mare încredere în el. El i-a spus: am trecut pe aici nu fiindcă am sperat să te văd; am mers la luptă şi ne aşteaptă exilul; sau mai bine spus am ajuns să pierdem noţiunea pe care o avem despre Dumnezeu, fiindcă ei ne-au cerut să răstălmăcim şi a nega credinţa Părinţilor noştri şi de a gândii la fel ca Simon Magul şi evreii că Mesia care a suferit pentru noi, nu este Dumnezeu. Roagă-te prin urmare pentru noi, o Părintele meu pentru ca bătrâneţea mea să nu fie batjocorită."[294]

Iuvenalie nu a putut să dea dovezi de eroism la sinod: prima sesiunea de pe 8 octombrie l-a abandonat pe Dioscor, el a mers să se pună în partea stângă a adunării lângă legaţii papei. Pe 13 octombrie, Dioscor care a refuzat să asculte de somaţiile canonice a fost depus. Pe 17 iunie în aceiaşi lună, principalii lui complici la Tâlhăria de la Efes, Iuvenalie al Ierusalimului, Talasie al Cezareii Capadocei; Eusebiu de Ancira, Vasile al Seleuciei şi Eustaţie al Berytei au beneficiat de indulgenţa papei şi a sinodului şi de asemenea din frica de a nu tulbura Biserica, prin măsuri de rigoare, într-o schismă mai mare ca precedenta, au fost iertaţi şi au avut o întâlnire cu alţi părinţi.

În aceiaşi zi, la deschiderea sesiunii, marile personaje care au reprezentat pe împărat la sinod, au reînnoit o cerere, pe care au adresat-o adunării pe 10 octombrie de a face o definiţie a credinţei: era dorinţa unei amintiri. Chiar înaintea deschiderii sinodului, Marcian a voit un decret care să tranşeze chestiunea doctrinei care să pună capăt disensiunilor şi să asigure pacea Bisericii şi Statului. Sfântul papă Leon gândea altcumva: simbolul de la Niceea, confirmat de sinoadele de la Constantinopol şi Efes au fost destul, a spus el; şi pentru ceea ce a fost taina Întrupări atacată de Nestorie şi Eutihie, el chiar a formulat semnificaţia Bisericii pentru acest punct în scrisoarea lui către Sfântul Flavian. Pe 17 octombrie această divergenţă de opinii s-a agravat mai mult ca niciodată: părinţii, legaţii papei mai întâi au refuzat să facă definiţia solicitată. Ei au aclamat Scrisoarea dogmatică a Sfântului Leon după care reprezentanţilor împăratului li s-a cerut să judece conform sinodului Niceo-constantinopolitan.

Prin urmare pe 22 octombrie printr-o reînnoire dificil de explicat s-a dat citite la sinod la o definiţie a credinţei redresate în zilele precedentele episcopului de Constantinopol. Legaţii papei şi-au arătat imediat rezervele lor faţă de acest proiect de decret; un anumit număr de părinţi nu au voit să îl accepte. Definiţia propusă a putut să primească o interpretare ortodoxă; dar ea nu a reflectat suficient semnificaţiile Sfântului Leon; ea a proclamat că Hristos are *două naturi,* εκ δυο φυσεως în timp ce Scrisoarea dogmatică adresată Sfântului Flavian afirma că Hristos este unul *în două naturi,* εν δυς φυσεσιν; monofiziţii se puteau acomoda la fel de bine ca ortodocşii. Acesta a fost în realitate un compromis; chestiunea dezbătută între partizanii lui Eutihie şi cei ortodocşi nu a fost tranşată şi uşa rămânea deschisă discuţiilor.

Reprezentanţii împăratului au făcut să se facă remarcată; sprjinindu-o pe cea a Părinţilor care au propus proiectul, el au cerut o definiţie a credinţei care să fie agreată de toţi. Majoritatea sinodului a protestat că ea a primit Scrisoarea Sfântului Leon, dar nu a schimbat cu nimic definţia "fiindcă ea conţinea totul." Fiind consultat împăratul a răspuns că el nu are nici o îndoială, nici o incertitudine, nici o disonanţă; dacă episcopii nu voiau să asculte de dorinţa sinodul va fi transferat în Occident: "eu ştiu la fel de bine, a spus el, că religiozitatea voastră nu a voit să se pronunţe clar aici cu privire la adevărata credinţă şi ortodoxie."

Un strigăt a ieşit de la toţi: "definiţia va rămâne cum este; cei care nu vor să o primească sunt nestorieni; să meargă să se plimbe la Roma!" Reprezentanţii împăratului au avut dreptate, prin calmul şi tactul lor şi a unei mari nerăbdări. Ei au sugerat la sinod gândul de a delega un anumit număr din principalii lui membrii pentru a rezolva un proiect al definiţiei care nu lăsat nici o incertitudine: "formula *a două naturi,* au spus ei este cea a lui Dioscor; cea a lui Leon era *în două naturi;* era loc prin urmare să se ştie cine îl preferă pe Leon şi pe Dioscor."

[294] Revue de l'Orient chrétien, t. III, 1898, p. 253.

22 de episcopi printre care şi Iuvenalie au plecat cu legaţii şi reprezentanţii împăratului în capela Sfintei Eufimia. Mai apoi au revenit cu o nouă definţie care era expresia foarte clară şi foarte netă a credinţei tradiţionale a Bisericii cu privire la taina Întrupării. Ea conţinea formula unui Hristos *în două naturi:* era sancţiunea dată de Sfântul papă Leon; opoziţie ireductibiă făcută de monofiziţi; în cele din urmă comentariul pe care l-a făcut Sfântul Eftimie cu puţin timp după, mărturisim că era ultima evidenţă. Este adevărat că textul grec pe care îl avem azi redeschide expresia *în două naturi,* εκ δυο φυσεων care oprise aproape totul; era o singularitate ciudată care a fost convenită să fie atribuită unei greşeli a copistului.

"Noua definiţie a credinţei semnate şi promulgate, ne spune biograful nostru, de doi ucenici ai marelui Eftimie care a luat parte la sinod, Ştefan episcop de Jamina şi episcopul sarazinilor Ioan s-au dus cu mare grabă să o spună maestrului lor. Se temeau să nu suporte, printr-o oarecare întârziere, care a făcut să vină peste Auxolaus asupra Tâlhăriei de la Efes. Părintele nostru Eftimie, după ce i-a primit, a luat definiţia şi ca un mare cenzor al drepturilor de gândire a aprobat mărturisirea de credinţă pe care o conţinea."[295]

În această circumstanţă, Sfântul nostru a acţionat la fel ca ortodocşii din timpul lui. Nu era încă momentul în care Sfântul papa Leon după ce a aprobat Sinodul de la Calcedon, i-a scris împăratului un omonim pe care el nu trebuia decât să îl susţină la acest sinod care a definit ireproşabil. La ora în care ne aflăm în viaţa lui Eftimie, aventura recentă a falsului sinod de la Efes, care a aruncat Palestina în erezie, îţi ţinea sufletul pregătit. Reîntoarcerea lui Auxolaus i-a dat o decepţie amară: ce ar fi putut să înţelegă cei doi ucenici care au revenit precipitaţi de la Calcedon? El nu cunoştea *istoria* si nodului care a venit la punctul final; după câteva săptămâni el a spus că el nu cunoaşte încă toate detaliile sale. Prima lui mişcare după ce a văzut stânjeniţi pe cei doi episcopi, a fost de a lua definţia dogmatică pe care au prezentat-o, de a fi citită şi de a o găsii conformă cu îndrumările Bisericii care să o aprobe.

"Când am aflat în deşert, spune biograful nostru, că marele Eftimie a aprobat profesiunea credinţei, trebuie să se înţeleagă că la fel au făcut toţi călugării ca el; dar Teodosie, călugăr prin obişnuiţă, în realitate persecutor a lui Antihrist, a împiedicat-o."[296]

Un singur călugăr a ţinut-o sub control, la fel de bine înainte de Sinodul de la Calcedon, sfântul egumen de la Sahel; acest episcop unul dintre cele mai considerabili din viaţa Sfântului Eftimie, merită să fie menţionat. Acţiunea la care a fost în Palestina atât de promptă şi puternică şi care a cuprins în câteva săptămâni laicii şi clericii, pe împărăteasa Evdochia care era atunci la Ierusalim şi un anumit număr de episcopi care nu au venit la sinod, au fost după cum era natural, puternic judecaţi divers de ortodocşi şi monofiziţi. Primii au avut pe bună dreptate un motiv pentru unul dintre cei mai periculoşi duşmani ai credinţei; cei din a doua categorie l-au numit "un episcop cu zel şi sfânt, plin de toate desăvârşirile apostolice."[297] Toţi au recunoscut că el a fost sedus de propriul lui interes. Flexibil sau violent uneori, a folosit cu abilitate linguşirea sau cele mai rele metode. El a încercat să îl câştige pe Sfântul Eftimie prin prima metodă; după cum am spus; mai apoi a recurs la calomnie, la crimă şi incendiere pentru a deschide calea către putere. Dacă el insinua favoarea împărătesei Evdochia, el nu s-a dat înapoi să o atace pe împărăteasa Pulcheria şi Marcian. Cel mai mult l-a atacat pe Iuvenalie; el s-a ridicat contra episcopului legitim al Ierusalimului populaţia Oraşului sfânt şi a stat doi ani pe acest scaun. Călugării au ajuns să condamne greşelile lui; dar au rămas fascinaţi de el. Printre ei erau oameni evlavioşi şi austeri ca Sfântul Gherasim, Gherontie şi Romanus.

Indiferent cât de ciudată a fost această afacere în statul Palestinei, în acest moment, a dat o explicaţie mai mult decât activitatea călugărului Teodosie. La fel ca toate marile mişcări populare sau idei care sunt în joc, aceasta a fost pregătită mult timp. În 451 ne-am ridicat în picioare la Ierusalim pentru a învinge erezia monofizită; dar după doi ani erezia monofizită a recucerit Palestina. După Teodosie s-a lansat anatema contra Tomului Sfântului Leon pe care a stat ca pentru fundament toată definiţia dogmatică a sinodului de la Calcedon; dar înainte de sinod, episcopul Ierusalimului a condamnat scrisoarea Sfântului Leon în termenii care au trecut dincolo de extremităţile solitudinii monahale: "cel care aderă la această Scrisoare, spunea Iuvenalie, care este ca a lui Simon Magul şi a trădătorului Iuda, trebuie mai apoi să meargă să se taie împrejur ca evreii."[298] Sinodul de la Calcedon a fost considerat ca o lucrare de opresiune şi tiranie; era la fel de bine acelaşi episcop care a mers ca la luptă şi care acum era victimă. În cele din urmă,

[295] Cot., IV, Euthym. vil, p. 54-55.
[296] Cort., IV, ubi supra.
[297] Plérophories, p. 31.
[298] Id., p. 339. Se poate după cum am văzut, să constatăm veracitatea acestor mărturii; dar nu se poate constata din nefericire erezia lui Iuvenalie mai înante de Sinodul de la Calcedon.

în cei doi ani care au venit după triumful falsului sinod de la Efes, Palestina era un refugiu asigurat pentru călugării monofiziți care au venit din diversele puncte ale Orientului. Mai mult mănăstiri, focare are ereziei, ca cele ale lui Romanus la Tecoa, s-au stabilit sub ochii episcopului din Ierusalim şi principalii demnitari ai ordinului monastic: Elpidie, Gherontie, Romanus şi Marcian au fost eutihieni declaraţi.

Revolta nu aştepta pentru a izbungii decât o ocazie şi un şef; au găsit şi pe una şi pe alta în definiția calcedoniană şi în călugărul Teodosie. Acesta s-a ţinut departe de sinod; se dusese la posturile de ascultare; el a văzut fluctuaţiile care s-au făcut în ziua în care primele sesiuni ale Marii adunări au avut loc; el a înţeles în abandonul dezbaterilor particulare, cuvintele vii ca cele care au luminat încă odată pe alţii la sinod. Luând ca complice ceea ce putea să fie o parte a unei majorități a unei tentative de împăcare, el a crezut un moment că sinodul, în favoarea unei formule ambigue urma să acopere dogma monofizită. În scurt lui i s-a părut că majoritatea de la Calcedon va continua şi va consacra lucrarea celui de la doilea sinod de la Efes, dacă nu prin violenţă cel puțin prin diplomație.

Dezamăgit de definiția credinței, Teodosie a renunţat brusc la Calcedon strigând trădare şi a venit repede la Ierusalim. La puțin timp după, adică în decembrie 451, Iuvenalie a recâştigat Oraşul sfânt. Aici el era în posesia patriarhatului său. El s-a oprit la Cezarea Palestinei. O grămadă de călugări, care îi aveau conducători pe Teodosie, Romanus şi Petru Iberianul au mers în faţa lui şi s-au unit în acest oraş: "acolo a avut o întâlnire dintre monofizitul Ioan de Maiouma,[299] o controversă între părinți şi impiosul Iuvenalie; şi prea fericitul Teodosie pe care mai apoi ortodocşii l-au numit episcop de Ierusalim, i-au reproşat cunoscând cauza trădării de la Calcedon, fiindcă el a fost de faţă acolo şi era la curent cu totul; el le-a descoperit la toți ipocrizia şi lui trădarea lui Iuvenalie. Acesta iritat a dat ordin unui om din Ancira pe care îl ştia să îl trateze pe Teodosie ca un perturbator şi rebel." Datorită intervenţiei lui Petru Iberianul, Teodosie nu a fost arestat.

Acesta a fost stadiul spiritual în lumea monahală de la Ierusalim în decembrie 451. Încă odată, cea mai mare parte a călugărilor erau evlavioşi şi austeri, dar nu smeriţi şi docili. Cu o îndrăzneală pe care doar o orbire foarte reală o poate tempera, ei nu s-au mai opus partidului lor, *partid al călugărilor* şi aceştia pe care i-a numit după cum am văzut în primul capitol al acestei istori, *partidul episcopilor,* adică a Bisericii.

Cu totul altele au fost dispoziţiile Sfântului Eftimie la Sahel şi a Avei Ghelasie la Nicopolis. În cursul întrevederilor lui cu episcopul Ştefan şi Ioan, Eftimie a ajuns să fie informat de oscilaţiile care la Calcedon, au precedat definiția dogmatică; dar el ştia că Dumnezeu are în mâinile Lui inimile şefilor popoarelor şi le poate întoarce cum vrea. El a fost fericit de reîntoarcerea lui Iuvenalie la ortodoxie; şi departe de a îl acuza de trădare pentru că s-a mobilizat cu Biserica şi Sfântul papă Leon, care i-a dat în lavra sa după cum am spus la fel de bine, un azil contra furorilor intrusului Teodosie.

La rândul său, la est de munții Iudeii, Ava Ghelasie, la fel de bine iluminat de Dumnezeu şi fii docili ai Bisericii, au reuşit să disipeze toate sofismele ereticilor şi în ciuda la toate violențele acestora pe care le foloseau contra lui, el a rămas ferm în credinţă: "Teodosie, spune o mărturie monahală, Teodosie cel care a patronat schisma lui Dioscor în Palestina... s-a precipitat împotriva lui Ghelasie în mănăstirea lui şi s-a dus să vorbească cu el contra Sinodului care după el a confirmat dogma lui Nestorie. El a sperat că îl va prinde în eroare şi schisma lui. Dar văzând maşinaţiile lui şi condus de pronia divină, Ghelasie a pătruns în sentimentele lui rele şi în loc să se lase cucerit de cuvintele eretice, la fel ca restul călugărilor, el le-a condamnat încât a strigat la ei... Confuz, Teodosie a plecat spre Oraşul sfânt."[300]

Călugărul revoltat s-a precipitat şi a precipitat pe toți probabil fiindcă avea un presentiment că timpul lui se apropia de final. El a revenit la întrevederea de la Cezarea. De-a lungul călătoriei sale, grupul care îl însoţeşte creşte la număr, adăugându-se la hoţi şi proscrişi. El a atacat Oraşul sfânt unde Iuvenalie l-a precedat. Stăpân peste Ierusalim al a reprimat prin moarte şi incendiu orice tentativă de rezistenţă. Populația laică şi monahală şi cea i episcopilor palestinieni care au rămas ataşaţi ereziei monofizite, l-au instalat pe tronului Sfântului Iacob: "nimeni nu a mai putut spune nimic sau a se opune sfinților," scria autorul *Pleroforiilor;*[301] Teodosie s-a asigurat de acest lucru.

[299] Plérophories, p. 368.
[300] Cort., 1, Apophthegmata Patrum, p. M4-H5.
[301] S 56, p. 368.

Ordinea domina la Ierusalim spre sfârşitul lui 451 şi Iuvenalie era prizonier. "El a reuşit să scape, spune istoricul Teofan, şi s-a refugiat în deşert cu Domnus care era acum episcop de Antiohia."[302] Domnus, după cum aflăm de la Chiril de Schitopolis, a revenit la Sfântul Eftimie să îşi expieze păcatele şi greşelile. Prin urmare la lavra din Sahel Iuvenalie a găsit un loc de şedere temporal. Mai puţin de trei ani au trecut de când l-a dus pe Domnus la Sinodul Tâlhăresc de la Efes. Amintirea executorului şi a victimei sale nu putea să fie pentru slabul dar dedicat patriarh al Antiohiei, modul de a se expia; dar maestrul lui totuşi i-a apreciat meritele.

Eliberat de prezenţa episcopului legitim al Ierusalimului, Teodosie dispunea de Oraşul sfânt şi în Palestina în care era stăpân absolut: "poporul spunea totdeauna, Ioan de Maiouma, mergea cu mare zel şi s-a apropiat de el fiindcă el era plăcut de toată lumea."[303] "Oraşele din Palestina, scria istoricul Evagrie, cerea episcopi."[304] Aceste oraşe au fost cele care la care episcopii s-au aliat cu Sinodul de la Calcedon. Mai rămâneau să fie cuceriţi doi călugări pentru ca victoria lui Teodosie să fie completă. Ameninţările şi tratamentele lui rele au ajuns la Ava Ghelasie: "nu ştiu de un alt episcop al Ierusalimului decât Iuvenalie,"[305] a răspuns neînfricatul bătrân. Intrusul s-a întors atunci contra Sfântului Eftimie; această cucerire care le-a depăşit pe restul a fost de fapt o uzurpare.[306] L-a invitat pe sfântul egumen să vină să îl vadă; Eftimie a refuzat. El i-a trimis doi de ai săi, doi şefi ai ordinului monastic, Elpidie călugărul şi succesor al Sfântului Passarion şi Gherontie, care i-a urmat Sfintei Melania cea Tânără la guvernarea mănăstirilor lui.

Cei doi trimişi au voit să îl convingă pe marele Eftimie să se alăture uzurpatorului. Sfântul i-a refuzat: "lui Dumnezeu nu îi place, a spus el, să îmi dau asentimentul ucigaşilor şi erorii lui Teodosie! Ar trebuii, le-a răspuns el, la cei doi delegaţi, ca noi să îmbrăţişăm dogma lui Nestorie confirmată la sinodul de la Calcedon prin formula *în două naturi?* În care parte a Sfintelor Scripturi sau la Părinţi găsim cum spune sinodul, că trebuie să Îl mărturisim *pe Hristos în două naturi?* Nu cunosc acest detaliu, a răspuns sfântul, toate discuţiile care au fost făcute la sinod, nici tot ceea ce s-a făcut; dar în ceea ce priveşte definiţia nu îi găsesc nici o eroare; aceasta a fost credinţa celor 328 de Părinţi de la Niceea şi am făcut profesiunea de a o urma şi păstra; ea cere la fel de bine să urmăm pe cei 155 de Părinţi de la Constantinopol şi pe cei de la Efes care l-au condamnat pe impiosul Nestorie. Ea l-a numit pe Chiril din Alexandria frate de arme şi i-a dat titlul de Maestru al adevăratei credinţe; ea proclamă sfânta feciorie a Maicii Domnului şi a luat din carnea ei; ea atribuie lui Hristos două naşteri, una din Tatăl dincolo de timp şi incorporală, şi alta Fecioare Maria, în vremuri şi cu un trup animat; în cele din urmă ea a făcut profesia de a recunoaşte un singur Hristos *în două naturi* după conceptul perfect al divinităţii şi al umanităţii; aici s-a adăugat; *fără amestecare, fără schimbare, fără împărţire şi fără despărţire*. Definiţia a ajustat aceste expresii să aibă curajul de a diviza sau separa inexplicabila şi inseparabila unire făcută în sânul matern după ipostas şi din cauza acestora să afirme Cuvântul lui Dumnezeu care s-a făcut carne după covertire sau declarând că această carne a Fiului unic şi consubstanţial divinităţii sau care fără să vrea să mărturisească unirea Cuvântului cu carnea, au imaginat această monstruozitate a unei concreţiuni, a unei confuzii sau a unei consubstanţieri. Aceasta în cele din urmă, a afirmat că natura divină sau natura umană au devenit o singură natură, de acel fel de care putem să spunem că nu putut să susţină că Hristos a fost pasibil din cauza divinităţii şi că a fost impasibil din cauza umanităţii. Aceasta pentru a exprima o idee exactă că sinodul a inserat aceste cuvinte: *în două naturi;* departe pentru a lua parte în Hristos la două părţi separate, el a mărturisit că este acelaşi în doi şi că doi sunt în unul. Prin urmare, fiindcă noi înţelegem să semnifice pe Hristos *în două naturi* noi nu credem nul că a introdus o diviziune şi nici o separaţie în unirea ipostatică compusă a lui Hristos, ci că el a voit simplu să exprime diferenţa acestor două naturi, conforme acestui cuvânt al Sfântului Chiril al Alexandriei pe care diferenţa de naturi nu a suprimat-o prin unire.[307]

---

[302] P. G., t. CVIIT, Col. 273. Nu este sigur dacă Domnus se găsea la Ierusalim la finele lui 451 şi a fugit din acest oraş cu Iuvenalie pentru a câştiga deşertul după cum se pare că a crezut Teofan. El era deja la vechea lui lavră, după Sfântul Eftimie, unde s-a refugiat episcopul de Ierusalim.

[303] Plérophories, p. 341.

[304] P. G., t. LXXXVI, col. 2543.

[305] Cot., 1, Apophtheg., p. 416.

[306] « Theodosius vero, uterat callidus, hunc utpote percelebrem accersivit » (COT., IV, p. 56).

[307] Cot., IV, p. 56-58. Există mult loc de remarcat insistenţa cu care Sfântul Eftimie a amintit o formulă; *în două naturi* care se găseşte în definiţia de la Calcedon. În rest, delagaţii lui Teodosie au făcut remarca că primii şi care au luat pretextul de a acuza de nestorianism sinodul de la Calcedon. Toţii monofiziţii au respins-o cum au fost Elpidie şi Gherontie. Trebuie să recunoaştem încă odată *copiştii* care au glisat formula *în două naturi* în textul grec care este actual în Actele sinodului de la Calcedon, care a fost o distregere puternică...

Această muncă a fost scrisă după cum am văzut de un fascicol primit de la Corpus Scriplorum Christianorum Orientalium édité par MM. Chabot, Guidi, Hyvernat et Carra de Vaux (Paris, Imprimerie nationale, 4908). Fascicolul nostru conţine prima parte din Vitæ

Ava Ghelasie la Nicopolis l-a respins pe Teodosie: "nu am timp să te ascult," i-a spus Sfântul Eftimie la Sahel, tratându-şi cu cea mai mare atenţie interlocutorii. Aceştia în ciuda erorii erau oameni respectabili; ei exercitau asupra călugărilor palestinieni o mare influenţă; Eftimie credea fără nici o îndoială că dacă i-ar fi adus înapoi, el ar fi putut să îi cucerească pe cei care au ca intrus pe Teodosie care i-a făcut să cadă. Previziunile lui au fost departe de a se realiza. Elpidie, suflet suplu şi cultivat, a găsit că sfântul "a vorbit bine şi cu evlavie"; dar nu are curajul să tragă concluzia care se impune şi el nu abandonează partea lui Teodosie deşi el a fost izgonit din Ierusalim. În ceea ce îl priveşte pe Gherontie, nimic nu s-a potrivit; evlavios, dar fără bun simţ, ca fiind unul care avea mai multă dreptate decât smerenie,[308] el şi-a păstrat opinia lui. Având darul lacrimilor, acest ierusalimitean, asupra căruia Sfântul Eftimie avea puţină influenţă mai mult ca asupra Sfintei Melania, a continuat până la moarte să plângă păcatele lumii şi se acuza Biserica de obstinaţia lui.

Cei doi delegaţi are au avut puncte de vedere divergente, s-au întors la Teodosie şi i-au dat răspuns despre misiunea şi eşecul lor. Departe de a se descuraja, uzurpatorul s-a prins în joc; în tot deşertul Ierusalimului, numai mănăstirea Sfântului Eftimie a rămas în dreapta credinţă: o voit să o înăduşească. Nu a vorbit de violenţe; Teodosie trebuie să îl fi cunoscut pe marele egumen din Sahel pentru a fi sigur că nu va folosii această metodă. El a crezut că îl poate cucerii prin a îl flata, mari promisiuni, într-un cuvânt prin tot ceea ce s-a pliat cu caracterele cum au fost cel al lui Elpidie şi a altor călugări sau clerici din Ierusalim şi Palestina. Prin urmare a urmat un întreg curs de solicitanţi trimişi pentru a câştiga adeziunea lui Eftimie. Biograful nostru ne-a reprezentat aceasta sub imaginea unei scântei la care lavra a rămas fidelă adevărului; putem să îl vedem aici pe sfânt ca o piatră ce nu se sparge: "prin urmare în cele din urmă această imprudenţă extraordinară a lui Teodosie, ei bine Marele Eftimie, a spus Chiril, s-a reunit cu Părinţii şi le-a recomandat să evite comuniunea cu apostatul şi să se retragă în mare solitudine."[309]

Informaţi de plecarea lui, mai mulţi anahoreţi au venit şi s-au alăturat lui la Rouba. Aceştia nu au fost câştigaţi la erezia monofizită prin favorurile lui Teodosie ci prin modul felului cum au auzit despre istoria Sinodului de la Calcedon. Printre ei să găsea Sfântul Gherasim. Aceste suflete abuzate mergeau după un instinct al Duhului lui Dumnezeu spre Sfântul Eftimie, ca medicul lor. După multe întrevederi cu privinţă la credinţă, după mai mult timp Gherasim a fost convins. Monofizit, el nu mai putea comunica cu Eftimie; un sfânt care îşi trata trupul cu cea mai mare asprime, care petrecea noaptea în rugăciune, ale cărui gânduri toate erau la cer; s-a pus pe altarul pe care alt sfânt sacrifica Victima divină pe care amândoi o iubeau cu o iubire egală. O părere greşit înţeleasă nu putea dura; Eftimie a terminat prin a îl câştiga pe marele şi simplul Gherasim: „el l-a convins, ne spune din nou biograful, de a primii Sinodul de la Calcedon şi să iese din comuniunea cu Teodosie. El a câştigat la fel de bine alţi anahoreţi care erau cu el, Petru zis Turnitul, Marcu Iulion şi Silvian."[310]

CAPITOLUL 11

ÎMPĂRĂTEASA EVDOCHIA 400(?)-460

Împărăteasa Evdochia a apărut în istoria Sfântului Eftimie spre 456, când sub direcţia marelui anahoret ea a abandonat schisma monofizită şi a reintrat în comuniune Bisericii Ortodoxe.

Aelia Evdochia Augusta, ateniană din naştere, era fiica unui filosof numit de unii Leonţiu şi de alţii Heraclit. Ea a fost mai înainte păgână şi se numea Atenais. Botezată şi denumită Evdochia ea s-a căsătorit pe 27 iunie 421 la

---

Virorum apud monophysitas celeberrimorum, traducerea latină în siriacă de E. W. Brooks. Viaţa lui Ioan de Tella scrisă într-un mic volum Ioan episcop de Tellas, din vremurile lui Efrem patriarh al Antiohiei (527-545) a fost una dintre cele mai ferme susţineri ale ereziei monofizite: "ceea ce face episcopul, spune autorul Vieţii sale, succesul prea fericitului împărat Anastasie care a persecutat mult Biserica lui Hristos şi care a cerut ca toţi preoţii să primească Sinodul de la Calcedon la fel ca definiţia lui cu adăugarea pe care a făcut-o acestei definiţii contra adevărului" (p. 33). După ceremonia instalării sale, "Ioan a povestit pentru urechile sale toată istoria Sinodului de la Calcedon. A vituperat Sinodul, prin definiţia lui la *adăugarea* şi Tomul lui Leon al Romei" (p. 36). Adăugarea care după monofiziţi a fost făcută la definiţie a fost formula înseşi *în două naturi.*

[308] « Ego pauper sensu. » Vif. S. Melaniae, p. 4, apud Card. RAMPOLLA.

[309] Cot., IV, Euthym. vil., p. 59.

[310] Cot., IV, Euthym. vit., p. 60.

Constantinopol cu împăratul Teodosie II, nepotul lui Teodosie cel Mare.[311] A avut o fiică, probabil unicul copil născut din această unire în 422; căreia i-a dat numele de Licinia Eudoxia.

Cei mai gravi istorici au celebrat frumuseţea Evdochiei, elocinţa ei firească şi talentele poetice. Devenită împărăteasă, ea a consacrat poeziei orele ei libere; era un nou şarm pentru soţul ei imperial care trebuia să ridice la cele mai mari funcţii ale magistraturii pe poetul Cyrus. Lungile fragmente ale unui poem în cinstea Sfântului Ciprian al Antiohiei au făcut-o pe graţioasa suverană să intre în Patrologia Greacă; sunt singurele rămăşiţe ale operei ei poetice; "o perlă de mare preţ"[312] depusă în mâinile regale pe faţa unui martir.

Foarte străină din câte se pare de afacerile publice;[313] Evdochia nu a slujit niciodată puterii de a face bine în jurul ei. Bunătatea dar şi libertinajul au fost fără îndoială trăsăturile principale ale caracterului ei. Fraţii ei Gesius şi Valerian au beneficiat primii de indulgenţele ei după ridicarea pe tron. Având din câte se pare anumite resentimente ei au fugit în Grecia, patria lor; Evdochia a trimis după ei, i-a consolat cu cuvinte iubitoare şi i-a dat lui Gesius prefectura Illriei şi lui Valerian slujba de mare Maestru al Oficiilor.

Pe 2 ianuarie 423 Evdochia a fost declarată Augusta. În 424 Teodosie şi împărăteasa şi-au logodit fiica lor cu tânărul Valentinian care a fost proclamat Cezar în chiar acel an şi împărat în Occident în anul care a urmat. În cursul anului 436, Volusian, bătrânul prefect al Romei, unchiul Sfintei Melania cea Tânără, a mers la Constantinopol cerând oficial, pentru stăpânul lui Valentinian II, mâna fiicei Evdochiei. Căsătoria a avut loc în capitala Orientului pe 29 octombrie 437.

În timpul sejurului lui la Constantinopol, Volusian i-a scris nepoatei sale pentru a venii să îl vadă. O iubea cu tandreţe; ea era ultima scânteie din marele *neam* al Valerilor: "Ah! Dacă ai ştii, a spus el capelanului Melaniei, cum a fost ea ridicată din tot neamul nostru şi îngrijită; ca pupila ochiului, ca trandafirii şi crinii când încep să înflorească![314]" Nepoata lui Valerie, cea mai bogată patriciană din lumea romană, a făcut averea ei milostenie şi s-a făcut săracă şi cerşetoare pentru Iisus Hristos în 436, trăind ca monahie în mănăstirea ei de pe Muntele Măslinilor din Ierusalim.

Volusian era încă păgân; Melania îl dispreţuia; voia să îl aducă la Hristos; ea voia după cum a spus după câteva momente înainte de moarte ca după ce a trăit aici jos în glorie şi cinste, ar fi fost frumos să intre în Împărăţia Cerului.

Sfânta va sosii la Constantinopol spre sfârşitul lui decembrie 436. Urmărită de împărăteasă, ea a avut mângâierea de a face să dea botezul unchiului ei. Bătrânul magistrat până la urmă a cedat îndemnurilor nepoatei sale: "nu este nevoie, i-a spus el, ca alţii să se ocupe de aceasta; voinţa şi cuvintele tale dulci îmi sunt destul." Bolnav de mai multă vreme, Volusian a primit vizita Evdochiei care s-a aşezat la capul ei cu Melania. El a primit în faţa ei trupul Domnului şi pe 6 ianuarie, ziua Bobotezei, el a mers la Dumnezeu asistat de nepoata lui care i-a spus promisiunile divine.

Nimic nu o mai reţinea la Constantinopol şi sfânta a voit să facă o panidihă pentru unchiul ei şi să revină la mănăstirea ei din Ierusalim. Împăratul şi împărăteasa pentru a o mai ţine cu ei i-au spus de severitatea iernii aceleia; ea a ajuns să plece spre mijlocul lui februarie. Fiindcă cuplul imperial a plecat în concediu, ea i-a cerut lui Teodosie să o preseze pe Evdochia să vină la Ierusalim să se închine la Locurile Sfinte.

A fost în 438 când împărăteasa a făcut această călătorie; a fost triumfătoare. Evdochia s-a oprit în Antiohia unde de mai multe secole era o numeroasă colonie greacă. Suverana avea atunci 37 sau 38 de ani. Aşezată pe un tron sclipitor de bijuterii, cu bentiţa imperială înconjurându-i părul cu reflexii aurii şi cu chlamysul aşezat peste umeri, ea s-a adresat Senatului şi mulţimii cu un discurs pe care l-a încheiat-o cu acest vers din Homer: "sunt din sângele vostru şi sunt glorificată!" I-au răspuns acclamaţii imense. I s-a făcut o statuie de alamă care a fost pusă în muzeu şi o statuie aurie care a fost pusă în Senat.

Din fundul mănăstirii sale şi în timpul botezului unui mic loc mucenicesc sau loc de rugăciune în care a voit să îşi doarmă somnul de veci cu Albina, mama ei şi soţul ei Pinian, Melania a aflat că Augusta era în Antiohia. A voit să îi iese în întâmpinare: "noi trebuie, le spunea la monahiilor dimpreună cu ea, să purtăm pe umerii noştri mulţumirea în faţa lui Dumnezeu că ne-a dat o regină aşa evlavioasă şi fidelă."

---

311 Cronicarii secolului al VII-lea au publicat un roman întreg despre Evdochia şi căsătoria ei cu Teodosie II. Îl putem găsii între altele în acest fel în gazeta care este *Chronicon Paschale* (P. G., XCIH, col. 792 et suiv.). Este de remarcat că scriitorii latini tac mai puţin cu privire la aceste detali picante.

312 La fel de bine poemul Evdochiei a fost calificat de editorul ei în P. G., t. LXXXV.

313 « In rudém et inexpertem (Eudociae) animum sese primum insinuat (Chrysaphius) » (P. G., CVIII, Theoph., Chron., col. 258).

314 Citatele împrumutate din Sfânta Melania sunt împrumutate din Viaţa lui originală publicată în frumoasa lucrare a cardinalului Rampolla; Santa Melania Giuniore, Roma, 1905.

Întâlnirea a avut loc la Sidon. Evdochia a primit-o pe Melania cu o cinste tandră: "eu nu vin singură, a spus ea, pentru a realiza la Sfintele Locuri voia ta a de a vă cunoaşte,[315] dar pentru mă bucura de prezenţa ta şi de compania ta." Pogorârea consulilor romani, în faţa ei care era îmbrăcată în haina ei sărăcăcioasă monahală, a mulţumit-o pe radioasa suverană şi a îndemnat-o să facă multă rugăciune şi acte de caritate.

După ce şi-a împlinit voia, împărăteasa a revenit impresionată de sfânta ei prietenă. Ea a vizitat mănăstirile ei, oferind peste tot cele mai mari atenţii. La mănăstirea bărbaţilor ea şi-a dat seama că trebuie să construiască un mic martirion; ea a cerut să se grăbească cu munca după care ea putea asista dedicarea locului de rugăciune. Acest lucru s-a făcut după cum a dorit ea: pe 16 mai 439. Sfântul Chiril al Alexandriei la solicitarea Sfintei Melania a adus moaştele. Aşa a fost construit micul martirion în care descendentul Valerie, devenită săracă pentru Hristos, alţi câţiava pe care fiica filosofului atenian Leonţiu venită împărătească, a construit şi a realizat prin libertate după cum mărturiseşte o inscripţie plasată pe peretele locului de rugăciune.

Marele patriarh alexandrin a venit la Ierusalim în anul precedent la cererea lui Teodosie, pentru a o asista pe împărăteaasă în împlinirea voii sale şi a tuturor lucrurilor bune pe care voia să le facă. Cu o zi înainte de dedicarea bisericii Melaniei 15 mai, el a dedicat prezenţa la mai mulţi episcopi egipteni care l-au însoţit în Ptina, frumoasa biserică pe care Iuvenalie, datorită susţinerii financiare a Evdochiei avea să fie construită *spre partea nordică* în cinstea Sfântului Ştefan, în locul în care primul mucenic şi-a dat lui Hristos mărturia sângelui lui. Această biserică atribuită Evdochiei a fost cauza concurenţei prin care ea nu a putut lipsii să dea episcopului de Ierusalim, fie fiindcă suverana a făcut totul pentru a cucerii prin prezenţa ei în Oraşul sfânt, pentru a redeschide rămăşiţele sacre ale protomartirului. Moaştele Sfântului Ştefan descoperite în 415 la Cafargamala, au fost depuse în biserica superioară, sfânta biserică din Sion; de acolo au fost transportate în biserica din nord unde Sfântul Chiril a făcut depunerea solemnă pe 15 mai 439.[316]

După ce a făcut donaţii peste tot la toate bisericile şi locaţiile religioase din Ierusalim, Evdochia a părăsit Oraşul sfânt. Melania a însoţit-o până la Cezarea. Revenită la mănăstirea ei, "s-a rugat ca regină să revină în pace la rege. Prin urmare cu câteva zile mai apoi, ea a aflat că suverana a ajuns sănătoasă şi bine la Constantinopol, mulţumindu-i lui Dumnezeu că a făcut atât de multe fapte bune."

---

315 "Teodosie… a trimis-o pe Evdochia la Ierusalim pentru a se achita de datoria prin care era obligat la această călătorie în caz să îşi va vedea fiica măritată." (Tillemmont, Hist. des Emp., VI, p. 80, Venise [1739].)

316 Nu pretindem că ne pronunţăm *ex cathedra* cu privire la acest punct al istoriei; aceste aluzii nu ne convin în nici un fel; nu facem o rugăminte *pro domo*; o anumită independenţă nativă ne pune suficient la adăpostul acestor preocupări. Noi voim doar să spunem cum textele ni se par că se leagă unul de altul şi ceea ce ne pare că a fost coordonarea lor naturală şi logică. Sfântul Chiril a călătorit la Ierusalim; chiar el atestă acest lucru Epist. LXX (olim LIT) (P. G., LXX VII, col. 541) —; "într-o călătorie care a făcut-o la Ierusalim" spune Tillemont (Mémoires, XIV, p. 639); acest timp a fost pentru Tillemont anul 438. Un scriitor din secolul al V-l-lea autor al Vieţii lui Petru Iberianul, menţionează după cum vom vedea, prezenţa Sfântului Chiril la Ierusalim în timpul primei călătorii al împărătesei (438-439). Ioan de Nikiou (686) spune: "împăratul după ce i-a dat consimţământul lui (Evdochiei) a scris la guvernatorii din toate provinciile, ordonându-le să o primească într-un fel demn de ea şi să fie însoţită la Ierusalim de Chiril patriarh al Alexandriei fiindcă el a binecuvântat şi împlinit faptele bune." Notice des Manuscrits de la Bibliothèque Nationale,t. XXIV, p.470. Traducere Zotenberg).

Un contemporan al lui Iuvenalie pe care părintele Combefis a crezut că este Vasile al Seleuciei spune: "moaştele fericitului (Ştefan) sunt depuse, după cum a voit chiar Ştefan în faţa zidurilor Ierusalimului în locul unde fiind delapidat el a avut parte de o moarte glorioasă, sărbătorită în toată lumea şi a primit cununa muceniciei; Iuvenalie care acum ocupă măreţul tron al lui Iacob, lui (Ştefan) i-a făcut o biserică demnă de pomenirea lui, a faptelor şi a luptelor sale." (P.G., LXXXV, Col. 469). "În faţa zidurilor Ierusalimului" acest lucru nu indică punctul cardinal este adevărat; dar autorul Vieţii lui Petru Iberianul nu a uitat: "Chiril al Alexandriei, spune el, a fost invitat de credincioşi şi regina ortodoxă Evdochia să vină pentru depunerea cinstitelor şi veneratelor moaşte ale ilustrului Ştefan, primul dintre mucenici şi primul diacon şi pentru a face sfinţirea unei biserici frumoase pe care ea a construit-o în spatele porţilor septentrionale ale oraşului şi el a acceptat voluntar această chemare. Şi a venit cu o mulţime de episcopi din tot Egiptul şi a realizat cu cinste depunerea moaştelor primului dintre mucenici, în ziua 15 a lunii Ijar (mai) când au trecut 16 luni de la invitaţia Sfintei Melania, a depunerii sfinţilor mucenici perşi, a celor 40 de mucenici cu ei pe muntele Măslinilor, în venerabila biserică ce a fost realizată strălucit de regina Evdochia ea fiind menţionată într-o inscripţie pe perete." (ROC., t. XIII p. 9-40, traducere du R. P. Lagrange). Martirionul Sfintei Melania s-a datorat Evdochiei, după cum biserica lui Iuvenalie şi pentru acelaşi motiv. Împărătesa a presat să se grăbească construcţia martirionului; este uşor să ne dăm seama care au fost pentru suverană consecinţele cererii ei: ea a fost foarte largă în donaţii mult mai mult decât şi-ar fi permis Melania care era suspusă exigenţelor sărăciei monahale. Melania a fost recunoscătoare şi a voit să perpetueze expresia recunoştinţei ei, făcând o placă comemorativă cu împărăteasa care a construit martirionul. Suntem convinşi că Iuvenalie datorită binefacerilor suveranei a pus şi el o placă din câte se pare pe perele bisericii de nord sfinţită de Sfântul Chiril. Dar dacă Iuvenalie a construit biserica la est pe *Calea lui Cedar?* Nu credem că a făcut acest lucru fiindcă acolo nu se găseşte nimic în prezent la fel de bine credem că aceste contradicţii onorabile s-au găsit *Calea lui Damas;* ei au avut ghizi buni în ER. P: Lagrande, dominican şi PR.P. Peeters, iuezuit bollandist.

Suverana era la Constantinopol la finele lui 439. În anul următor, au apărut neînţelegeri între ea şi soţul ei. Este greu de determinat cauza: "grecii posteriori, spune Tillemont, clocoteau cu toţii ca în timpul domniei lui Teodosie II.[317]"Împăratul avea 42 sau 43 de ani. Din câte se pare el era muncit de gelozie, slab şi totdeauna pradă curtenilor; prin urmare, Teodosie şi-a insultat soţia, după douăzeci de ani de o uniune a cărei fericire fusese nepătată, suspectându-i fidelitatea. Voind să se justifice,[318] Evdochia a cerut simplu soţului ei să o lase să se întoarcă la Ierusalim. A ajuns în Oraşul sfânt în 444. Gândirea umbrită a lui Teodosie a urmat-o până acolo. În ciuda la ceea ce a spus cronicarul Teofan, a fost imposibil credem noi, de a motiva această nouă neîncredere. Împărăteasa avea în anturajul ei fără nici o îndoială pentru slujbele religioase, un preot pe nume Sever şi un diacon Ioan pe care i-a adus din Constantinopol; împăratul s-a grăbit la Ierusalim însoţit de contele domestic Saturnin cu scopul de a condamna la moarte pe cei doi ecclesiali. Bulversată de acest act odios, după cum spune contele Marelin, "mişcată de o durere care nu se poate explica," Evdochia a rispostat şi a dat ordin ca acest conte Saturnin să fie ucis. Împăratul a adus atunci ofiţeri regali în suita împărătesei şi ruptura dintre ea şi soţul ei s-a terminat în această tragedie inexplicabilă.

În ciuda capriciilor lui Teodosie, Evdochia a iubit să fie la Ierusalim şi se comporta totdeauna ca o suverană. Ea a lăsat în toată Palestina urmele mărinimiei ei: "fericita Evdochia, scrie Chiril de Schitopolis, a construit pentru Hristos un mare număr de biserici şi la fel de bine multe mănăstiri şi azile pentru săraci şi bătrâni pe care nu le-aş putea enumera fiindcă au fost multe."[319] Istoricul Evagrie,[320] şi *Chronicon pascale* îi atribuie restaurarea zidurilor Oraşului sfânt. Evdochia jucându-se frumos cu numele ei, a spus cu privire la această muncă cu adevărat regală că profetul David a avut în vedere că ea va ajunge să construiască zidurile Ierusalimului.[321] "Împărăteasa la rândul ei, spune Ioan de Nikiou,[322] a restaurat bisericile şi clădirile; a făcut o mănăstire pentru fecioare, un arhondaric pentru pelerini şi a făcut multe donaţii. A ridicat zidurile Ierusalimului care erau ruinate de multă vreme. Tot ceea ce a făcut a făcut cu autoritate." Alţi scriitori monofiziţi ne spun de amintirile la mai multe acte de caritate pe care Chiril de Schitopolis nu le-a putut menţiona în scurta lui istorie. Autorul *Pleroforiilor*[323] aminteşte de măreaţa cruce care de mai mulţi ani strălucea pe biserica Înălţării care a fost arsă de un incendiu fiind înlocuită datorită împărătesei care a dat 6 mii de livre de alamă. Trimisă, spune autorul Vieţii lui Petru Iberianul de medici la Jamina, pentru a se îngrijii de sănătatea ei slabă, suverana a construit în suburbia oraşului un azil şi o biserică dedicată Sfântului Ştefan şi a dotat aceste două fundaţii. În fine, toate documentele pe care le are erudiţia modernă de mai multe ori uitate, justifică această mărturie a istoriei că Evdochia, după Sfânta Elena a fost cea care a făcut cel mai mare bine bisericilor din Ierusalim şi din împrejurimi.

A fost acest mediu al efuziunilor milosteniilor ei prin care împărăteasa s-a lăsat să fie cucerită de şefii mişcării monofizite din Ierusalim şi mai apoi a ajuns susţinătoarea partidului lor.

Fără nici o îndoială Evdochia s-a găsit angajată în schisma dioscoriană din 449. Erezia sub o forma pe care i-a dat Dioscor, devenind după falsul sinod de la Efes, de care am vorbit mai sus, ca fiind credinţa oficială a împăratului Orientului. Antecedentele religioase ale suveranei şi a atitudinii de după Sinodul de la Calcedon ne dovedesc că ea profesa această eroare în bună credinţă, natural, convinsă ca alţii, că ea a rămas fidelă îndrumărilor Sfântului Chiril şi a propriilor convingeri anterioare.

După primul sinod de la Efes, împărăteasa a fost chiriliană la fel ca toată familia imperială din Constantinopol. Marele arhiepiscop al Alexandriei a devenit la drept vorbind Îndrumătorul curţii. Din anul 430, voind să pună împăratul şi ai să fie în gardă contra ereziei lui Nestorie, el trebuie să fi adresat lui Teodosie, Evdochia şi Pulcheria în tratatul *Despre adevărata credinţă.* Era ca un fel de catehează de familie care atingea direct duhul cultivat al împărătesei şi nu avea cum să nu facă o impresia vie.

Dar semnificaţa doctorului alexandrin despre Întrupare, erudită, profundă, eminamente evlavioasă, se angaja într-o terminologie ambiguă. Sfântul Chiril, după mărturia monofiziţilor înseşi, trebuia să interpreteze frecvent propriile expresii. Au rămas interpretări, este adevărat dar şi expresii care trebuiau să fie iluminate. Ultima dintre

---

317 Hist. des Emp., VI, p. 84.

318 Ioan de Nikou are o părere contrară; el afirmă că Evdochia s-a justificat şi a fost convinsă de soţul ei de nevinovăţia ei (Chron., p. 469). *Chronicon paschale,* are mai mult de spus despre această afacere, terminând-şi romanul lui aşa: "la moartea ei, împărăteasa a fost asigurată de propriul jurământ că a fost nevinovată de acuzaţiile care i s-au adus" (col. 805).

319 Cot., IV, p. 73.

320 P.G., H. E., lib. I, C. xxii, Col. 2484.

321 Chron. pasch., col. 807: "και εν τη ευδοκια σου οικοδομηθητω τα τειχη Ιρθσαλημ."

322 Chron., p. 410.

323 XII, p. 245.

acestea şi cea mai faimoasă, a fost cea cizelată în această frază: "o singură natură a Cuvântului întrupat." Patriarhul Dioscor care a confiscat bunurile temporale ale predecesorului său, a confiscat şi această formulă.

Prin urmare, ducând la extremă reacţia contra impietăţii lui Nestorie, bătrânul Eutihie vorbea fără să se explice, de o singură natură în Hristos, această frază chiriliană se găsea în acest moment acoperită şi pentru a da o carieră liberă reacţiei celei mai intelectuale şi mai raţionale, a fost ceea a cărei iniţiator şi şef a fost Dioscor. Formula Sfântului Chiril a fost mult mai opusă decât cea a Sfântului Leon; Dioscor a făcut să triumfe la falsul sinod din Efes; el a făcut să triumfe şi la sinodul de la Calcedon dacă nu ar fi fost acolo episcopii. Dar aceasta a fost formula preluată de Sfântul Leon. Monofiziţi au voit să vadă în acest fapt triumful dogmei nestoriene *a celor două naturi*[324] şi să îl învingă pe Sfântul Chiril. Ei şi-au exprimat sentimentul lor asupra acestui ultim punct cu o anumită violenţă la chiar Sinodul de la Calcedon unde Eustatie din Beirut a aruncat în mijlocul adunării un exemplar al scrisorilor Sfântului Chiril şi amintind formula lui despre unitatea în Hristos scriind: "dacă am vorbit rău, iată aici cartea lui Chiril; el să fie anatematizat! Fie ca eu să fiu anatematizat atunci! După aceasta episcopii Egiptului şi cei care erau între ei au răspuns: fie care pomenirea ilustrului Chiril să rămână veşnică!"

Aceste dezbateri pasionate şi se pare au avut un ecou imediat afară din sinod. Unul dintre ce mai activi şi mai inteligenţi dioscorieni călugărul Teodosie se îndrepta în grabă spre Ierusalim. Nu a avut nici o problemă să o convingă pe împărătească: Evdochia a crezut cu bună credinţă că adevărata doctrină, cea a Sfântului Chiril a căzut la Calcedon şi cu ea cea care a fost personal şi direct predată.

Prin urmare crezând că apără cauza dreaptă, el i-a dat tot ajutorul sârguinţelor lui Teodosie. Ea s-a pus la dispoziţia lui pentru a se susţine pe tronul Sfântului Iacob, proprii lui servitori; şi ea a susţinut cu donaţii pe călugării intruşi care au câştigat după cum se spune, pe toţi călugării din Ierusalim şi din împrejurimi, fără Sfântul Eftimie şi ai lui la est şi Ava Ghelasie la vest de Oraşul sfânt.

Expulzarea lu Teodosie şi reintegrarea lui Iuvenalie în 453 nu a zdruncinat-o pe împărătească; fiind mult mai versată în filosofie ca Iuvenalie, el şi-a raţionalizat credinţa. Inima ei nu a fost singura angajată în ceea ce ea credea că era doctrina Sfântului Chiril; ea a intrat în discuţiile teologice cu toată subtilitatea spiritului ei grec şi obişnuita ei elocinţă.

Împăratul Teodosie a păstrat până la moarte, buna lui credinţă în eroarea dioscoriană: aşa a fost şi cu Evdochia? Ei nu sufereau să o vadă prinsă în schismă: împăratul Marcian şi Pulcheria l-au rugat pe Sfântul Leon să o aducă pe buna lor surioară în comuniunea Bisericii. Aceasta nu era din nefericire calea pe care puteau să meargă; în ciuda la toate încercările făcute, marele papă a eşuat.

În cele din urmă Dumnezeu a avut milă de acest suflet drept şi puternic şi a instruit-o cum a făcut-o cu cei puternici prin încercări. În 455 mari dezastre au venit asupra familiei Evdochiei la Roma: fiica ei Eudoxia văduva lui Valentinian III, a fost luată captivă în Africa de Ganseric şi cu cele două fiice ale lor Evdochia şi Placidia. Împărăteasa indiferent când de mare a fost durerea; nu a căzut sub această lovitură; în van fratele ei Valerius şi viitorul împărat Olybriusm i-au arătat degetul lui Dumnezeu în aceste necazuri îndemându-o să părăsească schisma: "ea nu voia, spune Chiril din Schitopolis să asculte de propria conştiinţă şi să trădeze pentru iubirea de rude a ceea ce ea credea că este adevărata credinţă. Prin urmare, ne spune biograful nostru, că îndoiala a început să o problematizeze. Ea a voit să fie iluminată de oamenii lui Dumnezeu şi să fie asigurată de ei."

Sfântul Simeon era de mai multă vreme cinstit în familia imperial; Teodosie II i-a scris de mai multe ori cerându-I rugăciunile. Împărăteasa s-a adresat prin urmare marelui stâlpnic care era departe şi nu Sfântului Eftimie care se găsea la trei ore de Ierusalim. Ea şi-a trimis mesajul prin stavrofilaxul Anastasie de care am mai auzit. Sfântul Simion i-a răspuns prin această mică scrisoare scrisă în care a inclus un mesaj al bunei credinţe: "să ştii, i-a spus el, că diavolul văzând comoara virtuţilor tale, a cerut să fi frâmântată ca aluatul şi că homicidul Teodosie, receptacolul şi organul răului, a umplut de tenebre şi necazuri sufletul tău iubit de Dumnezeu; dar ai încredere că adevărul credinţei nu te va ocolii. Am fost surprins prin urmare să te văd că ignori sursa care este aproape de tine şi care te poate adăpa foarte iute; tu ai acolo jos pe omul lui Dumnezeu Eftimie; urmează lui şi te vei mântuii."[325]

---

[324] Am făcut să se înţeleagă diferenţa radicală care a existat între dualismul persoanelor stabilite de Nestorie în Hristos şi dualismul naturilor care au mărturisit credinţa ortodoxă în unitatea personală a lui Hristos. Monofiziţii voind să ia *natura* drept *persoană* au văzut necesar dogma lui Nestorie în semnificaţa Sfântului Leon în definiţia de la Calcedon.

[325] Cot., IV, p. 64-68.

După ce a primit acest răspuns, împărăteasa a dat imediat dispoziţii pentru a se întâlnii cu Sfântul Eftimie. Fiindcă el i-a spus marele anahoret că el nu va venii niciodată la Ierusalim, ea a dat dispoziţii să se construiască pe Moutar un turn unde Eftimie putea să vină uşor şi unde ea îi putea primii sfaturile. Turnul gata făcut, ea a trimis la lavră cu preotul Anastasie, unul dintre primii ucenici ai lui Eftimie, Cosmas stavrofilaxul sau păzitorul crucii. Sfântul care a înţeles care sunt planurile împărătesei s-a retras în marea solitudine de la Rouba: „cei doi delegaţi ai Evdochiei au mers la Teoctist şi lor li s-a alăturat Eftimie. Ei au reuşit să convingă să fie urmaţi; ei au adus-o pe Augusta la turn acolo unde se găsea acum mănăstirea lui Scholarios. Bucuroasă să îl vadă pe sfânt ea l-a salutat şi i-a spus:

- Văd acum că prin prezenţa ta Dumnezeu m-a vizitat pe mine nevrednica.

Bătrânul după ce i-a dat binecuvântarea i-a răspuns:

- De acum înainte să te păzeşti fiica mea! Fiindcă te-ai lăsat cuprinsă de perversiunea lui Teodosie. Ghinioane şi eşecuri s-au abătut asupra ta în Italia. Ieşi din aceste dispute neplăcute şi urmază sfinţilor şi sinoadelor ecumenice ţinute la Niceea contra lui Arie, la Constantinopol contra lui Macedonie şi la Efes contra lui Nestorie şi să primeşti la fel de bine definiţia promovată de sinodul ecumenic reunit recent la Calcedon; renunţă la comuniunea cu Dioscor şi intră în comuniune cu episcopul Ierusalimului, Iuvenalie.

După aceasta el s-a rugat pentru ea şi şi-a luat rămas bun şi s-a retras.[326]”

Această primă întrevedere a avut o impresie profundă asupra sufletului Evdochiei: ea a venit să vadă şi să vorbească cu un sfânt. Acest cuvânt atât de sobru, ar atât de net şi decis: acest grav *fi cu garda sus!* Familiar lui Eftimie; acest cuvânt scurt cu care el a caracterizat discuţiile eterne ale monofiziţlor; această evocare rapidă a necazurilor familiei ei; în cele din urmă această chemare paternă prin care bătrânul a temperat austeritatea limbajului ei, au subjugat mintea alterată a împărătesei: „pentru Augusta, spune biograful nostru, cuvintele lui Eftimie au fost cuvintele lui Dumnezeu. În graba ei de a le asculta, ea a revenit imediat în Oraşul sfânt, s-a reunit cu arhiepiscopul prin intermediarii preoţi Cosmas şi Anastasie şi a intrat în comuniune cu Biserica Ortodoxă. Exemplul ei a adus la comuniunea ortodoxă un număr mare de laici şi călugări care au căzut prin Teodosie... Augusta a trimis imediat doi fraţi la stavrofilaxul care locuia în lavra marelui Eftimie şi i-a făcut preoţi şi i-a trimis drept clerici la Sfânta Înviere. Ea l-a făcut pe ultimul dintre cei doi fraţi Gavriil, egumen al cinstitei biserici a Sfântului Ştefan protomucenicul.”[327]

Revenită la credinţa ortodoxă, ardenta monofizită a respirat în clemenţă. Ea nu s-a întors contra celor care au dus-o în eroare; s-a făcut că nu îi bagă în seamă. S-a dedicat mai mult ca niciodată milosteniei, continuând să construiască biserici şi azile; milostenia care a fost întotdeauna o nevoie a inimii ei a fost pentru ea o modalitate de expiere şi fără nici o îndoială o modalitate de a fi iertată.

Printre edificiile sfinte pe care le-a ridicat în ultimi ani ai vieţii sale, cel mai cunoscut şi mai memorabil a fost bazilica Sfântului Ştefan: “Evdochia, soţia lui Teodosie, scrie istoricul Evagrie, după ce a restaurat zidurile Ierusalimului, a construit în jurul unui stadiu al oraşului în cinstea primului diacon şi mucenic Ştefan o biserică remarcabilă prin splendoarea şi frumuseţea ei. Acolo a fost pusă după ce a plecat spre viaţa veşnică.”[328]

Azi nimeni nu se îndoieşte că bazilica evdochiană nu a fost construită la nord de Ierusalim, în jurul unui stadiu din Oraşul sfânt. Pe acest pământ ingrat despre care pământul ne-a lăsat după cum am văzut pe parcursul anilor ruinele unui edificiu frumos, un adevărat plan pentru pământ pe care urmaş al ui Dominic, R. P. Le Vigoureau, păstrat scrupulos de bine dimensiunile antice a ridicat acolo biserica splendidă sau unde noi sărbătorim acum pomenirea protomartirului. Împărătesa nu a putut să sucească acest loc, cinstit ca fiind cel al delapidării Sfântului Ştefan, biserică construită de Iuvenalie şi sfinţită de Sfântul Chiril în mai 439; lucrarea lui după cum a remarcat cardinalul Rampolla, a fost de a mării şi a decora minunatul edificiu primar.[329]

---

[326] Cot., IV, Euthy. vit., p. 66.

[327] Cot., IV, p. 67.

[328] H, E., lib. I, c. xxii, Col. 2484.

[329] « Onde è forza conchiudere che la imperatrice nel ristaurare le mura della città à costruire presso la chiesa innalzata dal vescovo Giovenale, un grandioso monastero... pensé per ultimo di ingrandire ed ubellire il tempio medesimo già esistente, il quale raccogliera le venerate reliquie del protomartire ed era per cio stesso oggetto di spe- ciale eulto et devozione. » (Santa Melania Giunicre, nota XLV, p. 280.) A trecut aici (iunie 1908) sub ochii ei, la mai bine de 300 de metrii de mănăstirea noastră şi a bazilicii Sfântului Ştefan, care arată cât de naturală şi plauzibilă este concluzia eminentului scriitor. Episcopul anglican al Ierusalimului după 900 de ani, a făcut o biserică elegantă şi de mari dimensiuni. Episcopul anglican de Salisbury venit din Anglia a sfinţit acest edificiu: ceremonia s-a făcut în faţa la toate cultele creştine din Ierusalim. Biserica sfinţită a slujit ca un loc se rugăciune de atunci. Evident că i s-au mai făcut măriri şi decoraţii; la ceea ce era absidă, i-au fost adăugate un transept mare şi un cor. Din ceea ce putem judeca din aceste mărimi, care s-au armonizat perfect cu biserica primară, au decorat edificiul

În acest sanctuar creştinii ultimilor 40 de ani ai secolului al V-lea până în secolul al VI-lea şi în primii ani ai secolului al VII-lea, într-un cuvânt până la invazia perşilor, au venit să cinstească moaştele Sfântului Ştefan şi să îl sărbătorească pe acest mare mucenic. Acesta este o mărturie remarcabilă în Viaţa lui Petru Iberianul. Era spre 480-481, la 20 de ani după dedicarea bazilicii evdochiene de patriarhul Anastasie. Celebrul prelat monofizit a petrecut vara la *Beit-Thapsha,* care a fost identificată cu *Beit-lksa,* în casa tribului Ilie, unul dintre slujitorii fideli a împărătesei Evdochia. El se pregătea să se întoarcă la fraţii din câmpia Gazei. El nu a vizitat Oraşul sfânt, care era cam la 5 mile; s-a învârtit în jurul lu. A avut loc plecarea imediată şi care a continuat fără de nici o îndoială în anturajul lui Petru unde s-a manifestat surpriza cauzată de absenţa lui. Prin urmare, "unul dintre Fraţi, om simplu şi drept a venit să le spună: am avut în această noapte o vedenie teribilă. S-a părut că îl văd pe părintele nostru episcopul Petru care mi-a spus: poţi frate să îmi dai mâna? În aceiaşi noapte când el era pe cale el m-a dus cu sine în această vedenie în Oraşul sfânt. El s-a dus mai întâi în sanctuarul sfântului Ştefan unde s-a pogorât în grotă şi a cinstit moaştele."[330] Autorul Vieţii lui Petru a remarcat că satul Beit-Thapsha a fost situat la nord de Ierusalim; era pe calea de nord unde se găsesc martirionul Sfântului Ştefan; adică acolo a venit să se închine protomartirului.

În timpul construirii bisericii Sfântului Ştefan la Ierusalim, Evdochia "a construit o alta spune Chiril de Schitopolis, la nordul mănăstirii marelui Eftimie, cam la 20 de stadii care se numeşte Sfântul Petru. Împărăteasa a dat ordin să se facă o mare cisternă. În trei zile de la Rusalii, a venit să examineze lucrările. De acolo a privit în larg ansamblul lavrei marelui Eftimie unde chiliile erau dispersate în solitudine şi a cuprins-o o părere de rău vie; ea şi-a adus aminte de aceste cuvinte din Scriptură: *ce frumoase sunt locuinţele tale, Iacov! Ce frumoase sunt corturile tale, Israel!"*

"Ea l-a trimis prin urmare pe Gavriil egumenul Sfântului Ştefan să meargă la marele Eftimie şi să îi ceară să vină când va putea el să se roage şi să mijlocească. Dar marele Eftimie i-a dat acest răspuns: nu mai spera să mă vezi în carne. De ce fiica mea mă faci să fiu distras de astfel de lucruri? Cred că te vei duce la Domnul spre iarnă; aşa că în această vară reculege-te şi pregăteşte-te de moarte. În tot acest timp pe care îl mai ai de trăit, să nu te mai gândeşti la mine nici prin voce vorbită şi nici prin scris (înţeleg aici daturile pe care vrei să le faci) ci lasă Domnului toate aceste lucruri, gândeşte la mine să mă găseşti în pace, ca şi eu să fiu luat când El va voi şi cum va vrea bunătatea Lui."

"Auzind aceste cuvinte prea fericita a fost cuprinsă de o mare durere, despre tot ceea ce a spus el: nu te mai gândii la mine; ea avea de gând să lase sfântului prin testament mari averi. S-a grăbit spre Ierusalim; a mers la arhiepiscop şi i-a spus ceea ce a spus marele Eftimie. Pe 15 ai lunii iunie,[331] ea a sfinţit biserica, încă neterminată, a Sfântului Ştefan primul mucenic, dându-i venituri ample şi stabilindu-l pe Gavriil domnul întregii dioceze. La fel de bine ea a vizitat restul de biserici pe care le-a construit şi le-a dat multe venituri. Au trecut 4 luni după sfinţirea (Bisericii Sfântului Ştefan) fiind pregătită religios să placă Domnului, ea şi-a dat sufletul în mâinile lui Dumnezeu, pe 20 octombrie în cel de al XIV-lea indiction."[332]

---

cam pe 500 de metri. Fără nici o îndoială că această muncă cerea o nouă sfinţire. Se poate spune că în 1907 sau 1908, anglicanii vecinii noştri, au făcut o biserică frumoasă fără să o înlocuiască pe prima.

Ar fi superflu să mai insistăm aici asupra acestui detaliu şi a problemei interesante a bazilicii Sfântului Ştefan din Ierusalim. Nu avem loc aici. Cititorii noştri care vor să se edifice să citească cu mare interes lucrările cardinalului Rampolla şi a lui RR. PP. Peeters şi Lagrande. Este un detaliu la care trebuie să ne oprim: nu credem că Sfântul Ştefan a avut o mănăstire propriu zisă. Titlul de egumen dat lui Gavriil a fost dat recent de contemporani; nu era la fel pentru contemporanii lui Chiril de Schitopolis, dacă biograful Sfântului Eftimie vorbeşte de o un aşezământ monahal, el se foloseşte de cuvântul generic de *mănăstire* sau de cuvinte specifice de *lavră* sau *cenobium*, chiar aşa şi este. Nici unde Chiril nu vorbeşte de Gavriil ca egumen al unei mănăstiri, cuvântul mănăstire însemnând ceea ce se poate spune o construcţie în Orient la Muntele Măslinilor sau locul unde el se retrăgea în Postul Mare şi unde a murit şi a fost înmormântat. Chiril îl numeşte pe Gavriil *egumenul venerabilei case a Sfântului Ştefan;* el a fost clerul superior al Martirionului Sfântului Ştefan şi toate proprietăţile şi averile acestui loc el le administra. Acest domeniu se pare că a fost crescut de Evdochia mai înainte să moară; şi împărăteasa l-a numit pe Gavriil *domnul întrgii dioceze a Sfântului Ştefan.* Evident că erau unii clerici sub ascultarea lui Gavriil; dar nimic nu se spune că era vorba de o *mănăstire.* În alt punct al Oraşului sfânt un alt ucenic al Sfântului Eftimie, Andrei, era *egumen al martiriului Sfântului Mina* pe care Bassa l-a făcut să fie construit. Aproape de acest martirion se găsea cu adevărat o mănăstire de femei, dar sub ascultarea lui Bassa înseşi care era stareţă.

330 Pierre l'Ibérien, Orient latin, article Chabot, t. III, p. 382. Apropo de indicaţia dată de Viaţa lui Petru Iberianul, cea care a fost dată după 600 de ani de Gullaume de Tir: "la nord se ajunge în oraş printr-o cale care se uneşte cu cea care urcă până pe acest loc unde protomartirul Ştefan a fost delapidat de evrei rugându-se pentru persecutori lui în genunchi pe pământ unde şi-a dat duhul." (Hist. rer.in part. transm. gestarum, lib. VIIE, C. n1).

331 Solemnitatea de Rusalii în 460 a căzut pe 4 iunie. Evdochia a fost la Sfântul Petru în săptămâna curentă care a urmat acestei sărbători. Revenită în oraş a trecut puţin până a făcut pregătirile pentru sfinţirea Bisericii Sfântului Ştefan. Sfinţirea a avut loc joi după prima duminică care a urmat octavei Treimii.

332 COT., IV, Euthym. vil., p. 12-74.

Câţiva istorici monofiziţi[333] au voit să ne convingă că Evdochia a murit în comuniune cu ei; dar mărturiile lor sunt stânjenitoare, ca să nu mai spunem fără interes fără să fie capabile să treacă dincolo de circumstanţele lui Chiril de Schitopolis. Ceea ce a putut să îi schimbe pe aceşti scriitori este că după convertirea ei, împărăteasa a continuat să facă milostenie cu cei din partidul cu care obişnuia să facă. Ea avea printre eutihieni servitori fideli, cum era tribunul Ilie; ea cunoaştea mult mai bine ca noi la distanţă de 15 secole, aceste suflete obstinate într-o evlavie greşit luminată. La bunătatea ei s-a adăugat multă compasiune şi fără nici o îndoială că alte sentimente: "istoricul Nichifor Calixt spune că cei care nu au urmat exemplului ei, nu au lăsat să se vadă obişnuitele ei binefaceri. Ei nu ţinul numai la o comunitate de credinţă ci la afecţiunea pe care ei au dat-o.. după ce s-a reunit cu Biserica universală, Evdochia a abandonat şi a respins cu toată forţa sufletului ei opiniile eronate."[334]

O bunătate compasionantă ataşată de această figură care ne place să o salutăm pentru ultima data în ceasul când a dispărut de pe orizontul Sfântului Eftimie. Tânăra fată Evdochia, pe malurile Ilissuslui şi a Cefisei, avea în faţa ochilor lui fecioara în persoană: "care locuia în citadela Atenei."[335] Frumoasă şi talentată de cele mai nobile simţăminte ale sufletului şi a inimii, ea a ţinut sufletul ei sus în această atmosferă indignată. Fiindcă o soartă neaşteptată a făcut-o să urce pe tronul lumii, bunătatea ei nu a încetat şi inima ei cumva deschisă şi simpatică, nu a căzut niciodată slăbiciunii: "împărăteasa Evdochia, după cum spune simplu Ioan Nikiou, era înţeleaptă ci fecioară, şi perfectă în tot ceea ce făcea." Nu a fost nici un orgoliu că sufletul care a stat câţiva ani în eroare ci mai mult imperiul unui conştiinţe abuzate. Fiind încercată, mesagerii milei divine au risipit tenebrele gândirii sale şi a ajuns la adevăr cu dreptatea ei obişnuită.

Un suflet atât de inflexibil ataşat muncii a făcut să cadă asupra popoarelor atât de dur povara puterii suverane; ea nu a voit să vadă în prerogativele regale, decât modalitatea de a da milostenia ei inimilor celor mai mari şi mai frumoase. La fel de bine departe de posteritate, a frapat la Evdochia capacitatea cu care împărăteasa precedat imediat pe tron, dând sufragiului ei în câmpuri opuse. Doi dintre cei mai mari sfinţi, şi mulţi alţii din secolul al V-lea, au înconjurat sufletul ei cu cea mai mare solicitudine, după cum vom vedea, ceea ce îi revendică fără rezervă pomenirea. Chiril de Schitopolis i-a dat de mai multe ori titlul de prea fericită; noi putem la fel de bine să credem după cuvântul Sfântului Eftimie, că Dumnezeu nu a întârziat să îi dea în cer fericirea pe care a rezervat-o celor care au suferit creştineşte pe pământ şi care erau preocupaţi de săraci şi nevoiaşi.

CAPITOLUL 12

LITURGHIA DE LA LAVRĂ. LITURGHIA MINUNATĂ. BISERICA MONAHALĂ. ÎMPĂRTĂŞANIA. OFICIUL CANONIC. SĂRBĂTORILE

Uzurpatorul Teodosie gonit din Ierusalim în 453, Iuvenalie a luat locul scaunului său şi Sfântul Eftimie a revenit la ai lui: "sau cum spune biograful nostru, după ce a stat doi ani în odihnă la Rouba; Eftimie luminat de Dumnezeu, a dat împărtăşania nesângeroasă într-o zi de sfântă duminică; Domitian la dreapta altarului avea veşmântul aerului liturgic.[336] Înainte de oferire, sarazinul Terebon nu departe de altar, şi-a sprijinit mâinile pe cancelariul

[333] Ioan de Maiouma în Plérophories, S 20, p. 252, şi Ioan de Nikiou în Chronique, p. 413-474. După primul deşi împărăteasa a făcut experienţa a ceea ce am spus, că părintele Paul, călugăr monofizit, "care conducerea în toţi aceşti ani bărbaţii şi femeile" din satul Ganta (mai bine spus *El-Djanije*), pe care îl poseda la nord de Ierusalim, nu a privit niciodată chipul unei femei, "că ea nu a voit să intre în comuniune cu ea decât după moarte" mai înainte acelaşi scriitor a spus că împărăteasa a dat prin testament satul Ganta Bisericii din Ierusalim care în 460, anul morţii Evdochiei, era calcedonian de nouă ani. Ioan de Maiouma se pare că a blocat puţin lucrurile. Că împărăteasa încă monofizită şi mult edificată de modestia părintelui Pavel nu a voit să primească decât la moarte împărtăşania din mâinile lui, este de înţeles; dar autorul Pleroforiilor a omis să se ne spună că împărăteasa nu s-a schimbat în sentiment şi rezoluţie. Ioan de Nikiou, care pune moartea Evdochiei spre 457, îşi blochează din nou pe coreligionara lui: "în această epocă a (morţii lui Marcian) scria el se găsea în oraşul sfânt, împărăteasa Evdochia plină de meritul faptelor bune şi de credinţă curată. Ea a refuzat să comunice cu Iuvenalie, episcop de Ierusalim şi cu oamenii care s-au adunat la Calcedon; fiindcă ea ştia că au alterat adevărata credinţă a Sfinţilor Părinţi şi a împăraţilor ortodocşi. Din contră, ea a cerut binecuvântarea preoţilor călugări care erau în comuniune cu Teodosie patriarhul Alexandriei (a voit să spună Ierusalim). După ce a făcut toate acestea a murit. (Traducerea editorului Chronique, M. Zotenberg.) perspectivele sunt cât se poate de confuze; a fost un artificiu de redactare care l-a păcălit pe Ioan de Nikiou primul."

[334] P.G.,t. CXLVIL, H. E,, lib. XV, C. x, Col. A1.

[335] Eupoc. Aug., Carmen de S. Cypriano, col, 845.

[336] Veşmântul aerului este în liturghia greacă, un mare evantai pe care diaconul îl agită dulce deasupra altarului în anumite momente ale sfintei jerfe.

presbiteriului. Imediat a văzut o lumină din cer, care s-a îndreptat spre altar şi i-a cuprins de Eftimie şi Domitian de binecuvântată pomenire, de la începutul până la sfârşitul imnului Trisaghion."

"Nimeni nu a văzut această minune cu cei care erau în lumină, decât Terebon şi fratele lui Hrisipie, Gavriil eunuc din naştere care după 25 de ani a intrat pentru prima dată în biserică. Aceste lucruri au fost mărturisite de Ava Chiriac,[337] care îi ştia pe Terebon şi pe Gavriil. Aşadar, Terebon, cuprins de frică, a fugit în spatele bisericii. De atunci încoace nu s-a mai rezemat cu familiaritate de altarul presbiteriului, aşa cum obişnuia să facă la ora ofrandei; ci, în timpul Sinaxei, a rămas în spate, lângă uşă, în conformitate cu preceptul care le poruncea fiilor lui Israel să fie religioşi şi respectuoşi."[338]

Această mărturie a biografului nostru ne poate da o anumită idee despre biserica pe care Petru Aspebet a avut-o în construcţia şi onoarea şi pe care Iuvenalie a sfinţit-o în 428. Era o bazilică latină potrivită pentru rânduielile monahale. Dacă este să privim la numărul de călugări ai lavrei, care a atins rapid cifra de 50 de şi care fără nici o îndoială nu va întârzia să o depăşească, ei bine această biserică măsura 25 de metri în lungime pe o lăţime de paisprezece până la cincisprezece metri. Acest *canon* a fost folosit frecvent pentru bisericile marilor mănăstiri; acestea au fost dimensiunile date la biserica din Cenobium care a înlocuit la Sahel pe cea a lavrei după cum poate să fie văzută din planul ei.

Vom găsii în relatările liturghiei minunate, principalele părţi ale bisericii monahale din Orient în secolul al V-lea: presbyteriumul sau altarul la estul edificiului; la extremitatea opusă de la vest aproape de poarta principală de intrare *nartexul* pe care Chiril de Schitopolis îl numeşte aici fundul bisericii: în fine pe cum intrăm în altar şi în nartex, *naosul* care se mai numeşte biserică sau inimă. Un iconostas sau mai bine spus o barieră separa altarul de naos;[339] este ceea ce se denumeşte azi în liturghia greacă cu numele de *templul* Τεμπλον sau ceea ce francezii au adoptat ca εικονοαστασιον, *iconostas.*[340] Altarul unic propriu zis, o mică construcţie păstrată, formând o singură masă se afla în mijlocul sanctuarului, înconjurat de o cruce şi ornată cu candele. Mai apoi se distingea dintre nartex şi naos. Bariera din sanctuar pentru scopul de a imprima asistenţa reunită în naos, însemna un respect profund pentru sfintele taine care nu erau lăsate vederii.[341] În forma actuală a bisericilor greceşti, templul, foarte ridicat nu lasă nimic pentru a se vedea interiorul sanctuarului în timpul sfintei jertfe; în biserica din lavra Sfântului Eftimie, separaţia altarului părea prin urmare să aibă înălţimea susţinerii. În cele din urmă pe iconostas erau trei uşi; două laterale care slujeau pentru ipodiaconii (crâsnicii) altarului şi cea din mijloc care era folosită numai de preotul slujitor când venea să dea sfintele taine credincioşilor.[342]

La dreapta şi la stânga naosului se găseau o serie de – probabil duble- strane în lemn săpat înalt şi cotiere στασιδια unde călugării luau locul sau pentru a spune mai bine stăteau în timpul slujbelor. Dispus astfel, naosul era evident rezervat numai anahoreţilor din lavră. Terebon din cauza demnităţii sale, a titlului de binefăcător şi mai mult decât orice Sfântul Eftimie se putea duce în această parte a bisericii; am văzut cum printr-o minune Domul i-a chemat la respect fiindcă El nu se va despărţii de fii lui Israel. Atunci el se refugia, ne spune Chiril de Schitopolis, în fundul bisericii, lângă marea poartă de intrare adică în nartex. În cele din urmă nartextul după cum a remarcat Leon Allatios nu era numai un portic în vechile biserici; el făcea parte integrantă din edificiul sacru şi se găsea închis în incinta ei.[343] Care a fost folosinţa lui în bisericile episcopale, în bisericile monahale ale Sfântului Eftimie şi era rezervat numai

---

337 Sfântul Chiriac de care am vorbit mai sus.

338 COT., IV, p. 60-61.

339 „Illud animo revolvendum est vela, seu cancellos in Ecclesià tantummodo fuisse, primos qui sanctuarium separabant à templo vel nao, vel choro; alios qui templum à narthece; et frustra plures con- quisiveris" (Leo ALrarics, De Narthece Vetéris Ecclesiae, p. 18, Paris, Cramoisy, 4646).

340 "Francezii au ales să desemneze acest gard cu expresia de εικονοαστασιον din care au făcut iconostas; dar acest cuvântul este unul care are sens numai la greci." (Dictionnaire grec-français des noms liturgiques en usage dans pente Grecque, de Léon Clugnet, Paris, Alphonse Picard, 4895).

341 "Ut majestate, et latebris absconditis veneratior esset (pars quae sacrarium dicitur); et res quae intus agebantur occulerentur" (ALLATIUS, 0p, Cit., pe 7).

342 Uşa din mijloc pe care grecii o numesc *sfânta uşă* sau *porţile sfinte* se deschide numai în timpul ceremoniilor liturgice. Credincioşii primesc sfânta împărtăşanie de la această poartă ceea ce indică un frumos şi puternic simbolism; ridicată puţin deasupra naosului, altarul reprezintă cerul; naosul este pământul; călugării mergeau să primească pâinea lui Dumnezeu de la poarta cerului.

343 Op. cit., p. 43.

laicilor.[344] Aici veneau să stea beduinii sau fellahii creştini din satele din împrejurimi pentru a asista la sfânta jertfă. Femeile nu erau lăsate să intre în biserica lavrei; copii şi în general cei fără barbă nu puteau să intre niciodată în alte părţi ale mănăstirii. Primit de print-un ordin special al lui Dumnezeu între ucenicii lui Eftimie, eunucul Gavriil nu putea intra în ciuda virtuţii sale – în biserica lavrei după 25 de ani de retragere în chilia lui. Avea 53 de ani când a asistat pentru prima dată cu fraţii la sinaxa euharistică. Nartextul după Allatios nu avea un alt rol în bisericile monahale; acolo erau făcute funeraliile celor care nu făceau parte din cler. Pentru alţi călugări, *canonul morţilor* sau cum se mai spunea *rugăciunile obişnuite* pentru decedaţi se rosteau în jurul trupului depus în faţa altarului.[345] Două culoare laterale, separate de naos prin rânduri de coloane sau stâlpi, se întindeau spre sudul şi nordul bisericii; cea nordică se termina la est cu *absida,* un mic altar unde se făceau în timpul primei părţi a liturghiei, pregătirea elementelor jertfei; Cel sudic ducea, probabil tot spre est, spre diaconicum, o biserică plasată sub supravegherea diaconilor din lavră şi unde erau păstrate moaştele, vasele sacre şi veşmintele liturgice. După cum vom spune la locul potrivit, în diaconicum a murit Sfântul Eftimie.

Biserica din Sahel la cerinţa sfântului nostru şi prin susţinerea lui Petru Aspebetul, a avut după cum am văzut că a primit toate decoraţiile în folosinţă în secolul al V-lea pentru edificiile sacre. Este ceea ce aflăm de la biograful nostru despre aceste subiect interesant; având în vedere această lipsă de informaţii, ar fi inutil să recurgem la presupuneri. Putem să spunem prin urmare că arta mozaicului se exercita în pavajul bisericii şi totul era sculptat cu gust după cum se poate vedea după o bucată de sculptură găsită între ruinele cenobiumului Sfântului Eftimie.

Odată ce biserica a fost sfinţită se putea începe în ea oficiul liturgic regulat. Era un obicei stabilit universal în bisericile monahale cu mult înainte de Sfântul Eftimie; prin urmare se poate da o atenţie specială acestor cuvinte ale biografului nostru dacă ne aducem aminte că Biserica greacă îl consideră pe Sfântul Eftimie ca unul dintre principalii organizatori ai vieţii liturgice. I se atribuie dimpreună cu Sfântul Hariton, Sfântul Teoctist şi Sfântul Sava reglementările conţinute în prima carte liturgică, Tipicul;[346] unde nu se practică postul.

Tipicul a suferit mai multe modificări de la vremea Sfântului Eftimie şi Sfântul Sava pentru că el este uşor de recunoscut cu precizie care a revenit la fiecare dintre cele două elemente ale acestei mari cărţi liturgice. Prin urmare este posibil apropriindu-ne de prescrierile indicaţiilor răspândite în istoriile celor doi sfinţi şi în lucrările lui Casian, contemporan cu Sfântul Eftimie, pentru a reconstituii care era rânduiala liturgică la Sahel.

Prin urmare sfântul nostru nu a trebuit să determine rugăciunile şi riturile pe care greci le numeau prin excelenţă liturghia adică sfânta jertfă. Formulele şi ceremonia oferirii euharistice au fost stabilite de mult timp. Mult prea lungi pentru laici, de mai multe ori ei nu mai erau atenţi la altar. Pentru a îi reţine sau a rămâne în biserică, Sfântul Vasile al Cezarei şi Sfântul Ioan Hrisostom la Constantinopol au redus ca lungime ritualurile şi rugăciunile jertfei. Modificările pe care ei le-au introdus şi dispoziţiile pe care le-au adoptat pentru funcţia euharistică, au devenit cadrul liturgic care avea impropriu numele lor şi sunt singurele folosite azi în Biserică greacă.

Prin urmare nici una dintre aceste liturghii nu era făcută la Sahel ci cea făcută de Biserica din Ierusalim şi care poartă numele Sfântului Iacob ruda Domnului. Remarca a fost făcută de benedictini care au publicat în *Analecta Graeca,* Viaţa autentică a Sfântului Eftimie de Chiril de Schitopolis. După ce a decoperit într-o întrevedere cu sfântul nostru despre euharistie, aceste cuvinte: "preotul slujitor spune pentru a proba audienţa la atenţie la sfânta jertfă: *sus să avem duhul şi inima* Ανψ τον νους και τας καρδιας, savanţii editori au putut observa că aceste ultime cuvinte nu se găsesc reunite în anaforaua liturghiei Sfântului Iacob şi că ei au tras această concluzie că era această liturghie care este în folosinţă în secolul al V-lea în Biserica din Ierusalim şi în bisericile ce depindeau de ea."[347]

---

[344] Este adevărat că în aceste biserici episcopale călugării se rugau cu laicii în naos şi aproape de sanctuar. Catehumenii se găseau în nartex. La fel de bine într-o biserică a lavrei unde se pregăteau catehumeni. În această biserică nartextul era tot ceea ce indica pe creştinii laici. Prin urmare, după cum nartextul slujea penitenţilor, se putea ca penintenţi să se găsească şi într-o lavră a Sfântului Eftimie şi el putea să îl folosească la fel de bine şi pentru călugării lui care puteau ocupa un loc în inimă.

[345] Încă actual pentru nartextul oficiului funerarelor călugărilor şi celor ce nu erau preoţi. Trupul unui preot mort este azi ca întotdeauna depus în inimă (A se vedea l'Eucologe des Grecs : Funérailles des religieux).

[346] «Et haec quidem Constitutio, quam maxime aecessaria, et Patribus convenientissima est. Etenim sanctus Pater noster Sabas eam praescripsit à sanctis Euthymio et Theoctisto acceptam; hi porro à majoribus et homologeta Charitone desumpserunt » (Simeon Thessalonicensis Dialogo contra haereses,apud Allatium, De lib. Eccl. Graec., Dissert. I, p. 8, in vol. supr. citato). Tipicul este numit de Allatius prima carte liturgică a grecilor; ca Tipicul este un fel de *Ordine* fiindcă în el se găsesc prioritătile simple ale nomenclaturii.

[347] Cort., IV, Praefatio.

Sinaxa euharistică sau oferirea nu se slujea la lavra Sfântului Eftimie decât sâmbăta, duminica şi de marile praznice, mult mai numeroase atunci care puteau să cadă în alte zile decât acestea. Exigenţele vieţii eremitice nu au permis să se introducă folosinţa care era în vigoare în Biserica din Ierusalim cu câteva modificări în Postul Mare, pentru a oferii jertfa euharistice după, adică la ceasul trei în toate miercurile şi vinerile anului.[348]

Călugării primeau sfintele taine din mâna Sfântului Eftimie obişnuit şi din ceea ce se pare oferirea de duminică şi de sărbători şi fără nici o îndoială sâmbăta. Ei puteau comunica în alte zile ale săptămânii fiindcă euharistia era întotdeauna în biserica lui Dumnezeu pâinea cotidiană a sufletelor. Creştinii care erau bolnavi puteau cere acest aliment divin în zilele când nu se făcea jertfa. A fost în Biserica Greacă unde a existat o Rezervă; erau particulele sfinţite în cursul Liturghiei. Neputincioşii îşi găseau susţinerea pentru ultima călătorie şi luat medicamentul care îi putea să îi facă să fie tari în luptele vieţii. Pentru creştinii din primele secole, la fel ca pentru adevăraţii creştini din vremurile noastre, împărtăşania nu era numai o comemorare a patimii lui Hristos sau un simbol a unirii sufletelor în Biserică; ea era după cum a spus mai apoi Toma Aquino în câteva cuvinte care luminează ca un fulger, viaţa pentru bunuri, moartea pentru rele. După cum am putut vedea Sfântul Eftimie a vorbit cât se poate de clar în acest sens şi mult mai energic.

Prin urmare sufletele monastice care după o expresie care ne este acum *familiară,* susţineau lupta nu puteau dorii decât să se umple de alimentul divin. Un scriitor grec mai puţin cunoscut, Allatious ne-a păstrat un pasaj perfect conţinut şi care exprimă nevoie de împărtăşania deasă: "autorul spune că războiul spiritual este la fel cum cel obişnuit. La fel cum în seara bătăliei soldaţii veniţi la corturile lor iau din alimentele pe care le-au păstrat sau l-au ascuns pentru a prinde viaţă şi forţă pentru a putea să înceapă lupta a doua zi, la fel de bine şi sufletele care se pregătesc de lupta duhovnicească recurg la carnea de rezervă. Nu se poate ca pe câmpul de luptă să ucizi boi după cum fac pe timp de pace cei care sărbătoresc şi care au deja la îndemână alimente gata preparate. La fel este şi cu noi; Victima noastră comună nu este jertfită zilnic; dar noi avem totdeauna cu noi carnea Lui şi noi o mâncăm pentru a ne face mai puternici în lupta sufletului; sunt aceste bogăţii *presacrificate* sau *presanctificate* care ne dau această forţă."[349]

Pentru solitari, Biserica greacă a răspuns cu un tact perfect al acestei nevoi al împărtăşaniei dese. Într-un documnent care nu este uşor de procurat, Allatius spune din nou ce a rânduit un patriarh al Constantinopolului: "dacă unul dintre aceşti anahoreţi care s-au retras în munţi şi care a nu vine la biserică pentru a se elibera de distracţii pentru studiu şi virtute, dorind să participe des la sfintele taine, pentru a primii sănătatea trupului şi a duhului, să i se ducă pe o pixidă curată, pâinea divină îmbibată în sânge."[350]

Dar o mărturie mai veche a împărtăşaniei dese la călugări ne este dată de Viaţa Sfântului Sava. În 518 după cum am spus mai sus, marele anahoret s-a dus în compania a doi egumeni în deşertul nostru să îl viziteze pe Sfântul Ilie, patriarh al Ierusalimului în exilul lui la Aila şi s-a asistat la moartea lui. În tot timpul sejurului lui, în fiecare seară după apus, patriarhul venea să fie în comuniune cu restul călugărilor şi se retrăgea în chilia lui după Vecernie. Pe 10 iulie, sfântul episcop a murit după ce a primit împărtăşania adusă la cererea lui.[351]

Sfântul Ilie şi Sfântul Sava după cum am spus şi după cum vom mai spune odată, au fost anahoreţi şi ucenici ai Sfântului Eftimie. Prin urmare ne este permis să vedem în această împărtăşanie cotidiană a lui Aila, o tradiţie a Sfântului Eftimie însuşi şi reproducerea a ceea ce se făcea la lavra din Sahel a eremiţilor mai fervenţi.

Avem prin urmare toate motivele să presupunem că în chiliile lor sărace, atât de mici şi fără de nici un fel de beneficiile materiale, după ce au suportat într-o zi căldura deşertului, după ce au ajunat strict până seara, solidarii cum au fost fericiţii Domitian, Sfântul Gavriil, Martie şi Sfântul Ilie şi fără de nici o îndoială mulţi alţii, ajungea să îşi odihnească prin susţinerea trupului extenuat de atâta macerații. *Pentru cine ar fi atunci cele mai bune lucruri ale lui Israel,* dacă nu pentru cei viteji? Anahoretul din Sahel prin urmare după trei ore după ce a citit Miezonoptica mergea spre chilia lui şi lua puţină împărtăşanie din cea *presanctificată*[352] şi pe care a luat-o duminica după ce a părăsit cenobiumul

---

348 A se vedea Dom Carroz, Les Églises de Jérusalem, p. 41%.

349 ALLATIUS, De libr. Ecclesiastic. Graecor, p. 33.

350 ID., 1bid., p. 34.

351 Cor., III, Sab. vit., p. 325 : και εικονωνει μετ αυτον. Communicabat cum illis, sacrà communione, ni fallor, dit Cotelier 'not. in hunc locum. Şi Cotelier, nu cade după cum a voit să fie restul mărturiei lui Chiril sau acelaşi cuvânt a revenit de mai multe ori cu un sens al împărtăşaniei euharistice. Aici după cum se pare, maestrul Simeon (Metafrastul), după cum s-a exprimat Cotelier, a desfigurat textul şi sensul cuvintelor.

352 Folosindu-ne de această expresie foarte dreaptă şi după cum am văzut mai sus, foarte autorizată, nu avem intenţia de a insinua că liturghia specială numită *Liturghia darurilor mai înainte sfinţite* putea exista în secolul al V-lea. La fel de bine nu este nici un loc necesar pentru o împărtăşanie izolată făcută în casă, la fel ca şi cea care a avut loc la Liturghia darurilor înainte sfinţite care este o liturghie care se făcea în biserică; ceea ce este foarte evident. La fel de bine nu este prea posibil din datele pe care le avem să indicăm data la care a fost instituită Liturghia darurilor. Sentimentul lui Simeon al Tesalonicului (P. G., CLV, 903), care face să urce această particică până la apostoli, dacă nu

pentru lavră; sau ea putea să fie luată din mâna diaconilor care puteau să meargă în acest sens dintr-o chilie în alta şi la fel cum se împărtăşeau mai apoi Sfântul Sava şi Sfântul Ilie la Aila.

Deasă sau nu împărtăşania călugărilor era pentru Sfântul Eftimie obiectul unei preocupări constante şi a uneori a unei solicitudini dureroase: "părinţii mi-au spus, spune Chiril de Schitopolis, că Eftimie, iluminat de harul necreat a primit darul de a cunoaşte din exterior mişcările sufletului; el penetra chiar şi gândurile care îi munceau pe cei din jur şi îi vedea pe unii cum câştigau şi pe alţii cum cădeau." Uneori destăinuindu-se sfântul spunea: "de multe ori când distribui sfintele taine, îi văd pe cei care sunt iluminaţi de împărtăşanie; dar unii sunt condamnaţi prin ea şi pentru ei poate spune că sunt ucişi fiindcă nu sunt vrednici de lumina divină."

El a revenit insistent în acest sens: "fraţilor şi părinţilor, spunea el în îndemnurile către călugări, aveţi de grijă *să vă cercetaţi mai înainte de împărtăşanie, fiindcă cei care mănâncă din pâine şi vin* dacă o fac cu nevrednicie mănâncă şi beau pentru damnarea lor. Iată de ce preotul care oferă lui Dumnezeu jertfa nesângerasă se adresează celor care vor să se împărtăşească: *sus să avem inimile*! După ce poporul îi răspunde el oferă jertfa. După ce a fost făcută jertfa, el ridică mâinile şi arătând spre Taina care s-a dat pentru mântuirea noastră, el spune cu voce tare pentru ca toţi să audă: *sfintele sfinţilor*! După cum se spune: eu nu sunt decât un om suspus la aceleaşi sentimntele ca alţii şi nu ignor gândurile niciunuia; iată de cei în numele Domnului fac acest avertisment: cel ce s-a întinat prin lăcomie, gânduri ruşinoase, ură, resentiment faţă de insulte, invidie sau mânie, mândrie sau aroganţă, să nu aibă îndrăzneala să se apropie de acest foc divin şi nestricăcios înainte de a se fi purificat de orice întinăciune a cărnii şi a duhului printr-o penitenţă potrivită şi astfel să fi desăvârşit în lucrarea sfinţirii sale; căci aceste lucruri sfinte nu sunt pentru profani, ci pentru sfinţi. Prin urmare cei care aveţi conştiinţa pătată, apropiaţi-vă de Dumnezeu *şi inima voastră să nu aibă nici un fel de îndoială*."[353]

Sfântul Eftimie, din câte se pare a voit să ne permită să face o observaţie rapidă, fără să vorbească de mângâierile sufletelor slabe care caută comuniunea cu divinul; aceşti oameni viteji nu posedau o devoţiune plângăcioasă. Este ceea ce a voit marele egumen în euharistie; adică focul, lumina în minunea simbol pe care am numit-o când am început acest capitol; cel care comunică cu despoţii conveniente este iluminat. Aceasta este trăsătura distinctivă a lui Eftimie a acestui suflet contemplativ care se scălda în lumina lui Dumnezeu.

Fiind foarte restrâns la lavra de la Sahel, ciclul sărbătorilor nu cuprindea decât principalele solemnităţi ale Domnului, adică Boboteaza[354] în care se ţinea şi Crăciunul, adică manifestarea lui păgânilor şi botezul Lui; Patima care era pomenită solemn în Săptămâna Mare, mai apoi Duminica Floriilor până în sâmbăta mare, Învierea, Rusaliile, cu care după folosinţa de la Ierusalim, Înălţarea era încă combinată cu ea; şi în cele din urmă solemnităţile Sfinţilor apostoli Petru şi Pavel; Sfântul Ştefan primul mucenic, apostolii în general şi ucenicii ale căror moaşte se găseau sub altarul bisericii din ziua sfinţirii sale. Se pare că nu găsim nici o sărbătoare dedicată Fecioarei.[355] Pomenirea Maicii Domnului era evocată natural în solemnitatea de Bobotează; ea nu a prins elan decât spre începutul secolului al VI-

chiar apostolii înseşi, nu este deloc posibil să fie susţinută. Sinodul de La Trulan (692) a prescris (can. 52) ca liturghia darurilor să fie făcută numai în Postul Mare cu excepţia sâmbetelor şi duminicilor şi eventual de Bunavestire, ceea ce Allatie face să se remarce (op. cit., p. 20) că această liturghie anume era în folosinţă la greci înainte de Sinodul de la Trulan; dar sinodul de la Laocieea (366 sau aşa ceva) care a apărat *oferirea pâinii* αρτον προσφερειν în timpul postului fără sâmbetele şi duminicile se ţinea ca fiind Liturghia darurilor. Istoricul Socrate (H. E., lib. V, cap. xxu, édit. Vales, p. 287) aminteşte că la Alexandria miercurea şi vinerea se citeau Sfintele Scripturi şi că preoţii ţineau catehezele şi omiliile lor şi că totul trecea ca o colectă fără *sfinţirea* tainelor (μυστηριων τελετης). Socrate spune că această practică în Biserica Alexandriei era foarte veche sau Socrate era contemporan cu Sfântul Eftimie. Allatius vede în acest pasaj al acestui scriitor *un vestigiu* al liturghiei darurilor. Nu se poate găsii în acest pasaj un fel de Peregrinatio Silviae:« Diebus vero quadragesimarum, ut superius dixi, quartà ferià ad nona in Syon proceditur juxtà consuetudinem totius anni, et omnia aguntur quae consuetudo est ad nonam agi praeter oblatio », p. 87? Săpune Socrate pentru Alexandria, fiind mult asemenea cu Peregrinatio pentru Ierusalim.

Dar să lăsăm specialiştilor de a rezolva această chestiune despre cum era folosită liturghia darurilor în secolul al V-lea, cert este că nu era o practică la lavra Sfântului Eftimie în mod obişnuit; exigenţele vieţii eremtice se opuneau.

[353] Cot., IV, p. 61-63.

[354] Este incontestabil că la lavră în primii ani ai existenţei sale, nu s-a ţinut decât odată Crăciunul Mânuitorului. Iuvenalie a stabilit această solemnitate în Biserica din Ierusalim. Sfânta Melania a sărbătorit la Bethleem pe 25 decembrie (439) care a fost pe bună dreptate ziua indicată de Iuvenalie. Ignorăm dacă această sărbătoare a fost adoptată imediat de Sfântul Eftimie.

[355] Prin urmare se poate că Sfântul Eftimie a adoptat sărbătoarea Purificării Mariei în Biserica din Ierusalim sărbătorită la finele secolului al IV-lea (A se vedea Dom Cabrol, Les Églises de Jérusalem, p.71 şi urm.).

lea care a făcut ca în secolele de mai apoi să fie făcute mai multe acuzaţii. Era reacţia blasfemiilor provocate de Nestorie că suntem îndatoraţi minunatei şi mângâietoarei înfloriri a devoţiunii faţă de Maria.[356]

Liturghia euharistică a fost introdusă ca o bijuterie în liturghia oficiului divin. Dacă forma primeia a fost determinată de liturghia Sfântului Iacob, cea de a doua nu a fost mai puţin fixată de o regulă sau canon, pentru care se face prin urmare menţiune în Vieţile Sfântului Eftimie şi Sfântul Sava şi din care am văzut că a început *Tipicul.*

La lavra din Sahel la fel ca în toate mănăstirile Orientului,[357] două mari părţi au făcut parte din oficiul canonic; erau oferite ca două etape, una după alta, cea a nopţii şi cea a zilei, care se numeau *cursus nocturnus* şi *cursus diurnus*. Privegherile de noapte să făceau la lavra Sfântului Eftimie minuţios; erau însoţite la final de Utrenie sau Laude. Ceasurile şi Lychnicon sau Vecernia formau cursul diurn al oficiului. Ceasurile erau în număr de trei; al treilea la ora nouă; al şaselea la amiază al ora 12 şi al nouălea la ora 3. Vecernia se făcea[358] din câte se pare după apusul soarelui.

Psaltirea pe care călugării trebuiau să o ştie pe de rost la fel ca episcopii,[359] făcea parte din cultul mai mare al oficiului public şi a totalităţii oficiului privat. Numărul de psalmi recitaţi în *cursus nocturnus* şi în *cursus diurnus*, nu era lăsat la latitudinea călugărilor şi nici a superiorilor lui; provocarea pe care unii o aveau folosindu-se de acest mijloc de evlavie şi de forţă se producea evident într-o comunitate; de acolo, după cum au remarcat bătrânii mănăstirilor egipteni,[360] au ieşit disensiuni şi diviziuni.

Psaltirea era împărţită în 20 de secţiuni principale numite *catisme.* Psalmii conţinuţi în fiecare catismă erau mai mult sau mai puţini numeroşi în funcţie de scurtimea sau lungimea lor.[361] Cele 10 cântări ale Sfintei Scripturi se cântau ca zi adaugă catismele psaltirii.

Se bazau pe această diviziune, la care au atribuit după cum a urmat, părţi din Psaltire la diferite oficii ale nopţii şi ale zilei; după 20 septembrie până la 15 ianuarie, trei sau două catisme în fiecare zi; cei 15 psalmi *graduali* la vecernie sau catisma. După numărul de catisme ei bine Psaltirea ajungea să fie parcursă în întregime în fiecare săptămână. Din 15 ianuarie până la Postul Mare se citea o catismă la miezonoptică şi se cântau psalmii graduali la vecernie. În Postul Mare sau mai bine spus în săptămâna brânzei, două catisme pentru miezonoptică şi una pentru vecernie: "după care Fraţii mergeau să se odihnească." Toată Psaltirea trebuia să fie citită de două ori în fiecare săptămână a Postului Mare şi o dată în duminica Florilor până în Sfânta Miercuri inclusiv. Ei nu lucrau de Joia Mare până Sâmbăta Mare. Îşi reluau slujba în Duminica Mare sau Duminica Nouă şi în fiecare zi, până pe 20 septembrie, se recitau două catismate la slujba de seară şi una la vecernie.

Era rânduiala în mănăstirile orientului, spune Casian,[362] se a face Ceasurile, adică pe trei ori Al treilea, Al Şaselea şi al Nouălea, prin cântarea celor trei psalmi, dar nu totdeauna pentru ei spune la rândul lui Leon Allatios.[363] Indiferent dacă era celebrată noaptea sau ziua, slujba se încheia cu o scurtă rugăciune, oraţiune sau colectă, pe care conducătorul sinaxei o recita sau, mai probabil, o improviza şi în care rezuma dorinţele celor prezenţi.[364]

Oficiul public era compus din lecturi din Vechiul şi Noul Testament în timpul privegherilor nocturne; era după cum a remarcat Allatius, folosinţa antică a Bisericii. Lectura privată a canonului devenea necesar rezumată la psaltire.[365]

Aceasta fost liturghia euharistică; acestea au fost în mare principalele prescripţii principale, regula oficiului divin la lavra din Sahel. Prin urmare putem să schiţăm rapid tabloul mişcării liturgice din această mănăstire. Sâmbăta dimineaţa spre ora 9, Canonarhul bătea la toacă (simantron), o bucată de lemn suspendată deasupra porţii bisericii şi

---

356 Reacţia s-a produs simultann între ortodocşi şi monofizţi: "a fost Foulon (patriarhul monofizit al Antiohiei (471-488) care a făcut să începă să o numească Sfânta Maica Domnului în toate rugăciunile." (TILLEMONT, Mémoires, XVI, p. 316).

357 În mănăstirile egiptene nu se făcea Ceasurile sâmbăta şi duminica; fiind lăsat la iniţiativa privată a călugărilor de a umple această lacună (Cassian., Inst, lib. IEL, Cap. 1).

358 „După ce s-a făcut vecernia nu rămâne decât să ne rugăm în privat" spune Casian.

359 Sfântul Sava i-a spus părintelui Chiril de Schitopolis, vorbind fiul lui: "adu-mi psaltirea fiindcă am nevoie de el" Son fils : (COT., II, p. 350). — « Promovendus in episcopum omnino scire debet Psalterium, illudque interpretari » (Alexius Aristenus, în Can. 2 concilii Nicaeni secundi, apud ALLAT., 0p. Cit., p. 54).

360 CASSIAN., Inst., lib. IT, Cap. v.

361 LEO ALLAT., 0p. Cil., p. 55.

362 Institut., lib. III, Cap. ur.

363 0p."cit., p. 57.

364 Cassian. Instit., lib. I, Cap. x. — DOM CABROL, Op. cit., P- 43.

365 Este evident din ceea ce spune Sfântul Sava în oficiul lui nocturn în grota lui din Gadara (Cor., III, Sab. vit. p. 266) sau în slujba de Triece din marea sală a împăratului Iustinian care călătorea cu Triborian (CoT., ibid., p. 347), care nu avea cu el cărţi liturgice.

pe care o lovea cu un ciocan. La acest semnal călugării ieşeau din chiliile lor şi adunau şi treceau prin mica câmpie spre biserică. Atunci era când pentru prima dată în săptămână apărea marele Eftimie. Odată călugării aşezaţi la locurile lor, ecclesiarhul sau alt călugăr citea dulce psalmii. Nu pare că cântarea alternativă sau antifonică a fost în folosinţă la lavră; Tipicul spune în altă parte a oficiului: "un frate sau altul citeşte Exapsalmii cu o voce temperată ca toţi să înţeleagă; trebuie să remarcăm, spune el că nu îi este permis nimănui să tuşească sau să strănute până când s-au încheiat de citit psalmii." Aceasta era disciplina în mânăstirile egiptene.

Imediat după slujba ceasului al treilea începea sfânta jertfă. Eftimie îşi dădea jos tunica, mantia care se numea penula sau casula, pe care grecii numesc azi φελωνιον se apropia de altar, asistat de preotul lavrei, de unul dintre diaconi lui care era de obicei Domitian şi după cum spuneau bătrânii deşertului, îngerii erau alături de el în timpul oferirii sfinte. După cum am văzut călugării luau parte la această liturghie şi la ce urma.

Ceasul al şaselea la amiază punea final de prima parte a liturghiei de sâmbătă. Postul era aspru interzis sâmbăta la fel ca duminica,[366] călugării după ceasul al Şaselea se adunau în trapeză care era în Cenobium în apropierea bisericii şi luau o masă în comun.

Se cânta ceasul al doilea la ora tei şi după aceia când apunea soarele se cânta vecernia sau Lychnicon, în mijlocul unei iluminări strălucitoare. După această slujbă urma cina. Spre ora 6 sau 7 călugării mergeau spre chiliile lor pentru a se odihnii.

La miezul nopţi toaca bătea din nou cu un sunet special trezindu-i pe anahoreţi şi chemându-i la biserică pentru Priveghere. La lavrea Sfântului Eftimie nu se cunoaşte din câte se pare din ceea ce am spus deja decât o priveghere mică; cea mai mare care se mai numea şi Παννυχις fiindcă ea era de toată noaptea a fost stabilită de Sfântul Sava.[367] Odată ce privegherea s-a terminat călugării nu mergeau la chilii ci aşteptau prima apariţie a zilei pentru a face Utrenia.

Duminica, dacă este ne să luăm după indicaţiile lui Casian,[368] se ţinea dimineaţa numai o singură liturghie, adică reunirea sau sinaxa liturgică în care Sfânta Jertfă era partea principală. Toţi psalmii şi toate rugăciunile gravitau în jurul oferii şi a sfintei împărtăşanii. Era un oficiu special prin care în ochii călugărilor slujirea ceasurilor al treilea şi al şaselea erau virtual făcute.

După odihnă, din nou în comun, anahoreţii se puteau întâlni şi discuta cu sfântul egumen. De obicei era sâmbăta şi duminica când marele Eftimie se întâlnea cu fii lui, după cum îi plăcea să spună despre călugării din lavra sa. El le cerea ceea ce credea el că este util şi mai apoi cu discuţii grave el ajungea să le pătrundă în tainele inimii voind să le cunoască mai bine sufletele, spundânu-le unele taine din viitorul lor şi le imprima întotdeauna îndemnul desăvârşirii în viaţa monahală. Toţi aceşti călugări este adevărat că nu răspundeau cu generozitate egală solicitudinii părintelui lor; prin urmare este just să recunoaştem în anahoreţii din Sahel, la fel ca alţi călugări din deşertul nostru, în secolul al V-lea şi mai apoi, că ei au fost la un loc demni de obligaţiile stadiului lor şi în special de acel mare serviciu al rugăciunii publice de care vom vorbii. Societatea timpului lor era recunoscătoare; toţi, de la fellahi la împăraţi ştiau că monahii se rugau pentru eu: "cere-mi ceea ce vrei, i-a spus împăratul Iustinian Sfântului Sava, şi îşi voi da fiindcă monahii tăi se roagă pentru Republica încredinţată mie."[369] Va venii momentul în care vom vedea finalul sărbătorilor Domnului pe pământ şi îi care îi vor forţa pe călugări să suspende de arbori mari prin marile poteci, instrumentele pe care au cântat psalmii liturghiei în bisericile lor.[370]

CAPITOLUL 13

ULTIMII ANI. TÂNĂRUL SAVA LA LAVRA SFÂNTULUI EFTIMIE. MARTIRIE ŞI ILIE. VENIREA PATRIARHULUI ANASTASIE. FILIARUL TEREBON ESTE LUAT PRIZONIER. MOARTEA SFÂNTULUI TEOCTIST; SUCCESORII LUI. COSMAS MITROPOLIT DE SCHITOPOLIS . FRAŢII LUI

La perioada de luptă care a trecut de la Sinodul de la Efes până la reîntoarcerea împărătesei Evdochia la credinţa ortodoxă, s-a succedat un alt calm şi senin ca zilele frumoase de iarnă din Deşertul Ierusalimului. Dumnezeu

[366]Este vechea rânduială a Orientului. CASSIEN, Inslit., lib, III, cap.In, Col, 144 şi urm.
[367] Cot., III, Sab. vit., p. 265.
[368]Instit., lib. IT, cap. xi.
[369] Cot., III, Sab. vil., p. 343.
[370] Trebuie să îi spunem cititorului că facem o aluzie la acest pasaj luat din psalmi: grecii nu folosesc instrumente muzicale în biserică.

a adus prin urmare pe cel care avea să fie cel mai fidel dopozitar al gândirii Sale şi să îşi dezvolte puternic lucrarea monahală.

A fost în primăvara lui 457 când Sava a venit la Sfântul Eftimie, la lavra de la Sahel. El a renunţat cu un an înainte Capadocia patria lui pentru a îmbrăţişa viaţa eremitică în solitudinea Palestinei. Sosit la Ierusalim el a cerut ospitalitate de la arhondaricul Sfântului Passarion. L-a primit un călugăr capadocian fericit. Sava avea atunci 18 ani; mare şi viguros,[371] avea încă o faţă de copil şi nu avea nici un fir de barbă. Sub această aparenţă juvenilă se ascundea o energie rară de care tânărul a dat dovadă mai mult decât odată. Intrat la vârsta de opt ani în marea mănăstire vecină de la Moutalasca satul lui natal, el a fost foarte admirat de călugări. A învăţat pe de rost psaltirea ca în joacă la fel ca regulile vieţii cenobitice. Curajul lui i-a confundat pe cei care îndrăzneţi dintre adolescenţi. Într-o zi în care făcea pâine pentru mănăstire, slujitorul care pregătea făina a ieşit în grabă lăsând în urma lui un veşmânt; s-a făcut mare tam-tam pe această seamă. Focul era mare şi ardent; tânărul frate Sava era aproape; fără să se mai gândească a făcut semnul crucii, a sărit în mijlocul focului şi a scos intact veşmântul servitorului. O altă dată copilul care avea 10 ani, a văzut în grădină un fruct superb care îi promitea că dacă îl va mânca îi va face mare plăcere; el l-a cules dar apoi şi-a spus: iată cum a căzut Adam! A aruncat fructul jos şi s-a angajat să nu mai mănânce fructe până la sfârşitul vieţii.

Bătrânul călugăr de la Sfântul Passarion a voit să aibă pentru comunitatea lui un tânăr compatriot. Egumenii veniţi la Ierusalim din diferite puncte ale Palestinei i-au făcut lui Sava propuneri similare; dar tânărul nu a voit să înţeleagă nimic; el şi-a propus să ducă viaţa solitară şi căuta metodele prin care să realizeze proiectul lui. Sau probabil că pe când se afla la schitul Sfântului Passarion a auzit vorbindu-se de Sfântul Eftimie. Superiorul acestei case religioase era acelaşi Elpidie pe care intrusul Teodosie l-a trimis la Sahel cu Gherontie la puţin timp după încheierea Sinodului de la Calcedon. Se poate spune că a fost minunat de ştiinţa teologică a sfântului nostru şi edificat de virtuţile lui. De patru ani, adică de la expulzarea lui Teodosie şi restabilirea lui Iuvenalie, Elpidie a reintrat în comuniunea ortodoxă; el putea să îşi exprime liber gândirea lui şi nu se dădea înapoi să îl cinstească pe Eftimie, cel mai sfânt călugăr din acel timp, marele apărător al credinţei de la Calcedon.

Entuziasmat de tot ceea ce a auzit, Sava a cerut să fie lăsat să meargă la marele Eftimie. Elpidie i-a permis, l-a binecuvântat şi i-a dat un ghid pentru a îi arăta calea. Sosit la Sahel în primele zile ale săptămânii, tânărul după cum am spus a trebuit să aştepte sâmbăta pentru a vorbii cu egumenul. Informat de sosirea lui, el şi-a trimis diaconul Domitian pentru a îi ţine companie. În fine, în cele din urmă sâmbătă dimineaţa Sava l-a văzut pe marele Eftimie venind spre biserică, a mers şi s-a aruncat la picioarele lui şi l-a rugat să îl primească între călugării lui:

"- Nu fiul meu, i-a răspuns sfântul, acest lucru nu este bine; tu eşti tânăr şi prezenţa unui tânăr între anahoreţi nu îi este de folos la nimeni, la fel ţie şi altora. Dar mergi acolo jos la mănăstire spre Ava Teoctist; acest lucru îţi va fi mai de folos.

- Cinstite părinte, a spus Sava, sunt asigurat de Providenţa divină că tu îmi vrei mântuirea care m-a condus aici pentru a mă pune în mâinile tale sfinte; dar voi face ce mi-aţi spus.

Acolo l-a trimis Eftimie lui Teoctist cerându-i să aibă grijă de acest tânăr care avea să devină o mare lumină pentru viaţa monastică."[372]

Dumnezeu l-a mângâiat pe sfântul nostru descoperindu-i viitorul. Nu este fără îndoială faptul că o preocupare penibilă îi presa gândirea. Construit de voinţa divină de a primii ucenici, el i-a făcut anahoreţi; viaţa solitară avea toate preferinţele; el iubea mai presus de orice odihna contemplaţiei şi voia să îşi împărtăşească gusturile lui cu cei care îi cereau îndrumarea. El a voit să întemeieze o lavră la ouady Dabor; nu a putut să facă acest plan la Sahel. Modestia l-a convins să el trebuia simplu să redeschidă lavra de la Faran, această mănăstire unde şi-a făcut primele arme şi a cărui amintire vie o avea totdeauna. În realitate, fără să modifice formele tradiţionale ale vieţii eremitice, Sfântul Eftimie a făcut o nouă lucrare: prin cunoştinţele sale teologice, prin determinarea lui, în fine prin acest simţ ortodox care îl distinge între toţi sfinţii Orientului secolului al V-lea, el a disciplinat duhul monahal. Pe temeiul nezdruncinat al dogmelor ecclesiale, marele contemplativ a voit să ridice cât mai mult edificiul rugăciunii; era la lavră pentru a medita la lucrurile cereşti; munca manuală pe care sfântul după cum am văzut îi cunoştea importanţa mai bine ca nimeni, nu era decât un accesoriu necesar.

Se poate spune că el a adus un duh nou în mănăstirile palestiniene; era vinul nou de care vorbea Învăţătorul. Dar el putea cere şi Sfântul Eftimie şi a cerut de mai multe ori dacă alţii l-au urmat şi nu îl vor părăsii a doua zi. S-a

[371] « Corpore praegrandis ac eximius » (Cot., III, p. 229).

[372] Cot., III, Sab. vit., p. 222-298.

reasigurat că va venii să stea cu el Sava. Prin urmare, el s-a ocupat cu cea mai mare solicitudine de cel care trebuia să îi fie adevăratul succesor: "prevăzând prin urmare că Chiril din Schitopolis, că Sava avea să fie într-o zi arhimandritul anahoreţilor; că el va stabilii această mare şi celebră lavră, stăpâna la toate lavrele din Palestina; că el va fi prinţul, şeful, legislatorul celor care voiau să ducă o viaţă solitară, pe care a gravat-o în duhul ucenicului său, printr-un exemplu personal, una dintre principalele legi ale regulii anahoretice;" aceasta îi interzicea admiterea imberbilor în lavrele lui.

Eftimie nu a ţinut la acest detaliu destul de important dacă se poate spune. El a început prin elementele educaţiei monahale ale ucenicului lui; l-a trimis la casa *copiilor,* adică la schit. Datoria lui Teoctist a fost uşoară: sub direcţia acestui sfânt care de altfel nu făcea decât să urmeze sfaturile lui Eftimie, tânărul călugăr care i-a fost încredinţat, a fost printre cei mai buni şi cei mai generoşi. După ce a pus tot ceea ce avea în mâinile superiorului lui, Sava a pus umilinţa şi ascultarea ca fundament al vieţii monahale. Fiind deja la curent cu tipicul liturgic, el era riguros la slujbe, totdeauna primul în biserică şi ieşind ultimul din ea. Pe lângă aceasta, dând dovadă de un curaj viril, el mucea toată ziua, purtând şi tăind trei feluri de *manuthia* până a avut nevoie de altele; el tăia lemne, aducea apa, se pregătea mult şi fără să tresară în nici un fel la ascultarea de omul cu măgarii şi altele, s-a pus în slujba tuturor; el a fost o încântare pentru tot cenobiumul uimit să vadă atâta virtute şi pricepere la o vârstă atât de fragedă.

Eftimie înseşi a fost încântat şi a urmărit cu atenţie primele arme ale tânărului atlet văzând-l cum se exercită pe sine în marile lupte. Ocazia s-a dat după 12 ani după intrarea Sfântului Sava în schitul la doi ani după moartea Sfântului Teoctist în 468. Superiorul cenobiumului se numea Longhin. Sava care avea 30 de ani i-a cerut să îi dea permisia să trăiască în felul anahoreţilor într-o grotă care era la sud de schit, în prăpastia sud. Longhin i-a spus Sfântului Eftimie: "să fie cum vei tu, să te lupţi cum vrei ;" el i-a permis solitarului să petreacă cinci zile pe săptămână în grota care era în direcţia sudului.[373] Eremitul Sava a arătat aceleaşi calităţi a curajului şi energiei care le-a semnalat la schit; se ruga noaptea ca un înger al lui Dumnezeu şi ziua el muncea ca un curajos capadocian care era; după cum am spus cinci zile pe săptămână nu mânca deloc timp în care stătea în grota lui; în cele din urmă sâmbăta dimineaţa, fiindcă mergea la cenobium pentru a asista la sinaxă, el a ducea 50 de coşuri făcute în acest timp.

Sfântul nostru fiind informat de felul de viaţă a ucenicului lui, a crezut că a venit momentul de a intervenii direct şi realiza cap la cap munca de desăvârşire la care Sava se preta aşa de generos: "marele Eftimie a luat cu sine pe tânărul eremit pe 14 ianuarie şi l-a condus cu Domitian în mare pustietate din Rouba. În acest moment era absolut singur pe el şi îl numea *copil bătrân.* În această retragere profundă unde erau separaţi de orice comerţ cu oamenii, acest mare educator al copiilor l-a susţinut pe Sava şi l-a exersat în cele mai înalte virtuţi."[374]

Sfântul Eftimie avea 92 de ani. Admirabilul bătrân, totdeauna alert, înfruntând foamea, setea, căldura devoratoare din pustie, mult mai neînfricat decât tinerii, a reuşit să formeze prin exemplul lui sufletul lui Dumnezeu care i-a fost încredinţat şi în care şi-a spus atât de multe speranţe. Fiind bătrân, ei bine Sava şi-a adus aminte de aceste zile petrecute la Rouba în compania sfântului lui învăţător. El iubea să îşi aducă aminte după cum am spus de setea orală care era spre Djebel Ousdoum şi de minunea pe care Eftimie a făcut-o pentru a îl ridica; el spune foarte simplu: "nu eram obişnuit cu acest gen de viaţă." Dar din acest moment, spune la rândul lui biograful nostru, el a primit o forţă divină care i-a permisă să treacă peste toate dificultăţile vieţii eremitice.

Cam în acelaşi timp când Sfântul Sava s-a prezentat la Sahel, alţi doi tineri au cerut să fie primiţi. Mai bătrâni ca el şi cu barbă, ei au fost imediat primiţi de Sfântul Eftimie. Erau anahoreţi de la muntele din Nitria; ei au fugit de persecuţia patriarhului eretic al Alexandriei Timotei Elurul care îi persecuta pe călugării ortodocşi. Îi cunoaştem deja: se numeau Martirie şi Ilie.

Eftimie le-a arătat noilor veniţi cele mai afectuoase primiri, nu numai fiindcă au suferit pentru Sinodul de la Calcedon, ci şi din cauza destinelor lui măreţele pe care Dumnezeu le-a făcut şi pe care le-a cunoscut prin revelaţie; după cum am spus mai sus Martirie şi Ilie au urcat în cele din urmă pe tronul Sfântului Iacob. Marele egumen le-a dat la fiecare una dintre chiliile de la lavră şi fără să întârzie s-a ocupat cu o vigilenţă specială de aceste suflete care peste 24 de ani vor lua aşa de mari responsabilităţi.

Datoria era delicată şi dificilă. În mijlocul conflictelor care vor urma în această epocă făcută de puterea politică şi a Bisericii în Orient, împăraţii din Constantinopol, ereticii ca ortodocşi profesau este adevărat, un respect profund pentru marii şi sfinţii călugări. Stă mărturie în acest sens o deferenţă singulară; şi în acest sens ei nu aveau în vedere în

[373] « In praecipitio ad Austrum... in speluncà ad Austrum vergente » (Cor., ILI, Sab. vit., p. 232). Ceea ce ne interesează cu privire la Palestina sunt cele pe care vom ajunge să nu le neglijăm cu nici un detaliu.

[374] COT., II, Sab. vit., p. 232-253.

special popularitatea de care se bucurau oamenii lui Dumnezeu; ei plecau prestigiul sfinţeniei lor. Când aceşti săraci apăreau la curte îmbrăcaţi ca Sfântul Sava într-o tunică peticită, fără să ceară nimic din bunurile acestei lumi ci numai pacea Bisericilor, cei mai determinaţi persecutori ai credinţei ca Anastasie spuneau: "este din cauza virtuţii sale, bunule părinte, i-a spus împăratul Sfântului Sava pentru care îţi acord să ai în grijă pe arhiepiscopul de Ierusalim." Ce intrigi sau ce preocupări lumeşti putea el să suspecteze la aceşti săraci evanghelici în care simplitatea era egalată de dezinteres? "Da, îi spunea din nou acelaşi împărat aceluiaşi sfânt, Scriptura are mare dreptate din ce pot vedea când spune că cel care este fără frică va merge simplu."[375]

Cu totul alta era situaţia pentru episcopi. De mai multă vreme, cei mai mari dintre ei, cei care se numeau *domni de episcopi,* patriarhii în fine, nu era pentru ochii despoţilor bizantini decât funcţionari, menţinuţi după bunul lui plac rupt la cea mai mică rezistenţă. Şi nimeni nu a mai fost surprins de asta; spiritul public înţelegea puterea imperială ca fiind irezistibilă. Prin urmare spre 535 sau 540, episcopul monofizit Ioan se pregătea să ia în posesie scaunul lui de la Tella, în Osrohoene, câţiva dintre cei mai remarcabili din oraşul episcopal a spus: "dacă ne este ordonat să acceptăm Sinodul de la Calcedon, îl vom convinge pe episcop să fie înştiinţat fiindcă acesta este un nimeni; şi prin urmare nimeni nu poate rezista unui ordin al regelui."[376]

Cu atât mai mult un prelat, chiar şi între cei mai fermi în credinţă, ezitau să contrazică o astfel de putere. Dar situaţia devenea cât se poate de delicată pentru episcopi care în faţa exigenţelor puterii civile, a puterii supreme a Bisericii, Scaunul apostolic a făcut reclamaţiile lui juste. Episcopii orientali din secolele al V-lea şi al VI-lea ştiau să ţină la autoritatea succesorului Sfântului Petru; nici unul dintre ei dacă voia să rămână ortodox nu trebuia să se pornească contra lui. Plasat prin urmare între omnipotenţa imperială şi cea a lui Chiril de Schitopolis, cu privire la afacerea cu Acachie din Constantinopol, a făcut apel al *disciplina riguroasă şi acrivia pontifilor romani,* episcopii orientali îndemnaţi de dorinţă a păcii Bisericii, cu căutat în duhul lor fecund trimişi sau metode de a se reconcilia. Nu au avut prea mult succes la asta. În cele din urmă, cei mai buni, sfinţii pe care Occidentul de azi îi cinsteşte ca pe aceştia, nu au găsit nici o problemă cu o schismă deja făcută. O concluzie tristă şi un preludiu al mari schisme pe care Biserica avea să o sufere după multe secole.

Sfântul Eftimie voia ca pe scaunele episcopale să fie ridicaţi dintre călugării lui, capabili să înfrunte şi la nevoie să îndure pentru apăra Credinţa. Pentru acest lucru el a arătat cu privire a Martirie şi Ilie o solicitudine atât de tandră şi activă, fiindcă îi ţinea pe lângă el, după cum ne spune biograful nostru, şi vorbea cu ei mult timp şi îi conducea în pustiul de la Rouba, înainte de Postul Mare la fel cum făcea cu Sfântul Sava.[377] Chiril de Schitopolis ne face să înţelegem că subiectul pe care Sfântul Eftimie îl discuta cel mai des cu viitorii patriarhi era în jurul credinţei de la Calcedon şi a problemelor violente la care continua să fie ocazie sau pretext. Dincolo de toate, Sfântul teolog a stabilit în faţa ucenicilor lui, autoritatea sinodului atât de ardent atacat de eretici. Acesta printre alte plângeri, pretindea că vede în faimosul Sinod un act *leonin* după cum spunea el în alţi termeni mai bine spus un abuz de putere al episcopului Romei; Sfântul Eftimie a demonstrat la ai săi că sinodul, convocat canonic, s-a pronunţat în materie de credinţă şi a sancţionat prin pontiful roman, care a avut parte de susţinere şi de un guvern legitim şi că oricine voia să rămână ortodox trebuie după tradiţia Bisericii să îl primească fără ezitare. Monofiziţii gânditori admiteau realitatea trupului animat al lui Hristos, o unire personală cu Cuvântul; dar ei discutau cu privire la expresia *în două naturi;* Sfântul Eftimie i-a făcut să vadă pe ucenicii lui, după cum am spus şi cu împărăteasa Evdochia, că toate erau numai jocuri de cuvinte, discuţii deşarte. Era un semn bun că doctul egumen de la Sahel îşi instruia călugării lui. El i-a adus la apărarea credinţei fie că erau episcopi sau fără provocare dar fără sfidare. Ştim cu cât dispreţ Sfântul Eftimie, care ura erezia, îi trata pe toţi ereticii. El recomanda calmul pe care el îl practica la fel de bine; dar a insistat pe fermitate ca să triunchiem cuvântul, pe intransigenţa în probleme de credinţă şi de tot ceea ce aducea aceasta cu sine. Sfântul cunoştea sufletul oriental; el ştia că cu el nu era condescenţă nici un posibil compromis pe care era dispus să îl facă; el era dispus să facă un temperament moral din vigurosul Ilie şi chiar din capadocianul Martirie.

Că Sfântul Eftimie a reuşit cu această primă parte a planului am spus-o mai sus. Ceea ce putem afirma aici, este ceea ce au făcut toţi episcopii ucenici ai lui şi în special Martirie şi Ilie, calcedonieni veritabili, adică adevăraţi ortodocşi. Cine se putea pune între atitudinea lui Martiriu faţă de Petru Mangus, patriarhul monofizit al Alexandriei în 482 şi nu poate avea nici o îndoială că în aceste circumstanţe, de ataşamentul lui personal faţă de Sinodul de la

[375] Cot., UT, Sab.vit., p. 302.
[376] Vitae virorum apud monophy. celeber., ete., supra cit., p. 36.
[377] Cot., IV, Euthym. vit., p. 69.

Calcedon. La venirea lui pe tronul patriarhal al Ierusalimului în 478, Martirie a încercat că înţeleagă schisma lui Gherontie şi a altor călugări monofiziţi. În 480 sau 481, el a voit să îl trimită pe diaconul lui Fidus la împăratul Zenon şi patriarhul Constantinopolului pentru a le reprezenta mai bine această facţiune care continua să acţioneze în Palestina. În fine, în 484, el a salutat cu cea mai mare bucurie demonstraţiile de unitate a celor mai mulţi din partidul călugărilor eretici după cum ne-a spus Ava Marcian. Dacă cu adevărat Martirie a adresat în 482 o scrisoare sinodală lui Petru Mongua, după cum au pretins monofiziţii şi după ei istoricul Evagrie[378] există spaţiu să spunem că el a dispreţuit protestele credinţei protejatului Acachie al Constantinopolului şi că în suita lui, mai bine decât să îşi ilumineze sentimentele, el a fost dintre cei care, după cum a spus întotdeauna Evagrie s-a îndepărtat de comuniunea sa. Actul din 484 şi tot ceea ce ştim de pontificatul lui Martirie ne poate convinge. "La fel de bine concluzionăm cu Tillemont, că se poate spune că se conspiră de a îl vedea martir pe un om care a cinstit primul unul dintre scaunele Bisericii de o viaţă şi o conduită ireproşabile. Bollandus spune că noi cinstim obişnuit titlurile de fericit şi sfânt. Baronius califică un astfel de om ca fiind sfânt."[379]

A fost sfânt la fel de mult patriarhul Ilie care fiindcă a rămas fidel Sinodului de la Calcedon avea să moară în exil. Ilie i-a urmat lui Sallust în 494 pe tronul Sfântului Iacob. În această mare demnitate, el a rămas fidel practicilor celui mai auster ascetism: "omul nu are nimic de spus şi la fel de bine nimic să creadă, spune Tillemont, decât numai cu multă maturitate şi multă înţelepciune... reputaţia lui s-a răspândit până la gali sau a trecut la unul dintre primii episcopi ai Bisericii la fel de bine ca pentru meritele scaunului lui."[380] El nu l-a abandonat în 494 pe patriarhul Eufemie al Constantinopolului care a apărat pe ortodocşi şi Sinodul de la Calcedon contra întreprinderilor împăratului Anastasie. Este adevărat că în 512 se pare că a dat o dezminţire şi a negat marele Sinod al cărui apărător fusese până atunci. Anastasie a făcut să se întâlnească un sinod la Sidon. Scopul acestui sinod pe care contele Marcellin, în ciuda la toată rezerva lui obişnuită nu a putut să se împace decât să îl numească infam şi ridicol ca adunare[381], deci scopul era să se termine cu sfântul sinod odios al monofiziţilor şi de a îl depune pe Flavian patriarhul Antiohiei şi Sfântul Ilie al Ierusalimului. Ameninţati cei doi prelaţi s-au retras la Sidon: "ei au găsit modalitatea, spune Tillemont de a găsii separaţia sinodului fără să se pronunţe nimic contra lor scriindu-i împăratului scrisori pline de complimente şi unde au disimulat prin condescenţă o parte a sentimentelor lor. Dar această condescenţă a mers până a spune că nu primesc Sinodul de la Calcedon."[382] Pe scurt aceşti doi patriarhi – să ni se ierte expresia – au ascuns ridicolul sinodului de la Sidon şi s-au alăturat împăratului eretic. Procedeul a fost lipsit de francheţe şi Sfântul Eftimie în aceste circumstanţe nu a putut să îl aprobe pe ucenicul lui Ilie. Se pare foarte bine că patriarhul Ierusalimului a fost a fost autorul principal al acestui raid; sângele arab s-a ridicat pentru un moment în acest prelat de obicei atât de înţelept şi circumspect şi în ciuda la toate fidel credinţei sale?

În cele din urmă nimeni nu a căzut mai mult decât însuşi împăratul. Anastasie a reînceput proiectul pe care l-a făcut mai înainte de Sinodul de la Sidon, de a depune pe patriarhul Ierusalimului. Ilie l-a grăbit pe Sfântul Sava la Constantinopol pentru a contracara această ameninţare. O prietenie frumoasă a unit pe aceşti doi ucenici ai Sfântului Eftimie. Sava a pledat cu inima lui cauza credinţei fratelui Ilie: "arhiepiscopul dumneavoastră, i-a spus el împăratului, s-a jucat cu maiestatea voastră la chiar sinodul de la Sidon; el a crezut că ne poate face şi pe noi să cădem cu ocazia acestui sinod, dar noi nu am ignorat niciodată ceea ce el a făcut, în toate circumstanţele, ca fiind apărător la Sinodului de la Calcedon şi a toată erezia nestoriană. Iată de ce pe cum poţi să vezi, am decis ca el să fie depus din episcopat... la aceasta Sfântul părinte Sava a răspuns: ceea ce excelenţa voastră aţi fost deplin convins că arhiepiscopul sfântului nostru Oraş al lui Dumnezeu, ridicat în semnificaţiile evlaviei de aceşti antici luminători, aceşti taumaturgi, Părinţii deşertului, ei bine ei respins egal diviziunea lui Nestorie şi confuzia lui Eutihie; ei ţin mai mult credinţa ortodoxă şi ca să vorbim ca Scriptura, nu au căzut nici la dreapta şi nici la stânga." Sfântul a continuat; am întărirea părintelui lui Eftimie, l-a cercetat, l-a susţinut, l-a făcut convingător, el a dat lovitura: "Ei bine! Bunule bătrân i-a spus împăratul, roagă-te pentru noi, nu îţi fă griji aici; din cauza sfinţeniei tale nu vom face nimic contra arhiepiscopului vostru."[383]

---

[378] P, G., LXXXVI, H.E., lib. III, Cap. x1, Col. 2628.
[379] Mémoires, XVI, p. 333.
[380] Ibid., XVI, p. 645, 647.
[381] Chron., À. C. 512, col. 938.
[382] Mémoires, XVI, p. 703.
[383] Cot, III, Sub, vit,, 301-302.

Nu a fost decât un armistiţiu; erezia nu putea să consimtă mult timp să lase pe unul dintre marile scaunele un episcop care era atât de ostil. În anul următor, 513 Anastasie l-a depus pe Sfântul Ilie. Cu această ocazie monofiziţii i-au făcut patriarhului Ierusalimului cel mai perfect elogiu; cronica lui Mihail Sirianul[384] spune: "după Sallustius, a venit Ilie care a fost la fel de bine recunoscut ca eretic şi pentru aceasta a fost izgonit de împăratul Anastasie." Ilie a fost trimis la Aila în golful Akabah. În 518 Sfântul Sava l-a văzut în compania lui Ştefan, egumen al cenobiumului Sfântului Eftimie şi a ui Euthalius, egumen al mănăstirii lui Ilie la Ierihon; Chiril de Schitopolis spune că l-a primit cu bucurie şi a rămas câteva zile cu el. În acest timp el a rămas singur în retragere până la sfârşitul Vecerniei şi până la ora 9 de a doua zi. Pe 9 iulie, nu a ieşit aşa cum făcea de obicei; Părinţii care îl aşteptau nu au început să mănânce. Patriarhul nu a ieşit decât spre ceasul al şaselea al nopţii: voi să mâncaţi i-a spus el patriarhului; dar eu nu am nimic de pierdut. Sfântul Sava s-a dus şi l-a convins să spună ce este cu el. Cu lacrimi în ochi patriarhul i-a răspuns: în acest ceas a venit momentul ca împăratul Anastasie să moară; eu trebuie neapărat să mor după 10 zile pentru ca să mă judec de contradicţiile lui. El a mai luat nişte măsuri pentru conducerea mănăstirilor lui. La opt zile după vedenia lui, nu a luat decât împărtăşania şi a mâncat puţin, el suferea de o boală. Sava şi cei care erau cu el nu au renunţat în cele trei zile care au urmat. Pe 20 iulie după împărtăşanie şi după ce a răspuns amin, patriarhul a adormit în Domnul la vârsta de 88 de ani."[385]

Anul 458 care a urmat celui intrării lui Martire şi Ilie în lavra de la Sahel, a fost anul morţii primului patriarh al Ierusalimului. Biograful nostru semnalează acest eveniment cu sobrietatea pe care a remarcat-o deja Tillemont[386] şi care se vede peste tot în Viaţa Sfântului Eftimie dar rămâne o întrebare deschisă cu privire la Iuvenalie. Episcopul defunct l-a copleşit însă pe sfântul nostru cu proviziile sale în timpul lungilor ani ai episcopatului său; dar el a dat numeroase garanţii de eroare şi a perturbat mult pacea Bisericii. Sensibil mai mult decât orice intereselor lui Dumnezeu şi a sufletelor, Sfântul Eftimie care mai înainte nu i-a cerut nici o favoare lui Iuvenalie, a manifestat prin câteva cuvinte sau acte energice, dar mai ales printr-o tăcere semnificativă, tristeţea pe care i-a provocate tăcerea episcopului său. Nu poate fi nici o îndoială că această tăcere pe care sfântul nostru a găsit-o în laconismul biografului de fiecare dată când a atins subiectul episcopatului primului patriarh al Ierusalimului. Prin urmare el a permis istoriei să se elibereze puţin de această rigoare: Iuvenalie după reîntoarcerea lui la credinţă, a dat dovadă de o constantă adevărată şi a dat dovadă de multă răbdare în încercările lui.[387] Prin urmare, posteritatea putea prelungii pentru el acest "timp al indulgenţei" în care el a început să beneficieze după cum spunea Sfântul Leon,[388] de Sinodul de la Calcedon; dar indulgenţa nu a mers atât de departe credem până la a face aureolă de sfânt.[389]

În chiar acel an pe tronul Sfântului Iacob s-a succedat scevofilaxul Anastasie; s-a împlinit profeţia Sfântului Eftimie. Să ne aducem aminte că la prima întâlnire Sfântul Eftimie l-a văzut îmbrăcat în haine albe de patriarh ca cei ai Ierusalimului. Ne putem întreba ce s-a ales cu acest episcop în acest moment *care era mâna lui Dumnezeu.* Anastasie a fost un mare cu un număr de prelaţi orientali ai contemporanilor lui, slab până la a se face un complice la erezie. Al doilea patriarh a apărţinut mănăstirii Sfântului Passarion. Această mănăstire al cărei superior era în acelaşi timp arhimandritul la toate mănăstirile diocezei, se afla în oraşul episcopal. Foarte deschis la influenţele externe, din câte se pare, această casă religioasă a decăzut rapid. Am văzut cu ce uşurinţă superiorul ei s-a aliniat cu partidul uzurpatorului Teodosie. Nu ştim nimic de succesorul lui Ilie; dar arhimandriţii Lazăr şi Anastasie, spune Chiril de Schitopolis, au lăsat să se slăbească disciplina monahală şi s-au angajat în afacerile lumeşti ale patriarhului Sallus ridicat la ultimul lui titlu şi autoritate de superiorul general pentru a le da Stareţului Marcian.[390] Salust, una dintre cele mai notabile figuri între patriarhii Ierusalimului, a avut un alt motiv şi unul mai grav, de a acţiona cu această rigoare. Deja arhimandritul Lazăr a alunecat în schisma monofizită, la fel ca predecesorul lui Elpidie; avem motive să credem că succesorul lui Anastasie l-a imitat. Erezia era în culmea ei în mănăstirea Sfântului Passarion şi ne temem că clericul Anastasie încă odată care mai înainte a făcut parte din această casă religioasă nu îşi partaja convingerile ca eroare. Este ceea ce avea

384 T. Il, fascic. IX, p. 168, traduction Chàbot.

385 Cot., III, Sab. vit., p. 301, 302, 324-326.

386 "Viaţa Sfântului Eftimie de care vorbeşte mai apoi (Iuvenalie) nu face nici un elogiu." Mémoires, XV, p. 206.

387 Scriitorii monofiziţi au fost ei înşuşi obligaţi să recunoască sârguinţele lui Iuvenalie în faţa unor afronturi sângerânde. A se vedea Zaharia Retorul (P. G., LXXXV, H. E., cap. vi, col. 1153) care spune de acest călugăr Solomon care fără să îi ceară patriarhului binecuvântarea lui, i-a aruncat un coş cu cenuşă în cap.

388 « Quia in tempore indulgentiae resipiscentiam magis, etc. » P. L., LIV, col. 1103.

389 "Nu ştiu de ce Bollandus nu i-a dat titlul de sfânt." TILLEMONT, Mémoires, XV, p. 207.

390 COT., III, Sab. vit., p. 261.

să vină. În 476, la trei ani după moartea Sfântului Eftimie, patriarhul Atanasie a semnat Enciclica împăratului Vasilisc, care a condamnat Sinodul de la Calcedon.[391] Prin urmare el a aderat la erezia monofizită din slăbiciune, voim să credem mai mult decât din convingere; el a dat la fel de bine propriul exemplu şi autoritatea lui călugărilor dizidenţi mai turbulenţi mai mult ca niciodată şi mulţimea se ţinea să urmeze obstinatului Gherontie.

Din mila Lui, Dumnezeu a voit să prevină acest eşec; iată de ce El l-a făcut pe Eftimie să profeţească cu mulţi ani înainte acest eveniment, o dată sau de două ori chiar înaintea Sinodului de la Calcedon. Profeţia făcută despre Anastasie nu a avut ca obiect decât să îl facă să savureze mai mult timp avansul satisfacţiei lui deşarte de grandorilor care îl aşteptau, dar să îl şi îndemne, sub o formă indirectă şi harică de a se pregătii de redutabilele lui pregătiri. Clericul nu a înţeles avertismentul; în orice caz a profitat puţin de el. În veşmintele lui albe el a voit să meargă să se întâlnească la lavră cu Sfântul Eftimie; Tillemont spune că "sfântul s-a scuzat foarte politicos;"[392] era urmarea şi complimentul profeţiei. Anastasie a spus atunci anturajului lui: "hai să nu mergem, din moment ce asta trebuie să-l supere." Şi el a promis că el va găsii o ocazie mai bună pentru a îşi realiza dorinţa.

Mai multe mici evenimente au venit în acest timpul asupra solicitudinii paterne a Sfântului Eftimie; se legau de filarhul Terebon. Mărturia lui Chiril dă aici un şarm al episodului interesului unui document; este o rază de lumină în istoria foarte obscură, de care am vorbit deja, a arabilor din Palestina: "prin urmare, Terebon, filarh al sarazinilor, obligat să meargă la Bostra cu o treabă, a căzut într-o ambuscadă aranjată de un cofilarh. Dar guvernatorului oraşului, acesta l-a ţinut închis ceva timp. Marele Eftimie cuprins de teamă a scris prea fericitului episcop de Bostra care a făcut să lumineze peste tot cunoaşterea lui Dumnezeu. El i-a dat scrisoarea lui Gaianus, fratele lui Ştefan episcop de Jamina. A primit această scrisoare, Sfântul Antipater l-a eliberat de Terebon, i-a dat o escortă şi i-a trimis la marele şi sfântul lui părinte; dar, dorind să aibă urmaşi de la marele Eftimie, l-a păstrat pe Gaianus şi l-a hirotonit episcop al oraşului Madaba."[393]

"Seminţele" marelui Eftimie s-au răspândit peste tot în bisericile din Palestina şi până în Arabia, după cum vom vedea. Din cei 20 de primi călugări veniţi la lavră, nu au mai rămas la finele lui 450 lângă sfântul nostru decât trei fraţi şi preoţii bisericii, Ioan[394] şi Chirion.

Golul cel mai mare şi mai dureros a fost după opt ani în existenţa sfântului bătrân. În 466, spre finele lunii august, Sfântul Teoctist a fost lovit de boala pe care o avea. Sfântul Eftimie aflând de starea lui s-a pogorât la ouady Dabor pentru a îl vedea pe prietenul lui. Avea 90 de ani. Din câte se pare Teoctist era mai bătrân ca el. Au trecut 61 de ani de când s-au întâlnit pentru prima dată la Faran. Reuniţi uneori dar mai multe ori separaţi, ei au mers împreună pe calea renunţării religioase. Dar pentru a fi detaşaţi total de pământ, sufletele lor au fost întotdeauna unite; se pare că de mai multe ori viaţa lor după cum spune biograful nostru a fost un suflet în două trupuri.

Sfântul Teoctist avea să moară pe 3 septembrie. Eftimie a refuzat să încredinţeze cuiva sarcina de a îl îngropa şi de a-i pregăti înmormântarea. Patriarhul Anastasie a auzit de moartea sfântului egumen şi de prezenţa Sfântului Eftimie la schitul ouady Dabor şi s-a folosit de această ocazie pentru a merge să îl salute pe cel care i-a prezis ridicarea lui pe tronul episcopal. După ce s-a terminat slujba înmormântării, el a luat mâinile sfântului şi le-a sărutat; el i-a spus: "de mai multă vreme am voit să îţi sărut mâinile; în fine Dumnezeu m-a făcut voia. Aş mai vrea să vă rog sfinte părinte să vă rugaţi să îi cereţi lui Dumnezeu ca profeţia ta să se împlinească cu bine până la final. În cele din urmă doresc să îmi scrieţi şi să mă sfătuiţi.

La aceasta marele Eftimie a răspuns cu harul lui obişnuit:

- Şi eu rog pe prea fericirea voastră să vă rugaţi pentru mine.
- Vă cer din nou şi din nou acelaşi lucru, a răspuns arhiepiscopul.

Sfântul nostru i-a răspuns patriarhului:

- Lăsaţi-mă să vă ofer mănăstirea mea.

Arhiepiscopul a răspuns:

---

391 Chronique de Michel le Syrien, liv. IX, Ch. v, p. 445, édit. Chabot. Se vorbeşte aici de un monofizit.

392 Mémoires, XVI, p. 80.

393 Cor., IV, p. 72. Terebon, spre 458 sau 460 mai era înă la fel ca tatăl lui filar al sarazinilor din provincia Arabia? Se pare că el era filarh al Palestinei: era oare el acel filarh în cursa căruia a căzut? S-a dat el de partea puterii arabilor din Palestina? Şi ce să înţelegem din ceea ce au acţionat? Sunt mai multe întrebări la care nu putem da un răspuns. Pentru tot restul, ne spune R. P. Jaussen, care a studiat mult moravurile arabilor (a se vedea această interesantă lucrare: Coutumes des Arabes, Lecoffre-Gabalda, Paris), pictura lui Chiril se poate vedea imediat.

394 Doar dacă nu cumva este acelaşi cu episcopul Ioan de Parembola, care a luat parte la Sinodul de la Calcedon, aşa cum cred unii.

- Dimpreună cu fericitul Teoctist sunteţi protector al acestui loc; din această solitudine prin darul Duhului Sfânt care este cu tine au făcut un sanctuar al lui Hristos. Aşa că vă încredinţez de propria autonomie. Arhiepiscopul şi-a luat adio şi s-a reîntors la casa lui."[395]

Sfântul Eftimie a dat ca succesor al Sfântului Teoctist un călugăr cu o virtute dovedită, frumosul frate a lui Aspebet, acel Maris care după ce a primit botezul cu ai săi, nu a voit să renunţe la schitul de la ouady Dabor. Maris care era avansat în vârstă nu a guvernat mănăstirea decât doi ani. Prin urmare a murit în 468. Prin urmare Sfântul Eftimie s-a pogorât la cenobium şi a depus trupul egumenului defunct peste cele ale rămăşiţelor predecesorului lui.[396] Prin urmare el a pus drept cap al comunităţii pe cineva numit Longhin, călugăr respectabil, dar care avea ca listă tăria necesară pentru a îi menţine pe călugări la treabă. Longhin a murit în 483, după ce a fost 15 ani superior. El a avut onoarea să îl ţină cinci ani pe Sfântul Sava sub direcţia lui, adică până în 473. Prin urmare Sava a renunţat la mănăstirea din ouady Dabor pentru a se retrage în câmpia Iordanului după Sfântul Gherasim.[397] Perşii vechi ai cenobiumului lui Teoctist, cei formaţi de sfinţii fondatori erau morţi; exemplul virtuţilor lor nu mai era motiv pentru a îi reţine pe tineri şi pe cei slăbi în mâinile lui Longhin care a lăsat frâiele şi s-a aventurat pe panta care ducea la pietre dezordonate. În anul 483, anul morţii lui Longhin a murit la fel de bine Terebon cel Bătrân fiul lui Aspebet. Filarul a lăsat multe bunuri celor două mănăstiri ale Sfântului Eftimie şi a Sfântului Teoctist. Acest flux de bunuri avea să precipite decăderea lui ouady Dabor. Partajul pe care Terebon nu s-a gândit să îl facă, a dus la o dispută între cele două mânăstiri, succesorul lui Longhin, egumenul Pavel a rezolvat-o în modul lui, călcând în picioare toate regulile dreptăţii şi fără să ţină cont de intenţiile testatorului. Obrăznicia lui a provocat un conflict între călugării de la mănăstirea Sfântului Teoctist şi cea a Sfântului Eftimie. Martor întristat la aceste diviziuni, Sfântul Chiriac a renunţat la această mănăstire din urmă unde a fost primit de Ilie succesorul Sfântului Eftimie şi s-a refugiat în lavra de la Souca.[398]

Mănăstirea de la ouady Dabor nu a căzut imediat la această încercare tristă; o vom vedea cum va vegeta în secolul al VI-lea. Mişcat de un sentiment de evlavie filială, Sfântul Sava în marea foamete din 513-518, a avut de grijă cu generozitate de subzistenţa ei.[399]

Abuzul acestor călugări nu era decât o dulce amintire a lui Teoctist; la mult timp după moartea sfântului, arabii erau convinşi că un foc misterios proteja resturile lui contra unei curiozităţi temerare şi că o mireasmă plăcut mirositoare ieşea din mormântul lui.[400]

După moartea Sfântului Teoctist, ne spune biograful nostru că stavrofilaxul a fost promovat la scaunul de mitropolit al Schitopolisului. Era prin urmare spre finele lui 466 sau la începutul anului următor când cei trei fraţi capadocieni intraţi primii în lavra de la Sahel, au fost ridicaţi la episcopat. Au trecut 38 de ani de când Sfântul Eftimie i-a persist acest lucru ca fiind iminent; dar pentru sfântul nostru 38 de ani era puţin pentru a se pregătii pentru aceste funcţii redutabile. Pe scaunul Schitopolisului s-a ridicat un ucenic vrednic al unui mare maestru ; ca unul care cunoştea foarte bine faptele care se apropiau de el,[401] biograful nostru ne oferă o mărturie foarte emoţională: "stavrofilaxul Cosma, ne spune el s-a succedat ca episcop al metropolei Schitopolis, după defunctul episcop Olimpiu... el a lăsat o mare lumină asupra celei de a doua provincii a Palestinei şi el a guvernat 30 de ani Biserica lui şi a ornat-o frumos."[402]

Hrisip a succedat imediat pe fratele lui Cosma în datoria de gardian al crucii; patriarhul Anastasie a cinstit în acelaşi timp una dintre principalele mărturii a profeţiei făcute de Sfântul Eftimie şi un preot doct şi evlavios care ilustra Biserica din Ierusalim pentru daturile şi virtuţile lui: "a lăsat Bisericii multe dintre scrierile considerabile şi demne de stimă, spune Tillemont. Lui i s-a atribut o omilie despre Sfânta Fecioară pe care o avem în biblioteca perşilor din Paris, un discurs despre Teodor Mucenicul citat de Fotie şi un altul despre descoperirea moaştelor Sfântului Ştefan din anul 415."[403]

Cel mai tânăr frate a lui Cosma, Gavriil, egumen al bisericii Sfântului Ştefan şi-a exercitat 24 de ani funcţiile sale din 456 până în 480 anul morţii sale. Având o rară energie – el a dat o mărturie remarcabilă care a constat în faptul

---

395 Cot., IV, p. 74-75.
396 COT., III, p, 231.
397 Cot., III, p. 234.
398 P. G., XV, col. 928.
399 COT., III, p. 324.
400 Act. SS. Boll., t. IT, Jul., p. 514-545.
401 Cosma a murit în 496 şi Chiril s-a născut spre 520.
402 COT., IV, p, 76.
403 Mémoires, XVI, p. 88-89.

că nu a ieşit din chilia lui din Sahel 25 de zile – Gavriil a fost printre ucenicii Sfântului Eftimie ca unul care a rămas cel mai fidel la poveţele şi la îndrumările maestrului: "el a construit a spus biograful nostru o mică mănăstire în valea care este la est de colina venerabilă a Sfintei Înălţări; el s-a retras în octava Sfintei bobotezei şi a trăit ca solitar până în duminica Floriilor, după obiceiul Sfântului nostru părinte Eftimie. În fine, el a murit în aceiaşi mănăstire şi a fost îngropat acolo la vârsta de 80 de ani, având reputaţia de un mare taumaturg. El mai avea la fel de bine o mare inteligenţă; ştia să scrie perfect în latină, greacă şi siriacă."[404]

Casa Sfântului Ştefan nu a avut prin urmare moaştele sfântului egumen; trupul lui Gavriil se găsea pe marginea deşertului unde a fost sfinţit de Eftimie în timpul lungilor ani de recluziune şi în mijlocul exerciţiilor celor care erau austeri de pocăinţă. Ce a devenit acest mormânt la care mai întâi trebuia să privească cinstirea locuitorului Ierusalimului? Lui i s-a părut că nu era imposibil să regăsească la estul Muntelui Măslinilor, vestigiile micii mănăstiri; dar acest pământ atât de profund răvăşit de invaziile secolului al VII-lea şi de fellahii şi nomazii care stăteau neîncetat în singurătate şi oare va avea ea grijă de acest preţios dar?

Slujbele greceşti au păstrat parfumul acestei pomeniri dulci şi curate; ea l-a cinstit pe Gavriil pe 26 ianuarie; Tillemont spune că "Bollandus a avut unele motive să creadă că până azi grecii îl cinstesc sub numele de Gavriil cel Tânăr, numit aşa probabil fiindcă el s-a retras de tânăr în solitudine." Prin urmare avea 28 de ani când s-a prezentat la Sfântul Eftimie cu cei doi fraţi ai lui.

Fiii lui Dominic au venit la sanctuarul Sfântului Ştefan în locul în care Gavriil a fost primul gardian, păstrând ca dar de mare preţ amintirea acestui sfânt doct, fericiţi că ei puteau într-o zi la fel de bine să traducă cinstirea printr-un cult public al căror rari virtuţi şi minuni ai trecutului le-au justificat probabil suficient.

CAPITOLUL 14

MOAREA SFÂNTULUI EFTIMIE. MUTAREA MOŞATELOR SALE. LUCRAREA SFÂNTULUI 473

Sfântul Eftimie a aflat printr-o relevaţie ziua în care Dumnezeu îl va chema la Sine. El nu le-a spus nimic ucenicilor lui până la octava Bobotezei din anul 473. Pe 13 ianuarie în acest an, un anumit număr de călugări care trebuiau să îl însoţească în solitudinea din Rouba şi printre care se găsea Martirie şi Ilie, ei bine văzând că nu face nici o pregătire pentru plecare i-au spus:

"- Dar cinstite părinte nu plecaţi mâine?

- Voi rămâne aici în această săptămână, a spus sfântul; voi pleca sâmbătă pe noapte.

Era anunţul morţii sale. După trei zile a cerut să fie făcută privegherea Sfântului Antonie. În timpul rugăciunii el a adunat preoţii în diaconicum:

- De acum înainte, a spus el, nu voi mai face în această carne privegheri cu voi; fiindcă Dumnezeu m-a chemat. Mergeţi şi aduceţi-l pe Domitian; mâine să îi aduceţi pe toţi Părinţii la mine."

"Părinţii s-au adunat în jurul lui şi le-a adresat aceste cuvinte:

- Iubţii mei fraţi, iată că intru în calea Părinţilor mei. În ceea ce vă priveşte, dacă mă iubiţi să păziţi poruncile mele. Să vă străduiţi să aveţi iubire; ea este principiul şi finalul la toate faptele bune; ea este locul şi perfecţiunea deplină. Este pâinea fără de care nu se poate mânca; la fel de bine este imposibil să practicăm virtutea fără milostenie; în ea şi în smerenia pe care experienţa, vremea şi harul îl ajută, în care se găseşte toată virtutea. Smerenia este cea care împiedică să cadă pe cei care sunt sus; *fiindcă cel care se va smeri şi iubirea nu va cădea niciodată.* Prin urmare smerenia se bazează pe umilinţă; este cea pentru care iubirea pentru noi a Cuvântului divin s-a smerit şi s-a făcut asemănător cu noi; trebuie să o avem întotdeauna în inima noastră, să îi adresăm imnele şi acţiunile harului prin care stăm departe de lumesc şi de afacerile lui. Nu sunt numai voinţele noastre care ne obligă dar la fel genul de viaţă pe care o ducem; viaţa de retragere departe de toate problemele lumii. Să oferim un sacrificiu al purităţii sufletului, castitatea trupului şi o iubire adevărată."

"După acesta el le-a spus:

- Pe cine îl vreţi drept egumen?

[404] Cor., IV, p. 717. Aceasta este mărturia dată de Viaţa autentică a Sfântului Eftimie. Viaţa metafrastă spune acelaşi lucru, cu o anumită a amfibiologie; dar versiunea latină făcută pe textul lui Simeon, a stricat deplin sensul original.

Unanim toţi au spus că îl vor pe Domitian.

- Acest lucru nu se poate, le-a spus marele Eftimie, fiindcă Domitian mă va urma după şapte zile.

Stupefiaţi de a înţelege de se facea această predicţie cu atât de multă siguranţă, Părinţii au cerut ca egumen pe cel numit Ilie, iconomul mănăstirii şi originar din Ierihon. Atunci s-a adresat lui Ilie în faţa la toţi:

- Iată că, le-a spus el, Părinţii în unanimitate l-au ales ca Părintele şi Pastorul lor; fi atent la tine şi la turma ta. Să ştii că lui Dumnezeu i-a plăcut ca această lavră să devină un cenobium; acest lucru se va face în curând. Acolo a spus el le-a arătat unde să construiască schitul; el le-a vorbit de construcţia lui, de ospitalitate, de diligenţa sărbătoriii oficiului divin; el a cerut să aibă multă solicitudine pentru Fraţii suferinzi, la celor care erau perturbaţi de gânduri, de a le da direcţie şi sfaturile necesare."

"Toate acestea au fost adresate egumenului. La toţi le-a spus:

- Fraţii mei iubiţi să nu deschideţi la nimeni poarta schitului pe care o veţi construii şi Dumnezeu vă va binecuvânta; şi dacă eu voi obţine vreo îndrăzneală la Dumnezeu, voi cere ca toţi să fiţi în acelaşi duh."

"După ce a vorbit astfel, el i-a trimis pe toţi cu excepţia lui Domitian. El a petrecut trei zile în diaconicum. În noaptea de sâmbătă el a dormit şi a fost unit cu Părinţii lui, a o vârstă avansată, plin de zile. Se spune că el semăna cu un înger; un comportament foarte simplu şi cu o dulceaţă extremă. În ceea ce priveşte trupul lui, chipul lui era rotund, alb, bucuros şi cu ochii frumoşi. Membrele lui au fost păstrate în toată forma lor; ochii şi dinţii lu nu au suferit deloc. Moartea l-a găsit alert şi viguros. Ea a venit pe 20 ianuarie, în al XI-lea indiction, în al XV-lea an al episcopatului lui Anastasie, anul 465 după Hristos;" era creştină vulgară 473. Sfântul Eftimie avea 97 de ani.[405]

Vestea acestei morţii s-a răspândit imediat în toată ţara, o multitudine infinită de călugări şi laici au venit la lavră. Sfântul Gherasim a fost unul dintre primii. El a îngropat cu propriile lui mâini trupul Sfântului Eftimie cu toată cinstea posibilă. El a fost însoţit de Sfântul Chiriac şi el nu s-a întors la lavra lui decât când s-au terminat funerariile. Patriarhul Anastasie s-a pogorât de la Ierusalim însoţit de un număr mulţi clerici şi de un detaşament de soldaţi. Era cu Hrisip, fratele lui Gavriil şi diaconul Fidus. Anahoreţii au venit din toate punctele solitudinii să îl salute pentru ultima dată pe cel care le-a fost un model admirabil şi pentru mai mulţi dintre el un apostol şi mântuitor.

Pierderea lui Eftimie a făcut să curgă lacrimile la toată această multitudine; dar nimic nu a egalat durerea lui Martirie şi a lui Ilie faţă de care sfântul a avut o iubire specială. În cele din urmă patriarhul a fost foarte mişcat şi l-a trimis pe Hrisip pentru a îi mângâia; chiar el le-a vorbit cu bunătate şi le-a promis că va venii să îi vadă des.

Prin urmare presiunea a fost aşa de mare că a devenit imposibil să ajungă la mormânt. La ordinea prelatului soldaţii i-au dat înapoi pe asistenţi şi în cele din urmă au dus acest trup într-un mormânt provizoriu, trup care a luptat şi a suferit atâta. După ce a făcut slujba cuvenită, patriarhul l-a lăsat la lavră pe diaconul Fidus şi i-a dat în ordine să pregătească locul mormântului definitiv al lui Eftimie. Chiar el la întoarcerea în Oraşul sfânt s-a ocupat să trimită materialele şi muncitorii necesari pentru o astfel de lucrare.

Domitian nu a voit să îl părăsească pe învăţătorul pe care i-a iubit aşa de mult şi pe care l-a slujit cu atâta credincioşie mai bine de 50 de ani. Ştiind că îi se va alătura în cuvânt el a rămas aproape de mormânt, "voind să vadă lumina pământului." În noaptea care a precedat a şapte azi la mormântul Sfântul Eftimie i-a apărut într-o vedenie zâmbind şi i-a spus: "vino să te bucuri de mărirea care îţi este pregătită; Dumnezeu vrea ca în cer să locuim împreună." Dimineaţa, când avenit la sinaxă, Domitian le-a spus aceasta fraţilor şi la rândul lui bucuros în speranţa bunurilor care vor venii a murit.

Diaconul Fidus s-a pus imediat pe muncă şi a presat cu munca pe care i-a încredinţat-o patriarhul; el a ajuns să transforme într-o vastă şi frumoasă capela grota unde Sfântul Eftimie a stat la întoarcerea lui de la Cafar-Baricha. Când a revenit pentru prima dată la Sahel, Fidus a făcut să se construiască la interiorul edificiului, la dreapta şi la stânga, morminte pentru preoţii şi egumenii lavrei.[406] El a rezervat mijlocul capelei pentru mormântul Sfântului Eftimie. Pe aceasta el a făcut să se plaseze o piatră tăiată în formă de masă şi pe piatră o urnă de agrint; el a făcut un iconostas. Piatra, urna de argint şi tot ceea ce a s-a folosit la decoraţia capelei au fost date de arhiepiscop.

---

405 Cot., IV, Euthym. vit., p. 78-82.În realitate Sfântul Eftimie, născut în august 377, avea 97 de ani şi urmare pe 20 ianuarie 473. Dacă biograful nostru vorbeşte de 97 de ani aceasta fiindcă după cum bine a remarcat Bollandus (ën Vit. Euthy. Praeambul., S IV, n° 43), în felul în care a blocat indictionale anilor obişnuiţi sau mai bine spus a obişnuinţei lui prin care el a stabilit o cronologie de a număra toată fracţia anului pentru cu an înainte.

406 Mormintele din capelă au fost rezervate defuncţiilor notabili ai mănăstirii; prin urmare, cimitirul comun era după cum am spus un capitol anterior.

Când pregătirile au fost terminate, Anastasie s-a pogorât din nou la lavră. Pe 7 martie la trei luni şi jumătate după moartea lui Eftimie, a avut mutarea solemnă a moaştelor sfinte. În mijlocul unei iluminară strălucitoare şi în cântul psalmilor, el a voit să poarte chiar el aceste rămăşiţe sacre. După ce le-a depus în mormânt a pecetluit piatra într-un aşa fel că a fost imposibil să fie mutată şi sustrasă de pe preţioasele moaşte. Pe piatră a fixat o urnă de argint, mai sus de pieptul sfântului. După ce a împlinit pentru marele Eftimie această lucrare evlavioasă prin care şi-a arătat recunoaşterea şi cinstirea pentru el, patriarhul s-a întors la Ierusalim aducând cu sine pe Martirie şi Ilie. I-a făcut preoţi şi i-a înscris între clericii de la Anastasis.

Trupul sfântului nostru se odihnea în pace sub paza dublă a evlaviei fiilor lui şi a cinstirii populare, până la mijlocul secolului al VIII-lea. Cenobiumul Sfântului Eftimie era încă plin în această epocă, după cum am spus într-un capitol de mai înainte. Ce s-a întâmplat cu aceste moaşte ale sfântului anahoret până în aceast moment nu se ştie: a mai păstrat această colină mică din Sahel această comoară de nepreţuit? Sau în cele din urmă acest trup uman nu era nemuritor ca toate trupurile umane până la înviere şi oare s-a pierdut în vântul deşertului? Mărturiile scrise ale pelerinilor secolului al XI-lea care ne-au mărturisit că au văzut în această epocă ruinele cenobiumului de la Sahel, nu aduc nici o lumină în acest sens; marile invazii din secolul al VII-lea au fost aşa de precipitate; mai înainte incursiunile lui Moundbhir, le-au răvăşit. Apărat de zidurile lui tari sau în alt fel, Cenobiumul a rezistat la toate aceste uragane. Cauze mai mici ale distrugerii au fost motivul duratei sale; pietrele căzând una sub loviturile timpului sau sub târnăcopul demolatorilor, mulţumiţi că au găsit materiale frumoase fiind gata pregătite, neglijând probabil locul de odihnă a Sfântului Eftimie şi a călugărilor lui care dormea somnul de veci dimpreună cu el.

Cultul Sfântului Eftimie a rezistat bine în faţa acţiunii timpului. Din primul moment, o gândire filială făcută din iubire şi recunoaştere s-a aşezat fidel peste pomenirea lui. În mijlocul acesteia mulţi de călugări şi anahoreţi care erau la funeraliile lui; cum era Sfântul Gherasim, Sfântul Chiriac, Martirie şi Ilie, se putea vedea un solitar înalt, faţă de care toţi respirau o energie pe lângă el şi el era plin de rezervă. Fiind încă tânăr, Sava nu putea să ofere nimic învăţătorului defunct decât tributul lacrimilor lui; dar totuşi după 18 mai apoi, susţinut de nobilul patriarh Salust, el era la conducerea marii sale Lavră, el neavând printre călugării lui decât însemnămintele, instituţiile şi suvenirul personal al Părintelui care a dirijat tinereţea lui religioasă şi pe care l-a iubit atât de mult: "Sfântul nostru părinte Sava i-a spus Sfântul Ioan Eremitul lui Chiril din Schitopolis, a voit să imite exact felul de vieţuire a marelui Eftimie. Prin urmare, pentru ceea ce a fost marele exod anual al marii solitudini, el a modificat cumva obiceiul folosit de învăţătorul lui; în locul acestui 14 ianuarie , el nu pleca decât după sărbătoarea Sfântului Antonie (17 ianuarie) şi cea a Sfântului Eftimie pe 20 a aceleaşi luni."[407]

Se sărbătorea cu siguranţă la schitul din Sahel, pomenirea întemeietorului; dar marea sărbătoare liturgică a sfântului, a fost Sfântul Sava cel care a instituit-o şi i-a dat toată lumina. La Marea sa Lavră şi a Tipicului lui că el a luat locul pentru a ocupa un loc ales în liturghia greacă şi de a primii în principala Biserică din Constantinopol, pompa marilor solemnităţi.[408]

Spectacolul era minunat şi emoţionat care oferea Sfintei Sofii în mijlocul acestor marmuri scânteietoare de mii de culori, spune Procopie, dând iluzia unui pat de flori. În faţa altarului înfrumuseţat de 400 de livre de argint, patriarhul înconjurat de clericii lui, membrii ai ordinului senatorial şi a popor mult, el se aşeza pe tron pentru a conduce liturghia. În cântece penetrante care urcau spre imensa cupolă: "O Eftimie, tu ai făcut din deşert Oraşul lui Dumnezeu! Tu l-ai umplut de falange purtate de creştini. Tu ai răspândit lumina minunilor, ca astrul dimineţii ai făcut să se nască bucuria în toată lumea."[409]

Bucuria care strălucit pe turma lui Eftimie ca un semn de vestire a păcii şi consolării Bisericilor dezolate, a strălucit pe un mormânt întregii lumi creştine. Biserica latină l-a sărbătorit pe 20 ianuarie, la fel ca Biserica Greacă, pomenirea unui mare apărător al Sinodului de la Calcedon; şi fiindcă nimic nu a lipsit mărirea celui care a condamnat cu toată fiinţa erezia acceptării eresurilor şi a toleranţei cu ereticii, Bisericile monofizite din Egipt, din Siria şi din Armenia care au făcut ca omagiile lor ancestrale ale unei tăceri respectuoase.[410]

---

[407] Cor., III, Sab. vil., p. 249 : « Atque magni Euthymii memoriam celebrabat, quae vigesimo lanuarii mensis die peragitur. »

[408] Bolland. Act. SS., Jan., 11,90 die, Vif. S. Euthym., Proleg.,S 11, n°6 « Apud quos (Graecos) festivitate admodum solemni celebrabatur in Sanctissimà Magnà ecclesià Constantinopolitanà, ut docent eorum Menaea, et Anthologion auctoritate Clementis VIII editum. »

[409] P. G., XCIX, col. 1800, Sfântul Teodor Studitu (758-826). Nu ignorăm că iambii Sfântului Teodor Studitul nu făceau parte din slujba Sfântului Eftimie în liturghia greacă. Acesta este un rezumat simplu al elogiilor decernate sfântului.

[410] Primii monofiziţi au păstrat după cum am spus mai înainte tăcerea în jurul numelui Sfântului Eftimie. Ei au avut în acest sens mai mult respect decât frică. Mai târziu, respectul pe care l-au folosit a ajuns să creeze eutihieni din mutismul lor şi de a aduce cultul lor apărătorului

Care a fost lucrarea acestui anahoret la care posteritatea din primele zile i-a dat numele de cel Mare? Am voit să facem acest lucru prin a îi scrie viaţa; prin urmare ni se pare mai util să spunem mai explicit în reunirea într-o viaţă în vederea unei acţiuni depline a Sfântului Eftimie şi a rezultatelor care a rezultat din aceasta în timpul vieţii sale şi după moartea sa.

Acţiunea sfântului nostru a exercitat în ordinea monastică, prin fundaţiile lui, instituţiile lui şi mai ales prin exemplul virtuţilor lui; în ordinea ecclesială, ocazia evenimentelor de la Efes şi de la Calcedon, prin sfaturile pe care le-a dat, prin ascultarea lui imediată a definţiilor Bisericii şi în cele din urmă prin constanta lor susţinere, prin iluminare şi apărarea dogmelor noastre atât de violent atacate de erezii.

Cunoaştem două fundaţii monahale ale Sfântului Eftimie, Cenobiumul de la ouady Dabor sau a Sfântului Teoctist şi al lavrei din Sahel. Acest număr este mic şi ne face să îl plasăm pe sfântul nostru printre marii fondatori ai ordinelor religioase. Dar acest lucru nu poate să ne facă să arătăm admiraţia noastră, cu privire la stabilirea acestor două organizaţii religioase. Noi am spus că aceasta a fost temeiul moral al primeia; pentru a sfârşii în cele mai bune condiţii, a doua nu apărea mai puţin un fel de eşec. Anahoreţii lavrei în adunare, nu au răspuns la aşteptarea sfântului lor învăţător; ascensiunea pe care el a voit să le-o ofere a fost prea puternică pentru ei şi mai mult decât forţele şi energia lor. În restul lavrelor deşertului, el a produs în aceiaşi fondatori vii această aşezare, această odihnă a duhurilor în mediocritatea care are o anumită garanţie a duratei. Lavra Sfântului Hariton, anterioară cea a Sfântului Eftimie, nu era încă în plin exerciţiu în 814 şi Sfântul Teodor Studitul a cerut ajutorul rugăciunilor lui. Lavra Sfântului Sava este încă acolo sub ochii noştri, în picioare şi locuită. La lavra de la Sahel era un apel neîncetat spre culmile perfecţiunii. Acele suflete frumoase cu o energie rară ca Domitian şi Gavriil, au răspuns; altele, excelente prin urmare şi de o mare virtute, au avut insuficienţa lor relativă, ca Martirie şi Ilie, care în ciuda la toată cinstirea lui tandră pentru învăţătorul lor, au părăsit lavra. În fine, un anumit număr dintre anahoreţi, după cum am văzut că le-a spus sfântul nostru însuşi şi-au târât greşelile secrete până la masa euharistică. Marele Eftimie, a ţinut cont de acest lucru şi a fost după sfatul nostru unul dintre motivele principale credem pentru care el a voit ca după moarte lavra să fie schimbată într-un cenobium; palestra sportivilor urma să devină o sală de sport pentru copii![411]

În aceste condiţii grele şi precare se pare că noi am văzut apărând temeliile monahale ale Sfântului Eftimie. Prin urmare istoricul lui nu a ezitat să scrie şi istoricii de mai apoi au reînnoit mărturia lor, că el a transformat acest deşert al Ierusalimului într-un mare oraş care mai înainte de el nu a fost locuit. Acesta a fost sămânţa pe care sfântul nostru a aruncat-o: "*altul este săditorul,* spune Învăţătorul divin *şi altul este cel care recoltează.*" Sfântul Eftimie a fost un semănător în rânduiala monahală, semănător de mari gânduri, de exemple sfinte, instituţii şi oameni egal de admirabili. Dacă solitarii din deşertul Ierusalimului, spune Bollandus,[412] nu au recunoscut în el pe fondatorul lor, ei au fost umanimi de a îl considera pe el ca şeful lor, maestrul care ştia foarte bine să modeleze sufletele spre o viaţă cerească şi să vadă în propria lui viaţă cel mai perfect model al vieţii religioase. A fost el care direct sau prin intermediul primilor lui ucenici, a format mari călugări care au populat mănăstirile lor în solitudinea iudaică. Când aceşti sfinţi ctitori au îngrămădit în deşert snopii de aur ai vieţii monahale, nu au făcut decât să intre în lucrările marelui Eftimie.

A semănat din nou sfântul nostru în câmpul Biserici la acest sfârşit de problematic secol al V-lea. Nici aici, Eftimie, înainte de moartea sa, nu a văzut recolta cocându-se. Noi vorbim aici de perioada din 431; munca lui a fost prin urmare uşoară şi fecundă: în această Palestina unde lucra taina *evlaviei* lui Dumnezeu, impietatea lui Nestorie a rămas la drept vorbind fără ecou. Dar în perioada de la Calcedon el este/acolo, mergând plângând, cărând şi aruncând sămânţa; el a rămas într-o izolare splendidă. Este adevărat că în 453, Iuvenalie a fost reinstalat pe scaunul lui de puterea imperială; dar forţele anti-calcedoniene erau la început în Palestina şi patriarhul Ierusalimului , paralizat de antecedenţii

---

Sinodului de la Calcedon. În *Tür Abdin*, unul dintre principalele centre iacobite, se face pomenirea Sfântului Eftimie după cum am putut vedea din Martirologiul lui Rabban Slida publicat şi tradus de R. P. Peeters, bollandistul (Bruxelles, 1908). Acest document care este din secolul al XIV-leaşi poartă aici 20 ianuarie: « XX (januarii), Abbas Isidorus. Ft Euthymius presbyter » (p.173).

411 Nu putem crede că trebuie să luăm aici în considerare instalarea Sfântului Eftimie la Mird – nu a fost decât o oprire de câteva luni, una dintre mai multe; nici schitul de la Aristoboulias unde este imposibil să găsim o urmă după care sfântul a renunţat la acest loc. Sfântul Eftimie putea în 473 să prevadă într-un duh profetic incursiunile talabiţilor făcute în deşert după 30 de ani mai apoi şi prădarea lui Moundhir la mijlocul secolului al VI-lea; dar la fel de bine trebuie să le prevedem în acelaşi fel în 428 şi să nu fi stabilit lavra în locul de câmp. A trecut aşa de mult timp între moartea lui şi *raidurile* arabilor pentru că anahoreţii lui au a avut timp să se gândească. Nu putem prin urmare să negăm că preocuparea cu pericolele care puteau veni peste călugării lui, a bântuit gândirea Sfântului Eftimie mai înainte de moartea lui.

412 Act. Sanct., Januar., I, S. Euthym. vit., Proleg., S II, n° 5.

lui, cum a recunoscut Sfântul papă Leon,[413] nu a avut nici un succes. Împărăteasa Evdochia a rămas neclintită; neclintiţi la fel de bine marii şefi ai monofizitismului palestinian, Romanus, Marcian, Gherontie şi mai mult decât orice pseudo-patriarhul Teodosie care sub diferite deghizări, a continuat lupta şi i-a chemat pe alţii la luptă. Împăratul Marcian, Sfânta Pulcheria şi Sfântul Leon au voit să creadă că totul s-a terminat;[414] totul a început din nou după cum nu vom întârzia să vedem.

Noile descoperiri ne permit să aruncăm ceva lumină prin documentele recent publicate[415] despre această nouă perioadă de probleme mai puţin cunoscută. Când şi-a obţinut scaunul episcopal de la împăratul Marcian, el i-a cerut împăratului un decret de exilare contra lui Romanus, cel pe care monofiziţii îl numeau *Părintele călugărilor, prinţul Părinţilor*. Exilat la Antiohia, Romanus a făcut prozelitism şi a câştigat din câte se pare la erezie mulţi ardenţi. El a făcut o controversă contra eutihienlor puri susţinând contra unui episcop din Palestina un exil al lui Timotei, vechi arhimandrit al mânăstirii lui Ipatie,[416] ca fiind cu adevărat trupul lui Hristos. Teodosie care acum s-a refugiat în Egipt, temându-se de dizidenţii care nu puteau decât să hrănească cauza monofizismului, a voit să meargă să fie mai aproape de Romanus şi s-a grăbit spre Siria, propunându-şi să îl câştige cu această ocazie pe Sfântul Simeon Stâlpnicul; el credea că sfântul fiind un om simplu, nevinovat, foarte ignorant în tot ceea ce priveşte exactitatea la toate doctrinele ecclesiale, nefiind înşelat de Teodoret şi alţi eretici, adică de ortodocşi. Recunoscut la porţile Antiohiei, adus la Constantinopol dintr-un ordin la împăratului Marcian, tratat de acesta cu multă cinste şi dulceaţă, mai bine din câte se pare de arhimandritul mănăstirii Dius, primit în cele din urmă la împăratul Leon cel Bătrân, Teodosie "arhiepiscop al Ierusalimului, mărturisitor şi mucenic," spune din nou scriitorul monofizit, a murit în *Sycae*,[417] a fost înmormântat într-o mănăstire eutihiană din insula Cipru.

Romanus a continuat munca lui de prozelitism la Antiohia şi a corespondat prin scrisori[418] cu împărăteasa Evdochia. În timpul acestor ani petrecuţ în capitala Siriei se pare că a venit o mare secetă, despre care nu găsim nici o altă mărturie sub pana istoricului eretic, care a dus Palestina la foamete. Locuitorii acestei ţări, convin şi că le-a dat această pedeapsă datorită exilului lui Romanus, s-au pornit cu puterea contra lui Iuvenalie. Acesta crezând că va fi delapidat, i-a cerut împăratului Marcian să fie adus din exil şi a obţinut de la Evdochia cererea lui. Cu această ocazie, împăratul a chemat din exil pe toţi eutihienii. Prin urmare spre anul 457, Romanus a revenit în vechea lui mănăstire din Teoca; la fel de bine alţi monofiziţi care au avut aceleaşi pedepse s-au putut întoarce la domiciile lor. Dar fiindcă Tecoa era sub jurisdicţia lu Iuvenalie şi fiindcă câţiva băieţi răi locuiau în acest oraş, adică din câte se pare ortodocşii au provocat toate problemele, Romanus a renunţat la schitul lui şi a mers să caute o reşedinţă în regiunea Eleftheropolisului, regiune ce nu este sub jurisdicţia directă a episcopului Ierusalimului. În triunghiul format de El-Mejdel,[419] Maiouma de Gaza şi Eleftherepolis, ereticii au trăit în pace sub protecţia Evdochiei; Romanus a fost primit cu braţele deschise. După cum a remarcat o eminenţă de la două mile de la biserica Sfântului Zaharia, pe limitele unui sat numit *Xefr-Türbn*[420] care aparţinea de Evdochia, i-a venit gândul să construiască o mănăstire. Împărăteasa i-a furnizat tot ceea ce avea nevoie pentru a îşi realiza planul. Romanus a trăit mult timp în această mănăstire. A murit la o vârstă înaintată şi a fost înmormântat sub altar: "pomenirea sfântului nostru părintele Romanus, preot şi arhimandrit, mare istoric eutihian, s-se ţine pe 25 a părţii doua a lui Thisri,[421] la şase zile după pomenirea părintelui nostru Petru (Iberianul)."

---

413 P. L., LIV, Epist. 439, cap. 1, col. 1103.

414 Ibid., Epist. 496, col. 1070.

415 Narratio de obitu Theodosit Hierosolymorum et Romani monachi, auct. anonym., interpret. E. W. Brooks, Scriplores Syri, etc. édit. Chabot, supra cit.

416 Mănăstirea lui Ipatie nu a fost încă identificată.

417 *Galata de azi*: Chronique de Michel le Syrien, t. XI, fase. II, p. 201, nota 8.

418 Această mărturie este dată de *Pleroforii* XXV, p. 341, ROC.

419 Domnul doctor Chabot (Revue de l'Orient latin, IX, p. 376, note 3) a identificat Πελαια lui Petru Iberianul cu El-Mejdel; car Clermond-Ganneau, pe care îl citează a vorbit de *mamami* localitatea situată la o mică distanţă nord e Mejdel.

420 « Vocalia incerta » spune traducătorul istoriei lui Romanus. Prin urmare identificarea cestui sat al Evdochiei este cumva mai greu de stabilit.

421 Este vorba de luna lui noiembrie. Pomenirea lui Romanus se face la monofiziţi pe 25 la *al doilea Tesrin*, şase zile după cea a lui Petru Iberianul, aceasta din urmă ţinând de 25, trebuie să fie sărbătorită pe 30 a aceleiaşi lună. Martirologiul lui Rabban Sliba (p. 168) marchează la fel de bine în luna lui noimebrie, aceste două sărbători, dar modificând datele şi stabilit între ele un spaţiu de 8 zile: « XVIII (Novembris), Obitus sancti Romani et puerorum qui cum eo erant. » — « XXV... Et Petrus Iberus. » Documentul lui Brooks nu spune nimic de aceşti *copii care erau cu Romanus*. Prin urmare nu pare că se îndoieşte de martirologiul lui Sliba desemnat aici ca faimosul monofizit palestinian. În ceea ce

La câţiva ani după stabilirea lui Romanus în vecinătatea Sfântului Zaharia, Petru Iberianul, la fel Timotei Elurul, venind din exil, închizând biserica lui din Alexandria, a fost chemat în Palestina de monofiziţii din această ţară, după cum spune istoricul vieţii sale. A fost primit cu o mare bucurie de co-religionarii lui. El s-a aşezat într-un sat numit Peleia, cel care are azi numele de Hamam sau de Mejdel; de acolo a iradiat spre Maiouma de Gaza, Cezarea Palestinei, Ierusalimului şi până în Arabiei afirmarea lui a monofizitismului.[422]

La fel ca Gherontie el a fost exilat în 453[423] la fel ca Romanus dar a beneficiat de amnistia generală acordată şefilor ereziei şi el a luat în posesia mănăstirile Sfintei Melania, pentru ca mai apoi să aflăm de la Chiril de Schitopolis că a fost gonit în 484. El nu s-a mulţumit să conducă săracul aşezământ pe care sfânta i l-a încredinţat inoportun; el a devenit spre 476, şeful partidului monofizit din Ierusalim. Nu s-a suit pe scaunul patriarhal încă după cum au sugerat unii; nici în această perioadă nu a existat vreun uzurpator cu acelaşi nume, dar diferit de Gherontie al nostru; în 476 eutihienii au fost preocupaţi să pună pe tronul Sfântului Iacob unul de-al lor pentru a îi proteja; patriarhul legitim Atanasie se potrivea foarte bine pentru această afacere, după cum am văzut că spune Enciclica Bazilică. Chiril de Schitopolis a înfăţişat situaţie şi a indicat net atitudinea lui Gherontie în acest timp, scriind că „ce doi arhimandriţi s-au grăbit spre Sfântul Eftimie de Teodosie, Elpidie, după ce au abadonat eroarea, ei s-au reunit cu Biserica Ortodoxă; dar că Gheronie persistând în eroarea lui cu încăpăţânare, a adus după el mult popor."[424]

Cadrele armatei monofizite din Palestina au fost prin urmare reconstruite în 476 cu şefii vechi Romanus şi Petru Iberianul în regiunea de la Eleftheropolis şi Gherontie la Ierusalim. Stareţul Marcian îşi avea cartierul general aproape de Bethleem. Deşi el era sub jurisdicţia imediată a episcopului de Ierusalim, se pare că el nu avea frica pe care Romanus l-a făcut să fugă spre un cer mai senin. Eutihienii, puţin sau aproape deplin liniştiţi sub domnia împăratului Leon cel Bătrân, au întreprins pentru a îşi apăra şi propaga erezia o mare activitate şi un zel demn de o cauză mai bună. Nu aşteptau decât momentul de a se pune pe picioare; acest moment a venit odată cu venirea împăratului Vasilisc, în ianuarie 476, doi ani deplini după moartea patriarhului Ierusalimului Anastasie, trei ani după moartea Sfântului Eftimie.

Prin urmare se poate crede că munca sfântului nostru în câmpul ecclesial a rămas sterilă şi că activitatea pe care le a folosit-o, în cei 21 de an următori a veţii sale, de a apăra credinţa de la Calcedon s-a terminat într-un eşec. Dar aici din nou Eftimie a făcut munca unui semănător. Anahoreţii care din 452 i-a adus în Biserică, au rămas în deşert ca sămânţă a ortodoxiei. Nu se poate pune la îndoială perseverenţa marelui Gherasim în credinţa ortodoxă deşi în 473 el a văzut cum îi curg lacrimile la moaştele sfântului lui prieten şi pe care le-a înmormântat cu propriile mâini. Exemplul Evdochiei, o altă cucerire a lui Eftimie, a câştigat după cum ne spune Chiril de Schitopolis, un număr considerabil de laici şi călugări. Principalii ucenici al sfântului nostru ocupau poziţii puternice de unde puteau să facă faţă adversariilor Bisericii şi să le paralizeze eforturile; Cosma la Schitopolis, Gaianus la Madaba; Ştefan de mai bine de 20 de ani la Jamnia, doctul Hrisip în mulţii lui ani de la Anastasis, nu mai puţin doctul Gavriil la dioceza Sfântului Ştefan şi în cele din urmă Andrei fratele lui Ştefan şi Gaianus la mănăstirea din Bassa. Alegerea acestuia din urmă ne-a făcut să înţelegem mai bine că alţii au avut încredere în ortodocşii din Palestina Sfântului Eftimie în aceste perioade de mari tulburări. Patriciana Bassa a venit la Ierusalim cu Evdochia, probabil în prima călătorie a Augustei. Ea a construit în Oraşul sfânt martirionul Sfântului Mina şi lângă martirion o mănăstire de maici pe care o conducea chiar ea în calitate de stareţă. După Sinodul de la Calcedon ea nu a încetat să o îndemne pe împărăteasă să renunţe la schismă. Ea a trebuit să facă mari eforturi pentru a îşi ferii propria ei turmă de erezie. Intrusul Teodosie nu era omul care putea să fie neglijat pentru ajutorul de care o importantă mănăstire de femei putea să îl dea cauzei lui; se pare că el a făcut tot ceea ce a fost necesar pentru a atrage la cauza lui pe călugăriţele de la Bassa şi că nu i-a fost frică să submineze autoritatea Sinodului de la Calcedon printre ei, să o atace pe Împărăteasa Pulcheria, care era cea mai puternică

priveşte pomenirea lui Ptru Iberianul, în matrirologiul lui Sliva este este numit pe 1 decembrie: « Et Petrus 1berus, qui est Bartaukaia » (p. 169). A fost exact octava sărbătorii dintre lunii precedente în cinstea lui Petru *Nabarnugi.* Acest ultim nume după cum ştim era numele iberian al lui Petru; Sliba a făcut *Bartaukaiïa,* după cum a făcut să se remarce R. P. Peeters.

[422] Pierre l'Ibérien, Revue de l'Orient latin, t. Il, p. 376-377, article du D Chabot.

[423] Chiril de Schitopolis spune că Gheronie a condus continu mănăstirile Sfintei Melania, însă putem să credem că beneficiind de o protecţie specială de la împărăteasa Evdochia nu a fost exilat.

[424] Συναπεστησεν οπισω αθτου λαον ικανον (Cot., IV, p. 67). Chiril de Schitopolis, ne vorbeşte în nici un loc de un episcop fals de Ierusalim cu numele de Gherontie, ceea ce a făcut pe Tillemont (Mémoires, XVI, p. 759) să spună: "dacă Gherontie este diferit de falsul episcop al Ierusalimului (episcop imaginar) viaţa Sfântului Eftimie a făcut o mare greşeală în punctul de a lipsii ceea ce a făcut acest fals episcop raportat de toţi cei care au fost partidul lui şi care s-au reunit cu Biserica, spre Mănăstirea Sfintei Melania şi la o alta."

susţinătoare a sa în Orient. Sfânta Pulcheria în 453 se crede că a făcut într-o scrisoarea către Bassa,[425] o expunere a credinţei ei şi pentru a se apăra de calomniile la care a fost obiectul. După expulzarea lui Teodosie, Bassa pentru a edifica duhul călugărițelor ei de impresiile care pseudo-patriarhul a venit să le lase, în orice caz pentru a procura la mănăstirea lui toate garanţiile posibile ale ortodoxiei, a cerut pe călugărul Andrei de la Sfântul Eftimie şi l-a făcut egumen al martirionului Sfântului Mina.[426]

În fine sfântul nostru a semănat adevărata doctrină. În ziua următoare a Sinodului de la Calcedon, el a expus în faţa ereticilor cu o evlavie şi cu o evlavie pe care Elpidie a cinstit-o; el o insuflase, cu câtă grijă, după cum am văzut, celor doi viitori patriarhi Martirie şi Ilie; o făcuse să pătrundă cât mai adânc posibil în sufletul celui mai mare dintre discipolii săi, despre care Chiril al Schitopolis putea scrie: "atâta vreme cât a trăit părintele nostru Sava nu a avut decât o singură profesie a credinţei în toate mănăstirile din solitudine."[427]

Monofiziţii contemporani cu Eftimie şi cei care în secolele care au urmat au povestit istoria ereziei lor, au recunoscut puterea acţiunii sfântului nostru şi i-au adus un omagiu semnificativ: dacă ei au avut neobrăzarea de a vorbii de pretinsa ignoranţă a Sfântului Simeon Stâlpnicul, nu au avut nimic de spus asemănător de egumenul din Sahel. Ei nu putea ignora sfinţenia lui eminentă; nu puteau să conteste competenţa lui în probleme doctrinare. Vecinătatea lui le-a fost redutabilă şi pentru aceasta din primele zile au făcut cu privire la el mai multe lucruri. S-au convins că, stingându-i numele, îi vor distruge influenţa; dar au uitat că oasele sfinţilor profeţesc: Eftimie, în ajunul morţii sale, le spusese monahilor săi că va rămâne cu spirit printre ei; a rămas şi el cu spirit în acea Biserică a Palestinei pentru care se rugase şi luptase atât de mult în timpul vieţii sale. La şapte ani după moartea lui, când eutihienii sub conducerea lui Gherontie, au reînnoit excesul lor, care au dus la uzurparea lui Teodosie, patriarhul Martirie s-a grăbit după cum am spus, l-a trimis pe diaconul Fidus la Constantinopol pentru a cere să se pună capăt acestor agitaţii. Fidus a naufragiat. În necazul lui el a cerut ajutorul lui Eftimie; sfântul i-a apărut, l-a eliberat şi i-a spus: "să nu îţi fie frică; doar să ştii că această călătorie nu este pe placul lui Dumnezeu; nu are nici un folos pentru Mama Bisericilor.[428] Întoarce-te la cel care te-a trimis şi spune-i în numele meu de a nu se mai preocupa de schisma lui Aposchitie;[429] unirea se va face foarte bine şi sub episcopatul lui, toţi ierusalimitenii vor forma o singură turmă sub un singur păstor. În ceea ce te priveşte tu vei merge la lavra mea, tu vei reface chiliile din fundament şi vei construii un cenobium acolo unde mi-ai făcut mormântul, fiindcă îi place lui Dumnezeu ca lavra să fie înlocuită de un schit."[430]

CAPITOLUL 15

CENOBUMUL SFÂNTULUI EFTIMIE

Revenit la Ierusalim, diaconul Fidus i-a spus ceea ce s-a întâmplat patriarhului Martirie şi i-a trasmis în acelaşi timp mesajul sfântului: „da cu adevărat a spus episcopul, marele Eftimie este un profet şi are mare trecere la Dumnezeu. Cu privire la lavră a spus acelaşi lucru cu puţin timp înainte să moară." Acolo patriarhul l-a însărcinat pe Fidus să construiască Cenobiumul şi i-a promis că îl va ajuta activ.[431]

Diaconul în ultimele luni ale lui 480 a făcut planurile sale, a recrutat un personal mare de muncitori şi în primăvara anului următor s-a pogorât la lavra din Sahel însoţit de un arhitect. Fidus a găsit printre călugări din acest loc pe Sfântul Chiriac care din ce se pare dorea ardent să vadă că se realizează transformarea mănăstirii cerute de Eftimie.[432] Prin urmare, sarcina a fost îndeplinită rapid. Un frate numit Toma a fost trimis la Alexandria pentru a cumpăra materiale care se găseau mai greu la Ierusalim, fără îndoială este vorba de lemn şi fier. Fără întârziere a început terasamentul şi egalizarea aceste mici coline care a dominat câmpia unde trebuia să fie făcută mănăstirea. Două corpuri de construcţii s-au ridicat la sub şi la nord, legate probabil la este de un portic. Între părţile meridionale şi septentrionale ale cenobiumului, Fidus a construit biserica schitului, ale cărei dimensiuni le vom indica imediat. Acest edificiu a fost

[425] BARONIUS, Annales eccl., anno 453, ni XVII-XIX.
[426] COT., IV, p. 67.
[427] Cot., III, p. 360.
[428] Era numele care se dădea Bisericii din Ierusalim.
[429] În acel timp aşa se mai numeau monofiziţii fiindcă prin separaţia lor din Biserică au fost o mare schismă în epocă.
[430] P. G., CXIV, Vit. S. Euthym., col. 696.
[431] P. G., XIV, col. 697.
[432] P, G., XV, Col. 9925.

perfect orientat. Cele trei abside ale sale erau proiectate spre el şi se sprijineau de un zid de susţinere din care se mai pot vedea încă unele resturi.

Era la est de mica colină, dacă este să judecăm de cisternele care există şi azi, că se găsea micul cenobium şi biserica lavrei; acolo se găsea şi brutăria construită de Aspebet. Fidus a păstrat aceste construcţii şi le-a legat la noul cenobium fără nici o îndoială de galerii deschise stabilite pe flancul colinei la sud şi la nord. El a păstrat cu siguranţă biserica în care timp de 55 de ani Sfântul Eftimie a oferit sfânta jertfă şi pe altarul căreia lumina cerească s-a pogorât în 453. Dar cu sentimentul unei utilităţi vulgare care în Occident la fel ca în Orient a lăsat atât de multe suveniruri preţioase, el a făcut trapeza comunităţii.[433]

Diaconul a încurajat cu un zid cu întregul ansamblu al construcţiilor vechi şi noi. Acest zid, înalt şi foarte puternic, la fel ca zidul fortăreţei, cuprindea o elipsă a unei anumite distanţe a contrucţiilor; la fel de bine este ceea ce ne reprezintă autorul Vieţii Sfântului Eftimie[434] şi este ceea ce a văzut egumenul Daniel în primii ani ai secolului al XII-lea (1106): "la est de lavra Sfântului Sava, scria un pelerin, în spatele unui munte se găseşte la distanţă de 10 verste schitul Sfântului Eftimie... schitul este situat într-o vale; este înconjurat de munţi de pietre; era înconjurat de ziduri la o anumită distanţă şi biserica se găsea pe o înălţime."[435]

La extremitatea de nord al elipsei, Fidus a făcut să se ridice un turn mare, spune istoricul Sfântului Eftimie cu un anumit accent ca citadelă şi apărare a întregului deşert. La zidul turnului se găsea poarta de intrare în cenobium. Cimitirul comun era între schit şi turn.[436]

Ansamblul construcţiilor oferea aspectul unei fortăreţe. În secolul care a urmat, nu putem decât să aplaudăm aceste măsuri de apărare; gloatele de talabiţi şi arabi din Moundhir au venit şi s-au lovit de zidurile Sfântului Eftimie şi mai ales sarazinii au avut obrăznicia de a ataca această citadelă monastică.

Odată ce cenobiumul a fost terminat, au fost răsturnate chiliile mici şi sărăcăcioase ale lavrei diseminate în câmpie şi anahoreţii deveniţi cenobili au luat în posesie noul schit. Primul gând a fost de a găsii bisericii un hram. Dar au găsit în obstacol grav pentru a face acest lucru: era în primele zile ale lui mai; sezonul ploios s-a terminat; iarna a fost foarte seacă şi cisternele erau goale. Ori sfinţirea solemnă a bisericii ar fi atras la Sahel foarte multă populaţie din Ierusalim şi satele vecine; sărbătorile religioase erau atunci la fel ca azi, spectacole populare ale acestei ţări. În primele ceasuri ale zilei, mulţimile veneau de din Oraşul sfânt, din Beit-Aboudis, din Lazarium, din Faran, bucuroase, gălăgioase, făcând să strălucească un soare care lumina în culori vii veşmintele lor, purtând proviziile lor pe gura călătoriile lor dar cerând să se adape din cisternele unei sete mari caracteristici Orientului.

Egumenul Ilie şi diaconul Fidus s-au rugat lui Longhin, egumenul Sfântului Teoctist şi Pavel egumenul schitului lui Martirie, să le dea animalele lor pentru a merge şi a aduce nişte apă de la Faran. Sursa frumoasă care curgea în ouady Farah nu s-a terminat încă; se putea face o aprovizionare abundentă.[437] Longhin şi Pavel au răspuns cu bucurie la cererea fraţilor lui şi în mijlocul nopţii, animalele au fost aduse la cenobium.

Dimineaţa, în timp e Ilie dormea încă, Sfântul Eftimie i-a apărut într-o vedenie:

"- De ce ai chemat aceste animale aici?

- Pentru a merge şi a aduce apă din Faran, a răspuns Ilie, fiindcă nu mai avem aici deloc.
- Oameni fără credinţă, a răspuns sfântul cu un ton sever, de ce nu v-aţi rugat la Dumnezeu? Nu face El să curgă apa pentru a adăpa pe toţi oamenii, fiindcă El vă va dat tot ceea ce aveţi nevoie dacă cereţi cu credinţă? El a spus că nu este nevoie să meargă la Faran.
- Cisternele voastre în următoarele trei ore se vor umplea de apă."

Când s-a trezit, Ilie i-a spus vedenia lui Fidus şi comunităţii; au găsit animalele dormind. Promisiunea lui Eftimie nu a întârziat să se împlinească: puţin după răsăritul soarelui, a început o furtună puternică ce a înnegrit cerul cenobiumului; ploua torenţial şi toate cisternele s-au umplut.

---

433 P. G., CXIV, col. 698.

434 « Cumque aedificasset coenobium, septoque et muro in orbem esset complexus. » Ibid.

435 Această traducere este cea a lui M. Noroff, dată de R. P: Vailhe în articolul lui despre aceste schit al lui Teoctist (ROC, IIT, pag, 74). Nu ne putem explica aceste cuvinte: *la o anumită distanţă* care nu se găseşte în traducerea domnului Khitrowo (Ztinéraires russes en Orient, Genève, Fick, 1889), nici măcar în variaţiile citate în notă.

436 Urmând obiceiului lui deplorabil, Metafrastul (P. G., XIV, col. 697) aici din nou a stricat textul. Am datoria de a aduce o anumită claritate despre ceea ce a spus.

437 Un an de secetă, ne găseşte la Sahel, am văzut că păstorii de la Mountar au condus turmele lor la Faran, adică în două locuri la distanţă pentru a le adăpa.

Patriarhul Martirie auzind ce binefacere le-a făcut Dumnezeu călugărilor schitului, s-a pogorât pe 6 mai la Sahel şi a făcut să urmeze, după cum ne spune biograful nostru, o mare abundenţă de tot felul de lucruri. În chiar acea seară a organizat o sinaxă foarte frumoasă sau în alţi termeni au cântat solemn Lychnicon-ul sau vecernia. Privegherea sau slujba nocturnă s-a slujit în mijlocul unei lumini strălucitoare şi a unor adevăraţi nori de tămâie. A doua zi, 7 mai 484, în al XII-lea an de la moartea Sfântului Eftimie, patriarhul Martirie a depus pe altarul bisericii moaştele sfinţilor Tarsasie, Probus şi Andronic care au murit pentru credinţă în timpul lui Diocleţian, în Tarsul Ciliciei şi le-a făcut după cum spune biograful nostru o dedicare magnifică şi splendidă. La puţin timp după, diligentul Fidus, după ce a muncit trei ani la construcţia cenobiumului a fost numit episcop de Dora.[438]

Noul schit de pe colină cuprindea cu podoaba lui pietre albe. Turnul de intrare se vedea foarte bine, stăpânind câmpia şi atrăgea de la mare distanţă privirea la toate punctele de la orizont. Pe 7 mai, florile care împânzesc deşertul primăvara nu se ofiliseră încă în suflarea lui Khamsin; iar priveliştea, în toate direcţiile, se putea odihni asupra unui spectacol plin de farmec. Biograful Sfântului Eftimie, Chiril de Schitopolis, care a trăit mai mulţi ani în cenobiumul de la Sahel, nu a putut rezista să descrie cu plăcere locul frumos care era ca un surâs al solitudinii: "este aşa de graţios, spune, că vreau să îl descriu. Prin urmare există o mică colină, înconjurată de la est şi la vest de nişte văi frumoase care parcă vor să se unească la amiază. La nord se întinde pe o lungime de trei stadii cea mai frumoasă câmpie. Partea septentrională a acestui câmp este deschisă de un torent care cade la drept vorbind pe piciorul oriental a acestui munte venerabil al sfintei înălţări a lui Hristos la Dumnezeu. În câmpie se găseşte turnul care este o prelungire a vestibulului cenobiumului. În fine, în acest loc admirabil unde totul respiră calm care se bucură de o temperatură medie; unde este locul marilor friguri şi a marilor călduri şi unde este păstrată seceta şi umiditatea."[439]

Odată cu sfinţirea cenobiumului o nouă existenţă a început la Sahel, ca loc, ca mediu ca temperatură şi care se bucura de un câmp dulce. Aceasta a fost lucrarea Sfântului Eftimie; lavra a trăit şi cu ea făcut sufletele viguroase. Ce greu era cu condiţiile materiale în aceste cabane sărace şi mai ales fiindcă ele sfidau forţele comune ele ţineau în suspans inimile generoase. Viaţa cenobiumului se baza pe un nivel modest de inteligenţă şi voinţă. Călugării continuau să ajuneze cu această severitate care sub alte ceruri i-ar fi descurajat pe cei mai fervenţi; ei psalmodiau în frumoasa lor biserică regulat noaptea şi ziua, când făceau slujbele; în intervalele de rugăciune. În pauzele de rugăciune, ei vor merge, înarmaţi cu sape şi secere, să smulgă rădăcinile meleagrului sau să taie *manuthia* care alcătuieşte partea principală a dietei lor austere; pe scurt, vor fi figuri religioase edificatoare; nimic în istoria lor, cu excepţia, în jurul 485, a unor tulburări cu ocazia succesiunii filarhului Terebon, nu ne autorizează să credem contrariul; dar sursa patriarhilor, episcopilor, doctorilor şi sfinţilor a secat. Marii anahoreţi după cum am spus-o de mai multe ori credeau că cenobiumul sau schitul este casa copiilor; sau se poate spune că făceau un compliment.

Prin urmare există o trăsătură a fizionomiei acestor cenobiţi de la Sahel care trebuie să o descoperim; era o uşurinţă amabilă a relaţiilor sau ca să spunem mai bine o bonomie religioasă atractivă; ei nu se temeau de contactul cu rusticul, cu mizeria, cu aceste dureri care descoperă stadiul rangului şi al norocului; simplitatea obiceiurilor lui făceau orice acces facil. De asemenea, departe de a fi descurajat de acel ceva misterios cu care unele prejudecăţi înconjoară religia, fellahii din satele noastre şi arabii din deşertul nostru, veneau la Sahel cu o deplină uşurinţă şi o familiaritate respectuoasă: "într-o zi, spune Chiril de Schitopolis, într-o zi, pe când stăteam la poarta mănăstirii, curăţându-ne lopăţele şi hainele, am văzut un om posedat năvălind spre noi într-o rafală de vânt, scrâşnind din dinţi şi strigând: ce am eu cu tine, Eftimie slujitorul lui Dumnezeu? De ce mă chinuieşti cu atât de multă violenţă? Nu voi pleca! Duhul cel rău l-a aruncat spre poartă. Ne-am ridicat apoi, l-am chemat pe portarul Babylas şi, cu mare greutăţi, l-am dus pe nefericit la racla sfântului. Pe drumul acesta el a continuat să strige: de ce nu îmi daţi pace şi voi? De ce mă duceţi la duşmanul meu? Au ajuns foarte obosiţi la sfântul mormânt. Acolo demonul l-a aruncat pe posedat la pământ. Acesta a rămas lângă moaşte toată noaptea; a doua zi era sănătos şi vindecat. L-am invitat să cineze cu noi; şi, în timpul mesei, l-am întrebat ce păţise cu o zi înainte, de ce venise la cenobiu şi ce strigăte scosese. Dar el nu îşi mai amintea nimic; nu ştia cum a ajuns acolo şi nici ceea ce a vorbit."[440]

---

[438] Dora, Dor, Tantoura, oraş maritic în Palestina situat în mijlocul între Cezarea (Kaïsarijé) şi Allit (Castellum Peregrinorum).

[439] Got., IV, p. 90-91. Nu mai există nici o posibilă ezitare după cum am spus în Cuvântul înainte cu privire la indentificarea Cenobiumului Sfântului Eftimie la Sahel (Khan el-Ahmar).

[440] P. G., CXIV, col. 721.

O altă dată, era o femeie din satul Beit-Aboudis; vindecată de o mare infirmitate de Sfântul Eftimie, ea venea în fiecare an la cenobium să îi mulţumească binefăcătorului ei ceresc. Fiindcă nu putea intra în schit, ea rămânea la poartă, ea săruta pragul cu fervoare; apoi îi invita pe Fraţi la masă şi îi primea cât de bine putea.[441]

În fine, a venit rândul lui pelerin să dovedească ce mare indulgenţă exista în inimile acestor călugări. Străinul a fost primit în arhondaricul mănăstirii. Noaptea a voit să meargă să se închine la mormântul sfântului. După ce a observat cu atenţie tot ceea ce se găsea la în camera de rugăciuni el a fost fascinat de urna de argint care era pe mormântul sfântului Eftimie şi el a furat-o în mijlocul nopţii. Nimeni nu a văzut acest lucru; dar dimineaţa după ce a deschis uşa, portarul Procopie care a făcut un mic tur în împrejurimi a simţit prezenţa pelerinului. Acesta era la o distanţă mică ţinut de o forţă misterioasă. El i-a mărturisit furtul portarului. A fost adus înapoi la mănăstire. A spus că obiectul furat îl înlănţuise de locul unde fusese văzut. Am fost, adaugă biograful nostru, cuprinşi de o mare admiraţie pentru puterea sfântului; am luat înapoi urna; l-am lăsat pe om să se întoarcă acasă şi, cum era foarte sărac, i-am dat banii de care avea nevoie pentru călătorie.[442]

Cronologia cenobiumului, jalonată la intervale iregulare ajunge până la mijlocul secolului al VIII-lea. Pe un fond istoric şters, câteva figuri de egumeni se detaşează foarte mult. Doi sunt cei mai remarcabili printre succesorii Sfântului Eftimie, primul fiind superiorul Ilie şi ultimul pe care îl cunoaştem Anastasie. Ilie (484-511) după ce a condus 11 ani lavra din 473 până în 484, a condus 27 de ani cenobiumul; el a reuşit să atragă admiraţia şi iubirea în timpul lungi sale administraţii a subordonaţilor lui; la vremea lui Chiril de Schitopolis, pomenirea lui era încă vie şi plină de consideraţie. Credem că a fost în timpul egumenului Ilie când sarazinii păgâni au făcut primele lor incursiuni în deşertul din Ierusalim.

Simion al Apameei (511-514) i-a urmat lui Ilie şi a stat ca superior 3 ani. Ştefan Arabul, probabil un fiu al Parembolei a fost egumen după Simion (514-534); el a lăsat în urmă reputaţia unui administrator excelent; el a fost cel care Sfântul Sava l-a condus în 518 al Aila şi au asistat la moartea patriarhului sfânt Ilie. Toma al Apameii (534-542) a fost succesor al lui Ştefan. Dacă administratorul beduin s-a arătat un administrator vigilent şi bun, succesorul lui a lăsat stricăciunii patrimoniul mănăstirii. După ce a condus aşa cenobiumul Sfântului Eftimie opt ani, Toma a murit pe 25 martie 542. Leonţiu (542-?) a venit egumen în locul lui. A fost el cel care în al doilea an al conducerii sale a primit între călugării lui pe tânărul Chiril de Schitopolis, viitorul istoric al Sfântului Eftimie şi a Sfântului Sava. În timp ce scria Viaţa acestuia din urmă la Noua Lavră, Chiril vorbea de egumenul cenobiumului Sfântului Eftimie care era încă în funcţie. Acest superior numit Gherontie era originar din Madaba; au trecut 14 ani de la alegerea lui Leonţiu; este prin urmare probabil că Gherontie a succedat imediat acestuia.[443]

După egumenul Gherontie o tăcere de mai bine de 100 de ani planează asupra mănăstirii din Sahel. În 659-600 numele cenobiumului este semnalat rapid de în opusculele maronite publicate de stareţul Nau: "în acest moment, spune el în mărturia lui, adică când Moawiah a cucerit Ierusalimul, un cutremur violent de pământ a răsturnat cea mai mare parte a Ierihonului cu toate bisericile lui... acest cutremur a răsturnat mănăstirea din *Aba-Euthymius*, cu mulţi călugări locuitori sau cenobii şi mai multe sate."[444]

Cenobiumul a fost refăcut sau pur şi simplu restaurat. Îl vom găsii la conducerea lui spre 730 sau 740 de egumenul Anastasie; era Sfântul Ioan Damaschinul cel care ne-a făcut să cunoaştem pe acest călugăr. Anastasie nu era fără merite; Damaschinul îl numeşte "acest ilustru egumen al mănăstirii Sfântului Eftimie... fiindcă el cunoşatea bine credinţa şi calităţile remarcabile ale scriitorului şi a omului de acţiune." Superiorul de la Sahel, a fost sfătuit să scrie sau să vorbească în favoarea lui Petru Foulon, patriarhul monofizit al Antiohiei care a făcut Trisaghionul. Trisaghionul în liturghia greacă este echivalentul imnului Bisericii latine cântate cu corul la liturghia din Vinerea Mare: *Sfinte Dumnezeule, sfintei tare, sfinte fără de moarte!* La aceste cuvinte Foulon a adăugat acestea *Tu care Te-ai răstignit pentru noi miluieşte-ne!* Ori în tradiţia Bisericii, Trisaghionul se adresa Prea Sfintei Treimi; prin urmare în urma forţei contextului, interpolarea lui Petru atribuia divinităţii suferinţele şi moartea pe cruce. Patriarhul monofizit fără nici o îndoială a voit să dea acest sens cuvintelor. Succesorul lui în 512 faimosul acefal Sever, a susţinut că Trisaghionul în întregime se adresa lui Hristos,

---

441 Ibid., col. 720.

442 Ibid., col, 729.

443 Cititorul va găsii aceste indicaţii mai dezvoltate în mărturiile pe care Chiril de Schitopolis le-a făcut minunilor postume ale Sfântului Eftimie. Ce care sunt interesaţi de aceste lucruri din Palestina vor citii cu plăcere aceste ultimi pagini ale biografiei noastre; ei vor găsii mai multe mărturii despre topografia şi moravurile Deşertului din Ierusalim şi a oraşelor din vecinătate.

444 ROC, IV, p. 323-324, Opuscules maronites, traduction de M. l'abbé Nau.

adăugarea lui Petru fiind legitimă şi nu implica nici o erezie a theopaschiţilor. Sever s-a forţat să accepte sentimentul lui de către Bisericile din Orient. Totuşi ortodocşii au manifestat totdeauna repulsie vie pentru adaosul patriarhului eretic al Antiohiei. După 250 de ani au trecut de când s-a tot discutat despre această chestiune şi în cele din urmă Anastasie al nostru a adoptat teza lui Sever. El pretindea că o susţine cu mărturiile Părinţilor şi, ceea ce devenea deosebit de şocant, voia să o pună sub patronajul Sfântului Ioan Damaschin. Sfântul părinte a răspuns imediat la această provocare involuntară prin *Scrisoarea la imnul trisaghon* adresată arhimandritului Iordan.[445]

Istoria cenobiumului Sfântului Eftimie se închide cu această intervenţie inoportună a egumenului Anastasie. După câte se pare după finele secolului al X-lea, a urmat ruina. Persecuţia sistematică a fatimiţilor, în această epocă, a golit mănăstirea de călugări şi a realizat această lucrare de distrugere ale cărui rezultate le va vedea egumenul Daniel în 1106.

Într-o epocă greu de precizat, arabii au folosit materiale din acest edificiu antic, transformând cenobiumul într-un fel de fort care conducea calea de la Ierusalim la Iordan. La fel de bine munca lor azi este ruină; nu a mai rămas decât marele zid al faţadei care era la nord şi care a fost distrusă şi ea. Construit pe fundaţiile schitului, acest zid este străpuns de o poartă egală care are o anumită eleganţă; zidurile de la est, de sud şi de la vest care au format incinta fortului, mai apoi au dispărut aproape complet. Din zidul incintei construite de Fidus în secolul al V-lea nu a mai rămas nici o urmă.

Singura parte interesantă a acestor ruine este cea care subzistă în biserică, adică un plan pe pământ unde se poate să recunoaştem suficient configuraţia edificiului. Construită în mijlocul micii coline, trăindu-o în două în sensuri lărgimii, biserica perfect orientată, a părut egumenului Daniel "înaltă şi frumoasă," în ciuda la ravagiile suferite. Ea măsura la exterior 27 de metrii lungime şi 16 metrii lăţime; 25, 20 metrii lungime şi 11, 82 metri lăţime în interior. Cele trei nave ale sale se terminau în abside al căror contur este clar indicat pentru culoarele laterale, dar care devin pe zi ce trece mai ruinoase în absida din mijloc. Din aceasta în cele din urmă nu rămas mai mult decât începuturi. Lungimea navei, abstacţia făcută absidelor, este de 23 de metrii. Credem că acolo jos era nartexul din care nu a mai rămas nici un vestigiu. Lungimea navei centrale este de 4,82 de metrii, cea de jos de 3,50 metri. Nu există nici un urmă de coloane sau stâlpi care separă nava; o singură bază de stâlp construit lângă peretele nordic, la al optsprezecelea metru al lungimii navei, de 1, 50 metri al unui loc antic prin care comunica cu partea de nord a cenobiumului, 5 metri de la absida de mai jos. Această ultimă distanţă a făcut să se presupună că zidurile interioare de la baza navei erau flancate de patru stâlpi care au ajuns să corespundă pentru a face separaţia navei centrale cu patru coloane sau patru stâlpi. Solul bisericii este ruinată la est; în alunecarea de teren care a avut loc în acest punct, se poate vedea pe un metru de moloz, mozaicul care forma pavajul.

Biserica se ridica pe o criptă cu trei nave şi unde se putea măsura dimensiunile pe acest plan din sens opus. Există loc să remarcăm în edificiul interior al extremităţii orientale la partea de jos din nord o singularitate la care nu este posibil să dăm nici o explicaţie: este o cameră ale cărei dimensiuni depăşesc pe cele de jos. Această construcţie anterioară criptei, măsoară 3, 55 metri în sensul lungimii navei şi o lăţime de 4, 65 metri, fiind bogată în interiorul unei coline; era oare grota în care Sfântul Eftimie s-a stabilit cu Domitian la venirea lor la Sahel? Spaţiul ei mic nu ne permite să vedem marele şi frumosul loc de rugăciune funerară construită în 473 de diaconul Fidus.

Acestea sunt rămăşiţele cenobiumului Sfântului Eftimie. Această mănăstire a fost timp de trei secole podoaba Deşertului acestui Oraş sfânt. În frumoasa lui biserică, călugării peste care nu a trecut nici un timp care ar fi putut să îşi reproşeze unii altora reproşuri, ei bine ei cântau laude lui Dumnezeu şi îi ofereau sacrificiul euharistic. De multă vreme vocile călugărilor tac; altarul a rost răsturnat; tămâia nu mai se ridică de pe această mică colină; dar, la timpul semănatului şi al recoltei, felahii din Siloë, uzufructuari ai acestor locuri, dorm încurcaţi cu animalele lor în cripta bisericii. Este o mărturie între mai multe mii a fragilităţii lucrurilor de aici de jos; nu voim să spunem că este o mărturie a dreptăţii venite de Sus: nu se cuvine nouă să sondăm tainele lui Dumnezeu. Ştim doar că vastele şi puternicele construcţii nu sunt decât o garanţie a duratei rânduielilor călugăreşti; sunt ascultările lor stricte când li se promitea un viitor şi numai sufletele sfinţilor puteau să le da o vitalitate adevărată şi fecundă. Iată de ce am văzut în viaţa Sfântului Eftimie prin rânduiala monahală, un om al lui Dumnezeu; şi pe lângă toate ruinele noi care s-au alăturat celor vechi, putem spune fără nici un fel de angoasă cuvintele părintelui Lacordaire: "Dumnezeul meu! Dă-ne mai mulţi sfinţi!"

[445] P. G., XCV, col. 24.